

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

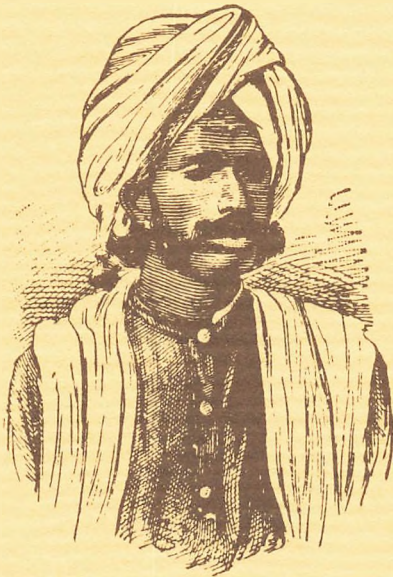
Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

C. Rise Hansen

MISSIONÆR CHRISTIAN VILHELM GRØNNING

En slesvigsk missionær i Indien og
hans elever i 1800-tallet

Studier, udgivet af
HISTORISK SAMFUND FOR SØNDERJYLLAND
nr. 6

Ashmole 1001

MISSIONÆR
CHRISTIAN VILHELM GRØNNING

C. Rise Hansen

MISSIONÆR
CHRISTIAN VILHELM GRØNNING

En slesvigsk missionær i Indien og
hans elever i 1800-tallet

Studier, udgivet af
HISTORISK SAMFUND FOR SØNDERJYLLAND
nr. 6
Aabenraa 1991

Udgivet med støtte fra
Carlsbergfondet

Redaktion: Hans Schultz Hansen

Tryk: P.J.Schmidt A/S, Vojens
Indbinding: J.P.Møller, Haderslev
ISSN 0109-9981
ISBN 87-7406-060-0

Indhold

Forord	7
Indledning	9
Barndom og ungdom 1813-1840	11
Uddannelse som missionær og Det nordtyske Missionsselskab 1840-45	19
Udsendelse af missionærer	27
Grønnings og Heises udrejse til Indien 1845-46	34
Grønnings arbejde i Rajahmundry 1846-50	38
Grønning som amerikansk-luthersk missionær 1851-58	44
Grønnings hjemmeophold og forhold til DMS 1858-60	46
Grønning påny i Ostindien. Kalkar og Grønning 1861-65	51
Grønnings hjemrejse. Bopæl i Haderslev. Forberedelse til Mis- sionsskole der. 1866-juni 1867	62
Missionsskolen i Haderslev juni 1867 til forår 1868	72
Becker og de nordslesvigske missionsvenner. Forårshalvåret 1868	86
Grønning præst i Åbenrå. Beckers uro. Jensinius Johansens for- slag. Juli-september 1868	92
Becker i København. Forhandlinger med Hermannsburg. Okto- ber 1868-Juli 1869	101
Nye muligheder for Grønnings missionselever. April-oktober 1869	105
Beckers udrejse og død. Refusion af rejsebeløbet. Oktober 1869- maj 1870	116
Grønnings arbejde for nye missionærer til Indien. Refusionen til DMS. Juni 1870-1872	126
Grønning som præst i landskirken og pensionist 1868-98	139
Noter	142
Navneregister og forkortelser	168

Chr. Vilhelm Grønning som præst i den slesvig-holstenske landskirke. Fot. i Det kongelige Bibliotek, København.

Forord

Dansk ydre missions historie trænger på mange områder til dyberegående studier. En person, der ikke hidtil forskningsmæssigt har været mere indgående behandlet, er missionær Chr. Vilhelm Grønning, født i Fredericia, opvokset i Flensborg, uddannet i Hamburg og efterhånden stærkt tysk præget ved ægteskab, til slut præst i landskirken i Ballum. Hans bedømmelse i danske kredse har følgelig ofte været præget ikke så lidt heraf.

Min interesse for Grønning opstod, da jeg i Det danske Missions-selskabs arkiv i Rigsarkivet fandt hans og hans missionselev Christian Frederik Beckers korrespondance med selskabets formænd Hans Christian Rørdam og især Christian Kalkar, en brevveksling jeg oprindeligt tænkte udgivet som sådan.

Grønning var – som andre danske før oprettelsen af missionskolen i København – uddannet ved Norddeutsche Missions-Gesellschafts missionsseminarium i Hamburg. Dette selskabs ældre arkivalier opbevares nu i Staatsarchiv Bremen i Bremen; her fandtes da også arkivalier vedr. Grønning's uddannelse og hans første år som missionær i Indien. Jeg fik da lyst til at udarbejde en biografi af Grønning og hans arbejde med at uddanne elever, der kunne videreføre det arbejde, han selv havde måttet forlade i Indien. Det er denne biografi, der her forelægges.

For understøttelse til rejse bl.a. til Bremen i 1989 er jeg Statens Humanistiske Forskningsråd tak skyldig; min tak går også til Staatsarchiv Bremens personale for venlig ekspedition og til Norddeutsche Mission, Bremen (ved pastor Dieter Lenz) for tilladelse til at benytte arkivet.

Først og fremmest takker jeg dog Carlsbergfondets Direktion for bevilling til trykning af bogen og Historisk Samfund for Sønderjylland for dettes villighed til at optage bogen i samfundets studieserie, således at den får mulighed for at blive forelagt videre kredse.

Tak også til personalet ved Det kongelige Bibliotek, Universitetsbi-

bliotek I, Rigsarkivet, Stadsarkivet i København og Landsarkivet i Åbenrå for hjælp med oplysninger og ekspedition af arkivalier og trykt litteratur.

Roskilde, i januar 1991

C. RISE HANSEN

Indledning

Beskrivelsen af Christian Vilhelm Grønnings barndom og tidlige ungdom bygger først og fremmest på de oplysninger, han har meddelt i det indledende kapitel »Udsigt over mit Levnetsløb« i den bog »Om Missionen i Ostindien«, han forfattede og fik trykt og udgivet i København 1860. I en foretale hertil ved præsten J.M.L.Hjort, dat. Kolding d. 22.dec.1859, oplyser denne, at han har været Grønning behjælpelig ved udgivelsen og tilføjer: »Det var naturligt, at Forfatterens Sprogform bar Spor af, at han i mange Aar havde været fraværende fra sit Fædreland og tænkt og talt i fremmede Sprog, og min Medvirkning har væsentlig indskrænket sig til med læmpelig Haand at rette lidt paa Formen«.

Denne skildring er benyttet i biografien i »Kristelig Folkekalender for Nordslesvig« 1911, udgivet i Breklum 1910; kun er her hans faders og moders navne indføjet og et afsnit om hans konfirmation udeladt.

Disse biografier bygger på oplysninger fra Grønning, da han var op imod 50 år gammel og havde virket en årrække i Indien. De suppleres af det håndskrevne, på tysk forfattede »Lebenslauf«, han måtte udfærdige, da han søgte optagelse på Missionsseminariet i Hamburg i 1840; det blev skrevet på et alt andet end fuldendt tysk, men er værdifuldt ved adskillige selvstændige oplysninger og ved at være nedskrevet i hans ungdom.

Grønnings optagelse i Missionsseminariet i Hamburg og uddannelsen dér samt årene i Indien indtil 1850, da han overgik i amerikansk-luthersk tjeneste, har kunnet belyses ved materiale i Norddeutsche Missions-Gesellschafts arkivalier, der nu findes i Staatsarchiv Bremen som depositum (7,1025). Især er herfra benyttet arkivalier i Generalforsamlingens og det siddende Forvaltningsudvalgs papirer. Hertil kommer trykt materiale i »Monatsblatt der Norddeutschen Missions-Gesellschaft« 1840-44 samt »Berichte« fra samme selskab.

Da selskabets mission i Indien blev opgivet efter 1850 er den tillagt ret ringe betydning i selskabets på tysk trykte fremstillinger af dets historie, men »Festschrift zur fünfzigjährigen Jubelfeier der Norddeutschen Missionsgesellschaft. Herausgegeben von der Committee«, Bremen 1886, og »Bausteine zur Geschichte der Norddeutschen Missions-

Gesellschaft. Gesammelt zum 75 jährigen Jubiläum« af A. W. Schreiber, Bremen 1911 giver dog oplysninger, der er benyttet. Det samme gælder E. J. Hahn: »Die Geschichte der Norddeutschen Missionsgesellschaft«, Tübingen 1943, som har benyttet arkivmateriale, men kun foreligger i en maskinskrevet dissertation; denne bog har været vanskelig at fremskaffe, men det lykkedes dog, selv om jeg fik den ret sent i hænde.

Om sørejsen til Indien og opholdet dér giver Grønnings ovennævnte bog fra 1860 og hans senere i Haderslev i 1866 trykte bog »Noget mere om Missionen i Ostindien« oplysninger. Endelig har Chr. Vilh. Grønning i den mindebog, der blev udgivet i Philadelphia 1891 om hans søn Wilhelm Grønning, død som missionær i Ostindien i Rajahmundry 1889, skrevet nogle afsnit. Bogens titel er »Wilhelm Grönning, Missionar im Telugu-Lande, in Indien. Zum Besten der Telugu-Mission Herausgegeben von F. Wischan«. De af C. V. Grønning forfattede afsnit er »6. Vater Grönning's Reise nach Indien« (s. 42-45), »7. Vater Grönning's Arbeit in Indien« (s. 45-51), »8. Wilhelms Kindheit« (s. 51-56), »9. Wilhelms Studien und erstes Amt« (s. 56-62) og »10. Der Ruf nach Indien« (s. 63-65); de er skrevet – antagelig i året 1890 – i Åbenrå, efter at C. V. Grønning i 1888 var blevet pensioneret fra sin stilling som sognepræst i Ballum.

I Det Danske Missionselskabs arkiv, nu for de ældre deles vedkommende i Rigsarkivet, findes bl.a. en værdifuld samling breve udvekslede mellem selskabets formand dr. Chr. Kalkar og Grønning samt dennes »elev« Chr. F. J. Becker; den suppleres på forskellig måde med oplysninger i selskabets forhandlingsprotokoller, journaler og ikke mindst kopi-bøgerne. De omtalte breve findes især i pakkerne »Korrespondance m. v. vedr. missionærer i andre selskabers tjeneste, præster i Nordamerika o.l., alfabetisk henlagt, 1823-1928« (2 pk.), arkivsignatur pk. 376-377 i Privatarkiv nr. 10.162. Det var disse breve, der i første omgang henledte min opmærksomhed på Chr. Vilh. Grønnings person og skæbne.

Om Grønnings arbejde for det amerikansk-lutherske selskab har jeg ikke benyttet arkivmateriale fra dette selskab, men kun de trykte fremstillinger: »Historical Sketch of the Mission of the General Council of the Evangelical Lutheran Church among the Telugus of India«. By Rev. George Henry Trabert. Philadelphia, 1890; »Our Church Abroad. The Foreign Missions of the Lutheran Church in America«. Editor-in-Chief George Drach. Philadelphia, 1926; desuden den lille »Catechism on India, Missions in India, and the Telugu Lutheran Mission of the General Council«. By Rev. & Mrs. H. C. Schmidt. Allentown, Pa., 1890.

Grønnings barndom og ungdom 1813-40

Christian Vilhelm Grønning var født i Fredericia 22.nov. 1813 og hjemmedøbtes, fremstilledes 30.dec. s.å. i Michaelis kirke sst. til dåbens bekræftelse.¹ Hans moder var Else Cathrine Grønning, født Struer; faderen gørtelmester Peter Christian Grønning, der havde været gift tidligere. Faderen stod sig – efter Grønnings oplysninger 1860 – »efter hiin Tids Anskuelse godt, men det behagede Herren over Liv og Død at bortkalde ham tidlig fra de Levendes Land«;² han døde 13.jan. 1816, 37 år gammel, begravedes 18.jan. s.å.³ og efterlod sig en enke med 4 uforsørgede børn.⁴ Den lille Christian Vilhelm var i sit 3. år og havde ikke siden nogen erindring om faderen.⁵ Kort efter dennes død kom denne søn til sine bedsteforældre, der boede i det såkaldte Skovhuset 1½ mils vej fra Kolding. Her nød han – som han selv siger – en god pleje og følte ikke tabet af sine forældre. Da han var 5 år gammel, døde mormoderen; han erindrede siden hendes dødsdag, da han gik hen i en krog for at tørre tårerne af sine øjne.

Barnet kom nu tilbage til moderen, som var flyttet til Kolding og søgte at drive sin mands gørtlerforretning videre med en svend, »men Udfaldet blev i enhver Henseende slet, og hun maatte snart opgive Professionen og ved sine Hænders Gjerning ernære sig og sine Børn«; men som Grønning senere følger til: »Det var haardt – men han, som har lovet at hjælpe Enker og de Faderløse i deres Trængsel, har holdt sit Ord«; i sit levnedsløb 1840 skriver han ligefrem, at hun snart kom i armod.⁶

Moderen gjorde alt, hvad hun formåede for at opdrage børnene, og sendte dem i rette tid til Borgerskolen, som Chr. Vilhelm besøgte flittigt, fra han var 6 år gammel til ind i hans 9. år;⁷ her lærte han at læse godt, skrive og regne lidt.⁸ Da skete der det, at en kristelig væver ved navn Horn, der, fordi han var fra Christiansfeld, gik under navnet »den Christiansfelder Væver«⁹ (men var væver i Kolding);¹⁰ kom til moderen og bad om, at en af hendes drenge ville hjælpe ham og hans svende med at spole garn og den slags, og valget faldt på Christian

Vilhelm.¹¹ Der blev nu kun lidt tid til skolegang, så fra da af gik han også mest i aftenskole.¹² Horn behandlede ham som sit barn, og Grønning syntes selv senere, at han altid var vel tilfreds.¹³

Den første juleaften hos Horn tog denne drengen med til gudstjenesten i Vonsild kirke, der lå i nabosognet til Kolding, hvor de hørte den »uforglemmelige og nidkjære« pastor Søren Christian Salling; han holdt tale fra prædikestolen og katekiserede også med børnene på gulvet. Grønning bemærker som midaldrende: »Sidenefter hørte jeg folk tale om den hellige Præst og hans Menighed, som havde i Gjennemsnit et christeligt Anstrøg, i hvilken der vare mange gudfrygtige Folk og sande Christne, som gik under det Navn »Skinhellige«. Jeg var en lille lystig Dreng, og vidste hverken om Tro eller Vantro; men dog alligevel kom det mig for, som om Pastor Salling og hans Menighed havde noget Andet end Præsten og Menigheden i Kolding«, som han åbenbart også har haft lejlighed til at høre. Grønning føjer da også til: »Min Mester, Horn, tænkte jeg, hører jo ogsaa til disse Folk, og han er en god Mand; den hellige Sag er vel ikke saa farlig.«¹⁴

Da den unge Grønning gik i sit 14. år, besluttede Horn at flytte til Flensborg for at fortsætte sin væverforretning dér. Det skete i maj 1827, og hans plejebarn – for det var der reelt tale om – flyttede med. I sit levnedsløb oplyser Grønning, at han, så længe han gik i skole, ikke havde hørt noget om Jesus, idet mindste intet om ham som forsoner for vores synder; han turde ikke tillade sig at bande i sine børneår, og skete det i tiltale fra hans meddisciple, følte han sig inderst inde urolig.¹⁵

I Flensborg gik han, bortset fra festdagene, ikke i kirke, til dels fordi han ikke forstod tysk. Det har Horn naturligt nok kunnet og har vel oftere søgt kirken. Om julen 1827 spurgte hans mester, som han i levnedsløbet kalder Horn, ham, om han havde lyst til at gå med i kirke for at høre pastor Volquardts, præsten ved Sankt Johannes kirke.¹⁶ Det gjorde de så. Da de var kommet hjem spurgte Horn da Grønning, hvad han syntes om det, og svaret var, at han intet havde forstået. Grønning spurgte tilmed, hvad ordet »Heiland«, som præsten så ofte havde brugt, betød, og Horn forklarede ham så dette.¹⁷

I efteråret 1828 nærmede sig den tid, da den unge Grønning skulle have den nødvendige undervisning for at blive konfirmeret. Horn henvendte sig til pastor Asschenfeldt ved Sankt Nicolai kirke.¹⁸ Denne kunne dansk, og Horn spurgte, om han ville forberede Chr. Grønning til konfirmationen på dansk. Det kunne han ikke, fordi der var en

dansk prædikant i Flensborg. Asschenfeldt ønskede, at Grønning skulle lære det tyske sprog, hvad denne ikke havde lyst til.¹⁹ Det har åbenbart ikke på den tid i det befolkningslag, inden for håndværkerstanden, hvortil Horn hørte, været rimeligt at kunne tysk, selv om denne selv beherskede det.

Når Asschenfeldt ønskede, at Grønning skulle lære tysk, hang det måske sammen med, at han vidste, hvor lidt der var at hente kristeligt hos den danske præst. Denne var den i Houslund (Øster Løgum sogn) fødte Hans Paulsen, der var præst ved Helligåndskirken i Flensborg 1822-40, men var en yderst svag og sygelig mand, som sjældent kunne forlade sit værelse; hans danske gudstjenester var slet besøgt og gennemførtes ofte slet ikke på grund af mangel på tilhørere.²⁰ Grønning kom alligevel i vinterhalvåret 1828/29 til at gå til konfirmation hos Paulsen på dansk; men han siger senere om præsten: »Jeg veed ikke, hvad Tro den danske Præst havde; men dette erindrer jeg mig, at Talen i min Forberedelses Tid ikke var om Synd og Naade, men om Indbildningskraften i Særdeleshed. Jeg vidste nu ikke, om jeg skulde indbilde mig Noget af mit Væveri eller af min Lærdom; men da jeg skulde nedskrive hans Undervisning og især om Indbildningskraften, skrev jeg: »Jesus Christus har ikke ved sin Forløsning givet os Frihed til at synde o.s.v. Ja, saa elskte Gud Verden, at han hengav sin eenbaarne Søn« o.s.v. Da Præsten læste det, sagde han: »Derom har jeg ikke talet et Ord«. »Jeg vidste, at han havde Ret, og taug derfor stille«, tilføjer Grønning. »Siden efter har jeg tænkt, at Præsten vistnok havde læst Fichte, men hans Philosophi vilde hverken ind i mit Hoved eller Hjerte«. ²¹ Tydeligt er det dog, hvis denne fremstilling kan godtages, at den unge 15-årige Grønning – vel netop ved omgangen med den gamle christiansfelder-væver – havde fået fat i noget væsentligt i den kristne tro.

Dagen før konfirmationen gav Horn ham et vers at lære til erindring om denne højtidelighed. Det lød:

»Om mig Verden vil forlede
Hen paa Lasters brede Plan,
Hvor der er kun syndig Glæde,
Jeg da skuer nøie an
Dine Piners Byrde svar,
Du for mig udstandet har;
Saa kan jeg i Andagt blive
Og hver Vellyst-Vind fordrive.«²²

Da den unge Grønning var den eneste konfirmand, pastor Paulsen havde, bad han Asschenfeldt om at konfirmere ham sammen med dennes egne konfirmander, og dette skete på Palmesøndag 12.april 1829 og på tysk.²³

Grønning mener endnu 1859 at kunne huske, at han før sin konfirmationsdag tænkte på, at han fra denne højtidelige dag ville begynde at leve et helligt liv, og om morgenen på konfirmationsdagen bad han Herren »af mit Hjerte, at han vilde give mig Kraft til at holde det hellige Løfte, som jeg nu skulde aflægge«.²⁴

Af selve den tysksprogede konfirmationshandling siger Grønning, at han ikke forstod meget, »dog forstod jeg alt, hvad Pastor Aschenfeldt sagde ved Herrens Bord, og de ord: »Dies ist der Leib unsers Herrn und Heilandes, Jesu Christi, für eure Sünden, in den Tod gegeben« o.s.v. gjorde stort Indtryk paa mig«.²⁵ »Jeg lovede nu Herren alt Godt, og at tænke paa ham til enhver Tid, skulde nu være min Pligt«.²⁶

Grønning begyndte nu regelmæssigt at gå i kirke, og da han stadig bedre lærte at forstå det tyske sprog, fik han nu og da indtryk af prædikenen. Det var især pastor Volquardts, han gik til, og der kunne være noget sværmerisk over den unges oplevelser. En andenpåskedagsgudstjeneste gjorde stærkt indtryk på ham ved præstens ofte gentagne »Der Heiland ist nahe«, men han bemærker, at selv om Herren nu og da skænkede ham den slags »søde oplevelser« (»süße Empfindungen«), så blev de modarbejdet af et ham iboende fordærv, og hans læreår indtil august 1832 gik under megen afveksling.²⁷

Grønning skriver sidenhen²⁸ – noget selvafslørende – om sin kirkegang, at når han ville gå til kirke hver søndag hos pastor Volquardts, var det, fordi han havde hørt, at denne så godt kunne »rive Folk Sandheden i Næsen. Et Aars-Tid gik jeg derhen, og det behagede mig særdeles, naar han ivrede mod Synden med Ord, som et Barn kunde forstaae; jeg tænkte da undertiden: »Det er godt for dem, naar de blot ikke ville forglemme det«. Men – føjer han til – »jeg var selv glemsom, thi jeg vidste, at min Retfærdighed bestod endnu næsten blot i gode Forsætter, som jeg vel ikke kunne holde efter Ønske, men jeg troede dog, at jeg var ikke saa lidt bedre end mange andre Folk«. Men den ovenomtalte prædiken på 2. Påskedag, hvor han følte en himmelsk glæde, da præsten talte så hjerteligt om Frelserens nærværelse, gav ham lidt mere lys i sagen. »Mit Hjerte blev fyldt med Glæde over en saadan Frelser; min Trang til at høre om ham tog til, fordi jeg saae altid Meer af min Skrøbelighed«.²⁹

Fra hans 17. til hans blev 19 år var han flittig kirkegænger, ikke blot hos Volquardts i St. Johannes kirke, men også hos diakonen L. Fr. Chr. Callisen ved St. Nicolai samt hos pastor Lorenz Lorenzen i Adelby. I 1859 kan han skrive: »Alle vare mig dyrebare Mænd, som forkyndte med Kraft den korsfæstede og igienopstandne Frelser. Grundvolden til min Saligheds Tro blev lagt«. ³⁰

I august 1832 må han være blevet udlært, og hans mester gav ham et godt vidnesbyrd; han ville så forsøge sig i verden, og ved mikkelsdagstider drog han fra Flensborg og ville egentlig til København, men blev i Middelfart, hvor han opholdt sig i 7-8 måneder. ³¹ Senere fortæller han, at der her opstod en sådan længsel efter Flensborg, efter at høre det levende Guds ord, at han næsten var i »en fortvivlet Aands-Tilstand«. Grønning uddyber det 1859: »Det var som en slags Sjælenød, forbunden med Hjemvee; det Ord: »Evighed«, hvor lang er du, o Evighed!« gjorde ofte et dybt Indtryk paa mig; jeg ønskede undertiden hellere at dø end at leve i en saadan Angest«. ³²

I denne uro bad han ofte til Herren, »hvis store Naade jeg ofte havde hørt saa megen Tale om, at han vilde forbarme sig«; og han citerer her verset:

»Han vilde sig forbarme,
Jeg kan ej nøje sige, naar
Men efterhaanden saae jeg Arme
Den Lægedom i Jesu Saar;
Alt med en dyb, en lang, en bred
Og himmelhøj Barmhjertighed«.

Grønning føjer hertil: »Jeg var som En, der finder Fred for Guds Øine«. ³³ Nogen forbindelse med den stedlige gejstlighed i Middelfart synes han ikke at have haft.

Til Pinse 1833 drog han så tilbage til Flensborg, hvor han nu fandt stor glæde i at høre og læse Guds ord; især opbyggedes han ved pastor Lorenzens prædikener, hvori denne, efter egne erfaringer, henviste til den korsfæstede og opstandne Frelser. ³⁴

I Flensborg blev de andre væversvende nysgerrige efter, hvad han foretog sig, da han så sjældent kom i deres kreds, men Grønning ville nødtigt ud med sproget, og følgen var, at han endnu engang gik med dem til en »Dandsebod«; han kommenterer dette siden med: »men min Samvittighed gjorde mig saa mange Bebrejdelser, at jeg lovede helligt

og dyrt aldrig meer at betræde et Sted, hvor der blot er Aandsfortærelse og ingen Hellig Aands Nærværelse. Jeg har aldrig været paa slige Steder siden; men nu fik jeg Tro og Mod nok til at sige til mine Venner, at de kunde ikke hjælpe mig til Salighedens Glæder her og hisset, og derfor vilde jeg nu søge min eneste og største og evige Glæde i at høre Guds Ord og i at holde mig til de Troende, eller som man kaldte dem »de Hellige««. Grønning oplyser videre om forholdet til kammeraterne: »Vort Venskab var dermed ikke forbi; thi de besøgte mig, og jeg dem; men Enhver holdt sig indenfor sine Grændser. Ja Tre af dem bleve siden rykkede over paa min Side; Een af dem, som tjente Herren af sit ganske Hjerte, staaer nu forklaret for Guds og Lammets Throne; To af dem leve endnu, men, som jeg har hørt, tjene de ikke Frelseren med Frimodighed«.³⁵

Grønning, der så hyppigt kom til pastor Lorenzens prædikener, ønskede nu også at tale med ham og gik en aften til ham for at melde sig til altergang. Præsten modtog ham med stor venlighed og mærkede, at den besøgende havde lyst til at tale videre med ham og begyndte da at tale om nadverens vigtighed. Det var til stor opmuntring for Grønning, og endnu større betydning fik det, da han bad Grønning besøge de månedlige missionsbedetimer, som Lorenzen mente kunne være til velsignelse. Grønning konstaterer da også siden i 1859: »virkelig have disse Forsamlinger været mig til stor Nytte«.³⁶

Fra juletid 1833 lærte Grønning en kreds af unge at kende, som samledes hos en hr. Meyer; det var kirkelige folk, og præsterne havde ikke noget imod disse forsamlinger; her læstes gode bøger og blev sunget gudelige sange. Første gang blev Grønning helt henrevet her; han følte, at den første kærligheds ild brændte så rigtigt i deres hjerter, så han følte sig bedre tilpas der end ofte i kirken.³⁷

I august 1834 rejste Grønning til København³⁸ for at dygtiggøre sig i sit fag, hvilket også lykkedes. Efter et kort ophold dér kom en uro over ham, der var forbundet med hjemve; han søgte til kirkerne i København, men fandt, at prædikenerne i de fleste løb ud i ordstridigheder, hvorved han ikke fik trøst.³⁹ Men så en søndag besøgte han Brødremenighedens forsamling; det må have været i Stormgade, og det var første gang Grønning overværede en sådan forsamling, og der blev givet ham fred med Gud ved Jesus Christus, først ved sangen, men derefter også ved det højtidelige sted (»gesalbte Stede«); han fortæller i sit levnedsløb 1840, at han må tilstå, at han fik Brødremenigheden meget kær og blev klar over, at deres foredrag handlede om

synd og nåde. Især mindedes han senere en mindre forsamling af brødrene, hvor han var til mode, som om Christus i sin korsfæstede skikkelse var blandt dem, og hvor han måtte give sine tårer frit løb.

18 uger varede hans Københavns-ophold, hvorefter han vendte tilbage til Flensborg, hvor han fik arbejde hos sin gamle mester Horn og nu tilbragte 3½ år her.

Deltagelsen i de månedlige missionsbedetimer bevirkede, at han ofte i tanken dvælede ved genstanden for missionsarbejdet, hedningernes overtro, vantro, afgudsdyrkelse og »hele Elendighed«, der gik ham til hjerte, ligesom »deres Trang til Naade og deres Naadestand formedelst Troen« glædede ham; han bemærker senere 1859: »At et aarligt Bidrag, som jeg nu gav til Missionens Fremgang, at Bøn og Paakaldelse om Guds Aand og Haand til at føre Mange af dem fra Mørket til Lyset, ikke var nok, hvis Vorherre vilde kalde mig til at arbejde for deres Omvendelse, vare Tanker, der ofte krydsede i min Sjæl; men altid undskyldte jeg mig og bad Gud, vor Frelser, at sende en Anden«. ^{39a}

Foruden den omtalte rejse til København foretog han nu også en rejse til Elberfeld for at lære at væve damask og gulvtæpper, han fik arbejde i en tæppefabrik; han var her veltilfreds med prædikanterne og nævner – i Lebenslauf – at det var opbyggeligt at høre dr. Krumacher, når han vidnede om nåden i Lammets blod; endnu bedre behagede ham dog den lutherske, mere alvorlige Immanuel Friedrich Sander. Da vågnede egentlig først tanken i ham, om han ikke, måske ved en særlig tilskikkelse, skulle tjene Herren blandt hedningerne; men han kunne dog ikke beslutte sig til at blive i Elberfeld,⁴⁰ hvor der i Barmen nu var et missionsseminarium, indflyttet i en ny bygning 1832.⁴¹

Her i Barmen-Elberfeld traf Grønning en »Landsmand«. I sit Lebenslauf omtaler han ikke denne, men derimod gør han i sin beretning fra 1859 udførligt rede for hans betydning for ham, antagelig fordi Grønning da havde hørt nærmere om denne »landsmands« mærkelige skæbne. Landsmanden var nordmanden Hans Christian Knudsen, der 1835 var blevet optaget på det ovennævnte missionsseminarium, dog først officielt antaget 25. febr. 1836.

Mødet med Knudsen, der som 18-årig afbrød en lovende karriere som maler og tegner for at blive missionær,⁴² satte øget gang i den kamp, Grønning kæmpede i sit indre med missionstanken. »Jeg kunde« – siger han 1859 – »ikke noksom beundre den Frimodighed, han havde, til at forlade Alt for Christi og Hedningernes Skyld, dog kunde jeg ei, omendskjøndt jeg følte en Stemme i mig: »Gaa hen og gør ligesaa«,

overtale mig selv til at mælde mig til Missionen«, og tilføjer: »Jeg lod mig aldrig mærke et Ord til min Ven, Knudsen, om den Kamp, der foregik i min Sjæl angaaende Missionens Tjeneste; men han har vel selv seet, at jeg kæmpede imellem Frygt og Haab, og spurgte mig derfor paa Nytaarsdag i den lutherske Kirke i Elberfeld: »Hvorledes gaar det dig med Missionskaldet?«. Hvorpaa jeg svarede med lidt Forlegenhed: »Om Nogen begjærer et saadant Embede, han har Lyst til en god Gjerning«; hvortil Knudsen blot sagde: »Det staaer dog til at begjære«. »Det var for mig et eiendommeligt Svar, der tonedede som en ny Opfordring til at mælde mig«. ⁴³

Men Grønning rejste tilbage til Flensborg, i Lebenslauf nævner han enten for at blive i Flensborg eller måske flytte til Brødremenigheden (i Christiansfeld må han mene). ⁴⁴ I Flensborg begyndte han at fabrikere gulvtæpper på maskine. »Nu var jeg ligesom bunden til dette Maskinvæsen og gjorde altid flere Undskyldninger. Jeg havde et godt Udkomme, og ofte følte jeg med Smerte, at jeg ikke var villig til at forlade Alt for Christi Skyld og gaa ud iblandt Hedningerne. Med stor Interesse kunde jeg læse Missionsbladene og især om Brødremenighedens Mission, som stod og staaer for mig glandsfuld i Henseende til Selvfornægtelse og Kjærlighed til Frelseren«. ⁴⁵

Kort efter tilbagekomsten til Flensborg gjorde han igen en rejse til Christiansfeld og anholdt om at slå sig ned der; men det lod sig ikke så godt gøre, medmindre han nedlagde sin væverforretning, og det var han ikke rigtig tilbøjelig til. ⁴⁶

»Selv at øve Selvfornægtelse, af Kjærlighed til Herren selv at gaee ud, for at hjælpe at indsamle hans Smertes Løn, det var mig for meget, indtil jeg endelig tilsidst kom til den faste Beslutning at ville mælde mig hos et Missionselskab. Det tonedede altid for mine Øren:

»Sollen, und nicht wollen,
Das ist eine Schande
Hier und dort im Vaterlande.« ⁴⁷

Grønnings uddannelse som missionær og Det nordtyske Missionssekab. 1840-1845

Grønning fik nu frejdighed til at skrive til det Rhinske Missionssekab i Barmen;⁴⁸ men han havde ogsaa en samtale med pastor Volquardts i Flensborg, der radede ham til at henvende sig til det nordtyske Missionssekab i Hamburg og gav ham et brev til dette⁴⁹ eller maa ske snarere den Hamburgske Missionsforening, der var tilknyttet dette Norddeutsche Missions-Gesellschaft.

Det var i foråret 1840. Den Hamburgske Missionsforening havde eller fik nedsat en særlig missionskomité,⁵⁰ som i en tremåneders periode (marts-maj) prøvede 5 unge mænd, der i denne periode havde henvendt sig til foreningen. Blandt disse, hvoraf komitéen indstillede 3, var Christian Grønning, da 26½ år gammel; han indstilledes tilmed først blandt de 3 og med den (efter ordene) fyldigste bedømmelse. Grønning blev forestillet komitéen til foreløbig prøvelse, fik gennem ca. 6 uger nogen undervisning i det tyske og latinske sprog og blev derefter endnu engang prøvet af den samlede komité, hvis enkelte medlemmer allerede tidligere havde talt med ham. Alle medlemmer var fuldstændig overbevist om sandheden og inderligheden i hans kristelige liv. Hvad hans fatteevne, især hans sprogtalent, angik, var komitéen tilfreds, og den tilføjer, at selv om han som født dansker ikke taler tysk helt flydende, så var dog den grad af færdighed, som han havde nået heri, og de fremskridt, han i den korte øvelsestid havde gjort i det latinske sprog, tilstrækkeligt bevis for, at han ikke manglede noget i duelighed.

Om hans særlige kald til mission blandt hedningerne udtalte Grønning sig – efter komitéens opfattelse – ikke med den beslutsomhed, der ved et så jævnt og dybt gemyt ville hæve enhver tvivl herom; men man fandt, at netop den tøvende måde, Grønning ytrede sig i derom, snarere var et bevis på hans store forsigtighed i vandel og ømfindtlig samvittighedsfuldhed, end at man turde vente sig af en af verdslige hensyn bestemt svingende sindsindstilling.⁵¹ Det tilføjes af komitéen, at Grønning, der efter sin hele ejendommelighed og åndelige indstilling er nær beslægtet med Brødremenigheden, frygter for ved enhver egen

afgørelse af foregribe Herrens, men såsnart han erkender Hans vilje, hengiver han sig denne så meget hensynsløse og gladere.

Komitéen bemærker også, at Grønning – som det fremgår af hans Lebenslauf – har villet tilslutte sig Brødremenigheden og villet melde sig der til missionstjeneste, men da tilslutning til denne menighed (i Christiansfeld) ville betyde opgivelse af hans erhverv (som kendt fra Lebenslauf), har han fulgt pastor Volquardts' råd, der henviste ham til Hamburg. Hans forkærlighed for Brødremenigheden har bragt ham i en vis vaklen, men det afholdt på ingen måde komitéen fra at foreslå ham til det nordtyske missionselskab. Man fandt, at hans forkærlighed for herrnhuterne og deres ejendommeligheder var at anse som et frugtbart element for det hamburgske selskab. Det viste sig da også, at Grønning, da han en gang havde sluttet sig til dette, ikke siden lod sig friste af Brødremenigheden. I hans betragtninger i 1859-skriftet spiller Brødremenigheden da også en langt mindre rolle end i hans Lebenslauf 1840, ja, ungdomsvækkelsen i det københavnske herrnhutersamfund omtales ikke andetsteds end her.⁵²

Udover Grønning indstillede den hamburgske komité en 30-årig skomagersvend fra Göttingen, Emil Friedrich Rau og som den 3. en württembergsk håndskomager Johan Georg Hahn, kun 22 år gammel. Af de 3 indstillede antoges kun Grønning.

De årlige generalforsamlinger i Norddeutsche Missions-Gesellschaft gik på denne tid på omgang mellem de byer, hvori der var tilsluttede missionsforeninger, og holdtes i 1840 i byen Lauenburg i dagene 11.-15.juni. Her mødte de deputerede op lørdag 13.juni om morgenen kl. 8 for at begynde forhandlingerne om optagelse af nye missionselever. Der var foreslået 8 aspiranter; man havde nøje beregnet missionselskabets indtægter og udgifter og fundet, at der var råd til at optage alle 8, hvis de var egnede. Man drøftede antagelsen af missionseleverne den pågældende formiddag til kl. 13 og genoptog drøftelserne igen samme dags aften. Missionskomitéernes indstillinger, elevernes levnedsløb med tilhørende vidnesbyrd, samtaler med inspektøren ved missionsseminariet og med de enkelte elever, der var tilsagt at indfinde sig i Lauenburg, drøftedes. Der blev truffet beslutninger under bøn og anrøbelse, at Herren ville sende sin Hellige Ånd og vejlede forsamlingen.

Enstemmigt blev da optaget 4 af de 8 indstillede elever, mens de 4 andre af forskellige grunde blev afvist; dog kunne en af disse have håb for fremtiden. De 4 antagne var som nr. 1 en skomagersvend

C.W.Balthasar, der hurtigt gled ud af uddannelsen, som nr. 2 L.Bultmann, hvis broder var missionær i Sierra Leone, og som 1847 udsendtes til Vestafrika efter fuldendt uddannelse, men døde samme år derude.

Som nr. 3 antoges Christian Grønning, om hvem det udtrykkeligt bemærkedes ved antagelsen, at det skulle stå ham frit for efter hans ønske, om han ville vende sig til Brødremenigheden eller til selskabet i Hamburg.

Som nr. 4 antoges en skomagersvend F.August Heise, født i Frankfurt an der Oder i 1818; han optoges på betingelse af tilfredsstillende oplysninger om hans militærpligt. Efter endt uddannelse blev han sammen med Grønning sendt til Indien og fulgtes ad med Grønning under studiet på missionsseminariet i Hamburg.

Om aftenen samme dag, da den endelige afstemning om elevoptagelsen var afholdt, blev resultatet meddelt de enkelte aspiranter af præses.⁵³

I Flensborg havde Grønning i fortrolighed drøftet sagen om henvedelsen til missionssekskabet med – som han siger – »sin dyrebare Broder og Ven i Herren, Skomager Schmidt, der altid var beredvillig til at tale om Missionen, bede Herren at udsende Arbeidere til sin Høst, og bede for mig, at Herren ville give mig Tro og Mod til at gjøre efter hans velbehagelige Villie. Ved hans Bøn og Raad var det tildeels, at jeg gik til Hamborg«. Denne skomagermester Hans Christian Schmidt, der var født i København på Opfostringshuset, havde efter en omtumlet tilværelse bosat sig i Flensborg, hvor han øvede en meget betydelig indflydelse på de unge håndværkersvende, bl.a. altså også på Grønning som ung.⁵⁴ Schmidt fik 25.maj 1840 en søn, som Grønning stod gudfader til, den senere missionær i Indien Hans Chr.Schmidt; han uddannedes siden delvis af Grønning i Haderslev.⁵⁵

Om Grønnings psyke vidner det også, at han i 1859 fortæller, at han under generalforsamlingen i Lauenburg bad »især Frelseren, at han vilde ved sin Aand indskyde i de forsamlede Guds Mænds Hjerter ikke at antage mig, hvis mit Ønske ikke udsprang af Lyst til at gjøre hans Villie«, men – føjer han til umiddelbart efter: »jeg blev eenstemmigen optaget i Missionshuset«. ⁵⁶ Herefter gjaldt åbenbart også, at den eenstemmige antagelse bevirkede, at han kunne antage sig missionærgerningen med frejdighed som fra Herren.⁵⁷

Grønning rejste nu hjem og besøgte sin moder, som han aldrig havde haft megen forbindelse med og sjældent direkte omtaler – lige så lidt

som han omtaler sine søskende; hun har formentlig endnu boet i Kolding, og han ønskede da at høre hendes »Stemning«; han fortæller herom 1859: »jeg kunde neppe troe, at der fra hendes Side skulde være Noget i Veien, især naar jeg sagde: »Hvis jeg gaaer bort, som vil vare nogle Aar, og Moder lever endnu, saa skal hun have min lille Arvedeel fra min Fader, og lidt Mere til; men hvis jeg bliver her, saa kan jeg bruge mine Penge selv«. Missionen forlangte ikke nogen Betaling af mig for min Uddannelse«. Det kan synes noget mærkeligt at fremføre disse økonomiske betragtninger, men moderens kår har utvivlsoomt været yderst vanskelige; hun må senere være kommet til en søn i København og blev 70 år gammel optaget i Vartov 1853, hvor hun levede til sin død af en hjertesygdom i 1861.⁵⁸ Men i 1840 lagde moderen intet i vejen for ham, men ønskede ham Guds velsignelse til hans forehavende.⁵⁹

»I Herrens Fred indtraadte jeg i Missionshuset; naar jeg blev bange for den tilkommende Tid, trøstede han mig med sin Aands Nærværelse; der ligger en salig Fred og en himmelsk Forsmag i Bevidstheden om at overgive sin hele Førelse i Guds Haand og kaste alle sine Sorger paa ham«, skriver Grønning i 1859.⁶⁰

Om årene i det såkaldte Missionshus, Missionsseminariet eller Bildungs-Anstalt, som det ofte selv omtaler sig, siger Grønning siden: »Min Tid i Missionshuset var en ret Prøvetid, saavel i at lære de fornødne Videnskaber, som i at øve Lydighed. I det første Aar læste vi med Forstanderen, den første Lærer, Evangelierne, og skulde nedskrive vore Tanker om Guds Ords Betydning; det tydske og engelske Sprog gav os heller ikke lidt at bestille. I det andet Aar blev tilføjet Geographi og Historie; siden Kirkehistorie, Latin og Græsk«. Det var ikke nogen ringe undervisning, selskabet ønskede at bibringe sine missionærer, og kravene blev da også siden for manges vedkommende skåret stærkt ned; men allerede om disse første år bemærker Grønning: »Det var langtfra Missionsseminariets Hensigt at lade os lære over Formue, derfor saa snart En eller Anden følte, at det var ham for meget, kunde han gjerne lære mindre; Selskabet ønskede blot, at Enhver skulde anvende sin Læretid vel og selv ved Bøn og Flid vise, hvad han i Fremtiden kunde være duelig til«. ⁶¹

Det er muligt gennem selskabets arkivalier med de hyppige, detaljerede indberetninger om arbejdet i uddannelsesanstalten at følge også Grønningens arbejde.

I en beretning af 2.juni 1841 indsendte til Generalforsamlingen d.å.,

der holdtes i Ritzebüttel i dagene 4.-8. juni 1841,⁶² omtales, at Grønning havde været syg, siden også den ældre elev Riemenschneider; måske var det hos begge gulsot, men Grønnings kraftige konstitution bevirkede, at sygdommen kun varede en kortere tid (»eine Weile«), så han snart efter var i stand til at udholde åndeligt arbejde, og det skønnedes tilmed, at sygdommen havde bevirket, at han sidenhen i mindre udstrækning led af blodkongestioener til hovedet. Større afbræk i undervisningen medførte derimod Riemenschneiders sygdom.⁶³

I sommeren 1841 var der efter nyoptagelsen af 3 elever i missionsseminariet 9 personer, der fordeltes på 3 klasser. I den første klasse var 3 ældre elever, der siden blev sendt til New Zealand, i den anden klasse var de 3 i 1840 optagne: Grønning, Bultmann og Heise, i 3. klasse kom 3 i 1841 tilkomne. Første klasse undervistes i 28 timer ugentlig indbefattet regning, sang og tegning, og ved foredrag af eleverne toges desuden af inspektøren 3 timer i anvendelse, 2. klasse undervistes i 26 timer ugentlig, 3. klasse kun i 20.⁶⁴

Grønning omtaler også i 1859, at en stor og behagelig forfriskning var de årlige ferier, som varede 5 til 6 uger.⁶⁵ Egentlig havde anstalten dog kun 4 ugers ferie, men i 1841 øgedes ferien med en uge på grund af inspektørfruens sygdom. Enhver af eleverne kunde rejse, hvorhen han ville, blot at rejsen ikke blev meget dyrere end hans ophold i missionsanstalten. I 1841 rejste Grønning sammen med venen Heise over Magdeburg, Halle og Leipzig til Dresden, saksisk Schweiz og Bautzen til Frankfurt an der Oder, Heises fødested, og Berlin med tilbagerejse gennem det sydlige Mecklenburg og Lauenburg. Fra Grønnings 1859-beretning vides, at de besøgte en berømt professor Tholuck i Halle og hørte en af hans forelæsninger; de havde også forbindelse med nogle studenter dér, som interesserede sig for deres kald som missionærer. Ikke mindst omtaler Grønning deres besøg i Herrnhut som »det i Missionen verdensberømte Herrnhut, som ligger i en fortrinlig smuk Egn. Paa en Høi nær ved Byen er Kirkegaarden, hvor jeg med Andagt tænkte paa den herlige Opstandelse af de mange Vidner om Sandheden i Vantroens Tid; den ærværdige og uforglemmelige Grev Zinzendorf, hvis Valgsprog var: »Jeg har blot een Passion, og det er Christus«, ligger midt i Gangen«. Det var en gammel Kærlighed, der drev Grønning hertil, og han sammentrænger selv sit udbytte af rejsen således: »Det Bedste og Lærerigeste paa en saadan Reise for Sjæl og Legeme var at see og tale med mange gudfrygtige Præster og troende Folk; man blev bestyrket i Troen, lærte at udtale sig over

mangen en christelig Gjenstand; Troen paa de Helliges Samfund, som intet Rum kan adskille, ja, som rækker ind i Himmelen, blev stadfæstet«. Dette er måske nok præget af indtryk fra den næste snes år. Ledelsen af anstalten lagde imidlertid vægt på, at rejserne bød på en kraftig forfriskende fornyelse (»Erfrischung«), så eleverne med ny frejdighed og øget lyst igen kunne gå i gang med arbejdet.⁶⁶

Om undervisningen i missionsseminariet giver inspektørens beretning ved afslutningen af året 1841 gode oplysninger. Inspektør Brauer – af Grønning omtalt som forstanderen – havde i 1. klasse 4 timers dogmatik, 5 timers kirkehistorie og historie, een times bibelsk teologi ud fra Apostlenes Gerninger (Acta); desuden gennemgik han ved morgenandagterne (Davids) salmer. Derudover har eleverne nærmere lært Kina og for alle elevens vedkommende Ostindien at kende, ligesom der er fortsat med fysiologien. En kandidat Raabe (fra Hamburg) tog sig af sprogundervisningen, dog må inspektøren have taget sig af tyskundervisningen, i hvert fald i 1. klasse, hvor han lod dem foretage »Ausarbeitungen«, vel en slags stile. I 2. og 3. klasse havde inspektøren udlægning af skriften, hvor man havde gennemgået 1. del af 2. Mosebog og Lukasevangeliet. I 3. klasse, og når nye elever kom til, gennemgik han med disse 1. Mosebog. Kandidat Raabe tog sig foruden af sprogundervisningen, herunder engelsk konversationstimer, også af geografi og gammel verdenshistorie; i engelskundervisningen, der holdes for alle under eet, tog også den syge Riemenschneider del.

Tilfældet Riemenschneider viser ellers, at der toges hensyn, når helbred ikke kunne holde til undervisningen. Wohlers og Heise lærte således alene latin og græsk, men var begge ikke nået lige langt. Regning, tegning og sang foregik i fællesskab. Det må have været en solid undervisning, der blev givet.

Husordningen på seminariet gik ud på, at man stod op kl. 5; Kl. 6 var der andagt. Derefter bibeltime med 2. og 3. klasse. Kl. 7½ kom Raabe, og så undervistes der i 2 rum, inspektørens undervisning varede til kl. 12, så var der regne- og sangundervisning. Kl. 2½ var der fællesspisning, hvorefter der indtil kl. 5 ikke måtte arbejdes. Kl. 8 var der aftensmad (Abendbrot), og kl. 10½ var det tid at gå til sengs.

Fra adventstidens begyndelse havde inspektøren efter en frk. Sieveking's ønske overtaget afholdelsen af nogle aftensammenkomster (Abendstunden) i et af hende for fattige oprettet Amalienstift i forstaden St. Georg. De 6 ældste elever gik på skift med inspektøren derhen hver aften, holdt en lille andagt, bad og sang med de tilstedeværende.

Tilmed knyttedes hertil besøg hos familierne i stiftet, og eleverne fik således en i høj grad ønsket lejlighed til øvelse i sjælesorg. Tillige holdt de dér en månedlig missionstime, ikke blot for beboerne sst., men for offentligheden. Riemenschneider underviste voksne til konfirmation og ligeledes en jøde, der ønskede dåb. De andre elever underviste nu som før i søndagsskoler, og i dette arbejde var også de sidst indtrådte elever deltagere.⁶⁷

I indberetningen af 2. juni 1841 til generalforsamlingen i Ritzebüttel foretoges en bedømmelse ved inspektøren af eleverne. Om Grønning hedder det her bl.a. at han har en egen forstandsretning; han skal have alting bevist. Kristendommen tror han; den er i hans hjerte bevist som saliggørende kraft; men han er dog meget tilbøjelig til at reflektere over sig selv og sin tilstand; i stedet for frit at give sig hen i livet i troen og ved denne indgåen i livet i Christus dræbe det gamle menneske, så eftersporer han snarere hvert øjeblik, om endnu det gamle menneske kan findes hos ham, og grubler derover og volder sig selv bryderier.⁶⁸ Denne selvstændige stædighed har åbenbart til tider generet inspektøren og lærerne, hvilket udvikles videre. Bedømmelsen af Grønning konkluderer da deri, at han mangler glad at kunne gribe troen. Til prædiken med omvendelse af store skarer vil han følgelig ikke egne sig – skønnes det – vel bedre til plejende omgang især med enkelte sjæle, da han tilmed havde et ejendommeligt elskværdigt væsen.⁶⁹

Grønnings interesse for missionsarbejdet viste sig også i, at han må have holdt foredrag derom i byer uden for Hamburg. I regnskabet for missionsselskabet 1/5 1840 – ult. april 1841 anføres under privatgaver beløb indgået gennem Grønning fra Millstädt og Tönning.⁷⁰

Ved den halvårige prøve 9. febr. 1843 af den daværende 1. klasse med Grønning, Bultmann og Heise over det, de havde lært m.h.t. Apostlenes Gerninger, udtaltes, at de for størstedelen tilfredsstillende svar blev givet med stor præcision, især af Grønning og Heise,⁷¹ og i en tilsvarende udtalelse om elevernes skriftlige arbejder, at ingen af eleverne er nægtet gaven til populær opbyggelig meddelelse, selv om den fremtræder særlig glædelig ved nogle som Wohlers, Heise og Grønning.⁷² Det er meget velvillige udtalelser. Da inspektøren ved afslutningen af året 1843 igen udtaler sig om eleverne, kommer han igen tilbage med nogle let kritiske bemærkninger om Grønning i sammenligning med de to andre i klassen. Alle 3 havde vist stor deltagelse i undervisningen og været vel i stand til at gøre regnskab for det lærte. Grønning havde dog vanskeligere ved at fatte de forskellige lærebegrebers udvik-

ling. Inspektøren mente, at forskellen mellem Grønning og den med ham samtidigt antagne Heise skyldtes, at sidstnævnte var mere spekulativ, Grønning mere reflektiv.⁷³

Alle eleverne roses for deres kristelige alvor, men Grønning og 3 andre af de seks havde mere dybde deri end de to andre, der til gengæld havde en enfoldig troskab (Treue), som stod i forbindelse med, at de var mere indskrænkede.⁷⁴

I begyndelsen af 1844 prøvedes eleverne igen af en undervisningsdeputation. Her gjaldt det en prøve i Korintherbrevene, især det første, som var gennemgået i det foregående semester; den viste, til deputationens store glæde, at eleverne havde fået fat i, hvad der var blevet lært dem, og især lod Grønning og Heise selv her intet tilbage at ønske, men den 3. kneb det mere med, også her var der dog fremskridt.

Derefter var eksamination i oversættelse fra engelsk til tysk og også omvendt. Her roses Grønning, som sammen med en elev fra en lavere klasse med stort held syntes at tilegne sig det engelske sprog og også havde et egnet organ for den – som det hedder – vanskelige udtale af det engelske.

Den ellers så velvillige undervisningsdeputation knyttede dog nogle bemærkninger til den firstemmige sang, hvormed der indledtes. De to første vers af den ikke helt lette sang mislykkedes. Her oplystes det, at Grønning rigtigt førte melodien, men de ledsagende stemmer afveg her og der meget, især Heises bas; det gik dog bedre med de sidste tre vers, så sangen »gik til hjertet«.⁷⁵

Også ved en prøve afholdt 9. jan. 1845 kunne Grønning med 2 andre fremhæves,⁷⁶ dog har læreren Löwe, som har undervist i dogmatik, bemærkninger om de enkelte, således om Grønning, at det er nødvendigt – drømmende (träumerisch) som han er – at hans forstand får skarphed og klarhed, også netop i læresager.⁷⁷

De årlige rejser i ferietiden om sommeren, som selskabet lagde vægt på til opvikning af eleverne, fortsattes, og det vides fra Grønnings egne optegnelser, at han i 1842 rejste til København, ledsaget af en ven – vel Heise. Grønning bemærker herom, at han glædede sig ved at se dels bekendte, dels ubekendte »Gjenstande«, hvad han så mener dermed. På hen- eller hjemrejsen fra København lagdes turen over Fredericia,⁷⁸ hvor Hans Chr. Rørdam fra 1840 var sognepræst ved Michaelis kirke. Allerede i sit foregående præsteembede i Låstrup-Skals var Rørdams interesse for ydre mission vakt,⁷⁹ og efter et missionsmøde i Michaelis kirke fik Rørdam i efteråret 1842 stiftet en

missionsforening for Vejle amt med ham selv som ledende kraft.⁸⁰ Rørdam ønskede Grønning og hans ven Herrens velsignelse til deres foretagende.

På denne rejse gjorde Grønning også ophold i Flensborg, hvor han stadig havde så mange gamle venner, og her måtte han holde et foredrag. I denne forbindelse oplyser han, at han som en praktisk forberedelse til foredragsvirksomheden jo allerede i Hamburg var begyndt at holde bibellæsninger og bøn i den allerede nævnte Amalie-Stiftelse for gamle folk. I det 3. år på missionsskolen måtte eleverne også holde missionsforsamlinger og endelig tilsidst begyndte en bibellæsning i et hus i Hamburg, hvor man ville indrømme plads. Grønning søgte at finde tilhørere i en kristelig købmands hus, og her fik han til sin store glæde tilsidst så mange tilhørere, at stuen, som ikke var helt lille, blev helt fuld af mennesker; hovedsagen ved disse bibellæsninger var – som han selv oplyser – praktisk anvendelse af deres uddannelse, og »saaledes holdt flere af Eleverne Bibellæsning hist og her i den store By, som ikke var uden Velsignelse for os selv og Tilhørerne«. ⁸¹ Grønning nævner også her, at enhver af eleverne gik til søndagsskole og underviste fattige børn, der ikke kunne eller ville besøge hverdags-skolerne, altså en slags normal skoleundervisning blot henlagt til søndagen, ikke specielt undervisning i kristendom.

Det nordtyske Missionssselskabs udsendelse af missionærer

Der fandt nu, da man havde missionærer, som snart var rede til udsendelse, en helt omhyggelig overvejelse sted af, hvor man skulle missionere.⁸² Først faldt blikket på New Zealand, der netop o. 1840 var meget omtalt. En købmand Fritze i Bremen, der drev hvalfangst på de kanter, tilbød – uden omkostninger for selskabet – at lade indhente oplysninger om missionsforholdene på New Zealand. I den hensigt blev skibspræst Müller, der var engageret for nogle til Sydhavet bestemte Bremer-skibe, forsynet med instruktion og aflagde ved sin hjemkomst beretning.⁸³ Samtidig havde man drøftet udsendelse af

missionærer til Indien, og inspektør Brauer havde umiddelbart før selskabets generalforsamling i Ritzbüttel 4.-8.juni 1841 været i London for med engelske missionsselskaber at drøfte, hvor der med rimelighed kunne sættes på mission. På generalforsamlingen pegede Brauer da på Telugu-området nord for Madras, hvor der næsten ikke dreves mission.⁸⁴

Det havde været meningen at sende de først uddannede elever (Wohlers og Riemenschneider) til Indien, men på grund af den ens sygdom, der efter en læges bedømmelse gjorde ham uegnet til det hede indiske klima, og da man nødigt ville skille de to ad, besluttedes det at lade disse to gå til New Zealand. Tilmed fandt man, at det ville være ønskeligt, at egentlig teologisk uddannede kandidater blev anvendt i Indien, da de på grund af deres højere uddannelse antoges at have lettere ved at tilegne sig de vanskelige indiske sprog.⁸⁵

I slutningen af december 1842 forlod da Wohlers og Riemenschneider som missionærer ledsagede af 2 medhjælpere, der ikke var fundet egnede til egentlig missionærgerning, Hamburg havn på vej til New Zealand; de nåede 15.juni 1843 til byen Nelson på Sydøen.⁸⁶

M.h.t. Ostindien faldt det så heldigt, at en teologisk kandidat Valett erklærede sig villig til at gå som missionær til Indien; han var anbefalet af missionskomitéen i Stade og antoges straks til tjeneste for snarlig udsendelse.⁸⁷

En udsendelsesgudstjeneste for ham såvel som for de 4 til New Zealand bestemte fandt sted 6.okt. 1842 i St. Georgs kirke i Hamburg.⁸⁸ Valett tiltrådte sin rejse til Ostindien 26.maj 1843 over London, som nåedes 29. s.m. Først 16.juni fortsattes rejsen med ostindiefareren »Northumberland«, der 2.okt. ankom til Madras. Her blev Valett modtaget af den engelske missionær Tucker, af Church Missionary Society, til hvem han var anbefalet hjemmefra, og hos hvem han boede 4 uger, bl.a. under sygdom. Fra den amerikanske, tysk-lutherske missionær Heyer i Guntur i Telugu-området, støttet af den engelske kollektor Stokes sst., modtog han opfordring til at slå sig ned i dette område. På grund af regntid og Valetts lyst til at lære Telugu-sproget hurtigt at kende, blev han ialt 3 måneder i Madras; men derefter rejste han i januar 1844 nordpå til Guntur, hvorfra han gjorde sig bekendt med byerne i omegnen.⁸⁹

Det var meningen hurtigt at sende endnu en teologisk kandidat ud til Valetts medhjælp; men det viste sig umuligt at finde en.⁹⁰ Valett, der af selskabet havde fået overladt selv at finde en egnet plads for en

missionsstation, bestemte sig for byen Rajahmundry, som på grund af stor handel og trafik havde lette adgangsveje; han begyndte straks rejsningen af en bygning her, som dog snart efter blev delvis ødelagt i storm.⁹¹

På en i byen Celle i foråret 1845 afholdt generalforsamling vedtoges, at en kandidat Karl Hermann Leyding, der havde meldt sig, inderen Ramajan⁹² og Grønning skulle udsendes til Ostindien til medhjælp for Valett; førstnævnte som ordineret, de to andre som uordinerede. Dette fik Ramajan til at bryde med selskabet, mens Leyding af familiemæssige hensyn⁹³ besluttede ikke at gå ud som missionær.

Grønning var tilfreds med den ham tilfaldne lod og glædede sig over, at Jesus, der uddelte embederne (die Aemter), havde værdisat også ham en stilling i sin vingård; han rettede dog en længere skriftlig henvendelse til missionselskabet om ordination før udsendelsen, men efter bestået eksamination. Grønning mente ikke, at missionselskabet for hans skyld ville ændre noget væsentligt ved de tagne beslutninger, men fandt, at da der skulle afholdes en ny generalforsamling før udsendelsen, så ville det være muligt at tilføje noget m.h.t. hans ordination, som dog alligevel var lovet ham straks efter hans ankomst til Indien, og han fandt, at selskabet i grunden ikke havde noget imod ordinationen hjemme.⁹⁴

Grønnings henvendelse oversendtes til missionsforeningen i Bremen af forvaltningsudvalget 15. aug. 1845 med fremhævelse af, at hvad Grønnings person angik, så nærede man overhovedet ingen betænkelighed ved ordination før udsendelsen.⁹⁵ Der afholdtes så en afstemning om hans ordination mellem de tilsluttede missionsforeninger. 8 af disse stemte for (een dog forudsat, at der ikke fandtes nogen teolog inden efteråret), een imod, mens 2 ikke svarede.⁹⁶

Der var således givet fri mulighed for at søge Grønning ordineret straks. Dette skete gennem en henvendelse til den danske konge fra ledelsen af den evangeliske missionsforening for Glückstadt og omegn på missionselskabets vegne med anmodning om, at eleverne fra missionskolen (Bildungsanstalt) i Hamburg måtte blive ordineret i hertugdømmet Holsten.

I denne supplik, dat. Glückstadt 8. sept. 1845, oplystes, at missionselskabet bestod af stemmeberettigede missionsforeninger i Altona, Bremen, Celle, Glückstadt, Hamburg, Lauenburg, Lehe, Ludwigslust, Ritzebüttel, Rostock og Stade med fælles forvaltningsorgan, missionshus og uddannelsesanstalt i Hamburg.

Missionseleverne skulle udsendes som missionærer, og af vægtige grunde ønskede selskabet, at de unge mænd formelt blev givet en stilling som præsterne i hertugdømmet Holsten, derfor anmodningen til majestæten. Ordinationen kunne ske i Hamburg, der var selskabets egentlige midtpunkt; men da såvel lutherske som reformerte hørte til selskabet, og da kirken i Hamburg som i Mecklenburg og til dels i Hannover var forpligtet ikke blot på den Augsburgske konfession men også på de andre lutherske symbolske bøger, så ville ubehagelige gnidninger kunne opstå, og sådanne ønskede det nordtyske missions-selskab at undgå.

Med hensyn til den eksamination, der skulle foregå inden ordinationen, henstilledes det til majestæten, om denne skulle ske ved den ordinerende gejstlige eller af en eksaminationskommission. Det betonedes, at de ordinerede missionærer gennem deres ordination på ingen måde fik krav på et embede eller ansættelse i Holsten, og eventuelt kunne underskrive en revers herom. Supplikken gik til slut ud på, at elever fra missionshuset i Hamburg, som var eksamineret på den måde, der blev fastsat, måtte blive ordineret af generalsuperintendenten i hertugdømmet Holsten, eller hvis denne på en eller anden måde var forhindret af en anden holstensk gejstlig.

Da udsendelsen af missionærerne allerede af selskabets generalforsamling var fastsat til 22. okt. s.å., og det ville være ønskeligt, at disse var ordinerede forinden, vovede suplikanterne at anmode om, at den allerhøjeste afgørelse i dette anliggende måtte finde sted inden 5 uger.⁹⁷ Dette var utvivlsomt at stramme ansøgningen mere end rimeligt.

I en skrivelse fra Glückstadt missionskomitéen til forvaltningsudvalget af 23. sept. s.å. går denne helt og fuldt ind for betydningen af Grønning's ordination, idet den mener, at han vil blive tilstrækkelig dygtig til også over for braminerne i Indien at hævde sig i stillingen som en ordineret gejstlig. Tilmed havde man jo endnu på forårets generalforsamling haft håb om at få endnu en teologisk kandidat til Indien som missionær, noget, der ikke holdt stik; det var derfor nu meget ønskværdigt, at Grønning blev ordineret, for at Valett ikke skulle være den eneste ordinerede gejstlige på missionsstationen. Valett skulle ganske vist som den ældre, erfarne og videnskabeligt uddannede missionær beholde hovedledelsen af stationen, som Grønning så skulle være tilforordnet som hjælpepræst. Dette skulle fastslås i en instruks.⁹⁸

Sidst i oktober 1845 holdtes da den berammede generalforsamling i Hamburg i dagene 21.-24. okt. Her besluttedes det

1) at eleverne Grønning og Heise efter bestået eksamen skulle udsendes som ordinerede missionspræster til støtte for Valett med førstkomende skibsløjlighed.

2) at bygningen af det større hus på missionsstationen i Rajahmundry skulle udsættes og Valett opfordres til at indsende et nøjagtigt overslag over omkostningerne herved til forelæggelse på næste generalforsamling.

3) at Valett blev bevilliget erstatning for et større beløb, som en troløs tjener havde berøvet ham.⁹⁹

På generalforsamlingens sidste dag 24. okt. fandt den festlige udsendelsehøjtidelighed sted i St. Georgskirken i Hamburg i overværelse af en talrig forsamling, hvor Heise og Grønning »bleve tiltalte og indviede og udsendte af Selskabet« – som Grønning senere formulerer det –; begge missionærer talte, og Grønnings afskedstale var over det ord: »I Verden skulle I have Trængsel, men værer frimodige; jeg har overvundet Verden«.

Grønning resumerer videre i 1859, da hans tid på missionsskolen var på afstand, således: »Efter 5 lange, tildeels trange, men dog ogsaa velsignede Aar, kronet med Herrens Naade og Langmodighed, stod jeg nu færdig til at gaae ud paa Missionsmarken. At de Kundskaber og Erfaringer, jeg havde indsamlet, kunde være mig til stor Nytte, derom var jeg overbeviist; men paa den anden Side havde jeg den klare Bevidsthed, at skulde jeg arbeide med Held og Gavn, saa maatte Christus boe i mig formedelst Troen, saa maatte hans Kjærlighed drive mig, og den Hellig Aand dale ned over mig. Vilde han, saa kunde han bruge mig som et Redskab i sin Haand; men han, den værdige Hellig Aand, maatte selv ved Ordet overbevise om Synd, om Retfærdighed og Dom; han maatte selv forklare Jesus som det Guds Lam, der bærer Verdens Synd, som den, der er givet os af Gud til Viisdom, Retfærdighed, Helliggjørelse og Forløsning. Derfor havde jeg ingen stor Idee om min Virkekreds; men vilde han, idet han aander paa de Dødningeben, der ligger i Hobetal paa Missionsmarken, bruge min Tjeneste, saa skulde Gud Fader, Søn og Hellig Aand, den hellige treenige Gud, være Lov og Priis og Tilbedelse i Evighed«.¹⁰⁰

På generalforsamlingen blev de to missionærer bestemt til »Missionsprediger«; men der blev åbenbart endnu ikke bestemt noget endeligt om deres ordination. Grønning omtaler ikke med et ord sine bestræbelser for at blive ordineret i hjemlandet før udsendelsen; man havde endnu ikke hørt fra den danske konge i København; først 29. nov. s.å.

meddelte det slesvig-holsten-lauenburgske Kancelli i København, at majestæten ikke havde kunnet gå ind på den fremførte supplik om ordination af det nordtyske missionselskabs elever ved generalsuperintendenten i hertugdømmet Holsten eller ved en anden holstensk gejstlig. Nogen grund angives ikke; men det var generalsuperintendenten i Holsten Herzbruch, der var afvisende.¹⁰¹

Afslaget meddelte missionsforeningen i Glückstadt 16. dec. 1845 ledelsen af det nordtyske missionselskab i Hamburg, og man beklagede smerteligt, at kirken således i det mindste indtil videre var unddraget velsignelsen ved ordineringen af selskabets missionselever.¹⁰²

Da denne skrivelse affattedes, var Grønning og Heise på vej ned ad Elben til deres virkested i Indien. I november var de blevet eksamineret i Glückstadt og forsynet med en skrivelse om, at de var velkvalificerede til at blive ordineret.¹⁰³

Der blev udfærdiget en »Besondre Anweisung für die Missionare Chr. Grönning und Aug. Heise«, underskrevet 25. nov. 1845 af de to nævnte. I § 1 hedder det, at missionselskabet har beskikket de to til ordinerede missionspræster (Missionsprediger) for dets mission i Telugu-området, hvor Valett først har grundlagt en station (Post) i Rajahmundry ved Godawery floden. Dette sted skal også indtil videre være bestemt for de to nye udsendinge, indtil videre lejlighed viser sig – nært eller fjernt – i området til deres virksomhed. Ifølge § 3 sørger selskabet for de tos transport til Rajahmundry og betaler indtil da efter indsendte regninger.

Udrejsen skete (jfr. § 4) fra Hamburg med et dansk skib »Fortuna« (kaptajn Boysen) bestemt for Calcutta, men – hvis monsunen tillod det – skulle de to missionærer landsættes i Masulipatam med deres rejsegods. Kom de til Masulipatam, skulle de henvende sig til den anglikanske kirkes missionærer dér om hjælp til at finde frem til Valett (§ 8). Kom de til Calcutta, skulle de opsøge missionærene Wenger eller dr. Duff (til hvilke de havde anbefalingsskrivelser) eller andre for hjælp og snarest muligt søge skibslejlighed sydover til Masulipatam (§ 7). Derfra skulle de to, også hvis de ikke traf Valett dér, straks tiltræde rejsen til Rajahmundry (§ 8). Da – som det hedder i instruksen (§ 9) – de to missionærer på grund af manglende (!) tid ikke var blevet ordineret inden afrejsen, havde generalforsamlingen bestemt, at de inden ret længe efter ankomsten til Telugu-landet skulle ordineres af Valett under eventuel assistance af andre gejstlige på den af generalforsamlingen besluttede måde med forpligtelse på den augsburgske konfession af 1530.

I Rajahmundry skulle de to missionærer især befitte sig på at lære Telugu-sproget; men de skulle dog også tage sig af husholdningen, herunder forefaldende byggearbejder, så Valett derved kunne få mere tid til embedets gejstlige anliggender. Når de nyankomne var i stand til at prædike frit blandt folket og tilfredsstillende udføre deres stillings gejstlige pligter, skulle alle 3 missionærer på stedet indbyrdes træffe aftale om fordeling af deres arbejde (§10). Ved beslutninger skulle stemmeflertallet være afgørende, men hvis der var uenighed i det første år med de to nyankomnes stemmer mod Valetts, skulle der ske indberetning til forvaltningsudvalget i Hamburg; det gjaldt også, hvis alle 3 havde forskellig indstilling (§11); man fandt ikke, at de nyankomne i deres første år derude kunne have en sådan indsigt i forholdene, at deres mening kunne være afgørende.

Forsædet ved rådslagningen førte Valett som den ældre på pladsen. En protokol, ført på skift af de to andre, skulle optages (§12).

Efter ankomsten til Rajahmundry skulle missionærens underhold fastsættes til 100 £ pr. år til dækning af kost, klæder og alm. befordringsudgifter. Kun stations-munschien og udgifter ved sværere sygdomstilfælde og mere omfattende rejser, godkendt af Hamburg til fremme af missionsarbejdet, kunne derudover mod nøjagtige bilag afholdes af selskabets kasse (§13).

Missionærerne forsynedes med udstyr (klædning, linned, fodtøj, lommeure o.l.), der var deres personlige ejendom og siden skulle fornyes af deres egne midler, mens den såkaldte udrustning (Ausrüstung), der angik stationens husvæsen, skole- og kirkevæsen, altså husgeråd, sengesteder, sengelinned, dækketøj, håndklæder, stueure, lamper, værktøj, våben, bøger, landkort, billeder, møbler o.s.v., tilhørte selskabet. Udrustningen mærkedes med N.M.G. (Norddeutsche Missions-Gesellschaft (§§15-16). Udgifter for selskabets regning kunne kun afholdes med selskabets billigelse. Overslag skulle fremsendes til Hamburg til godkendelse for ½ eller et helt år (§17).

Kvartalsvis skulle beretning indsendes fra stationen, underskrevet af samtlige missionærer og vedlagt afskrift af den på stedet førte protokol (§18). Hver missionær skulle føre en dagbog og afskrift heraf indsendes kvartalsvis (§19). En af missionærerne skulle hver måned indsende en skrivelse om missionærens helbredstilstand (§20). De månedlige skrivelser, som også kunne bestå af privatbreve til inspektøren, såvel som kvartalsberetninger skulle sendes med overlandsposten (§21). Alt skulle indsendes til inspektør Brauer i Hamburg. Iøvrigt kunne Valett

bedst angive, hvordan man mest praktisk kunne indrette sig med postgangen (§ 22).¹⁰⁴ Det var således meget detaljerede forskrifter, der var givet missionærerne, og som det hurtigt viste sig, voldte vanskeligheder ved gennemførelse i praksis.

Grønning og Heises udrejse til Indien. 1845-46

Grønning har senere under sit ophold 1859 i Europa beskrevet udrejsen,¹⁰⁵ ligesom han endnu senere o. 1890 har meddelt udgiveren af bogen om hans søn oplysninger om sørejsen til Indien.¹⁰⁶

Grønning indleder sin beretning om »Søreisen til Ostindien« med nogle bemærkninger om, at skilsmissen fra kære pårørende, fra slægt og venner, fra »det kjære Fædreland« ikke var let; »gjerne bliver Træet staaende, hvor det fandt Væxt og Næring, men alle jordiske Baand maae løses, Alt, som fængsler, maa brydes i den Bevidsthed: »Det er nu saaledes Herrens Villie««.

Det er ikke meget sandsynligt, at hans familie, hans moder eller søskende, har været tilstede i Hamburg ved afrejsen. Derimod har han i byen efterladt sig et kvindeligt bekendtskab, som siden rejste ud til ham i Indien og dér blev hans hustru; men ikke et ord nævner denne beretning derom.

Det var 12. december, at det danske skib »Fortuna« gled ned ad Elben, bestemt for Calcutta. På grund af modgående vind og strøm blev skibet liggende i 2 dage nær Blankenese, og Heise og Grønning gik i land for at besøge nogle kristelige venner.

Den egentlige sørejse kom til at vare 5 måneder og 18 dage og gik i begyndelsen kun langsom på grund af storm og modvind. Først 3. januar 1846 forlod »Fortuna« den engelske Kanal. I de første 3 uger var missionærerne ofte og stærkt søsyge; men de vænnede sig lidt efter lidt til skibets bevægelser. Grønning skriver herom i 1859: »og en søsyg Person ønsker blot, at Søgangen og Vinden snart maatte lægge sig. Er Søen rolig, stille og klar som et Speil, saa ønsker man næsten hellere en Storm, naar Skibet blot gaer fremad under Guds Varetægt. Skræk-

keligt kjedeligt er det at ligge under Linien 8 til 14 Dage uden at gjøre noget Fremskridt, under den brændende Sol, hvis hede Straaler falde lodret paa Hovedet, men dog ikke føles saa meget, naar Vinden blæser. Den eneste behagelige Afbrydelse i denne Eenstonighed er at beskue den rene tropiske Himmel, den gyldne Sol, som dybt i Vesten farver og udmaler Skyerne til de smukkeste Landskaber; at se efter Delphinerne, som dandse rundt om Skibet, og Haifisken, som venter paa sit Rov; at iagttage den vældige Hvalfisk, der sprøiter sine Vandstraaler høit i Luften; at lægge Mærke til de uskyldige Flyvefiske, som i Hobetal skyde ud af Vandet, for maaskee at undflye deres Forfølgere i Havets Dyb; at betragte den plumpe Albatros, skydende op og ned omkring Skibet – alt dette og Mere fylder Hjertet med en Slags Veemod, Rolighed og Længsel.¹⁰⁷

Grønning havde da (i 1859) også en hjemrejse bag sig, måske på et engelsk skib, for han skriver m.h.t. den daglige føde, at på et engelsk skib går det overmåde godt. »Man bliver trakteret med frisk Brød og Kjød, Kartofler, Øl og Viin, ja, alt muligt. Englænderen forstaaer at leve, og kjender ingen Savn; men han kjender Penge saa godt som Nogen, derfor sætter han Næring efter Tæring. Fortuna var et dansk Skib, og vi kunne derfor ikke vente at have nogen Overflødighed, og det var i Grunden ogsaa bedre. Dog skulde man for en saa lang Søreise forsyne sig med nogle Forfriskninger, saasom gode Kartofler og imellem frisk Brød og Kjød, for at forebygge Sygdomme; men vor Kapitain havde kjøbt saadanne daarlige Kartofler, at de allerede i Nordsøen ikke vare til at spise«. Menuen kom derfor til at stå den ene dag i ærter og saltkød og den næste dag i saltkød og ærter, og den ensidige kost slog efter Grønnings opfattelse i heden ud i bylder og sår. Da kaptajnen havde noget rugmel, fik Grønning lov til at optræde som bager og blev snart dygtig dertil. »Det var nu en lille Festdag, hvergang vi fik vort friske Brød ned i Kahyten«; han forsøgte også at lave dej til en kage til påskefesten, men var ikke så heldig dermed. De kom jo både til at fejre jul og påske på deres indiensfart. Efter at kaptajnen havde betænkt sig længe, havde de to missionærer fået lov til at holde gudstjeneste hver søndag, når vejret tillod det. Da mandskabet bestod både af danskere og tyskere, holdtes gudstjenesterne afvekslende på de to sprog. Kaptajnen var uinteressert i disse, derimod var den ligeledes danske overstyrmand, som oprindeligt havde svovlet kraftigt, og andenstyrmanden, en tysker, glade for gudstjenesterne. »Hele Mandskabet« – skriver Grønning »– viste Ærefrygt for os, og i

vor Nærværelse lode de aldrig falde et usædeligt Ord; derimod bivaandede Flere af dem vor Andagt med stor Opmærksomhed«.

Mens de lå i vindstille under ækvator, hvor søen lå som et spejl, sattes skibets båd i Søen, og man besøgte et naboskib fra Nyborg (kaptajn Kruse); Kruse kom en søndag eftermiddag med sit mandskab og overværede deres danske gudstjeneste, og forærede Grønning en bog. Overstyrmanden blev på sørejsen som et andet menneske, mener Grønning, og den anden styrmand sad med tårer i øjnene, når han hørte Guds ord, og sagde til Grønning i Calcutta: »Jeg skal aldrig glemme, hvad De har forkyndt mig paa Reisen«. Grønning følger til: »Ja, jeg tænker undertiden, at hvis jeg blot for Mandskabets Skyld havde forladt mit kjære Fædreland, saa var der en Erstatning derfor deri, at de hørte Ordet med Glæde«. Anderledes forholdt det sig med kaptajnen, der forblev i sin hårde, følelseløse tilstand. Grønning mener, at han måske gerne ville have taget sin tilladelse til at holde gudstjeneste hver søndag tilbage, men ikke kunne for skams skyld, da det nordtyske missionsselskab havde betalt ham godt for rejsen. Ved en lejlighed – vel under vindstillet ved ækvator – sagde kaptajnen til Grønning: »De beder og jeg bander, og dog kommer vi ikke ud af Stedet«. ¹⁰⁸ Mandskabet var derimod gunstigt indstillet over for missionærerne, og dets deltagelse i gudstjenesterne blev stadig hjerteligere.

Noget anløb af Masulipatam – som omtalt i instruksen – blev der ikke tale om. Rejsen gik direkte til Calcutta, og her gik de i land pinsedag 31. maj.

Det gjorde et dybt indtryk på Grønning at få det attråede land i sigte og se de første hinduer komme ombord sammen med den engelske lods, der skulle bringe skibet op ad Gangesfloden. Ved landingen i Calcutta frarådede en engelsk læge kaptajnen at lade sine folk arbejde i denne hede, men i stedet hyre indfødte dertil. Kaptajnen på »Fortuna« fulgte sit eget hoved, og det bevirkede – efter Grønnings mening – at næsten hele mandskabet fik kolera. Skibskokken døde på hospitalet, og de fulgte hans lig til kirkegården, hvor en engelsk præst havde nok at gøre med at læse liturgien over de mange, der var døde af epidemien, således også over den danske sømand.

I Calcutta kom de to missionærer til at opholde sig en måned i afventen af et dampskib, der kunne bringe dem til Madras. I Calcutta lærte de forskellige missionsselskaber og deres repræsentanter at kende. De havde jo – jfr. instruksens § 7 – anbefalinger med til missionærerne

Wenger og dr. Duff, som de traf sammen med en missionær Leslie. Duff arbejdede for den skotske frikirke og lagde vægt på en gedigen undervisning for inderne på kristent grundlag,¹⁰⁹ mens de to andre mere var indstillet på prædiken på torve og i basarer. Især den praktisk indstillede Leslie ledsagede Grønning rundt om i Calcutta og omegn. I det hele modtoges de to nyankomne missionærer med stor hjælpsomhed og venlighed.

»En heel Maaned bleve vi hos Missionærene i Calcutta, hvor vi ofte havde Leilighed til at høre dem tale med Folket om Guds Ord paa Torvet og Gaderne; vi forstod naturligviis Intet af Sproget, dog kunde man skjønne paa deres Miner, om de vare for eller imod den hellige Sag. I Juli Maaned toge vi Afsked fra de gode og gjæstfrie Venner og Brødre i Herren og gik med et Dampskib til Madras«. Også her fandt de to straks venner, i hvis huse de opholdt sig, indtil de kunne indskibe sig til Kakinada. Her besøgte de den engelske embedsmand, som i distriktet Rajahmundry var en slags borgmester m.v., og modtoges af ham med stor høflighed, fik overladt et hus. »Ved hans Bord, hvor man om Aftenen kl. 7 spiste til Middag, var Alt Pragt, Glands og Herlighed. Før vi satte os til Bords, spurgte han mig, om jeg vilde læse en Bøn. Jeg undskyldte mig med det engelske Sprog, som jeg ikke kjendte saa nøie; han bad da selv, men rigtignok saa hurtigt, at jeg ikke forstod et Ord. Det var saaledes hans Brug«. »Forresten« – tilføjer Grønning – »var han ivrig for Missionens Fremgang og en vakker Mand«.

Her blev de 2 dage, men rejste så videre de 10 mil til Rajahmundry om natten i 2 palankiner, der blev båret af 24 mænd, 12 mand til hver, 6 og 6. Endelig sidst i juli¹¹⁰ efter en rejse på mer end 7 måneder nåede de to missionærer frem til målet for deres rejse, Rajahmundry, hvor de mødtes med den første af det nordtyske missionselskab udsendte, missionær Valett, der var født i Glückstadt, hvor hans fader var rektor. De blev modtaget med stor kærlighed og hjertelighed. Valett havde fået bygget et hus, hvor de to nyankomne kunne indrette sig behageligt.

Grønnings arbejde i Rajahmundry. 1846-1850

Arbejdet her blev begyndt med bøn og den 84. salme. Det gjaldt først og fremmest at få lært Telugu-sproget. Valett havde inden de to nye missionærers ankomst påbegyndt en skole i Rajahmundry, der understøttedes af briterne med 50 rupier om måneden (8½ £St.), så der kun behøvedes et tilskud fra missionselskabets side på 50 rupier om måneden (5 £St.). Om briternes velvilje vidner en gave til skoleformål på 200 rupier fra dommer Rohde i Rajahmundry, mens collector Stokes i Guntur gav 100 rupier til fri disposition. Skolen åbnede 24.marts med 8 drenge i alderen 12-18 år, 4 heraf forlod dog snart efter skolen; men de to af dem vendte tilbage.

Koleraen var udbrudt med heftighed i Rajahmundry; men Grønning og Heise var da endnu ikke ankommet. Efter engelsk begæring havde Valett overtaget fattigforplejningen på pladsen og uddelte daglig korn til mer end 50 fattige; hver mandag morgen fortalte han disse om Kristus.¹¹¹

Der var således et arbejde i gang, da de nye missionærer ankom. Disse blev ordineret 8.okt. 1845 i Rajahmundry af Valett og den amerikansk-lutherske missionær Gunn fra Guntur.¹¹² Gunn fik sine rejseomkostninger betalt, da det var billigere på den måde, end hvis de 3 missionærer i Rajahmundry skulle have rejst til Guntur.^{112a} Ret hurtigt blev de to nye missionærer ramt af lette sygdomsanfald, sådan som det plejer at ske for nyankomne europæere.¹¹³

Af de instruktioner, de nyudsendte missionærer havde fået udstukket og havde underskrevet, fremgik tydeligt, at selskabets ledelse i Hamburg, nøje ville følge, hvad man foretog sig derude i Indien. Dette var næppe i sig selv så overraskende; men vanskelighederne ved gennemførelsen var betydelige. Det var galt nok, at Valett giftede sig i november 1847, inden selskabets formelle tilladelse forelå; han anførte til sin undskyldning, at det ikke i Ostindien var sømmeligt, at der hengik lang tid mellem forlovelse og ægteskab. Valett fandt, at han havde ventet længst muligt, og forvaltningskomitéen bemærkede også, at den egentlig ikke havde noget mod selve ægteskabet, men derimod mod det gagetillæg, Valett nu skulle have. Der var dog ikke andet at gøre end at lade sagen bero med en alvorlig misbilligelse.¹¹⁴

Sagen viste de vanskeligheder, der var ved at styre forholdene i detaljer hjemmefra, men angik ikke direkte de sidst udsendte to missionærer. Det gjorde det derimod, at disse to – i modstrid med instruksen af 25. nov. 1845 – havde undladt at føre dagbøger og indsende afskrifter heraf kvartalsvis til Hamburg. Da inspektør Brauer anmodede dem om at indsende dagbøgerne, måtte Grønning i en skrivelse, dat. Guntur 18. august 1849, oplyse, at det gjorde ham ondt ikke at kunne opfylde sin forpligtelse. Efter hans mening fandtes der vægtige grunde til, at han havde opgivet dagbogsførslen. Da han kom til Rajahmundry, begyndte han at føre dagbog, og da Indien for hans vedkommende var en ny verden, manglede han i begyndelsen ikke stof, men da han i 3 måneder havde nedskrevet oplysninger om de for ham ny og fremmede begivenheder, opdagede han, at der var så få omskiftelser i livets sædvanlige tidsomstændigheder, at han tilsidst ikke vidste, hvad han skulle skrive. Hertil kom, at Indiens hede i ikke ringe grad hindrede skriveriet; han tænkte derfor, at selskabet i denne henseende ville bære over med ham, og besluttede i stedet i de månedlige skrivelser at meddele så meget som muligt, at man hjemme stadig kunne have et overblik over missionærernes virksomhed og de vigtigste begivenheder på missionsmarken. Grønningens ønske havde stadig været, at det slutteligt skulle lykkes, at de ville have meddelt tilstrækkeligt om missionærernes virksomhed; men han føjer til, i hvilken grad han har opfyldt dette ønske, kan man bedre bedømme hjemme end han selv i Indien. Grønning beder derfor om at blive undskyldt m.h.t. den manglende dagbogsførelse og ønsker inderligt (herzlich) i fremtiden at blive fritaget herfor. Slutteligt bemærker han i sit svar, at han netop nu ønskede at udføre en evangelisk tjeners arbejde, og at Gud ville krone værket med sin velsignelse, ja, at Herren ville fremme deres hænder arbejde.¹¹⁵

I en beretning af 24. maj 1849 kunne forvaltningskomitéen underrettes om, at Valett i Rajahmundry 18. febr. s.å. havde foretaget den første dåb af en hindu, og at en anden dåbshandling var nær forestående.¹¹⁶

Utilfredsheden med arbejdet i Indien gav sig udslag i en skrivelse hjemmefra af 28. sept. 1849 til selskabets missionærer i Indien. Den nåede frem 2. nov. s.å., men besvaredes først efter nytår 1850 i en vidtløftig skrivelse underskrevet i Rajahmundry 8. jan. af alle 3 missionærer, opført i alfabetisk rækkefølge, men vel først og fremmest præget af Valett som den mest erfarne.¹¹⁷ Først påpeges, hvor svært det er for tyskere at forstå forholdene i Indien, på en gang så kultiverede, men i mange henseender barbariske og tilbagestående. Engelske missionær-

rer er langt bedre stillet og har lettere ved at forstå forholdene, ofte har de forvaltningsudvalg i selve Indien med erfarne mænd, ja, oftest missionærer i nærheden, så de behøver ikke at frygte, at missionærerne beskyldes for, at foretagne skridt skyldes missionærernes personlige interesse.¹¹⁸ Dette var den største vanskelighed, der ikke lod sig afhjælpe, og som man i Tyskland ikke kunne imødekomme undtagen med tro, tålmodighed og afventen. Den næste vanskelighed var manglen på penge, eller at man frygtede mangel herpå. Så kom hertil, at ledelsen i Tyskland havde fået den opfattelse, at der herskede et ikke-broderligt forhold mellem de 3 i Indien; der syntes ikke at råde et organisk samarbejde mellem dem, der virkede som en sammenbragt flok (zusammengewürfelte Schaar), utvivlsomt et for hårdt udtryk. Beskyldningerne tilbagevistes da også.

Den kritik, der var ytret over, at de 3 havde åbnet en station i Ellore, tilbagevistes ligeledes. Der var kun tale om et forsøg, som øjeblikkeligt kunne opgives, hvad da også var sket. Valett og Grønning havde besøgt Ellore i fællesskab og fundet det tilrådeligt at prøve stedet, som forvaltningskomitéen da heller ikke tidligere havde gjort indvendinger imod. Der var da ikke tale om et letsindigt, egenrådigt, men et længe overvejet skridt, som missionærerne fandt det ønskeligt at foretage. Spørgsmålet om at gøre arbejdet her permanent skulle bero til Heise og Valett havde haft lejlighed til længere tids arbejde her. De beløb, Grønning havde anvendt på en skole der, dækkedes, som man ville se, af frivillige, uopfordret givne bidrag fra lokale venner af missionen.

Et spørgsmål, hvorfor netop Grønning var sendt til Ellore, besvarede med, at det havde været meningen, at Heise skulle afløse ham; men det var ikke fundet tilrådeligt, at Grønning returnerede, før de værste febermåneder (oktober og november) var overstået. Ligesom Heises forsinkede rejse til Ellore skyldtes, at han blev optaget af dåbskandidater i Rajahmundry, som især knyttede sig til ham.

M.h.t. det ubroderlige forhold henvises til, at der nok havde været gnidninger i de 3 år, de havde levet sammen, men at de med god samvittighed kunne sige, at på de rundtom liggende missionsstationer fandtes ikke noget bedre forhold end mellem de tre. Derom vidnede da også, at selv på aftener, hvor der ikke var fastsat sammenkomst, mødtes de venskabeligt til samtale, til skriftstudium eller bøn.

M.h.t. den bestemte befaling, at Grønning skulle forlade Ellore, så gjorde det de tre ondt; men de bøjede sig herfor, hvorfor Grønning da også nu var tilbage i Rajahmundry, uanset at de mente, det skyldtes

en fordom og stred mod den indiske missions vel. De tre bad da også om, at man i Hamburg ikke ville tage dem det ilde op, at de ville appellere denne afgørelse til generalforsamlingen i 1850. For ikke helt at afbryde det arbejde i Ellore, der havde været i måneder, og da de håbede at overtale generalforsamlingen til ikke at opgive denne station, så ville man indtil videre besøge stationen i forbindelse med rejseprædikantvirksomhed.

Spørgsmålet om, hvorfor Valett forlangte endnu 3 arbejdere udsendt, når han havde sendt en missionær til Ellore, forstod de ikke, da man ikke mente, at det var en afgjort sag, at Rajahmundry skulle blive den eneste station i Indien, som kun skulle bestå, så længe de 3 nuværende missionærer havde sundhed og liv i behold. Tværtimod havde missionærerne ment, at det var selskabets mening, at missionen skulle udvides, når arbejdere og grunde var forhånden, og at endog en 3. station skulle grundes.

I Hamburg frygtede man, at Ellore var et sted, der tilhørte den anglikanske kirke; Valett havde imidlertid, da han var i Masulipatam spurgt denne kirkes missionærer herom; de havde erklæret, at hvis de havde arbejdere nok, villae de med glæde besætte ikke alene Ellore, men også Rajahmundry og enhver plads af nogen vigtighed. Det samme ville Londonmissionselskabets missionærer fra Vizagapatam, og alle andre missionærer i samme tilfælde. Hvis de tyske missionærer kun ville besætte de pladser, som disse missioner ikke ønskede, så måtte Valett og fæller forlade Indien. Valett havde iøvrigt fået den engelske missionær Noble's nej m.h.t. hans selskabs eventuelle besættelse af Ellore.

En detaljeret redegørelse for arbejdet i Rajahmundry omfatter kun fordelingen af arbejdet mellem Valett og Heise, da Grønning må have været i Ellore på denne tid. Om der har været uoverensstemmelser i forhold til Grønning bevidnes ikke, men tilbagevises faktisk. Derimod vides det, at Grønning – antagelig i 1849 – måtte hjælpe amerikanerne i Guntur p.g.a. missionær Gunn's sygdom,¹¹⁹ en hjælp, der utvivlsomt fik følger for Grønning's videre arbejde efter 1850.

Englænderne havde overdraget Valett fattigforsørgelsen i Rajahmundry; men den kom Grønning til at udøve; det fremkaldte liv på missionsstationen, hvorved man håbede også at åbne befolkningens hjerter.¹²⁰

Det var i januar 1850, at de 3 indiske missionærer udarbejdede dette meget indgående svar til selskabet, først og fremmest til brug ved dets generalforsamling.

Nu var der i Hamburg ved at ske et sammenbrud af Det nordtyske Missionselskab. Der var påny konfessionelle stridigheder, og Hamburg svigtede som missionsens midtpunkt. Ved missionsssammenkomster dér kom næppe mere end 10 personer ud over komitémedlemmerne. Ånden var død. Ikke destomindre havde man i 1847 begyndt et missionsarbejde i Vestafrika, hvortil 4 missionærer, bl.a. den danskfødte Jens Graf fra Kolding, var afrejst 17. marts 1847.¹²¹

Missionsskolen var – ikke mindst efter henstilling fra missionsforeningen i Rostock – i 1848 blevet overflyttet til Bremen, og selv om Bremen fastholdt ønsket om at beholde skolen, overflyttedes i 1849 ved Mikkelsdag de sidste missionselever til det rent lutherske Hermannsburg med skolens inventar og underlagt missionselskabet dér.

De støttende missionsforeningers antal svandt ind, og i forvejen gav de mange støttende foreninger med deres forskellige indflydelse en dårlig organisation med mangel på enhed og kraft i missionens ledelse. Samtidig påvirkedes missionselskabets finanser af et politisk virvar i landet 1848-50. Enden på det blev, at missionsforeningen i Bremen fra 1851 overtog ledelsen med dens selvsupplerende komité på 12 medlemmer, således at selskabets gamle forfatning var afskaffet. Tro mod Bremen blev de gamle foreninger i Hamburg, Altona og Lehe. Et grundskud rettedes mod det ændrede selskab, da det viste sig, at selskabets kasserer, aeltermann Haase, havde bedraget selskabet for 8.000 thaler foruden bedragerier mod andre; også dette blev dog overvundet.¹²²

Men da var Indien ude af billedet som en af selskabets missionsmarker. Missionærernes svar af 8. jan. 1850 nåede frem til behandling i en på generalforsamlingen i 1849 nedsat kommission, der skulle foretage en grundig og alsidig prøvelse af selskabets forhold til dets ostindiske mission. Det skulle være sket inden jul 1849; men arbejdet trak ud, da det var svært at få samlet kommissionens 4 medlemmer. Først 4. april 1850 lykkedes det de 3 af dem at komme sammen i Ludwigslust; her forelå så også missionærernes ovennævnte skrivelse, der ikke blot gik ind for missionens opretholdelse, men tillige indtrængende søgte om udvidelse og forstærkning af arbejdet i Indien.

Kommissionen udtalte sig på det foreliggende grundlag meget rosende om det arbejde, de tre missionærer havde udført, og kunne ikke andet end anerkende dette. Overfor selskabet ville kommissionen da også kunne udtale sig kraftigt for missionens opretholdelse med hensyntagen til anmodningerne om udvidelse; men på grund af selskabets

finansielle vanskeligheder, der bevirkede, at i det mindste en af selskabets missionsmarker måtte opgives, måtte kommissionen dog have den anskuelse, at det ville være formålstjenligt netop at opgive den indiske mission, og dette kunne ske med bedst samvittighed.

Der forelå her en så godt som sikker mulighed for, at en opgivelse fra selskabets side ville bestå i overførelse for fremtiden af den indiske missionsmark til et samfund med bedre økonomi. Den lutherske synode i staten New York havde nemlig forespurgt forvaltningskomitéen, om den ikke ville være tilbøjelig til (geneigt) at overlade Grønning som arbejder til den amerikanske mission i nærheden, og det var oplyst fra Indien af de nordtyske missionærer, at den amerikanske synode ved sine missionærer havde erklæret sig beredt til – hvis den nordtyske mission blev opgivet – også at overtage Heise. Om Valett forlød derimod intet i missionærernes skrivelse.

Den nedsatte ostindiske kommission kunne da konkludere, at den indiske station i Rajahmundry ville blive bestående, ganske vist ikke som nordtysk missionsstation, men dog som amerikansk-luthersk, hvorimod man ved ophævelsen af den nyzealandske eller den afrikanske mission vanskeligt kunne vente en øjeblikkelig overtagelse af disse ved andre missionselskaber. Man slap også for at lægge en »ager«, der hidtil var dyrket, øde og tillige for at søge underhold til de hidtil i deres tjeneste arbejdende missionærer.¹²³

Det, der lå bag, var også, at der – antagelig i februar – fra synoden i New York gennem den amerikanske konsul Gräbe i Frankfurt var kommet en forespørgsel, om det nordtyske missionselskab ville afstå Grønning til arbejde på stationen i Guntur, hvor han tidligere havde arbejdet for den syge missionær Gunn. Man var i tvivl, om man således kunne afstå Grønning, men sagen havde hastværk, og man skrev da til konsulen, at sagen skulle blive forelagt, men at man mente, at selskabet i Hamburg måtte kunne påregne en ikke ubetydelig erstatning, fordi man havde bekostet Grønnings uddannelse og så længe i Indien havde bestridt hans ophold.¹²⁴

Grønning blev naturligvis også tilskrevet. I begyndelsen af marts 1850 vidstes det i Hamburg, at han var kommet tilbage til Rajahmundry fra Ellore; men endnu forelå der ikke svar fra ham, om han ville overgå til amerikanerne.¹²⁵ Først ind i maj 1850 kunne Grønning svare, at hvis Det nordtyske Missionselskab ikke kunne underholde ham, var han beredt til at træde i amerikanernes tjeneste. Fra New York indløb også underretning, at man ikke derfra foreløbig kunne gå ind på

at betale noget for Grønnings udsendelse. En overtagelse af stationen i Rajahmundry syntes ikke særlig fordelagtig for amerikanerne; men de ønskede dog nødvendig underretning om stationens beholdninger.¹²⁶

På generalforsamlingen i maj 1850 billigede Det nordtyske Missions-selskab afståelsen af selskabets ostindiske mission til amerikanerne. Samtidig foresloges, at ledelsen af Det nordtyske Missions-selskab over-gik til missionskomitéen i Bremen, hvor ledelsen stadig ligger.¹²⁷

Fra 19.sept. 1850 overtog den amerikanske synode Grønning som missionær, og ligeledes snart efter stationen i Rajahmundry med alt tilbehør (bygninger, inventar), men også med alle derpå hvilende for-pligtelser. Valett blev bemyndiget til at underskrive overdragesesakt-stykkerne.¹²⁸

Grønning forblev altså, mens Valett og Heise af sundhedsgrunde måtte returnere til Tyskland; her afskedigedes de fra 1.jan. 1851, men begge kom dog til at arbejde i Indien igen.¹²⁹

Når Grønning blev i Indien, står dette sikkert i forbindelse med, at han – antagelig i slutningen af 1849 – i en privatskrivelse til Det nordtyske Missions-selskabs formand pastor Rautenberg havde berørt spørgsmålet om ægteskab,¹³⁰ og i 1850 kom da hans vordende hustru derud og afhentedes af ham i Madras.¹³¹

Grønning som amerikansk-luthersk missionær. 1851-1858

I oktober 1841 var den første amerikanske, lutherske missionær blevet sendt til Indien af American Evangelical Lutheran Mission Society (oprindelig udelukkende bestående af medlemmer af Evangelical Lutheran Ministerium of Pennsylvania and Adjacent States). Denne første missionær var den i Tyskland i 1793 fødte Chr. Fr. Heyer,¹³² der siden hen fik stor betydning for Grønnings plan om at hente missionæ-rer i Danmark.

Heyer nåede 31. juli 1842 til Guntur i Telugu-landet, hvor han opmun-tredes af den tidligere nævnte engelske collector Henry Stokes til at slå sig ned som kristen missionær; denne overlod ham en Telugu-engelsk

dagskole i Guntur. Heyer holdt også gudstjeneste for East India Company's embeds- og tjenestemænd og Telugu-gudstjenester for tjenerskabet og elever i skolerne. I november 1842 åbnede han en pigeskole.

I 1844 fik Heyer sendt den tidligere omtalte missionær Gunn ud til hjælp, men allerede det følgende år (1845) rejste den urolige Heyer tilbage til USA, hvor han ved siden af sin præstegerning fuldendte en medicinsk uddannelse for igen i 1847 at returnere til Indien, nu støttet af Pennsylvania-missionsselskabet og arbejdede især i Palnaud-talukken med residens i Gurzala.

Fra 1.januar 1851 ændredes situationen for det amerikanske missionsselskab ved overtagelsen af Det nordtyske Missionsselskabs station i Rajahmundry og dets to missionærer, Grønning straks og Heise efter rekreation i Tyskland. Der var nu 4 amerikanske missionærer, hvoraf Gunn døde i 1851 og erstattedes af William E.Snyder, som sammen med Grønning arbejdede i Guntur, mens Heise og W.J.Cutter arbejdede i Rajahmundry. Heise returnerede i 1855 til Europa, vendte tilbage til Indien i 1857, men måtte på grund af feber rejse til Europa i marts 1862.¹³³ Heyer valgtes til den ledende missionær 31.jan. 1853,¹³⁴ da også en missionærkonference indrettedes.

Det var således til Guntur, at Grønning bragte sin fra Tyskland udrejste brud, som han afhentede i Madras. Det er rørende at høre Grønning fortælle, hvordan hans brud på rejsen fra Madras til Guntur oftere ytrede, hvor ondt det gjorde hende, at han for hendes skyld havde været så længe fraværende fra missionsarbejdet. Men netop på denne rejse – fortæller Grønning – kom en familiefader til ham og bad om dåbsundervisning for sig og sin familie, og denne kom virkelig efter nogle uger til Guntur, hvor han blev undervist og døbt. Denne mand blev iøvrigt et trofast vidne og medarbejder fremover, så rejsen for Grønning havde haft dobbelt betydning.

Det var i november 1850, at Grønning og hans hustru kom til Guntur, hvor han i missionærens hus fandt nogle kristelige englændere forsamlede for at bede om udbredelsen af Guds rige. Mange år efter fortæller han, hvor herligt det var at blive modtaget af denne lille bedende menighed.^{134a}

En af Grønning's første rejser ud fra Guntur gik til Ellore, hvor han – som nævnt foran – havde grundlagt en missionsstation, men efter et årstids forløb havde måttet forlade arbejdet her for at overtage den syge missionær Gunn's arbejde og iøvrigt under modstand fra Hamburg havde arbejdet i Ellore.

I Guntur havde Gunn's hustru grundlagt en småbørnsskole, som fru Grønning efter Gunns død 1851 og hustruens tilbagerejse til USA overtog. I Guntur fødtes ægteparret Grønnings ældste søn Wilhelm i september 1852, senere deres to andre sønner Johannes og Hermann. I begyndelsen af 1853 opholdt familien sig i Palnaud, hvor de gennemgik en alvorlig sygdomsperiode, men dog overlevede alle den.¹³⁵

På grund af dødsfald og sygdom hvilede missionsarbejdet 1856-57 næsten alene på Grønning; men da to bortrejste missionærer kom tilbage, og to nye kom til, kunne Grønning i 1858 rejse hjem med sin familie til Europa, d.v.s. til Hamburg.¹³⁶

Grønnings hjemmeophold og forhold til DMS. 1858-1860

I Hamburg boede Grønning med hustru og børn hos en svoger Nagel, der var veksellerer og efterhånden blev kontaktleddet til Grønning, da han igen rejste tilbage til Indien.¹³⁷

Under hjemmeopholdet talte Grønning rundt om, i Flensborg allerede i 1858 for så store skarer, at han måtte tale på tysk i St. Nikolaj kirke og på dansk i Helligåndskirken.¹³⁸ I et referat skildres Grønnings fremtræden ved denne lejlighed således: »Hans Personlighed gjør et godt Indtryk; der er noget sundt og sandt, men tillige meget beskedent i hans hele Væsen; han taler klart og bestemt, og hvert Ord aander uskrømtet Tro og Kjærlighed. Det var interessant at høre ham oversætte nogle Stykker af det N.T. [Ny Testamente] på Telugusproget« ...; »men det vil dog maaske interessere danske Læsere endnu mere at høre, at han bestandig i Stilhed *beder sit Fadervor paa Dansk*. Det er et smukt Vidnesbyrd om Modersmaalets Betydning for det menneskelige Hjerte«.¹³⁹

Det er tidligere omtalt, hvorledes Grønning i 1842 med en ven havde besøgt sognepresten ved Michaelis kirke i sin fødeby Fredericia Hans Chr. Rørdam, hvis interesse for ydre mission var stor, og som lidt senere fik en anden ung mand fra Fredericia Abraham Honoré optaget på missionskolen i Hamburg.¹⁴⁰ Rørdam, senere præst i Hammer på

Sjælland, var fra 1855 til 1860 formand for Det danske Missions-selskab; han afløstes af sognepræst Christian Kalkar i Gladsaxe. Det var da naturligt nok, at dette selskab søgte forbindelse med den danskfødte missionær Grønning, også uanset hans uddannelse i Tyskland og hans ægteskab med en tysk kvinde.

Det danske Missions-selskab inviterede da Grønning til at overvære et såkaldt generalmøde i København i januar 1859,¹⁴¹ og tilstod ham en rejseunderstøttelse hertil på 100 rdl.

Under dette besøg talte Grønning to gange i Gladsaxe og holdt 11. jan. 1859 en bibellæsning i Hjortespring skole, hvor han fortalte om missionen, alt i den senere DMS-formand dr. Kalkars sogn.¹⁴²

Tilbage i Hamburg takker missionær Grønning i brev af 19. febr. 1859 den daværende DMS-formand dr. Hans Chr. Rørdam for den venlige indbydelse og fortæller, at han siden havde været i Kiel, hvor han sidste søndag (13. febr.) havde prædiket for pastor Carl Fr. Chr. Hasselmann ved St. Nicolai kirke; han føjer til i brevet: »Det er dog merkverdig, tænkte jeg, at jeg skulle træde op på det samme Sted, hvor Dr. Harms har forkyndet det saliggjørende Ord i en lang Række af Aar. Man taler endnu med en stor Ære om den salige Harms«. ¹⁴³ Grønning oplyser videre: »Næste Aften holdt jeg en Missions-Tale i en Dame-Forening, hvor Alle arbeide for Missionen«. »I Begyndelsen af denne Maaned holdt jeg ogsaa et Foredrag her i Menigheden; her holdes nemlig et Foredrag hver Maaned eller en Bedetime for Missionen. I Morgen skal jeg tale i Hamborg og efter 14 Dage for Pst. Wendt«. ¹⁴⁴ Som mange andre missionærer under hjemophold erfarer Grønning, at der kaldes på ham til møder og skriver til Rørdam i samme brev: »Det skulde jo være en Hviletid for mig; men siden jeg forlod Madras har jeg neppe havt 3 Søndage fri, og derfor skulde jeg takke Vorherre, og tillige troe, at det bidrager til min Sundhed og Styrke«. Om hans kone hedder det: »Med min Kones Helbred gaaer det ei saa godt; hun er, Gud være lovet, ikke syg, men dog langt fra stærk; men jeg haaber, at Sommerens blide Dage vil stille hendes Helbred hid«. Med nogle bemærkninger om dr. Kalkar sluttes af: »Det glædede mig meget, at see den gode Dr. Kalkar, som synes at have den rette Missions-Iver. Hans Missions-Historie¹⁴⁵ er i Sandhed et af de beste Værker om Missionen. Han synes at tale om Guds Riges Udbredelse i den rette Aand«. Grønnings adresse opgives i et postscriptum som Gurlittstrasse 16, St. Georg, Hamburg.

Under dette hjemmeophold har Grønning utvivlsomt talt om sit

missionsarbejde også i Jylland nord for Kongeåen. Endnu hørte såvel Slesvig som Holsten til det danske monarki. H.C.Rørdam kunne i begyndelsen af 1860 sende ham en lille gave på 3 rdl. 4 sk., som børnene i Grumstup skole ved Horsens havde villet give, vistnok til børnene i Guntur.

Grønning var glad for forbindelsen med Rørdam, takker og giver ham adressen på svogeren J.H.Nagel i Hamburg, hvis Rørdam i fremtiden ville have den godhed at skrive et par ord fra tid til tid; »dersom vi leve«, føjer han til. Hvis Vorherre gav Grønning tid og kræfter, skulle han ikke undlade at skrive en lille beretning til Rørdam. »Det er dog en Glæde for mig at vide, at der ere maaskee ikke saa Faa i mit Fædreland, som ledsage mig med deres Bønner, og jo mere vi tænke paa Andre i vor Forbøn, desto større bliver vor egen Fred«, oplyser han videre i et brev af 27. febr. 1860,¹⁴⁶ hvor han også fortæller om det lille skrift »Om Missionen i Ostindien«, han havde forfattet. Kapellanen i Kolding J.M.L.Hjort, der – som denne siger i forordet til dette skrift – med stor glæde havde gjort Hr. Grønnings personlige bekendtskab og med opbyggelse og interesse læst skriftet, havde efter Grønnings ønske været ham behjælpelig med den sproglige udformning, idet denne godt kendte de sproglige vanskeligheder, hvori han kom efter i så mange år at have været fraværende i sit fædreland og tænkt og talt i fremmede sprog, vanskeligheder, Grønning allerede havde haft ved uddannelsen i Hamburg med overgangen fra dansk til tysk, hvortil siden var kommet hans arbejde med det engelske og Telugu-sproget. Iøvrigt mærkes da også germanismer jævnlige i Grønnings breve.

Det omtalte skrift med det nævnte forord ved J.M.L.Hjort i Kolding, dat. Kolding d. 22. dec. 1859, udkom i København 1860, forlagt af den Gyldendalske Boghandling (F.Hegel), og var på 76 sider. Da Grønning skrev ovennævnte brev i slutningen af febr. 1860 kendte han endnu ikke prisen, men forlæggeren havde lovet at sende ham indtægten for 300 eksemplarer, når han havde afsat 700 stk., rabat fra regnet.

Til Rørdams orientering og vel i håb om assistance hedder det: »Den bedste Afsætning kunde skee, hvis nogle Præster i Landet, som have Interesse for Missionens Sag, vilde tage et antal og sælge dem til deres Menigheds-Lemmer«.

Det er iøvrigt en velskrevet lille bog, der begyndende med en »udsigt« over Grønnings levnedsløb og beretningen om sørejsen til Ostindien fortæller om landet Ostindien, kort udtog af hinduernes religion, mis-

sionen i Ostindien, missionærens fremgangsmåde med ordets forkyndelse på torve og gader, ordets forkyndelse i skolen (med et par missionsfortællinger) og med slutningsbemærkninger om kirkens stilling herhjemme til missionen. Fremstillingen slutter med det kendte vers af H. Agerbeks salme (i en lidt ændret form fra den i dag kendte) »Tiden gaar, Klokken slaar« fra den o. 1850 digtede »Uforsagt, vær på Vagt«.

Det var Grønnings indtryk, at der var ikke få, »men maaskee Mange i Danmark, der interessere sig for Missionen, derpaa har jeg selv havt Beviis, saavel i Kjøbenhavn, som i Kolding, Fredericia og flere Steder«; han refererer en fortælling om en gudhengiven enke, der ikke var velhavende, men gav ham 12 daler til »et stakkels Pigebarns Opdragelse i Ostindien«; hun mente også fremover at kunne skaffe dette beløb årligt ved sine hænders gerning; enken havde tilknytning til Brødreneheden i København.

Grønning fandt beretningerne på de forskellige årsmøder og i Dansk Missionsblad priselige, men »skal Sagen, som den bør, blive almindelig bekjendt, saa maa vistnok enhver troende Præst i Kirken holde det for en af sine helligste Pligter, at gjøre sin Menighed bekjendt med Missionen« og føjer til: »Hvis derfor en Guds Tjener vilde med Bøn og Paakaldelse, med Tro og Iver begynde at give sin hele Menighed en klar Udsigt over Missionens Pligt og Fremgang, maaskee ved et maanedligt Foredrag, da kan det ikke feile, at Mange vilde deeltage hjerteligen og give rigeligen og takke Herren, fordi han er god« ... »dersom en troende Præst blot havde 2 eller 3 Sjæle i sin Menighed, som følte en levende Interesse for Missionen, saa kunde de Tre være visse paa, at Herren vil velsigne deres maanedlige Missions-Bedetime, og naar en saadan blev forbunden med en Bibellæsning, vilde mange Sjæle deeltage, og maaskee mangan En blive opvakt til evigt Liv«. Ved sådanne missionsbedetimer kunne det også ske, at Herren kaldte mangan En i Danmark til at gå ud blandt hedningerne, også kandidater (altså teologiske), ja, selv præster kunne bevæges til at gå ud i den bevidsthed, »at herhjemme ere der dog, Gud skee Lov, Mange, som mætte de Hungrige, klæde de Nøgne, føre de Vildfarende til Rette; derfor vil deres Plads her vel blive fyldt, men derude iblandt de Millioner Hedninger gaae saa Mange, Mange hver Dag over i en gyselig Evighed uden Redning, saavidt vi kunne see«.

Grønning nævner i sit lille skrift, at han fra flere Sider fik opmuntring til at skrive et par ord om missionen, uden nærmere at angive, hvem

det har været. Der kunne tænkes på hans venner i Flensborg, men først og fremmest har det vel været fra kredsen om DMS ved januar-mødet, han har fået opfordring. Skriftet ses aldrig at være kommet i nogen tysk udgave, og slutningen er helt dansk præget. Det er blevet til »for at opvække en større Deeltagelse for Missionen i mit kjære Fædreland. Jeg har derved stedse tænkt paa de eenfoldige og troende Sjæle, hvilke maaskee gjerne læse et Ord fra deres Landsmand, og de Alle ombedes venlig, at tænke ogsaa paa ham i deres Bønner«. ¹⁴⁷

Til slut i det omtalte brev, og det vidner om det fortrolige forhold, der var mellem ham og H. C. Rørdam, glider Grønning's tanker hen på hans 4 sønner; børnene havde i den sidste tid haft mæslinger; det var bestemt, at af disse skulle de 3 ældste blive herhjemme, den ældste hos en pastor Fr. Gleisz i Curau nær ved Lübeck, og de to næste hos svogeren i Hamburg, mens den 4. skulle rejse med forældrene tilbage til Indien. »Vort Ønske« – skriver Grønning – »er, at de Alle maa følge som Sandheds-Vidner til Ostindien, dog fremfor Alt, at de maa tidlig lære at kjende og elske Frelseren«. Brevet slutter med hilsener til Rørdam, hans kone og børn samt dr. Kalkar.

I september 1860 drog Grønning så afsted med kone og det yngste barn; han nåede ikke til slut at sende Rørdam et par afskedsord fra Hamburg; men da han kom til at vente et par dage i London på skib, benyttede han lejligheden til at skrive til nogle venner, bl.a. Rørdam. »Det var dog et haardt Stød, at tage Afsked fra de kjære Børn, men vi kom tilbage fra Ostindien med det faste Forsæt, at forlade dem i Europa; imidlertid ere alle vore Forsætter Intet, hvis Vorherre ikke giver Kraft til at udføre dem, men han gav os sin Helligaands Styrke til at berede dem som et Offer til hans velbehagelige Villie. Gud give, at vi nu maa ogsaa bringe os selv ganske til hans Tjeneste og være et velsignet Redskab i hans Haand til at bringe mange Sjæle fra Mørket til Lyset, fra Satans Magt til Gud. Derom ville De og flere Missionsvenner i Danmark bede Herren. Jeg ønsker Dem ogsaa al Held og Velsignelse til en Missionsskole i mit kjære Fædreland. De ville undskylde disse faa Linier, der skulle blot være et Tegn paa, at jeg ikke har forglemt Dem og fremdeles haaber at tænke paa Dem og Missionen i Deres Egn«.

Så når Grønning lige at give et lille snapshot fra London og fortæller, at han sidste søndag hørte den berømte baptistiske vækkelsesprædikant Spurgeon: »Gaden var fuld af Mennesker, som styrtede ind i Kirken, da Døren blev aabnet. Han prædiker med stor Kraft, taler meget om

den Enkeltes Synd og viser lige hen til Golgatha«. Derefter »Og nu, kjære Hr. Doctor! Lev vel i Herren, han velsigne Dem og mig og Alle«. Det er interessant, at Grønning også bemærker: »Danmark er mig nu kjærere, end da jeg gik bort første Gang. Gud give endnu mere aandeligt Liv, at Livsstrømmen maa flyde ogsaa fra Danmark til Hedningernes Land«. ¹⁴⁸

Grønning påny i Ostindien, Kalkar og Grønning. 1861-1865

I begyndelsen af 1861 kom så Grønning med hustru og den yngste søn tilbage til Indien og genoptog arbejdet i Guntur.¹⁴⁹ Nu kom der vanskeligheder for missionen af anden art. Atter bragte krig og ufred missionens grundlag i uorden. Da borgerkrigen udbrød i Amerika i 1861, svigtede missionsselskabets økonomi; gaverne svandt ind, så man ikke kunne oversende penge til missionærernes underhold. Da Heise, der fra 1858 havde arbejdet i Rajahmundry, i 1862 trak sig tilbage fra arbejdet i Indien, måtte Grønning overtage Rajahmundry og Palnad (Palnaud), dog således at han senere brugte en indfødt i Palnad-distriktet. På Grønning's anmodning udsendte Hermannsburg-missionsselskabet en missionær A. Mylius, som først sluttede sig til Grønning, men ikke ønskede at tjene under det amerikanske selskab, gik længere sydpå og oprettede en ny missionsstation, da amerikanerne ikke ville overlade Rajahmundry-stationen til ham. Grønning's hustru havde længe lidt af meget svagt helbred, og det var nødvendigt for hende at rejse hjem. Da fik pludseligt sønnen Karl, som de havde bragt med sig ud fra Europa, kolera og døde i løbet af få timer. Det bevirkede, at Grønning besluttede sig til i september 1865 at drage hjem til Europa med sin hustru.¹⁵⁰

Inden dette skete, havde Det danske Missionsselskab haft ny forbindelse med Grønning ved dets nye formand dr. Christian Kalkar, som kendte ham fra besøget i København 1859.

Kalkar havde et voldsomt initiativ; han kastede sig som nyvalgt formand for selskabet ud i at få en selvstændig dansk missionsstation

i Indien, at få oprettet en dansk missionskole og i det hele taget styrke kærligheden i Danmark til ydre mission.

Trankebar spøjte stadig i hovederne på mange danske, og kultusminister D.G. Monrad satte nyt liv i disse tanker ved i 1861 at henvende sig til DMS om at overtage missionen i Trankebar mod at oppebære det beløb, Missionskollegiet i Leipzig fik fra danske legater. Det lød meget godt, og Kalkar forhandlede i Leipzig, sidenhen var repræsentanter derfra i København; men af mange grunde kom der intet ud heraf, bl.a. fordi minister Monrad havde forhastet sig. Ministeriet kunne ikke ensidigt ophæve Danmarks overenskomst med leipzigjerne af 1847.¹⁵¹

For at skaffe pålidelige oplysninger om forholdene i Trankebar foreslog Kalkar på et bestyrelsesmøde i DMS 16. okt. 1861, at han skulle skrive til missionær Grønning og bede ham gøre en rejse til Trankebar for missionselskabets regning.¹⁵²

En månedstid senere – 18. nov. 1861 – skrev Kalkar så til Grønning, der da endnu var i Guntur, og indleder med at fortælle, at hans venner i Danmark ofte havde tænkt på ham, og at det havde glædet Kalkar at høre fra Grønning ved et brev sendt gennem pastor Fønss i Middelfart, en af Grønnings forbindelser herhjemme; han fortsætter: »Det er som Formand for det danske Missionselskab, at jeg tilskriver Dem disse Linier, der angaae en vigtig Sag. Den danske Regjering har isinde at overdrage Selskabet Missionen i Trankebar, hvilket ved Salget af de danske Besiddelser i Ostindien blev overgivet til det lutherske Missionselskab i Leipzig; det er imidlertid ikke let for os at komme til en fast og afgjørende Beslutning i dette vigtige Anliggende, da vi mangle Kundskab til de locale Forhold og den hele Stilling, hvilken den danske Mission kan komme til at indtage. Ligeledes er der en ikke ubetydelig Deel Eiendomme, som tilhøre den oprindelige danske Mission; om disse Bygningers Beskaffenhed er det os af Vigtighed at faae en nøiagtig Underretning. Vi vide nu Ingen, af hvem vi kunne vente en mere upartisk og med Forholdene mere kyndig Dom end hos Dem.«

Kalkar (og DMS med ham) stillede da disse spørgsmål til Grønning:

- »1. om De antager, at Deres Selskab vil give Dem Tilladelse til at foretage en Reise til Trankebar for at undersøge Tilstandene der;
2. om De er villig til at foretage en saadan Reise;
3. hvad en saadan Reise kan koste frem og tilbage«.

Når Kalkar »snart« havde fået Besvarelse af disse tre spørgsmål,

skulle Grønning få nøjagtig underretning om, hvad DMS ønskede, at Grønning skulle henvende sin opmærksomhed på. Kalkar føjede til: »Vi vilde gjerne, at den Sag blev imellem os, navnlig at der ikke blev skrevet noget offentligt derom«; han håbede, at Grønnings interesse for hans fædreland og dets missionsvenner ville give hans medvirkning i »dette vigtige Guds Riges Anliggende«.¹⁵³

Grønning svarede i et udateret brev kun få dage efter at have modtaget Kalkars skrivelse; efter poststempel må det have været i København 25. febr., altså i 1862; han indleder med, at brevets indhold interesserede ham meget, men frygtede dog, at svaret ikke ville tilfredsstille Kalkar.

Først oplyser Grønning: »Dersom jeg skulde spørge mit Selskab om Tilladelse til en Reise til Trankebar, vilde det vare 6-8 Maaneder, før jeg fik Svar, og Svaret vilde vistnok være, at jeg kunde gjøre som mig syntes bedst i en saa vigtig Sag. Jeg slutter saaledes, da Missionen her er næsten ganske overgivet til min Bestyrelse«. Det skyldtes den for missionen også meget ulykkelige borgerkrig i Amerika: »Siden den ulykkelige Krig begyndte i America, er jeg tvunget til at sørge selv for de Indfødte, som gaae omkring i Landet, for at forkynde Guds levende Ord« ... »Dersom Nogen havde sagt til mig for et Aar siden, da jeg kom her igjen, at jeg i dette Aar skulde ved Herrens Hjelp underholde 16 Børn og mange fattige Folk, uden Hjelp fra Selskabet, saa vilde jeg neppe havde [!] været istand til at troe, at uden nogen Opfordring fra min Side, Missionsvenner her i Landet kunde og vilde sendt mig det Fornødne. Men De veed nok, at vor Frelser er en riig Mand, der aldrig spiller Bankerot«. Grønning følger til: »Jeg haaber imidlertid, at mit Selskab vil efter et Aars Tid komme til kræfter igjen. Derom beder jeg, thi det er dog bedre, hvis Selskabet kan for[t]sætte Værket; min Virksomhed kan være kort. Med et Ord vil jeg nu sige, at jeg troer ikke at mit Selskab vil have Noget imod min Reise til Trankebar, hvis den varer ikke længere end een Maaned«.

Som et punkt 2 i sit svar bemærker Grønning: »Hvad mig angaaer, saa staaer jeg altid til Missionens Tjeneste, og det skal være mig en sand Glæde især, hvis jeg kunde ved Guds Hjelp udrette lidt for mit kjære Fædreland og dets Missionsvenner; men jeg kan ikke forudsige, om Tid og Omstændigheder vilde tillade mig at reise til Trankebar, naar De ønsker det. Maaskee jeg havde da saa megen Arbeide, at jeg for 3 Maaneders Tid kunde ikke have Tilladelse af mit Selskabs Formand, som sidder hos Guds høire Haand. Det kommer nu an paa

Sagens Vigtighed; vil De snarest lade mig vide, og jeg skal med Herrens Bistand gjøre, hvad jeg kan«.

Som svar på Kalkars 3. spørgsmål oplyser Grønning: »Her i Landet reiser man paa mange Maader, men da det kommer meget an paa Tiden, saa vilde Reisen til Trankebar, omtrent 100 danske Miil, koste frem og tilbage per Palankin 300 Rigsdaler, uden at regne en Maanedes Fraværelse fra mit Arbeide og Levemaade. Min Levemaade vil jeg nu ikke regne, men gjøre Fordring paa Brødrenes caritatem. Dersom De blot ønsker, at jeg skulde erkyndige mig efter den danske Missions oprindelige Eiendomme, som maaskee bestod eller endnu bestaae i Bygninger, saa frygter jeg at Reisen er neppe Møien værd; thi de ere vistnok, hvad Englænderne kalde weather beaten, men hvis de bestaae i Land, som kun dyrkes for Missionens Nytte, saa kan det vel lønne sig. Imidlertid er Sagen vel af større Vigtighed; maaskee De ønsker at vide, hvorledes det staaer med Guds Huus af levende Steene; Kastens og Missionens Forhold til Christi Evangelium; om De har Kræfter, Tro, Haab og Taalmodighed nok til at begynde, for[t]sætte og fuldende den aandelige Bygning, som vore Fædre ønskede at lægge Grundvolden til og med Bøn og Tro lagde«.

Grønning kunne ikke nu sige mere til sagen, men bad Kalkar snarest lade ham vide, hvad han mente, hvorefter Grønning ikke ville undlade at gøre sit bedste.

Kalkars henvendelse til Grønning ville naturligvis – som ønsket af Kalkar – blive mellem dem; men han tilføjede i brevet nogle linjer om missionsarbejdet og bad Kalkar videresende disse til en række præster og opgiver navnene på disse. Det viser, hvilke forbindelser Grønning havde i Danmark. Det drejede sig bl.a. om H. L. Basse Fønss i Middelfart, Dines Pontoppidan (H. Chr. Rørdams efterfølger ved Michaelis) i Fredericia, provst J. M. L. Hjort i Tønder (tidligere residerende kapellan i Fredericia), Christen Ewaldsen i Flensborg,¹⁵⁴ Jens Christian Schmidt i Horsens (d.v.s. sognepræst i Tyrsted og Ut) samt Rasmus Johs. Baggesen i Påby (tidligere i Harte og Bramdrup).

I et notabene beder Grønning Kalkar skrive på tyndt papir og sende brevet til svogeren J.H.Nagel i Hamburg, der sendte flere breve ad gangen. For det fra Kalkar allerede modtagne brev, skønt det var franko, havde Grønning måttet betale omtrent 3 mark dansk.¹⁵⁵

I Flensborg var Grønningens arbejde ikke glemt. H. Chr. Rørdam fremsendte efter en rejse 10 rdl. fra en skomagermester Bielefeldt i Flensborg.¹⁵⁶ I august 1862 kunne Kalkar, efter at dele af breve fra Grønning

havde været offentliggjort i Dansk Missionsblad,¹⁵⁷ fremsende 174 rdl. til Grønning, sendt af forskellige venner, men størstedelen fra Tønder-egnen ved provst Hjort.¹⁵⁸

Da havde der i forbindelse med det almindelige missionsmøde i Ribe 30.-31. juli 1862 været afholdt et bestyrelsesmøde i DMS, hvori deltog foruden formanden dr. Kalkar, dr. Rørdam, pastor Fich, kassereren for DMS Ludv. Gøricke, desuden fra de såkaldte filialselskaber nogle udsendinge, nemlig fra den nordslesvigske forening provst Ludvig Blædel fra Nustrup og provst Hjort med pastor Hans Chr. Sonne fra den vestslesvigske forening.¹⁵⁹ Her meddelte formanden forskellige efterretninger angående Grønning og hans arbejde i Ostindien for det amerikansk-lutherske selskab, herunder også, at hans stilling i økonomisk henseende var blevet »mislig« formedelst krigen i Nordamerika; dr. Kalkar mente, »at Grønning maatte understøttes privat af Missionsvenner, men ikke af Det danske Missionselskab, hvis Pengemidler maatte anvendes til andre bestemte Formaal«. Det er den forsigtige Kalkar; han havde nu iværksat en missionsskole i København og arbejdede på en selvstændig dansk mission i Ostindien. Men som formand antydede han, at Grønning kunne gå over i DMS's tjeneste. »Herimod yttredes, at dette havde sine Betæneligheder, hvorved dog Andre bemærkede, at der vistnok vilde komme flere Bidrag ind til Grønning, da man gjerne sluttede sig til en bestemt Mand«. Enden blev, at der på Kalkars forslag vedtoges, at han skulle oversende de Penge til Grønning, som var indkommet til ham og »forlange Oplysninger om hans Stilling«. ¹⁶⁰

I DMS-bestyrelsesmødet 11. sept. 1862 kunne dr. Kalkar så også meddele, at han 25. august havde afsendt brev til Grønning, hvori det hed: »Vi have nyligt havt et almindeligt Missionsmøde i Ribe, som var ret velsignet af Herren; i en Samling, som det danske Missionselskabs Bestyrelse holdt med Filialselskabets Udsendinge, kom ogsaa Deres Stilling til Omtale; det blev mig paalagt at tilskrive Dem og bede Dem at underrette os om, hvorledes det gaaer Dem, i hvilket Forhold De staaer til det amerikansk-lutherske Selskab, om det vedbliver at understøtte Dem o.s.v. Det vilde være os af Vigtighed at faae en fuldstændig Meddelelse derom, da Deres Landsmænd, de, som have Sands for Missionen, føle levende Deeltagelse for Dem. Endskjøndt det endnu er aldeles usikkert, hvorvidt vi kunne faae den oprindelige danske Mission i Trankebar eller rettere i Tamullandet tilbage, saa have vi dog tænkt paa at, saafremt Deres Stilling skulde blive alt for

vanskelig, De mulig kunde have Lyst til at træde over i vort Selskabs Tjeneste. Jeg ønskede nok at høre Deres Mening om, hvorvidt det tamulske Sprog er saa forskjelligt fra Telugu Sproget, at det vilde lægge væsentlig Hindringer i Veien, og hvad De overhovedet mener angaaende en Mission i Tamullandet«.

Derefter omtaler Kalkar i brevet de vanskeligheder den danske regering havde m.h.t. overdragelsen af missionen i sin tid til det evangelisk-lutherske selskab i Leipzig. Det var uvist, hvad råderum DMS havde i Trankebar-området; men Kalkar ville dog gerne høre Grønning's mening om sagen, og føjer til: »Er det Guds naadige Villie, at vi skulle faae den Mark, hvorpaa den danske Kirke først rettede sine Øine, saa vil Menighedens Herre nok rydde alle Hindringer af Veien«; Grønning's påtænkte rejse til Trankebar havde Kalkar opgivet, da den danske regering ved en på stedet boende mand ville lade undersøge værdien af bygninger og jordejendomme m.v. Grønning slap således for videre overvejelser ang. denne håbløse tur.¹⁶¹

Grønning modtog Kalkars brev sidst i oktober 1862 i Rajahmundry, hvortil han nu var flyttet, og takkede 6.nov. s.å. for de indsamlede penge, som svogeren i Hamburg havde godskrevet hans konto hos sig. Videre oplyser Grønning, at hans selskab i dette år (1862) havde sendt missionen mere end sidste år, da krigen begyndte; men hvorledes det ville gå næste år, når krigens rædsler og trusler – efter Grønning's mening – ville være forbi, kunne han selvfølgelig ikke udtale sig om; men Grønning trøstede sig med, at Herren hidtil havde hjulpet (Matth. 6,34).

M.h.t. oprettelsen af en ny mission i Tamullandet indså Grønning, at begyndelsen havde sine vanskeligheder og betænkeligheder, især da de fleste engelske selskaber drev mission på en for andre ikke ganske gunstig måde, idet deres omkostninger oversteg andres begreb og midler; »dog da Landets Klima er ikke at spøge med, og John Bull vil leve og lade leve, så passer det jo godt her tillands, men den salige Zinzendorfs Ord er mere for danske og tydske Folk: »Gen Armuth und mit Flehen Ihm zu Gebote stehen««.

Hvad forskellen mellem Tamil og Telugu angik, fandt Grønning, at forskellen næppe var større end forskellen mellem dansk og tysk. Begge sprog havde deres rod i Sanskrit (!); men »jeg troer, at jeg er for gammel til at lære et nyt Sprog, desuden føler jeg ofte, som om min Tid her i Landet lakker mod Aften, og det er min Skyldighed at tjene mit gamle, gode Selskab, saa længe jeg kan«. Videre bemærker

Grønning: »Det Eng. Selskabs Missionærer¹⁶² have tilbudt mig deres Hjelp, og vilde gerne optage Missionen. Ved at indtræde i den Eng. Kirke vilde jeg faae end[!] meget større Lønning, og i min Alderdom Pension; men jeg tænker saaledes om Sagen. Den Eng. Kirke er jo vel god nok for dem, som vare opdragne og grebne af Sandheden i samme og have fundet Liv og Salighed i Frelseren, men for en Lutheraner har det dog sine Betæneligheder, og det er vel sandt, hvad en svensk Biskop skal have sagt om Een af sine Landsmænd, som indtraadte i den Eng. establishment,« det er ikke et Frafald, men et Nedfald«. Især naar man gjør det *for at leve*. Jeg har nu allerede nydt min Frokost og Middagsmad i denne Verden, og efter Nadveren gaae vi indtil det himmelske Maaltid uden Penge og Betaling«.

Fra Grønnings side var det en afvisning af Kalkars forslag om at overveje at træde i DMS's tjeneste i en tamulsk mission, men han gør et modstød og foreslår Kalkar, når nu hans »kjære Landsmænd gerne vilde gjøre Noget for at fremme Guds Rige iblandt Hedningerne, saa vilde jeg bede Dem at sende mig en tro og duelig Mand. Dersom en Candidat vilde komme, saa kunde han efter 10 Aars Forløb, hvis han har Lyst dertil, gaae hjem og virke for sine Landsmænd. Eller kunde De maaskee sende mig en ung Mand fra Missionsskolen. Et Gud hengivent Hjerter med Frelseren for Øine er det første og største, dernæst Gaver og Lærdom«. Han peger på, at missionen er begyndt i Guntur-distriktet, og tildels velsignet: »Vi have Ord for at leve sparsommeligen, og til Herrens Ære og Priis kunde ved flere Missionærers tro Tjeneste den lutherske Mission komme lidt i Flor. Det danske Missionsselskab kunde jo let underholde en Mand her,¹⁶³ faae Efterretninger fra ham og derved vedligeholde Interessen for Missionen. Jeg selv vil gjøre mit Bedste her, for at underholde ham. Men der maa ikke gjøres for mange Beregninger. Den barnlige Tro til Gud, vor Frelser, skal aldrig beskæmmes. I Haab om Hjelp i Missionen til at arbeide og bede, stride og lide, og at vinde Seier og den evige Krone forbliver jeg Deres i Herren forbundne C.W.Grønning«. ¹⁶⁴

Grønnings anmodning gav dog foreløbigt intet resultat. Kalkar gjorde sine beregninger. Der gik adskillige måneder, før han svarede Grønning. Først 1.juni 1863 takkede han for Grønnings brev af 6.nov. f.å. DMS billigede helt hans forslag og ville gerne sende ham en medhjælper, »som kunde deeltage med Dem i den gudelige Gjerning, men hidtil har Ingen meldt sig, uagtet vi have opfordret dertil. Det er den samme

Mangel her, hvorom der klages fra saa mange Lande, at der ere saa Faa, der føle Kald og Drift til at tjene ham blandt Hedningerne. Vi maae haabe, at det, jo mere Livet vaagner, vil blive anderledes, og at Herren vil udsende Arbeidere til sin Høst, naar vi bede ham derom«. ¹⁶⁵ Kalkar omtaler i brevet til Grønning den nyoprettede missionskole i København, hvor der nu var 6 elever »alle af Lægstand«. »Saavidt vi kunne skjønne ere de unge Mennesker besjælede af Lyst og Iver for det Kald, til hvilket de uddannes; om der virkelig med Tiden vil blive noget dygtige af dem, maae vi henstille til Menighedens Herre«, og så fortsætter Kalkar med omtale af en påtænkt nordisk missionsforening, og at man i den henseende havde blikket rettet mod Ostindien med afstandtagen fra leipzigjerne og deres hensyn til kasten, der må opgives af dem, som skal blive kristne, en anskuelse, som Kalkar ved, at den med indiske forhold erfarne Grønning deler. »Overhovedet anseer jeg det for et Misgreb at ville paatrykke Hedningerne den hjemlige Kirkes Præg, gjøre dem til Lutheranere istedetfor til Christne, og dog lade en af deres Hovedvildfarelser staae«. Det var således i hvert fald foreløbigt et helt negativt svar, Grønning fik med hensyn til at sende ham medhjælp; men penge kunne han få. Ved en missionsfest i Tønder var indsamlet 180 rdl., som var fremsendt af provst Hjort og ved en veksel sendtes til svogeren i Hamburg. ¹⁶⁶

Grønning, der også direkte korresponderede med provst Hjort, takker i brev af 3. sept. 1863 for beløbet, ¹⁶⁷ for den sum, der var indsamlet i Danmark, hvortil Grønning altså regner Slesvig, og Hamburg, ialt 535 rdl., svarende til 600 rupies, hvilket beløb svarede til et års løn for en overlærer eller medhjælper. »Besynderligt, og dog vel ikke besynderligt, at den bestemte Sum 600 rupees indløb for vor Medhjælper, et Aars Lønning. Men Sagen er jo denne, at man kan i Troen paa Guds Søn ikke vove for meget, dersom Sagen er til hans Ære og Sjælens Velfærd og Salighed. I Overensstemmelse med vor Herres Villie haaber jeg, ønsker jeg nu saa inderlig at faae en eller to Missionærer fra Danmark eller Tydskland, Mænd, som føle Lyst og Drift til at forkynde Guds Naades Raab til Synderes Saliggjørelse. Jeg tør næsten fordriste mig til at sige, at jeg kunde gjøre ikke saalidt til deres Underholdning her paa Vorherres Bekostning«.

Grønning, der nu var fast bosat i Rajahmundry, fortæller om sin sidste rejse til Guntur og Palnad; han havde længe ønsket at besøge »den lille Hjord« dér, men rejsen frem og tilbage var på 400 engelske mil. »For Reisen maa man forsyne sig med Brød og deslige; thi her i

Ørken er hverken Brød eller Fisk, dog Guds Velsignelse af Riis og Urter. Det Ubehageligste paa Reisen er, at der ikke er et Værtshuus eller Tilflugtssted, hvor man, efter at have baaret Dagens Byrde og Hede, kan nedlægge det trætte Legeme til Hvile. Dog finder man ofte en Hytte, hvor man kan udbrede et Tæppe eller Dyne. Men det er titd vanskeligt at faae, hvad man ønsker, f.Ex. Vand og Ild og Brænde og Mælk, naar man vil tilberede sig Theevand.

Men De vil maaske spørge, om Engelskmanden ikke forstaaer at reise paa en anden Maade. Jo, han har sædvanlig to Telte, af hvilke det ene bliver sendt i Forveien, og naar han kommer, ere alle Ting beredt, Theevand, Øl, Smør, Brød, Kjød o.s.v. Men at reise saaledes koster ogsaa, og det er en Missionærs Lønning ikke til. Dog maa jeg tilføie, at hvis en Missionær skulde altid reise omkring, for at udbrede det glade Budskab om Frelserens Kjærlighed, som døde og opstod, og oplod Guds Rige ved sit Blod, saa maatte han ogsaa have eet Telt, eller snart bukke under for Landets Hede og Besværligheder«.

Grønning var ikke nogen daarlig beretter, og til brug for interesse-rede i hjemlandet fortæller han konkrete træk fra sin rejse. Den første station i Palna[u]d-området, der nåedes, var Pilutia, hvor der for 18 måneder siden af Grønning selv var blevet døbt 25 personer. Det hedder i Grønnings egen formulering: »Jeg kan nu med Tak tilføie, at de vandre i Evangeliets Lys, og saavidt vi kunne skjønne, elske Herren. Det er altid en stor Glæde og Fest for mig og dem, naar vi mødes her i Livets Ørk og fornemmer Herrens Nærværelse formedelst Ordets Forkyndelse og Sakramenternes Anvendelse«.

På sin nye rejse kunne Grønning optage 16 personer ved dåben, heriblandt en olding, 70 år gammel; om ham oplyses: »Endnu for 2 Aar siden levede han trygt i Afguderiget, men hans Naboer elskede ham for hans Oprigtigheds Skyld, og de sagde til mig, at han var den bedste Mand i deres Kreds. Dette gode Rygte gav Foranledning til en Samtale, og jeg spurgte Manden, hvorfor han ikke ønskede at blive en Christen. Han nægtede ikke sin Fordom og svarede: »Mine Fædre vilde vistnok blive vrede paa mig, dersom jeg ikke blev deres Tro lydig«. Jeg sagde derpaa, at Gud vilde vistnok blive vred, dersom han foragtede hans naaderige Kald; han havde Intet at frygte af sine Fædre, som ingen Leilighed havde til at høre Guds Riges Evangelium. Dette Ord synes at have gjort den gamle Mand godt; fra den Time bivaanede han hver Søndag Gudstjenesten, og begyndte at lære Guds Ord. Det var mig nu klart, at han troer paa Guds eenbaarne Søn og bygger sin

Salighed paa hans dyrebare Fortjeneste. Det vil nu forekomme mig, som om han før sin Omvendelse var, hvad hans Naboer sagde om ham »en sanddru Mand«, og dette Ord vil ikke sige lidt hertillands. Den hellige Aand kunde finde Indgang i et saadant Hjerte. Hvor der er Sands for Sandheden, der kan den værdige Helligaand overbevise Verden om Synd og om Retfærdighed og om Dom«.

Videre hedder det i Grønnings brev: »En anden Mand med Kone og Børn annammede den hellige Daab. Konen havde lært lidt mere end Manden og Børnene; dog var der nogen Tvivl, om det var den bedste Tid at optage hende; thi hun havde ikke tidligere levet saa fredeligt, som man kunde ønske; men det var mig en Glæde nu at høre om Fred og Aandens Eenhed i Huset, og hun er flittig og tro i hendes daglige Kald«. Og så resumerer brevskriveren: »Efter Daaben kunde 30 Personer nyde Vorherres Jesu Christi Legeme og Blod. Den korsfæstede og igjen opstandne Frelser var midt iblandt os, og efter denne aandelige Nydelse gik Enhver rolig, og jeg tør vel sige, vederqvæget hjem til sit Huus. Gud give, at Vorherres Jesu Christi Naade og Fred maa ledsage dem alle tilsidst hjem til de Saliges Boliger, at naar han aabenbares, de da maae vorde ham lige, og see ham, som han er«.

Ud over de 16 nye døbte i Pilutia døbte Grønning også i andre landsbyer, ialt 33 store og små, og han nævner, at i 3 landsbyer (Giajal, Marcherla og Veldurty) tog han 70 til alters. Ialt var der i Palna[u]jdistriktet 100 mennesker til Herrens bord, konkluderer han.

I den sidstnævnte landsby, Veldurty, boede en hr. Bully, der havde været skolelærer i den anglikanske kirke for 3-4 år siden, før han kom til Grønning. Hans fader, som var skriver, tænkte på at forbedre sønnens stilling ved at forskaffe ham et bedre embede hos regeringen, men det håb glippede, og den unge Bully havde således kun »liden Udsigt for Fremtiden«. Grønnings tanke faldt da på at anvende ham. Herom fortælles: »og hvor glad blev Manden, da jeg spurgte ham, om han kunde have Lyst til at indtræde igjen i Missionens Arbejde. I Hjertet tilstod han, at have handlet daarligt i at opgive sin Tjeneste i Kirkens Mission, og vilde nu gjerne tjene den lutherske Mission, hvis den vilde optage ham«. Grønning kunne tilbyde ham en lønning på 600 rupies årlig, og den enedes de om; for den skulle han rejse omkring, lære, formane og trøste de døbte den halve tid, og den anden halve tid undervise otte skolelærere i kristendom, historie, geografi o.a. Det er en meget optimistisk tone, Grønning anslår i omtalen af Bully: »Hidindtil har han arbeidet trolig, og det synes, som om hans Hjerte

var meer i Sagen, end man tænkte forhen. Vi reiste nu tilsammen fra By til By, og jeg saae overalt, at Folket, Christne og Hedninger kom ham med Venlighed og Tillid imøde«. Det var en East Indian, Grønning havde knyttet til sig, en blanding af englændere og hinduer. »Disse Folk« – mener Grønning – »have sædvanlig Hinduernes Laster at kæmpe med, og ofte mangler Englændernes Dyd, som sædvanlig bestaaer i Stormodighed, forsøgende at udøve Ret og Retfærdighed. Dette Sind er desværre ikke almindeligt iblandt den Blanding, de saakaldte East Indians; men jeg kan med Taknemmelighed sige, at Bully har et blødt Hjerte og taler i en venlig Tone til sine Medmennesker. Paa den anden Side kan det ei nægtes, at Hinduerne ere et Folk, som maa behandles med Bestemthed og Strenghed; thi de ere af Naturen falske og lumske; en Nation, som med Jøderne have een og den samme Drivefjeder: »Fordeel«. Dog alligevel er og bliver det store Middel for deres sande Forbedring det levende Guds Ord«. Brevet er langt, og Grønning beder provsten i Tønder sende »disse Linier« til adskillige andre, hvis navne er udeladt i udtoget i »Vestslavigsk Tidende«.

Der fortælles om adskillige Genvordigheder, men oftest blev de overvundet. Også i Rajahmundry, hans nye arbejdsplads, gik Grønningens Værk efter hans oplysninger fremad trods »megen aandelig Død og Selvretfærdighed«. I en skole for småpiger kom da o. 70 i alderen 4-7 år. Også i Indien modtog Grønning en ikke ubetydelig hjælp for missionen, hvorfor han endnu engang skrev hjem, »at dersom De kunde sende mig en Medhjælper, da vilde De vistnok gjøre en god Gjerning, og Høstens Herre vil nok engang belønne sine Arbeidere«. Grønning ender med: »Jeg kan ikke skrive til Alle; det er saa varmt idag, at Sveden staaer som det klare Vand paa Panden og Hænderne, men der, der,

Wo uns das Lamm wird waiden
Vor seinem Thron mit Freuden
Dort an dem gläsern Meer o.s.v.

der skulle vi synge ham Lov og Priis og Tilbedelse, som sidder paa Thronen fra Evighed til Evighed«.

Det var helt igennem en malende skildring af vanskelighederne ved missionsarbejdet, men præget af en rimelig optimisme og holdt i en følsom, pietistisk stil, som Grønning fandt naturlig, og som utvivlsomt er gået de sønderjyske, interesserede læsere og missionsvenner til hjerte.

Grønnings hjemrejse. Bopæl i Haderslev. Forberedelsen til hans missionskole der. 1866-juni 1867

I efteråret 1865 rejste Grønning med hustru tilbage til Europa. 9. november 1865 kom de til Hamburg og slog sig ned hos svogeren Nagel der i byen, hvor de forenedes med deres 3 ældste børn.¹⁶⁸ Her tilbragtes vinteren 1865-66, men i juni 1866 må Grønning have slået sig ned i Haderslev. Hans beherskelse af det danske sprog og hans tidligere kontakt med missionsinteresserede i den nordslesvigske befolkning har formentlig trukket ham til Nordslesvig, og når Haderslev valgtes, skyldtes det utvivlsomt, at der her var et statsligt gymnasium, den ældste søn Wilhelm Grønning optoges straks her i Tertia-klassen.¹⁶⁹

Grønnings tidligere forbindelser i Tønder og Møgeltønder var efter 1864 afskedigede. Hvilket indtryk krigen 1864 havde gjort på Grønning er ikke fundet direkte udtryk for; tysk gift, som han var, og med uddannelsen i Hamburg, har det næppe smertet ham, at Nordslesvig nu var skilt fra Danmark, som han ellers havde omtalt som sit kære fædreland. Mens krigen stod på, opholdt han sig i Indien, hvor hustruens sygdom og sidst sønnens død må have lagt beslag på hans følelser. Endelig var det utvivlsomt smerteligt for ham, at han så pludseligt måtte forlade det missionsarbejde, han selv havde virket for med gode resultater. Med sin pietistiske indstilling var hans fædreland nok mest i Himlen; den nationale strid med dens modsætninger var ikke hans opgave; han undgik stillingtagen, såvidt overhovedet muligt.

Straks efter sin ankomst til Haderslev optræder Grønning også som taler ved missionsmøder nord for Kongeågrænsen, således ved et almindeligt missionsmøde i Kolding 8. juni 1866. Det var betydningsfuldt, at man i ham havde en dansktalende missionær, der ud fra sine egne erfaringer i Indien kunne fortælle om forholdene her med helt friske indtryk, således med oplysningerne om, at han kun for 8 måneder siden havde døbt nogle vakte kvinder. Iøvrigt indskærpede han både tålmodighed og forsigtighed hos missionærerne.¹⁷⁰ Senere samme år (21. november) talte han påny ved et møde i Kolding, indledt af kapellanen Gad, med prædiken af pastor Fritz, Almind og Afslutning ved pastor J. J. H. Nansen, afskediget som præst i Aller, men fra 1865 præst

i Taps. Grønning's tale var igen om missionsgerningen i Ostindien og om hans eget arbejde der;¹⁷¹ s.å. havde han også hos sin gamle bekendt provst Fønss talt i Vejlbj kirke ved Middelfart.

I Slesvig talte han i begyndelsen af 1866 ved en missionsfest i Emmerlev (ved Højer) sammen med præsterne Brammer fra Skast og de to i 1867 afskedigede præster Ipsen i Hjerpsted og Sodemann i Emmerlev; trods meget ugunstigt vejr fulgtes festen både formiddag og eftermiddag med levende interesse af o. 600 mennesker.^{171a}

I Haderslev sluttede Grønning sig til en kreds af præster, der gik sammen om udgivelsen af tidsskriftet »Elias. Bidrag til Guds Riges Fremme« fra 1867. Indtil 1870 var der endnu nogle dansksindede præster i Nordslesvig, således A.C.L.Grove-Rasmussen, Gram, J.Johansen i Haderslev (hospitalspræst og lærer ved en dansk realskole), provst Ludvig Blædel i Nustrup; disse sammen med andre, hvis nationale tilhørsforhold var mere spegede, H.C.L.Lawaetz i Skrydstrup, der ikke var dansksindet, og Jørgen Michaelsen i Bjolderup sluttede op om »Elias«. Den lauenburgsk fødte Harald von Neergaard var helt slesvig-holstensk, fra 1865 præst i Aller, han var ligeledes stærkt optaget af såvel indre som ydre mission. Tidsskriftet »Elias« påbegyndtes af Grove-Rasmussen og Michaelsen i 1867.¹⁷²

I denne nationalt blandede, men sprogligt dansktalende kreds fandt Grønning straks indpas. Der var her afgjort bud om ydre mission ved siden af den indre. Allerede ved et missionsmøde i Øsby kirke 10.juli 1867 fortalte stedets præst Peter Krag om forholdene på Grønland, hvor han tidligere havde været præst, og v. Neergaard talte om at gå ud i alverden og prædike evangeliet.¹⁷³

Ved et almindeligt missionsmøde i Bjolderup 24.sept. 1867 fandtes missionær Grønning fra Haderslev som taler efter præsterne Lawaetz, Claussen (fra Dybbøl) og Grove-Rasmussen, bl.a. påpegede Grønning, at mens det herhjemme hørte til de allerstørste sjældenheder, at en amtmand eller en borgmester eller en anden højere verdslig embedsmand interesserede sig for Guds rige, var det ikke ualmindeligt, at det var en hjertesag for de høje engelske embedsmænd – og det vidste Grønning af personlig erfaring – at understøtte missionen, ja, de skammede sig ikke ved stundom personlig at tage del i gerningen.¹⁷⁴

Der indsamledes naturligt nok penge til ydre mission. Ved det ovennævnte missionsmøde i Øsby kirke indkom der 168 mk., hvoraf de 100 mk. var bestemt for Hermannsburg-missionen, de 68 for Grønning eller hans arbejde.¹⁷⁵ Ved mødet i Bjolderup indkom endog 255 mk.¹⁷⁶

Interessant er det, at en notits i »Elias« hen på efteråret 1867 oplyser under »Gaver til Missionen«: Af en Missionsbøsse i Apenrade »5 Dlr.Rm. til Missionær Grønning til Uddannelse af Missionærer«. ¹⁷⁷

Der kan ikke være nogen tvivl om, at Grønning kun ugerne havde forladt sit missionsarbejde i Indien. Straks efter hjemkomsten begyndte han da også at virke for at skaffe erstatning til sit missionselskab for den arbejdskraft, der i høj grad – bl.a. på grund af hans hjemrejse – kom til at mangle i Indien.

I U.S.A. var der efter borgerkrigens afslutning i 1866 adskillig uro i arbejdet for ydre mission. Den gamle Pennsylvania-synode, der hidtil havde understøttet Rajahmundry-arbejdet, udtrådte af den stamforening af lutherske synoder (General Synod), som understøttede Telugumissionen, og dannede en ny synodalforening, kaldet General Council of the Evangelical Lutheran Church of North America.

I Rajahmundry var Grønnings efterfølger Rev. A. Long død efter et halvt års arbejde dér, og forhandlinger optoges om at overlade stationerne Rajahmundry og Sammulcotta til det engelske missionselskab Church Missionary Society, hvorved man ville krænke en oprindelig aftale med Norddeutsche Missionsgesellschaft om, at disse stationer skulle høre under luthersk mission fremover. En af de ledende missionærer, dr. C.F. Heyer, som tidligere havde arbejdet i Rajahmundry, hørte under et ophold i Tyskland herom og kontaktede Grønning i Haderslev. ¹⁷⁸

Selv om Det danske Missionselskab fra 1863 havde fået sin egen missionsstation i Indien ved overtagelsen af den af den tyske missionær C. Ochs i 1861 ved landsbyen Pattambakkam grundlagte station Bethanien, så havde Kalkar ikke opgivet forbindelsen med Grønning. Endnu i november 1863 havde DMS i et cirkulære til filialselskaberne under hovedselskabet kunnet meddele, at man havde den plan at sende een eller to af vore missionselever til Ostindien for at uddannes under Ochs eller måske under Grønnings vejledning; den sidste idé med Grønning var faldet til jorden ved dennes pludselige hjemrejse i 1865. ¹⁷⁹

Kalkar arbejdede imidlertid foreløbigt videre med tanken om eventuelt at få Grønning til at vende tilbage til Indien til Telugulandet eller til en ny station muligvis i Tamullandet. Kalkar søgte at benytte en fortrolig henvendelse til pastor J. Johansen i Haderslev med forespørgsel til Grønning om hans villighed til at gå ind på denne tanke, evt. hvor meget hans årlige løn og udgifterne kunne beløbe sig til i en fast sum, og om han i bekræftende fald var rede til at tage mod danske

medhjælpere, undervise dem i sproget (Telugu) og føre dem videre frem. Denne henvendelse til Grønning skulle ske underhånden og ikke, som om den kom fra Kalkar, »fordi den af mig paatænkte Plan endnu er ganske umoden, og jeg nødig ville vække Forhaabninger, hvilke jeg maaske ikke er i Stand til at opfylde, men jeg vilde dog gerne være lidt orienteret, om der er nogen Udsigt til at bruge Grønning«.¹⁸⁰

Dr. Kalkar kunne have sparet sig denne henvendelse underhånden. Grønning havde taget sin bestemmelse, der gik ud på i hvert fald for det første at blive hjemme. I februar 1867 fik han en henvendelse fra sin tidligere arbejdsgiver, det lutherske amerikanske missionselskab, der ønskede, at han skulle gøre sig umage for at skaffe det 3 missionærer til missionen i Ostindien. Faktisk stod dette selskabs 3 stationer på grund af sygdom og død uden en god opsynsmand. De troende hinduer, der arbejdede som kateketer, kunne ikke klare opgaverne uden missionærer.

Endnu i slutningen af februar 1867 skrev Grønning da til Kalkar og meddelte ham: »Jeg søger nu en saadan Ledestjerne hos Dem, idet jeg tænkte idag, at De maaskee kan undvære Een af Deres Mænd paa Skolen, som nu ere næsten fertige med deres Forberedelse. Dersom De kunde undvære To, vilde det være endnu bedre. Jeg troer nok, at hvis De kjendte de nøjere Forhold i Rajahmundry og Guntur i Telugu Landet, hvor jeg har været og arbeidet, at der ere ikke faa Sjæle, som vente paa Hjelp, og at Vorherres Gjerning vil gaae ret fremad ved en eller to duelige Missionærer, at De, kjære Hr. Doctor, vilde gaae ind paa mit Forslag. Meeningen af hele Missionen er dog at komme Hedningerne til Hjelp, enten her eller der. Hvis nu Bestyrelsen kan og vil gaae ind paa mit Forslag, saa forstaaer det sig af sig selv, at mit Selskab vil gjerne tilbyde Dem eller Bestyrelsen en Godtgjørelse«. Grønning oplyser videre, at en anden ung mand, hans gudbarn, flensborgeren Hans Chr. Schmidt da havde været hos ham i 5 måneder, men at det ville tage nogen tid, førend han kunne gå ud, som han agtede, til Ostindien, da han også lærte græsk og telugu; han sluttede brevet i håb om gunstigt svar, snarest muligt.¹⁸¹

Grønning havde året før (1866) i Haderslev udgivet en bog på 123 sider med titlen »Noget mere om Missionen i Ostindien«, altså et slags tillæg til hans mindre bog udgivet i 1860 i København. Som denne var den skrevet på dansk og utvivlsomt beregnet for Danmark og Nordslesvig. Det er af indtægterne fra denne bog, at Grønning vil sende DMS 20 rdl. gennem pastor Ewaldsen, som efter ansøgning var

afskediget fra sit præsteembede i Flensborg 1864 og nu var præst ved Domkirken i København. Ewaldsen, som Grønning kendte fra Flensborg, har vel forestået salget af eksemplarer af den nye bog i København.

Kalkar forelagde nu Grønnings forslag for sin bestyrelse, der pålagde ham at tilskrive Grønning, at han ville forhandle med sit selskab. Kalkar skrev 15.marts, at DMS havde »en ung, temmelig moden og udviklet Mand«. Det var missionseleven Chr. Becker, som DMS nok ville overlade det nordamerikanske lutherske selskab. Bestyrelsen ønskede oplyst

»1. I hvad Forhold Selskabet ønsker, at denne danske Udsending skal staae til samme;

2. Om Selskabet bekoster hans Overreise og hans Ophold paa Stationen;

3. Om Selskabet, saafremt det finder ham duelig dertil, vil lade ham blive ordineret«.

Efter sådanne forhandlinger med selskabet i USA, og når resultatet heraf var kendt, ville man gerne sende Becker over til Grønning, hvis denne ville indføre ham i Telugu-sproget. DMS ville bekoste hans underhold hos Grønning. Kalkar bemærkede, at Becker kunne ganske godt engelsk og havde lært noget græsk, også at han var af en frisk og frejdig karakter. Hvis Grønning ønskede, at Becker skulle komme over til ham i forvejen, for at han kunne blive prøvet, før omtalen for det amerikanske selskab, så hans stade var kendt, kunne også dette ske.¹⁸²

Der var hermed begyndt på et anliggende, der skulle volde de implicerede stort besvær og mange ærgrelser i de næste par år.

Grønning var straks fyr og flamme og svarede efter få dages forløb 19.marts: »Uden Opsættelse ønsker jeg at besvare Deres 3 Spørgsmaal; thi da jeg kjender mit Selskabs Trang til Arbeidere i Høsten, og Missionsvennernes Villighed til at fortsætte Missionen i Ostindien paa fire Stationer, mener jeg at kunde svare som følger:

1. Mit Selskab ønsker, at Bekker, hvis Duelighed jeg ikke har nogen Tvivl om, skulde indtræde i mit Selskabs Tjeneste som *ordineret* Missionær.

2. Deraf følger, at mit Selskab vil ikke blot betale Overreisen, men ogsaa underholde ham paa Stationen.

3. Det tredie Punkt forstaaer sig af sig selv; thi kun en ordineret Missionær ønskes«.

M.h.t. ordinationen bemærker Grønning, der må have mindedes sin ungdoms genvordigheder med sin egen ordination: »Hvis Ordinationen kunde finde Sted i Danmark, var det godt, hvis ikke, maatte Bekker gaae først til America for at modtage Ordinationen i den lutherske Kirke der. Jeg skal med Guds Hjelp nok mæge Sagen saaledes, at Intet kan være ivejen for dens Fuldbyrkelse«; der gives her af Grønning udtryk for en optimisme, der viste sig ikke at være holdbar. Om sit selskab bemærker han: »Mit Selskab er efter min Mening luthersk, men ikke exclusiv. Det vil sige, at de kjære Mænd, som drive Værket, agte og ære andre Confessioner, som jeg finder vigtigere end at hamre altid paa Bekjendelsens Forskiel, og ofte derved overseer den Helligaands Værk i og ved Andre. – Derimod ønske de, at deres Missionærer ikke drives frem og tilbage af flere Meninger, men holde fast ved den sunde Lærdoms Form«. Det ville for Becker efter Grønnings opfattelse betyde: »Bekker kan altsaa gjerne ansee sig selv som en Missionær, der er udsendt af den danske Kirke og tilhører den lutherske Kirke, endskjøndt han indtræder i den lutherske Kirkes Tjeneste i America. I Fremtiden kan han ogsaa her saavidt ansees som i Forbindelse med Dem eller Bestyrelsen og sende samme Missionsefterretninger. En Missionær kan jo rigtig nok lige saa lidt som nogen sand Christen ikke tjene to Herrer; men naar han som Missionær tjener nærmest den store Mester og Konge, dernæst sit Selskab, saa har han vel Tilladelse til at tjene den Tredie, bestående i Venner og Velgjørere«. Alt skulle gå, som det kunne passe dr. Kalkar. Nu viste det sig snart, at der kom endog store vanskeligheder for at få denne plan gennemført.

Det amerikanske selskab, som Grønning i de samme dage ville skrive til om forhandlingerne med DMS, var ikke så redebont, som Grønning i sin store iver for at hjælpe missionsarbejdet i Ostindien på gled antog. Foreløbig ønskede Grønning, at Becker måtte komme over til ham i Haderslev for at indføres i Telugu-sproget, men dog ikke før efter 6 ugers forløb, da Grønning med familie ville fejre påsken hos hustruens familie i Hamburg. Beckers ophold hos Grønnings i Haderslev skulle ikke koste DMS noget, da Grønning jo havde det hverv fra Amerika at skaffe duelige mænd for det amerikanske selskabs tjeneste.¹⁸³

I første omgang trak Becker det lidt i langdrag. Han var begyndt at lægge sig noget efter lægevidenskaben, og hans lærer i medicin ville gerne beholde ham indtil juni måned. Kalkar spurgte 8. april Grønning, om denne kunne gå med hertil, for derefter skulle Becker naturligvis rette sig. Kalkar planlagde også videregående teologisk undervisning

for Becker og havde tænkt sig at anmode pastor J. Johansen i Haderslev om at overtage denne. »Derom« – skrev Kalkar – »skal jeg nærmere gjøre Aftale, naar jeg har hørt Deres Mening enten skriftligt eller ved selv at komme til Haderslev. Et Aar vil vel hengaae, inden han kan blive saa moden, at der kan tænkes paa hans Udsendelse«. »Om Ordinationen er det vel det Bedste at opsætte at tage nogen Bestemmelse, inden det rykker nærmere ved den Tid, da det skal skee«. Det skulle siden volde store kvaler at få ordinationen klaret, ja vise sig umuligt. Kalkar havde imidlertid det håb stadig, at Becker »ved den forbarmende Guds Naade vil blive et brugeligt Redskab i Evangeliets Tjeneste«. Med ønsket om en glædelig påske sluttes brevet.¹⁸⁴

Grønning svarede omgående – allerede inden påske – at skønt han længtes efter at se »broder« Becker i Haderslev, kunne han dog kun glæde sig ved, »at han har en god Leilighed til at forberede sig paa den legemlige og aandelige Lægekonst«; han håbede da at se Becker i begyndelsen af juni måned. I dette brev af 10. april sender Grønning også oplysninger om sin gudsøn Hans Christian Schmidt. Denne var født i Flensborg som søn af den tidligere omtalte skomagermester Schmidt og havde deltaget på dansk side i krigen 1864, men dog kun som skriver, og hans sindelag har næppe været så velvilligt over for den tyske overtagelse af Slesvig som Grønnings; denne fortæller – og det afspejler de vanskelige forhold i Nordslesvig på denne tid: »For 12 Dage siden maatte Schmidt, som er hos mig, møde paa Raadstuen her, hvor han og Mange skulde aflægge Ed. Mange vilde og kunde ikke aflægge den med en god Samvittighed, maaskee tildeels af politiske Grunde; men Schmidt mener, at en Christen burde aldrig, ifølge Vorherres Ord, sværge. Han vægrede sig derfor ved at aflægge Eden, sigende »Vorherre forbyder det«. Imidlertid gik her et Rygte om at tvinge Alle til at sværge, men dog havde Enhver Tilladele at gaae over til Danmark. Da jeg agter i Paaskeferien at gjøre en Reise til Hamborg, for at besøge vor Familie, saa har Schmidts Ferietid begyndt, og han reiser nu i Danmark, og agter at have Papirer paa, at han har hjemme i Kongeriget, men endskjøndt han kan være saa heldig at forskaffe sig dem, er dog vel Spørgsmaalet, om han for det Første tør komme tilbage – dog haaber jeg, at Intet lægges ham ivejen. Paa sin Reise gaaer han maaske til Kjøbenhavn, og vil da ogsaa besøge Dem og Missionshuset«.

Grønning havde også sin tanke hermed og føjer til: »Det var mig nu meget kjært, hvis De godhedsfuld vilde tale lidt med ham om de

Gjenstande, som han har lært i det halve Aar her, og prøve ham lidt med Hensyn til Bibelforklaring, Kirkehistorie, Dogmatik og Engelsk. Bibelen tildeels og Dogmatik aldeles læste vi paa Dansk, men Kirkehistorie paa Tydsk. Desuden læste vi lidt Græsk og Telugu. Jeg ønsker nok, at han skulde læse et let græsk Sprog for Dem, men ikke Telugu. Hvis han er, som jeg ikke har nogen Tvivl om, et dygtigt Menneske til at lære, og en oprigtig Christen, som ogsaa er lidt prøvet i Verden, saa kunde det nok hælde sig, at jeg tilsidst vilde bede Dem om en lille Anbefaling til America, naar den Tid kommer, dog falder den Tanke mig just ind, idet jeg skriver til Dem«.

Og så kommer der nogle afsluttende bemærkninger, der igen går på Beckers undervisning, og hvor Kalkar havde foreslået nogen teologisk undervisning ved pastor J. Johansen i Haderslev: »Jeg troer neppe, at Pastor Johansen har Tid til at give Bekker nogensomhelst Underviisning«.

Forholdet var det, at Jensinius Johansen var afgjort dansk; han havde også været lærer ved latinskolen i Haderslev, men afskedigedes derfra 1864, beholdt dog sin stilling ved Hospitalskirken, hvor han havde mange hjemmetyskere i menigheden; han var en modig mand, og man fandt sig i, at han forud for oplæsningen af den nye slesvigske generalsuperintendent Godts cirkulære om en fredsfest 4. december 1864 nedlagde en protest herimod.¹⁸⁵ Det må være dette standpunkt, Grønning argumenterer imod, når han videre i sit brev skriver og derved afslører sit ikke-nationale forhold: »Dertil kommer jo rigtignok, at den theologiske Underviisning skulde hverken være en udmærket dansk eller tydsk eller engelsk Theologie, men en theologisk Theologie, eller practisk Anvendelse af Guds Ord paa de forskjellige Hjerters Tilstand. Missionen vil jo saa gjerne være velvillig og langmodig mod Alle, hvad enten de boe i Syd eller Nord; men det er jo ikke saa let en Sag; thi Strømmen løber enten mod Syd eller Nord; men Guds Naadestrøm i Christi Fortjeneste og dyrebare Blod løber altid til alle fire Hjørner. O, at alle Guds kjære Børn kunde og vilde forene sig i Missionens hellige Gjerning, og af Kjærlighed til Frelseren forglemme de Ting, som ligge bag ved, og med al Flid gaae ind i den hellige Krig. – Derom ville vi bede for os selv og Andre«.¹⁸⁶ Grønnings kære fædreland var nu i Himlen; nationalt stod han i et vadested og hældede måske af familiemæssige grunde mere til det tyske end tidligere. Johansens kategoriske stillingtagen måtte være ham imod.

De tyske myndigheders optræden kunne dog godt komme til at gå på

tværs af Grønnings virke, som nu da den unge H. C. Schmidt nægtede at aflægge ed til de tyske myndigheder. Denne, der var født 25. maj 1840, skal være blevet uddannet i Christiansfeld i skomagerhåndværket.¹⁸⁷ Efter edsnægtelsen rejste han som nævnt til Danmark, hvor han en kort tid tog ophold i Taulov, utvivlsomt hos den i ydre mission stærkt interesserede familie Bleshøj.¹⁸⁸ Forholdet var det, at Becker skriftligt havde meddelt Grønning, at en hr. Schmidt i Flensborg var blevet idømt 2 års straf for edsnægtelse. Det opfattedes, som det var den unge H. C. Schmidt, det gjaldt, hvorfor denne rejste til Danmark. Grønning meddeler da Becker i brev af 6. maj, at han håbede, at Schmidt kunne fortsætte sit studium i København, skønt han gerne havde set ham og Becker sammen; han tilføjer: »Dog håber jeg nok, at de begge samles paa Missionsmarken, og at de som saae og høste kunne glæde sig med hverandre«, og videre oplyses: »Fra Ostindien hørte jeg for nogle Dage siden. Den lille Menighed der venter med Længsel paa Hjælp«. Becker anmodes samtidig om at søge afregning med boghandleren ved pastor Ewaldsen m.h.t. de 200 eksemplarer af hans bog om den ostindiske mission, der var sendt til København, foruden 100 eksemplarer til missionsskolen.¹⁸⁹

Grønning, der netop 6. maj hørte fra H. C. Schmidt, benytter straks sin forbindelse med Kalkar til at spørge denne, om Schmidt, hvis ingen anden udvej åbner sig, kunne komme på missionsskolen i København; Grønning ville selv betale noget for hans uddannelse; han ville nu rejse til Kolding, i hvis nærhed Schmidt opholdt sig, for at tale videre med denne om sagen.¹⁹⁰

I denne forvirring besluttede dr. Kalkar selv at rejse til Haderslev for at forhandle direkte med Grønning om Beckers »fremtidige Udvikling« og spurgte Grønning, om han kunne træffe ham mellem den 19. og 25. maj.¹⁹¹

Grønning svarede straks 15. maj, da han vender tilbage fra en rejse, at han 27. maj skal holde et foredrag i Taulov kirke, men at han nok kan indrette sig efter Kalkar og med glæde vil se denne som gæst i sit hus, hvor der er plads, så længe de to »brødre« (Becker og Schmidt) ikke er tilstede. Skønt Grønnings ikke levede på nogen stor fod, troede G. dog, at Kalkar ville være tilfreds med forholdene. Om Schmidt oplyses, at denne endnu var i Taulov og havde indgivet en ansøgning til regeringen (vel den tyske?), og at »vi« håbede på et heldigt svar. »Alt ligger i Guds Haand«, føjer Grønning til.

M.h.t. Becker meddeler Grønning, at denne uden tvivl godt kan

opholde sig i Haderslev; som enhver anden fremmed behøvede han blot et pas og »Vorherres Jesu Christi Anbefaling«. Grønning lufter også den mulighed, at missionsvennerne i Haderslev måske ønskede, at Kalkar ville afholde et missionsmøde dér; han mente ikke, at (den i 1864 nyudnævnte) provst H.P.Prahl¹⁹² havde noget derimod; »dog maaske denne Tids Følelse tillader ikke at skrive et Par Ord til Provsten desangaaende. Han er en kjærlig Mand og vil vistnok komme Dem med Velvillie imøde. Jeg er vis paa at *Mange*, iblandt hvilke jeg regner mig selv, ville glæde sig ved at høre Dem. De kan jo meget bedre udtale et saadant Ønske end jeg«. ¹⁹³

Grønning havde hidtil været meget optimistisk m.h.t. hans amerikanske selskabs interesse i de to vordende missionærer fra Danmark; men det viste sig, at han havde overvurderet denne interesse. Sidst i maj 1867 fik han brev fra USA og underrettede straks Kalkar herom: »De ere meget glade ved at høre, at der er to Brødre, som ønske at indtræde i deres Tjeneste, men da de i den sidste Tid have haft overordentlige Udgivter, saa ville de ikke love bestemt, at de kunne understøtte de to Mænd, saalænge de opholde sig her; imidlertid ønsker Secretairen, at jeg skulde meddele ham min nøjere Anskuelse af Sagens Forhold. Angaaende Ordinationen synes de bedre om at have dem ordineret her end der, dog ogsaa om denne Gjenstand skal jeg berette mere«. Grønning tænkte nu, at hvis Becker kunne blive ordineret i Danmark, saa vilde Kalkars og måske også Beckers ønske blive opfyldt; »men da vil det tage nogen Tid, førend mit Selskab kan have ham som en Arbejder i Ostindien«. Hvad Schmidt angik, så havde han endnu ikke fået svar på ansøgningen om at opholde sig i Slesvig: »Vi have nu i Guds Navn taget den Beslutning, at, hvis vi ikke faae Svar paa vor Ansøgning snart, han skal gaae til America endnu i Sommer, gaae til et Universitet, eller som det kaldes der, »Seminary«. Der fuldende sit Studium, tage sin Examen og blive ordineret. Denne Vej vil tage Tid og udkræver en Sum Penge; men da mit Selskab siger: »The Committee are not clear in their own minds, whether they have the power to make any appropriations towards the support of young men preparing themselves for the Mission work, since the practice of the Soc. hitherto has been simply to send men to the field when once qualified«.

Det er tydeligt nok, at Schmidt, som Grønning kendte, og som var hans gudbarn, optager denne mest, mens Becker havde DMS og missionsskolen at falde tilbage på. Schmidts rejse til USA for at høre

og se for sig selv, faldt ham da helt naturlig. Og m.h.t. det økonomiske bemærker Grønning om Schmidt: »Han har mange Venner i Flensborg og deromkring, der ville antage ham, og da Schmidt har Naade til at stole paa Herren og har en dyb Erfaring, vil jeg ikke tvivle om Herrens naadige Bistand« og tilføjer – måske som et hip til den altid forsigtige Kalkar – »For megen Beregning i Missionssager skader«. Men unægtelig havde Grønning været for optimistisk og troede det bedst, at han nu selv først forhandlede med sit selskab, førend Kalkar skrev til det om oplysning og tilbød noget til det danske missionsselskabs skade. Der afsluttedes med »Herren velsigne vor Gjerning til hans Ære«. ¹⁹⁴

Endnu før Becker havde begyndt på undervisningen i Haderslev, var vanskelighederne for ham som missionær for det amerikanske selskab ved at tårne sig op, og heller ikke for Schmidt lå vejen uden videre åben.

Hvad Becker angik, havde provst Prahl ment, at det var bedst, at han fik et vidnesbyrd med fra den danske missions bestyrelse; men provsten ændrede opfattelse, og det viste sig, at hans pas, der afleveredes på Politikammeret, var fyldestgørende. Becker underrettede da Kalkar i brev af 25.juni om ikke at spille tid med et sådant vidnesbyrd. ¹⁹⁵

Grønnings missionsskole i Haderslev. Juni 1867 til foråret 1868

Christian Becker var allerede 12.juni 1867 kommet til Haderslev; han havde efter den ham af DMS givne tilladelse holdt ferie til efter Pinsen blandt slægt og venner på Fyn og ventede endnu nogle dage, inden han skrev til sit missionsselskabs bestyrelse i København, »for dog en lille Smule at lære mine Omgivelser at kjende, før jeg skrev noget om dem«. Becker beretter så: »Hr. Grønning med Familie modtog mig meget hjertelig, saa jeg inden mange Timer følte mig hjemme her, og min Bøn var til Herren, at han vilde lade alt gaa saa godt, som det tegnede, om jeg ellers kunde taale det. Strax, da jeg var kommet lidt i Rolighed, begyndte Hr. Grønning at undervise mig i Telugu, 3 Timer

daglig fra Klk. 9-12, og om jeg maa sige det, er han tilfreds med den Fremgang, jeg har gjort i samme i den korte Tid, han har arbejdet med mig. At faa de 81 Bogstaver prentet ind i Hovedet var ikke saa svært, som jeg havde ventet, og en lille Bog, der benyttes af Børnene i Telugu Landet er min daglige Læsebog, i hvilken jeg staver mig frem, som jeg bedst kan«. Desuden læste Grønning også et indisk digt, men sproget i det var så svært at forstå, at formålet egentlig med denne læsning blev at vænne øret til de fremmede lyde. »Og er jeg nu kommen til at skrive om, hvad Hr. Grønning læser med mig, saa vil jeg helst med det samme aflægge et lille Regnskab for, hvad jeg bruger den øvrige Del af Dagen til: Bibellæsning, Bibel-, Kirke- og Missionshistorie, Symbolik, Dogmatik og Græsk ere de Fag, der optage den meste Tid. Den ærede Bestyrelse vil maaske blandt blandt ovenstaaende savne Engelsk, og det er ingeniunde, fordi jeg troer mig at være en Mester i dette Sprog, at jeg har udeladt det. Grunden skal senere blive omtalt«.

Becker bemærker, at han vistnok får lov at være ene hos Grønnings for det første, da sagen med Schmidts edsnægtelse ikke var afgjort, og så fortsætter han om sin egen person: »Hvad der blev mig tilraadet i Kjøbenhavn, om at være rolig lige overfor de politiske Forhold, har jeg saavidt muligt søgt at opfylde, saameget mere som disse ubetinget fordre det. Hr. Grønning ledsagede mig strax ud til Hr. Provst Prahls, hvis Beskyttelse jeg er vis paa, men dog ikke haaber at faa Brug for. Jeg omgaaes Folk af de politiske Anskuelser, der findes her, men negte det kan jeg ikke, at jeg gaaer helst hen til danske Folk, og heller ikke kan jeg negte det, uden at det skjærer mig i Hjertet, naar jeg i Aftenstunden gaaer ude i den dejlige Mark og Skov, der er røvet fra os, og hører det jydsk Sprog, medens prøjsiske Soldater trave om, hvor man saa end vender Øjet hen. Hr. Grønning trøster mig med, at det kun er, til jeg bliver vænnet noget mere til Forholdene herovre«.

Becker fortsætter om den familie, hvori han nu lever: »Hvad jeg dernæst har at omtale, er det Hjem, hvori jeg befinder mig, og om hvilket jeg maa sige, at jeg ikke kan rose det saameget, som jeg gjerne vilde. Fra den første Dag, jeg kom her, er det blevet mig kjærere og kjærere, og som Hr. Grønning ved nøjere Kjendskab sees at være en mere lærd Mand, end jeg havde tænkt mig, saaledes er hans Hustru blandt de hjerteligste og mest omgjængelige Kvinder, jeg har truffet paa, og jeg maa give hende det Vidnesbyrd, at hun bærer al mulig Omsorg for mig. Hvad jeg ofte smiler over, er den Sprogforvirring,

hvori vi leve heri Huset. Familien indbyrdes taler Tydsk, ved Bordet Engelsk, men i vor daglige Samfærdsel lidt Dansk, men mest Engelsk. Dette er Grunden, hvorfor jeg kun ugentlig anvender 1 Time paa Engelsk; thi den bedste Indøvelse deraf er dog den daglige«. M.h.t. dansk skriver Becker: »Endnu vil jeg anmærke, at jeg er bleven nødsaget til at lægge mig efter saa godt Dansk som muligt, da Hr. Grønning ikke er meget stærk i dette Fag og mange Gange ønsker et lille Vink af mig i de Punkter, hvor jeg selv føler mig svag«.

Becker havde gjort nogle små udflugter, »hvoraf den vigtigste var til det aarlige Missionsmøde i Christiansfeld. Jeg tør næsten sige, at der blev talt i mange Sprog uden i Dansk, skjøndt det vistnok skulde have dette Navn altsammen, og til intet Missionsmøde har jeg hørt saameget tale om Penge, som jeg hørte her, kort sagt, jeg savnede den gamle Varme, der ellers har været i disse hernhutiske Møder. Mange droge saaledes glade hjem fra Mødet, saa jeg tildels maa tilskrive mig selv Skylden, at jeg havde saa lidt Udbytte, som jeg havde«. Og så henimod brevets slutning skrives: »Disse ere de faa og ringe Meddelelser, jeg har at byde den ærede Bestyrelse, og jeg vil heller ikke love nogle mere interessante, saa længe jeg er her i Haderslev, thi som min Gjerning er en stille Gjerning, kan der om den ikke være meget at skrive«.¹⁹⁶

I slutningen af juni 1867 skriver Grønning påny til dr. Kalkar, men havde ikke hørt yderligere fra sit selskab. Han regner med, at Schmidt må gå til Amerika på sin egen og Grønnings regning, »eller« – som han skriver – »paa Vorherres Regning«, og forespørger, om Kalkar har nogen bestemmelse m.h.t. Beckers ordination; om hans uddannelse oplyses: »Det er nu næsten 2 Maaneder, siden vi begyndte at læse Telugu og lidt af dets Philosophie. Da hele Formiddagen anvendes paa det fremmede Sprog, har Becher efter min Mening gjort et godt Fremskridt, og jeg haaber med Guds Hjelp, at dette Arbeide vil være til et Aars Gavn i Ostindien, naar det fortsættes endnu i 4 Maaneder«. Løvrigt havde Grønning givet Becker ferie i 14 dage for at han med en ven fra København kunne gå til badene. »Jeg troer, at det er bedre for ham end at arbeide alt for strengt hele Sommeren igjennem«. Dette brev afsluttes med Grønnings bedømmelse af hans to missionselevers mulige indsats i Ostindien: »Og saa meget mere har jeg det Haab om Becher og Schmidt, at de med en jævn Uddannelse ville være til større Velsignelse end Candidater, der bleve Missionærer i Ostindien, hvis practiske Gjerning stod tilbage for Andres, der arbeidede mere efter den apostoliske Fremgangsmaade«.¹⁹⁷

Dr. Kalkar svarede ikke straks på Grønning's brev af 27. juli; han havde glædet sig til at se denne i Viborg til DMS's almindelige missionsmøde i august; Grønning udeblev, næppe helt tilfældigt. Fra Haderslev kom den dansksindede lærer J. Hansen fra St. Severini Pigeskole, der fik en hilsen med hjem til Grønning og Becker. I Viborg havde man drøftet Beckers stilling med udsendinge fra kredsforeningerne. H.h.t. Beckers underhold kunne Kalkar meddele Grønning, at det betaltes af Det danske Missionselskab, »saafremt det amerikanske dertil ikke er villigt, jeg beder behageligst at tilsende mig Deres Krav og skal da have den Fornøjelse at lade Dem Beløbet tilstille. Derimod hans Reise maa afholdes af det Selskab, i hvis Tjeneste han træder«. M.h.t. Beckers ordination var der også blevet rådslået herom i Viborg; der ville blive indgivet ansøgning til den danske regering herom, og man var i Viborg enig om, at man ville gøre alt for, at regeringen gik ind på dette forslag. Skulle det desuagtet ikke lykkes, måtte Becker ordineres i Amerika. Iøvrigt var Kalkar glad for, at Becker og Grønning gensidigt var veltilfredse med hinanden, og at Becker gjorde gode fremskridt.¹⁹⁸

Becker takker 27. aug. for hilsen fra dr. Kalkar gennem lærer J. Hansen, der havde været glad for mødet i Viborg. Grønning's udebliven fra Viborg-mødet har måske nok stødt Becker; han kommer i sit brev ind på den interesse for missionssagen, som han ellers har fundet i Slesvig: »Faa vare vistnok de slesvigske Missionsvenner, der havde Lejlighed til at komme saa langt op i Jylland til Møde, men Grunden, til at deres Tal var saa ringe, kan ikke søges [i] Mangel paa Nidkjerhed for Sagen, thi efter den ringe Erfaring, jeg har faaet herovre, staaer Missionens Sag langt bedre hos Slesvigerne end hos alle øvrige Danske; jeg troer ikke at sige for meget, naar jeg siger, at den almindeligste Betragtning af den ikke er den, at man kan drive Mission, om man dertil har Lyst, men at Flertallet af de Christne i Slesvig betragter Missionsgjerningen som en *Pligt*, den christne Kjerlighed ikke kan undlade at efterkomme«. Becker må dog føje til »Beklageligt er det, at ogsaa denne Gjerning lider under de bestaaende Forhold. Med Møje erhverves Tilladelsen til Møders Afholdelse, og have disse da endelig fundet Sted, »ønsker« Superintendenten eller med andre Ord befaler, hvor danske Christnes frivillige Bidrag skulle sendes hen!«¹⁹⁹

Becker citerer videre i brevet fra »Lutherische Zeitschrift« af 10. August 1867 en udtalelse om, at Grønning, der stadig var »in Deutschland«, uddannede nogle dygtige studenter (Becker har her et spørgsmålstegn) til missionsarbejde og underviste dem i sprogene o.s.v.

Om disse studier fortæller Becker nærmere til Kalkar, at han i den forløbne tid har læst 15 Telugu historier og snart har nået slutningen af en mindre bog af religiøst indhold; han føjer til: »Om en Maaned haaber jeg at kunne begynde paa Ny Test., og da jeg Dag for Dag trænger lidt mere ind i Grammatiken, tør jeg nok sige saa meget om den, at den er ulige lettere end den græske. Iøvrigt maa det være Hr. Grønnings Sag at meddele, om det Skridt, jeg har gjort, er taaleligt eller ikke. Foruden Telugu har Hr. Grønning ogsaa hjulpet mig til mere Færdighed i at skrive Engelsk, idet jeg daglig efter Diktat nedskriver en god Side. Destoværre maa jeg sige, at jeg endnu ikke har skrevet en Side uden Fejl, men haaber i Tiden at kunne gjøre det«.

Undervisningen hos pastor J. Johansen, som Grønning nok helst havde undværet, havde Kalkar fået gennemført; men Becker bemærker herom: »Hos Hr. Pastor Johansen læser jeg ugentligt 1 a 2 Timer. Vi have for Tiden 1ste Petr. i Grundsproget, men da Hr. Johansens Tid er meget optaget, har jeg tænkt paa, om Hr. Pastor Bruhn,²⁰⁰ hos hvem jeg kommer, ikke vil hjælpe mig med Hebræerbrevet og Aabenbaringen, det hovedsageligste af, hvad jeg ikke exegetisk har gennemgaaet i Ny Test. – Som tidligere meddelt benytter jeg stadigt mine Eftermiddagstimer til Kirkehistorie, Exegese o.s.v.«, og Becker erindrer Kalkar om at sende ham en evangelisk missionshistorie; hans rejse til Vesterhavet havde atter i år givet ham nye kræfter til gerningen. – »Med Hr. Grønnings Hus er jeg saa glad og veltilfreds, som jeg kan være, og skjøndt mine Samtaler med Familien mest finder Sted paa Engelsk, saa slipper jeg ved daglig at høre det tydske Sprog meget let til en Del af dette gennem Øret«. Fra Grønning skal Becker sende en hjertelig hilsen med den tilføjelse, at denne stadig ikke havde hørt fra Amerika, men hver dag ventede brev.²⁰¹

Dr. Kalkar var hurtig i pennen igen og kunne omgående svare Becker, at det var ham kært og behageligt at høre fra ham og erfare, hvad han ogsaa ad andre veje var kommet til kundskab om, at det gik ham vel. Det fornøjede ham, at Becker var kommen lidt på gлед med Telugusproget, men han indskærpede Becker, at han ikke måtte glemme teologien, da der nu til ministeriet var indgivet ansøgning for ham om hans ordination,²⁰² og en prøve i bekræftende fald ville blive forlangt. Iøvrigt fandt Kalkar det skønt, hvis pastor Bruhn ville læse noget med ham. Det afholdte møde i Viborg, fandt Kalkar, havde været tilfredsstillende for de fleste, ligesom han havde haft glæde af en missionsrejse til Bornholm; i almindelighed tilføjer han: »Der vilde

gaae en rigere Strømning til Missionen igjennem den danske Menighed, saafremt den ikke var saa søndersplittet i *Stridigheder* om kirkeregimentlige Sager, der dog ikke bidrage væsentlig til Guds Riges Fremme eller den Enkeltes Væxt i Herren. I denne Henseende troer jeg nok, som De skriver, at det staaer bedre til i Slesvig, som jo for Resten har sin Deel af denne Verdens Onder og Tryk«. ²⁰³

Så fik Grønning da endelig svar fra sit amerikanske selskab, og det kunne kun yderligere punktere hans optimisme; det amerikanske brev sendtes videre til Kalkar til dennes gennemlæsning. Netop m.h.t. missionen i Rajahmundry havde der været forskelligt røre.

I 1866 havde en amerikansk missionær Rev. E. Unangst indladt sig på at ville afstå missionens arbejdsmark i Rajahmundry og Sammulcotta til det engelske Church Missionary Society, hvad den lutherske Generalsynode i USA billigede. Den tidligere i Rajahmundry virkende missionær C. F. Heyer reagerede herimod. Da han hørte om denne overdragelse, rejste han, der da opholdt sig i Tyskland, tilbage til USA og henledte opmærksomheden på, at missionen i Rajahmundry var overdraget på betingelse af, at den forblev luthersk. På synoden i Pennsylvania fik han denne til at overtage Rajahmundry-missionen fra 1869. Det er denne udvikling, der ligger bag alt det besvær, Grønning har i årene 1868-70. ²⁰⁴

Af det amerikanske brev, hvis indhold vi kun kender i Grønnings referat, fremgik m.h.t. Grønnings egen stilling, at selskabet ikke ville eller kunne give nogen understøttelse til ham eller hans familie; han betroede da Kalkar, at hans kones arvedel, som begyndte at indbringe renter fra året 1853, 5% anbragt hos svogeren i Hamburg, og nogle gaver fra engelske venner, forskaffede ham »en tarvelig Levemaade herhjemme«, hvorfor han hidindtil havde skrevet alle senere gaver, som var indkomne her, til gode for sit selskab, der havde underholdt ham til udgangen af året 1866.

Grønning ønskede nu, at Kalkar ville skrive et par ord til det amerikanske selskabs sekretær og meddele, at Grønning levede som privat mand og virkede for missionen uden at have nogen bestemt lønning.

M.h.t. den unge Schmidts uddannelse ville det amerikanske selskab ikke give nogen hjælp. Grønning håbede imidlertid, at han ville få gaver nok til Schmidt fra Hamburg og omegn, da denne var »almindelig agtet, elsket og æret af de Troende«; Schmidt havde af regeringen i Hertugdømmerne fået tilladelse til at opholde sig i Haderslev for nogen tid.

Hvad Becker angik, syntes Grønning, at dr. Kalkar endelig måtte holde derpå, at det amerikanske selskab skulle betale hans rejse til Amerika. Grønning troede, at selskabet kunne betale, hvis det ville, og hans kendte optimisme kommer til slut til orde: »Vorherre er altid bedre og rigere end al vor Frygt. Jeg haaber ogsaa, at De, kjære Hr. Doctor! vil ikke frygte Noget, med Hensyn til Becher, selv om mit Selskab, som jeg dog ikke troer, skulle være lidt i Forlegenhed for Penge. Der er vistnok for Tiden mere at gjøre i Rajahmundry og Omegn, end hvor de to andre Brødre [d.v.s. de udsendte danske missionærer] arbeide i Ostindien«. Helst ønskede Grønning nu, at hans selskab ville overlade den danske mission deres stationer, men mente, at »dertil kommer det ikke saa let. Vi ville imidlertid bede Frelseren om sin Velsignelse, at han vil lede og føre Alt efter sit Raad og drage mange Sjæle ud af Mørket ind i sit beundringsværdige Lys«. ²⁰⁵

Brevet fra Amerika, som Kalkar havde haft til låns, returneredes med bemærkning til Grønning, at det ikke var af »noget synderligt trøsterigt Indhold«, da brevskriveren (Albert) havde ytret, at interessen for missionen var i aftagende; Kalkar savnede ogsaa en udtalelse om Beckers fremtidige stilling og bad Grønning om at tilskrive det amerikanske selskab *bestemt* at udtale sig om

»1. Det amerikansk-lutherske Selskab vil betale Bekkers Reise til America;

2. Hvor det vil ansætte ham;

3. Hvad Forhold han fremdeles skal staae til os; og

4. Hvorledes det vil lønne ham;« m.h.t. det sidste var Kalkar klar over, at det rigtignok ikke kom ham ved, men han fandt, at det altid var godt at vide.

Beckers ophold hos Grønning ville DMS betale, når det blev oplyst, hvor meget det beløb sig til. ²⁰⁶

Grønning fik således ikke Kalkar til i denne omgang at skrive til USA, men måtte selv påny skrive til det selskab, der må have skuffet ham betydeligt; men i Haderslev gik undervisningen paa hans lille missionsskole dog sin gang, og nu var der to elever.

Becker svarede sidst i oktober på dr. Kalkars brev af 29. august og takkede først hjerteligt for hans omsorg for ham såvel som for formaningen om ikke at lade teologien ligge stille. Dette havde han ikke gjort, så meget mere som lederen af missionsskolen i København pastor Fich formanede ham i samme retning, da han forlod skolen. Hvis ministeriet bevilligede hans ordination, forstod han nødvendighede-

den af at arbejde, så den danske missionskoles anseelse ikke skulle formindskes ved hans afgangsprøve; det var ham da heller ikke ligegyldigt, med hvilke øjne danske missionsvenner ville betragte ham, når han engang forlod Danmark. Om sit arbejde fortæller han: »Jeg har hver Dag i Regelen læst 1 Time Exegese, 1 do. Kirkehist., Symbolik, Dogmatik, Bibelhistorie o.s.v.; kort sagt, den halve Dag bliver anvendt paa Telugu Sproget, den anden halve paa ovennævnte«. De 2 timers undervisning om ugen hos pastor J. Johansen gik deres vante gang. »Fra imorgen Aften har Hr. Pastor Bruhn lovet at undervise hr. Schmidt og mig i den nyere Tids Kirkehist., som jeg er meget glad ved«. »Det eneste Fag, jeg ikke har drevet saa meget, som jeg ønskede, er at skrive religiøse Stile, dertil har Tiden ikke villet række; men da Hr. Fich, en kort Tid før jeg forlod Skolen, opmuntrede mig til praktisk Virksomhed, saa har jeg heller ikke forsømt en saadan. Istedetfor Stile har jeg da om Lørdag Eftermiddag skrevet saa udførlig en Disposition, som Tiden har tilladt, over et eller andet Afsnit af Guds Ord, og hver Søndag Aften Klk. 8, har jeg, næsten lige siden jeg kom her, taget over den danske Grændse, og om Søndagen holdt Forsamlinger i de langs Grændsen liggende Sogne: Vamdrup, Hjarup, Seest og Vondsyl, hvor jeg da har benyttet de omtalte Dispositioner. Kun 1 blandt Præsterne i ovennævnte Menigheder har talt i Forsamlingen, nemlig Hr. Pastor Vagner i Seest,²⁰⁷ hvilket har været mig til Gavn og Glæde. Nu har vi også Forsamlingsfrihed her; men jeg har alligevel kun talt 1 Gang, i Byens Arbejdshus for Hr. Pastor Johansen«. Det stod for Becker, at den praktiske øvelse, såvel i tale som i sjælesorg, netop ude blandt bønderne ville være såre nyttig for ham.

Becker var meget glad ved samarbejdet med Schmidt. Da denne har gode gaver til at lære, så kan de nogenlunde arbejde sammen i Telugusproget, så meget mere som Schmidt havde fået nogen undervisning i det, før han gik i landflygtighed. For ikke længe siden havde Becker haft breve fra de to af det danske Missionselskab til Indien udsendte missionselever og undrer sig over, at den ene af dem, Thomsen, havde oplyst, at han ville være mester i sproget, før han begyndte at øve sig i at tale det; »thi efter min *ringe* Mening vil han ad denne Vej endnu faa længe at vente«, føjer han til. Mod brevet slutning oplyser han, at pastor Neergaard i Aller var død og bemærker: »Vel var han en ivrig Tydsker, men ved nærmere Kjendskab fik jeg ham kjær for Herrens Sags Skyld«. Kalkar takkes til slut endnu en gang for sin kærlighed.²⁰⁸

Mens de to missionselever fortsatte deres uddannelse i Haderslev, afventedes svar fra det amerikanske missionselskab og midt i november modtog Grønning nyt derovre fra, mere nedslående end de tidligere svar. Han, der ellers havde været så optimistisk, måtte oplyse, at han fandt indholdet af det sidste brev »langt fra at være glædeligt, ja, og næsten uforstaaeligt«. ²⁰⁹

Kalkar fik tilsendt alle 5 breve, som det amerikanske selskab havde sendt Grønning om sagen og blev godhedsfuldt anmodet om at læse dem fra først til sidst; han tvivlede ikke om, at Kalkar ville synes »forunderlig« om sådanne fremgangsmåder.

Forholdet var det, at mens man i USA nok i brevet af august havde omtalt, at missionsinteressen i den amerikanske kirke dør hen, så var man i brev af 28. okt. s.å. nået til at ytre bekymring for, om synoden af Pennsylvanien, der havde formået sekretæren derovre til at søge missionærer for Indien, nu kunne fortsætte missionen; denne føjer til, at han frygter for, at »al Deres [Grønnings] Omhu i denne Retning vil være forgjæves. Committeen er i Forlegenhed med, hvad den efter alle Forstyrrelser, skal gjøre med de unge Mænd, som De har forskaffet os«. ²¹⁰

Trods det sidste svar fra Amerika fandt Grønning dog, at der endnu var håb om en forening med det amerikanske selskab og skriver: »Det vigtigste Spørgsmaal for Dem og os er: Hvorledes skulle vi nu arbeide frem [!] for Guds Riges Fremme i Telugu Landet, hvis Sprog de to Brødre tildeels kunne læse og forstaae lidt af. Min Meening er, at vi ikke skulle lade os afskrække, men fortsætte vort Arbeide i Jesu Navn; thi i hans Navn og i vor Tro have vi Seir. Det samme meene Bekker og Schmidt. Til Dem er der naturligviis kun Tale om den Første, da jeg i Guds Navn har paataget mig at bære Omsorg for den Sidste«. Grønning kunne oplyse, at de to »Brødres« mening var den, »at de ville blive ved vor første Bestemmelse, som troede det Bedste fra America. Jeg er af den samme Meening; thi vi kunne ikke tiltro Vorherre for meget, naar Sagen er hans, som jeg maa antage«.

M.h.t. Becker meddelte Grønning, at denne ønskede 3 ting: 1) Ordination for Ostindien i Danmark, 2) at han måtte anses som udsendt fra et dansk missionselskab, og 3) at dette selskab ville betale overrejsen. For opfyldelsen af disse 3 ønsker ville Becker være Kalkar, selskabet og missionsvennerne meget taknemmelig og stedse opretholde korrespondancen med Kalkar. Becker håbede med Guds hjælp at have »den nødvendige Bistand til Livets Nødtørftighed, hvor Herren kan

bruge ham, som et Sendebud«. Schmidt delte iøvrigt mening med Becker og ville også dele kår med ham. Grønning støttede de to og syntes, man skulle »vove det paa Herren.«²¹¹

Kalkar fandt, at Grønning var »angerløs«²¹² i den udvikling, sagen havde fået; men hans optimisme kunne være på et meget lille sted; han oplyste, at der allerede 24. aug. s.å. var indgivet ansøgning til Kultusministeriet om Beckers ordination, men fandt det højst tvivlsomt, om den ville blive bevilliget. Beckers plan – at han med udrejse på egen hånd til Indien – skulle betragtes som det danske missionselskabs udsending, afvistes også; ligesom Kalkar anså det for en umulighed, at dette selskab skulle bekoste hans overrejse til Ostindien; her kom Kalkars pessimisme rigtigt frem: »vi have meget ondt for at holde vor nærværende Station Puttambaukam, som volder ikke faae Bekymringer og Bryderier, endsige, at vi bør paatage os noget Nyt; ogsaa er vor Kasses Status temmelig ringe«. Og Grønnings ønske, at »vi« skulle vove det på Herren, kunne Kalkar ikke tiltræde, men svarer ham: »Gud give, at der stod en Mand i Spidsen for Missionen, som havde en saadan Tro og et saadant Mod; jeg har det ikke, men føler mig kun alt for meget indhildet og inddragen i menneskelige Beregninger; hvor gjerne veeg jeg Pladsen for enhver Anden, og hvor ofte har jeg gjentaget 4. Mos. 27,16-17.²¹³ Jeg kan derfor nok anerkjende det Velsignede, som er i at have et saadant Troesmod, som der hører til for at begynde en ny Mission i Telugulandet; men fra at have Erkjendelse af dette Skjønne i Troesmodet til selv at besidde det, er en lang Vei.

Det gjør mig naturligtviis ondt, at jeg ikke kan anbefale vor Bestyrelse at gaae ind paa Deres Forslag. Kunde der danne sig en Forening i Nordslesvig, som vilde holde de unge Mænd, der have vundet Kjendskab til Telugusproget, og hvis Hu staaer dertil, da var det jo en god Ting, bedre den, om det amerikanske Selskab, der er Aarsag til alle disse troubler and distress, holdt sit Løfte og blev ved sine Tilbud«. Kalkar ventede derefter at høre nærmere, men sendte Grønning 100 rdl. for Beckers ophold i hans hus, idet selskabet i København ikke ønskede, at Grønning skulle have bekostning og ulejlighed, og håbede, at denne ville lade ham vide, hvad han videre bestemte og forlangte. Der afsluttedes med hilsen til Becker med tak for hans brev. Kalkar tænkte, at Becker snart lod høre fra sig, »hvad Plan han har, thi han er et bevægeligt Menneske, som maaskee finder paa Udveie førend vi.«²¹⁴

Grønning svarede kun få dage efter på Kalkars »venlige« brev, der

efter Grønning's bedømmelse vidnede om Kalkars »hjertelige Deeltagelse i Missionens Vee og Vel«, og han takkede ham for hans vidnesbyrd m.h.t. sit forslag. »Gud veed ogsaa« – skriver Grønning – »at jeg ønsker duelige Mænd til at antage sig den liden Hjord, som jeg efterlod i Ostindien. Og da Vorherre ønsker det endnu langt mere end jeg, saa tvivler jeg heller ikke om, at han vil udføre Sagen til Seir; men dermed vil jeg ingenlunde sige, at jeg har det herlige Troesmod, der hviler saa trygt i Guds almægtige Haand, i Jesu gjennemborede Hænder, dog tør jeg vel paastaae, at jeg har været i saa mange Slags Forlegenheder, som Herren har hjulpet mig ud af langt bedre, end jeg kunde tænke og forstaae, at jeg altid maatte bekjende med den troende Englænder: »God is always better than our fears«. I dette Haab ville vi gaae fremad og ikke lade os tumle som Bølger af de forskjellige Vindes Bevægelser inden og uden for. Men maaskee det er Herrens Villie, at vi skulle begynde mere ved Hovedet end ved Halen. Jeg mener med Hovedet Jesu Christi Striidsmænd, som forsvare Sandheden og angribe Fjendens Leir for Zions Mure. Der er vistnok mangen en Striidsmænd, der har for mange »Joachims Thaler« i Lommen. Den fattige Student staaer tiggende for Døren (den arme Hedning) og raaber højt om Hjelp. Kunne vi nu ikke i Luthers Aand og Troesmod svare: »Kom ud, Joachim, Frelseren er her«. Jeg vil da saagodt jeg kan, begynde med mig selv, idet jeg har besluttet at tage Intet for Bekkers Ophold og Underviisning i mit Huus; men, hvis det danske Missions-Selskab Intet har derimod, give de mig tilsendte 100 D.R. til Bekkers Overreise til Ostindien«.

Grønning fortsætter over dette tema: »Kunde vi i Dag sige med Paulus »Mine Børn, hvilke jeg føder med Smerte, indtil Christus faaer en Skikkelse i Eder«. Saa vilde maaskee hele Missions-sagen faae et andet Syn, et nyt Opsving! Men mens en Englænder, der havde Fødselsmerter for Hedningernes Omvendelse, gav sin halve Indtægt for Missionen hvert Aar, og ved Aarets Ende Intet havde tilovers og sagde: »I have only given of what the Lord gave me without feeling any want«, saa har vel Grundtvig ret, naar han siger i en Sang:

Venner vi er langt tilbage
 Har endnu kun lidt Forstand
 Paa de ægte Barnedage
 I Forkræneligheds Land.

Den gode Englænder, som ogsaa har hjulpet mig ofte og meget, er imidlertid ikke langt tilbage, men er nær ved; thi Jesus er i Sandhed hans Lys og Liv i Ordets fuldeste Betydning. Hans Kone ligeledes sagde: »Our real wants are few«, endskjøndt hun var opdragen i opulence. Desværre saa er det langt fra saaledes med mig; men jeg kan nok skjønne, at saaledes er det behageligt i Herrens Øine. Ja, Herre Jesus, det er skjult for de Vise og Forstandige af denne Verden, men ikke for dem, der have ret Forstand paa de ægte BARNEDAGE i Forkræneligheds Land«. Det var en hel lille prædiken om den forsømte missions-sag, vel ikke rettet mod dr. Kalkar, som måske nok ved sin manglende tro på muligheden af at skaffe midler til sagen vanskeliggjorde dens vækst. Den vidner iøvrigt om Grønning's store kærlighed til det for ham afbrudte missionsarbejde i Ostindien og om hans gode forhold til i hvert fald nogle englændere derude.

Til gengæld kunne Grønning ikke udtale sig om, hvad der kunne gøres i Nordslesvig for de to »Brødre« (Becker og Schmidt). Det ville tiden lære, skriver han. Der var jo også stadigvæk amerikanerne, og her bemærker Grønning: »Jeg haaber endnu det Bedste; thi Americanerne ere foranderlige Folk; derimod Englænderne have kun et Ord, de vilde ofte overtale mig til at indtræde i deres Tjeneste. En Englænder sagde engang til mig: »I do not understand, how you get along with those Yankies«. Mine Yankies bestaae mest af Tydskere og kjende kun lidt til den sande Frihed, Lighed og Broderskab. I andre Missions-selskaber gaaer det anderledes«.

Om sig selv og forholdene i Haderslev, hvor han frit måtte arbejde for missionens sag, bemærker han, og berører også det nationale: »Mange af de Forstandige see vel paa mig, som paa en Daare, der har paataget sig et uudførligt Arbejde; Andre sige, at jeg har megen Energie, fordi jeg ikke vil blæse i det danske eller tydske Horn; alligevel var jeg blot en Daare for Verden og viis for Gud, saa havde jeg vundet Spik«.

Grønning havde fået lov til at tale i Hospitalskirken i Haderslev, hvor den dansksindede præst J. Johansen endnu holdt stillingen og var ham velvillig, så han hver tirsdag aften – også med provstens tilladelse – fandt mange tilhørere; han mente også, at han havde ikke få gode og varme venner her.²¹⁵

Samme dag – 26. nov. – som Grønning havde skrevet til Kalkar, greb også Becker pennen; han havde erfaret, at Kalkar snart ønskede at høre fra ham og ville nu meddele denne »den Plan, jeg ved Herrens

Naade troer at have fattet og ogsaa agter at følge«; han beder straks om undskyldning, om hans skrivelse skulle blive noget lang og om overbærenhed med de øvrige mangler, Kalkar ville finde i den; men han betoner straks: »Det er ikke et Øjeblik flygtige Tanker, jeg her sender Dem, kjære Hr. Dr.! Tvertimod er det Resultatet af, hvad jeg allerede tænkte paa, da jeg gik indenfor den danske Missionskoles Vægge, og allerede den Gang yttrede et og andet om til Hr. Pastor Fich, naar Talen kom paa den danske Missions trange Kaar. Hvad jeg nu agter i Herrens Navn at vove, det spurgte Hr. Fich mig en Gang om med de Ord: »Tør De vove det?«. Dengang kunde jeg ikke svare, hvad jeg nu i Herrens Kraft tør svare derpaa, men Ønsket laa hos mig til at kunne gjøre det«; »jeg har talt ikke lidet med min Herre derom og næsten tænkt mere derpaa, end min daglige Gjerning tillod mig at gjøre det«. Becker, der ved, at dr. Kalkar har læst de amerikanske breve, føjer et nyt moment ind: »det er vist ikke undgaaet Deres Opmærksomhed, at ogsaa Politiken spiller sin Rolle i samme: Tydskerne i Amerika ville have tydske Missionærer i Indien. For Herrens Sag maa Nationalitetsspørgsmaalet vige, og dette Punkt har ikke skræmmet mig i nogen høj Grad«. Om Becker har ret i at tillægge det nationale så stor betydning, lader sig næppe afgøre. Et faktum var, at amerikanerne kom til at antage senere både Becker og Schmidt, der ganske vist var fra Flensborg, men af dansk miljø, og desuden efter Beckers død Iver Kristian Poulsen, som var uddannet på missionskolen i København, men ikke havde nogen tilknytning til Tyskland.²¹⁶

Becker mente selv, at han let ville kunne få ansættelse hos Berlinermissionsselskabet og komme til at arbejde blandt Kol-folket,²¹⁷ men dertil følte han aldeles intet kald, »efterat Herren har ført mig denne underlige Vej, og vil ikke søge derom. Det danske Missions-selskab har afstaaet mig til Amerikanerne, i deres Tjeneste er jeg villig til at arbejde, til hvad Tid det skal være blandt Telugufolket, naar det kan ske under nogenlunde taalelige Forhold fra Selskabets Side. Men nu for Øjeblikket har man ingen Brug for mig; jeg staaer altså, som den, der har Frihed, saa jeg efter Herrens Førelse med mig kan gjøre, hvad jeg anseer for rigtigt, og dette er: *At gaa paa egen Haand over til Teluguerne, enten saa Amerikanerne i Tiden ville have med mig at gjøre eller ikke*«. ²¹⁸ Becker føjer til: »Denne Plan er ikke lagt efter nogen menneskelig Beregning, thi for Kjød og Blod er den en Daarskab, ja en Umulighed; men eftersom Herren ikke nogensinde har ladet en Missionær i Indien sulte ihjel, saa vil han visselig heller ikke lade mig komme dertil. Og

gode Dage i Herrens Tjeneste, dem har jeg hverken ventet eller begjæret af ham, men kun at jeg i Ærlighed, om end i *megen* Skrøbelighed, maa tjene ham efter den Naade, han forlener mig. Og selv om jeg, som den største Hedninge-Apostel, med mine Hænder skal tjene mit nødtørftige Brød, saa er dette ogsaa overvejet, og jeg siger Herren Tak, at jeg kan gjøre det«; han bemærker også: »At Arbejdet i Indien har sine store Vanskeligheder er mig ikke ubekjendt; formedelst disse var det, jeg bad Hr. Grønning at tilskrive Dem om Ordinationen, og om at jeg som *fri* Missionær alligevel maatte betragte mig som udgaaet fra det danske Missionselskab«.

Dette udvikler Becker så nærmere:

»Hvad Ordinationen angaaer, saa seer De jo langt bedre end jeg, kjære Hr. Dr.!, hvor vigtig den er, især i en saadan Stilling som den omtalt i disse Linier. Jeg tvivler ikke i mindste Maade om, at De i saa Henseende gjør for mig, hvad De kan, og er Dem meget taknemmelig herfor. Men at jeg atter og atter omtaler den, har sin Grund deri, at jeg først, naar jeg har den, kan sige, jeg har den fulde Frihed og Myndighed til at forkynde Herrens Ord og forvalte hans hellige Sakramenter«.

Så var der spørgsmålet om tilknytningen til Det danske Missionselskab under en eller anden form. Becker anfører herom over for dr. Kalkar: »Naar jeg udtalte Ønsket til Dem om at blive betragtet som udgaaet fra den danske Mission, saa var det ikke, for at jeg, om mit Project, som Verden vil kalde det, gik istykker, da kunde have et Sted at skrive til om Penge. Men Grunden var den, at jeg følte og føler, at jeg hører til den danske Menighed, at den forstaaer mig og jeg den, og at min Glæde ogsaa maatte være dens Glæde. At staa i det danske Missionselskabs Tjeneste som *lønnet* Missionær i Telugulandet, det har jeg ikke tænkt mig, og ønsker det heller ikke, men ønsker, at dets Gjerning blandt Tamulerne maa fremmes og Kjærligheden i Danmark bevares for samme«.

I sit brev til Kalkar af 26. nov. 1867 vender Becker til slut tilbage til, hvordan han skulle komme til Indien: »Og nu endelig om Overrejsen til Indien. Vel kjender jeg den danske Missionskasses Tarv, men troer ogsaa, at selv om den skal blive tom, saa er der ingen Nød, thi først da vil Missionsvennerne kjendes som ægte Missionsvenner. Dette er mit Haab, derfor bad jeg Hr. Grønning ogsaa at skrive om dette Punkt; men seer det danske Missionselskab sig ikke istand til at sætte mig paa Indiens Grund, saa er jeg det alligevel meget taknemmeligt for alt,

hvad det har hjulpet mig i, og Herren skal nok finde Udveje ogsaa i denne Henseende«.

Til slut resumerer Becker: »Til Telugufolket har Herren saa klart gjennem disse forunderlige Førelser vist mig, at jeg maa gaa, og jeg begjærer heller intet andet«. Det tilføjes, at hans medstuderende Hans Chr.Schmidt fuldkomment delte hans anskuelse, »og vor Stilling er jo da heller ikke saa broget, som den kunde være. Kun i Herren alene ville vi søge vor Styrke, og han vil ogsaa give os den, saa vi ikke skulle blive tilskamme«. ²¹⁹

Becker glædede sig til ved lejlighed at høre nærmere fra Kalkar. ²¹⁹ Endnu var der optimisme hos ham, og han må i løbet af den påfølgende december måned have været i København og har utvivlsomt talt med dr. Kalkar og vel andre om sine planer. ²²⁰

Først 2.januar 1868 afholdtes bestyrelsesmøde i Det danske Missionselskab, hvor formanden redegjorde for forholdene vedr. Beckers påtænkte udsendelse; han oplyste om skrivelsen fra Grønning og sit svar til denne. De 100 rdl., som bestyrelsen havde sendt Grønning for Beckers ophold i Haderslev, kunne nu anvendes til dennes udsendelse til Indien. Hvad Beckers ønske angik om, at DMS ville betale hans udrejse til Indien, hvortil de 100 rdl. kun kunne være et mindre tilskud, havde Kalkar lovet at forelægge sagen for bestyrelsen, men oplyste, at han havde forestillet Becker det betænkelige ved hans plan og opmuntret ham til at studere videre. På dette grundlag vedtog DMS-bestyrelsen, at Becker skulle blive i sin nuværende stilling, indtil nærmere bestemmelse vedtoges. ²²¹

Becker og de nordslesvigske Missionsvenner. Forårshalvåret 1868

Mens Grønning slikkede sine sår, efter at amerikanerne havde vist sig afvisende, begyndte Becker at arbejde med tanken om ved støtte fra nordslesvigerne at blive udsendt til Indien. I hvor stor udstrækning Grønning har stået bag Becker her kan ikke oplyses; men han kan da kun med glæde have set denne arbejde for, at nordslesvigske missions-

venner blev interesseret i Beckers udsendelse og støttede det i så vid udstrækning som muligt.

Kalkar sendte de lovede penge til Becker og meddelte ham i et brev af 23.jan. 1868 bestyrelsens henholdende vedtagelse om, at han skulle blive i sin nuværende situation i Haderslev, indtil andet blev besluttet. Becker svarede omgående 24.jan. og takkede for pengene, men undskyldte, at han endnu ikke havde meddelt noget om nordslesvigernes forhandlinger vedr. hans udsendelse som missionær for dem; han havde skrevet til pastor Lawaetz i Skrydstrup, bedt ham skynde på sagen og sende ham den underretning, det var ham muligt at skaffe til 10.febr.; den dag regnede Becker med at være i Bjolderup hos pastor Michael sen, og når han havde fået talt med ham, skulle han »med Fornøjelse« meddele Kalkar alt, hvad der stod i hans magt. I en efterskrift lovede Becker Kalkar at læse så meget, han kunne holde ud, til en eksamen. Der var i brevet hilsener fra Grønning og Schmidt.²²²

Nævnte 10.febr. kunne Becker skrive udførligt til Kalkar endnu ret optimistisk. Samtlige medlemmer i Den nordslesvigske Missionsfor ening havde været forsamlet ved begravelsen af Grove Rasmussens hustru, og 9.februar, en søndag, havde han – som ventet – været i Bjolderup hos pastor Michael sen, og – efter Beckers »ringe Mening« syntes sagerne derovre at gå godt, »i det mindste bedre end jeg ventede og fortjente, at de skulde gaa«. Samtlige præster i den nordslesvigske mission var stemt for Beckers udsendelse som Nordslesvigs missionær. »Man haaber at tilvejebringe de fornødne Penge til det aarlige Underhold iblandt Hedningerne«, havde Lawaetz skrevet i et brev 8.febr., og føjer Becker til »og herom kan der heller ikke være stor Tvivl, da en meget stor Missionsbevægelse er i Røre her i Slesvig, og ere Hjerterne først stemte for Sagen, saa er her Midler nok. Superintendenten er heller ikke ugunstig stemt for Sagen; men Sygdom har hidtil forhindret Hr. Michael sen og Hr. Lawaetz i den påtænkte Rejse til ham, som dog inden mange Dage vil finde Sted«.

Så dukkede spørgsmålet om ordinationen op, og pastor Michael sen havde, da superintendenten viste sig venlig mod sagen, spurgt Becker, om han var villig til at lade sig eksaminere og ordinere i Slesvig af Godt, superintendenten, hvis denne ville gøre det. Becker oplyser herom i brevet: »Herpaa svarede jeg, at jeg naturligvis helst ønskede den danske Kirkes Ordination, saameget mere som jeg havde studeret i Kbh. og ikke kjendte Concordieformlen og alt, hvad de kjære Prøjsere har i deres Hoveder; imidlertid var jeg alligevel villig dertil, naar man ønske-

de det«. Efter hertugdømmerne Holstens og Slesvigs indlemmelse i Prøjsen, var den omstridte konkordieformel nu en del af disses kirkeret.

Og så fremkom der en idé om billig transport til Østen. I Åbenrå var der på den tid en betydelig oversøisk fart på Østen. »Et nyt Skib vil løbe af Stabelen i Foraaret i Aabenraa, det er nok bestemt til Indiens og Chinas Farter. Kapitejnen er en ung christelig Mand, og man har gjort sig en Idé om, at han muligvis vil tage mig med, hvorved Rejsen ikke vil blive saa kostbar«, bemærker Becker. Mange tanker svirrede rundt. Forøvrigt dukkede ideen om billig transport op igen i det følgende efterår, og kunne da udnyttes for en del af vejen til Indien.

Det var Beckers håb, at Kalkar nu kunne se af brevet, at omend det skred langsomt frem derovre, så gik det dog fremad, og Becker havde »det glade Haab«, at alt snart ville vendes til det bedre; men før de to præster havde været i Slesvig hos superintendenten, hvorhen Becker også havde lovet at rejse 15.marts, ville der næppe blive en klar afgørelse på det hele; dog ville man alligevel drive missionen, selv om superintendenten eventuelt ikke ville støtte sagen.

Becker fortæller også, at han på et lille missionsmøde – som han beskedent udtrykker sig – havde talt et par ord. Provst Prahl havde da ytret til lærer J.Hansen, at der vist ikke ville være noget i vejen for Beckers ordination her; Becker følger til: »Imidlertid maa jeg vel nok sige Dem, kjære Hr. Dr., at han taler lidt mere, end han maaske tænker, og at det blivende er mit Ønske helst at ordineres i Kjøbenhavn«. I Nordslesvig ønskede man atter og atter, at Becker også på søgnedage skulle gøre rejser for at blive kendt med befolkningen, hvad han fandt var meget godt; dog i følelsen af, at han trængte til at passe bøgerne, havde han så længe som muligt skudt det fra sig, men ville vist blive nødsaget til at foretage nogle rundrejser.

Med Telugusproget – fandt Becker – at det gik nogenlunde; Grønning havde derom ytret, at han mente, Becker nu kunne nok til at arbejde videre og drage nytte af en »mundschi«, når han kom til Indien. Efter overenskomst – formentlig uden Kalkars bistand – havde Becker derfor tænkt sig at slutte i Haderslev til Påske, der dette år faldt midt i april.

Dette skyldtes, at han gerne ville tilbringe 2 måneder i København, dels for »Lægevidenskabens« skyld, men også for at få mere hjælp i exegeese og kirkehistorie; han syntes, pastor Johansen var så optaget, at han snart var slidt op, og pastor Bruhns kirkehistorie ville han ikke udtale nogen mening om. I København ville han tage ophold hos sin

onkel på møllen, hvor han uden mindste bekostning kunne bo frit og roligt, så længe han ville, og således heller ikke være missionen til udgift. Becker har næppe helt fattet den noget stive Kalkars indstilling til hans handlen på egen hånd, men glædede sig til at høre nogle ord fra missionselskabets formand, når lejlighed gaves.²²³

I det danske Kultusministerium gik Det danske Missionselskabs ansøgning af 24. august 1867 om ordination af Becker sin langsommelige gang; det var oplyst overfor ministeriet, at Becker siden 1863 havde været i missionskolen og dér ved flid og dygtighed og en kristelig vandel havde erhvervet sig sine foresattes agtelse; ministeriet var også underrettet om, at han var blevet »forlangt« af et amerikansk-luthersk selskab, som ville ansætte ham i Telugulandet, hvorfor han fik sin endelige uddannelse i Haderslev. I ansøgningen fremhævede DMS's bestyrelse, at det var denne magtpåliggende, at selskabets elever, når de fandtes skikkede, hvad enten de skulle blive i DMS's tjeneste eller kom i et fremmed luthersk selskabs tjeneste, kunne modtage ordinationen i Danmark, og der henvistes til, at bisperne i Sverige og Norge havde den svensk-norske regerings bemyndigelse til at ordinere elever fra missionskolerne dér til missionspræster, selv om de ikke havde studeret ved universiteterne, ligesom lignende ordinationer fandt sted i tyske og engelske lande. Det forudsattes, at Becker skulle underkastes en prøve. Først skulle imidlertid de danske bisper og det teologiske fakultet høres. Fra ministeriets side bad man Kalkar oplyse om den nævnte praksis i Sverige og Norge og ville være taknemmelig ved henvisning til de kilder, hvor sådan oplysning fandtes.²²⁴

Det var dog først i juli 1868, at Kultusministeriet nedsatte et udvalg, der skulle indgive forslag om de bestemmelser, der skulle tages om ordinationer; Kalkar blev medlem af dette udvalg.²²⁵ Men forinden var der kommet røre i Beckers sag, dels var han selv utålmodig, dels var Grønning det utvivlsomt også. De to slesvigske præster Michaelsen og Lawaetz må have været i forbindelse med generalsuperintendent Godt, uden at der dog vides noget konkret derom. – 12. maj skriver imidlertid pastor Michaelsen fra Bjolderup præstegård til Kalkar, at tiden nærmer sig, da Becker ønsker at rejse ud til sin missionsgerning i Indien, og at vi (de nordslesvigske præster, som støttede Becker) havde ønsket, at vi kunne udsende Becker og tillige lønne ham, men – som Michaelsen bemærker i brevet – »vor Missionsvirksomhed er endnu i dens Begyndelse, og vi indsee derfor godt, at vi ikke alene formaae at oprette en Missionsstation og afholde alle de dermed for-

bundne betydelige Udgifter. Det er derfor Generalsuperintendentens Mening og tillige vores her i Nordslesvig, at Becker skal søge at blive udsendt og ordineret af et bestaaende *luthersk* Selskab, og ville vi da herovre alle forene os om at lønne ham«. Der fortsættes: »Endskjøndt vi endnu ikke bestemt kunne sige, hvormeget vi aarlig kunne give, naar vi ville give Alt, hvad vi have og kunne samle, og Generalsuperintendenten vil gjøre Sagen til sin, og mange Venner ville være os behjælpelige, saa tvivle vi ikke om, at Herren vil velsigne denne hans Sag, saaledes, at vi foreløbig kunne bestride Beckers Lønning, som at vi ogsaa senere kunne gjøre mere. Og er jeg overbeviist om, at naar vi først har en Missionær, som vi paa en Maade kunne kalde vores, da ville Nordslesvigerne ikke lade ham mangle det Nødvendige, og meget mindre vil vor kjære Herre det«. Men forholdet var ganske vist det: »Stod Sagen ikke saaledes, at Becker var færdig til at reise og længes derefter, og der var stor Trang til ham derude, saa ville vi vel have ventet lidt«. Konklusionen blev da for de nordslesvigske præster, der stod bag Becker, at de ønskede, »at det danske Missionsselskab vilde tage os lidt under Armen og støtte os, medens vi endnu ere saa svage og unge, og vi love at ville give, hvad vi have«. De ville så »overgive sagen til ham, som kan og vil velsigne det Lille, saa at det bliver tilstrækkeligt«. ²²⁶

Tydeligt er det, at Becker havde formået at påvirke den lille kreds af missionsinteresserede nordslesvigske præster, så de strakte sig videre, end de måske ellers ville have gjort, ud fra argumenterne om, at Becker var rejseklar, og at der var stor trang til ham derude. Dette er Grønning utvivlsomt gået stærkt ind for; men Kalkar lod sig ikke rokke. Der var stadig vanskeligheder med den mission, DMS allerede havde fået i gang i Indien. De to første udsendte missionærer ønskede ud over den med den tyske missionær Ochs overtage Pattambakkam-station at oprette en ny station, og forholdet til Ochs var spændt. En udsendt missionselev Hjorth var utilfreds og brød med DMS. ²²⁷

Kalkar svarede da Michaelsen en lille uge før et bestyrelsesmøde i DMS og, såvidt det kan ses, uden at have forhandlet med de menige bestyrelsesmedlemmer: »Saafremt det danske Missionsselskab skulde udsende vor kjære Becker, maae vi jo have Forpligtelsen til baade at bekoste hans Reise og underholde ham og hans Station; thi med Udsendelsen begrundes jo ogsaa en Missionsstation. Dette tør vi imidlertid ikke paatage os, da vi med vore Pengemidler have saare vanskeligt med at fyldestgjøre de Krav, som allerede nu stilles os. Kunde vi

end tilveiebringe de Penge, der behøves til Reisen, saa er Sagen jo ikke gjort dermed, da enhver Bestræbelse for at udbrede det livsalige Evangelium medfører et Apparat af Lærekræfter, Lærlinge, Bolig m.m., der er uundgaaeligt, naar Herren giver Naade til, at Gierningen maa lykkes«.

Kalkar retter så et modstød mod Michaelsen og hans kreds, idet han fortsætter sit brev med: »Jeg tillader mig derfor at henstille til Dem, om det ikke maatte være den hensigtsmæssigste Vei at gaae, *enten* at de Slesvigske Missionsvenner, som have Interesse for Becker og det Arbeide, til hvilket han synes kaldet, betragte ham som deres Udsending og handle ganske uafhængigt af os, *eller* at der danner sig en virkelig nordslesvigsk Missionsforening, som slutter sig til det danske Missionselskab i Form af en Kreds eller Filialforening. Denne kunde da forbeholde sig, at de indsamlede Penge gik til den paatænkte Station i Telugulandet«. Også m.h.t. betalingen af udgifterne ved rejsen til Indien sætter Kalkar ligesom et spørgsmålstegn: »Om Bestyrelsen i sidstnævnte Tilfælde vil paatage sig at afholde Udgifterne ved Beckers Reise, imod at Lønningen og hvad dermed staaer i Forbindelse paahvilede den slesvigske Forening, kan jeg ikke sige; jeg har dog Grund til at troe, at Bestyrelsen vil være villig til dette, naar den havde en *slesvigsk Forening* at støtte sig til. Thi medens enkelte for en Sag sig interesserede Personligheder jo ere idel Vexel underkastede, har en Forening noget mere stabilt ved sig«. Og hvad en eventuel nordslesvigsk missionsforening angår, får Kalkar lejlighed til at bemærke: »Det er iøvrigt ikke ukjendt, at de politiske Forhold muligt kunne lægge Hindringer iveien for at danne en med det danske Missionselskab i Forbindelse staaende nordslesvigsk Missionsforening«.

Der kom så i Kalkars brev et suk over økonomien: »Det er meget beklageligt, at Penge skulle spille en saa vigtig Rolle i Guds Riges Anliggender; det er nu engang ikke anderledes, formodentlig vor Troes svaghed og vore andre Synder. Alle Missionselskaber lide for Øieblikket under disse Bekymringer. Apostelen Paulus var – som man kan see af hans Breve – ikke fri for Sorger i en lignende Retning«.

Til slut anmoder Kalkar Michaelsen om at konferere med sine venner om indholdet i brevet for at lade ham høre nærmere. Da »vor kjære Becker« gerne ville vide sin skæbne, bad Kalkar om, at det ikke måtte vare for længe, inden han fik svar.²²⁸

På det hurtigt derefter følgende bestyrelsesmøde i DMS, afholdt 25.maj, oplæste Kalkar Michaelsens skrivelse af 12. s.m. og sin egen

svarskrivelse til denne. Referatet fra bestyrelsesmødet oplyser: »Det vedtoges i Overensstemmelse med sidste svar at *tilbyde* Becker *Penge til Reisen*, dog med den udtrykkelige Erklæring, at han ikke kan betragte sig som det danske Missionselskabs Udsending, og at vi ikke kan paatage os nogen Forpligtelse til hans Underhold o.s.v.«²²⁹

Denne vedtagelse blev mere positiv, end Kalkar havde angivet som sin opfattelse i skrivelsen til pastor Michaelsen; formentlig har menige medlemmer i bestyrelsen mildnet Kalkars indstilling, således at der kunne gives rejsepenge, men at forpligtelserne dermed skulle ophøre over for Becker.

Grønning præst i Åbenrå. Beckers uro. Jensinius Johansens forslag. Juli-september 1868

Grønning var i foråret 1868 optaget af at få en mere fast kirkelig stilling. Tilsyneladende levede han af en arv fra sin hustrus familie og vekslende indsamlede beløb til hans personlige støtte.²³⁰ Når Grønning ved sin indstilling til et diakonembede i Åbenrå omtales som »const. Diakonus Grönning in Hadersleben«,²³¹ er der ikke fundet noget belæg for en sådan konstitution i Haderslev; derimod konstitueredes han i juli 1868 som diakon i Åbenrå,²³² og det må have medført, at Grønning med sin hustru flyttede til Åbenrå, uden at det nøjagtige tidspunkt herfor af mig kan oplyses.²³³ I Åbenrå blev Grønning iøvrigt aldrig andet end konstitueret.

Kalkars ovennævnte svar til Michaelsen havde ikke været meget opmuntrende for de nordslesvigske missionsvenner, der ville støtte Becker; for de turde dog ikke påtage sig at betragte Becker som deres udsending uafhængig af det danske missionselskab, og en slesvigsk forening med tilslutning til DMS var der næppe reelt grundlag for, så meget mer som Kalkars anelse af, at de politiske forhold kunne komme til at virke hindrende herfor, næppe var grebet ud af luften.²³⁴

Det havde – som allerede nævnt – været Beckers mening at afslutte

sine studier i Haderslev midt i april 1868. Da nu heller ikke de nordlesvigske præsters virke for ham syntes at kunne give ham muligheder for at rejse til Indien som telugumissionær, blev han grebet af uro eller en vis desperation over, at alle hans bestræbelser ikke førte til det af ham ønskede resultat.

Becker henvendte sig da under sit ophold på Sjælland, hvor han igen søgte at sætte sig ind i visse dele af lægekunsten, til dr. Kalkar, og denne må da have fremført en plan om, at DMS ville sende ham til Indien i det kommende efterår som missionær i det arbejde, man allerede havde igang. Det var jo en helt ny tanke, som synes at være blevet fremført for Becker personligt ved et møde hos Kalkar; men den faldt ikke i god jord hos ham. Becker fremsendte så en længere skrivelse til DMS's bestyrelse, dateret København 10. juni 1868, affattet på opfordring af Kalkar, som det fremgår af skrivelsens ordlyd, og leveret denne personligt.

Det kunne således se ud, som om DMS nu helt kvittede de aftaler, det havde haft med Grønning om at overlade Becker til det luthersk-amerikanske selskab; dette reagerede Becker imod og skriver:

»Da det er blevet mig meddelt, at det danske Missionsselskab agter at sende mig til Indien i tilstundende Efteraar (October), og der til Dato ikke er meget Haab om i nærmeste Fremtid at erholde den d. 24de August f.A. indgivne Begjering om min Ordination bevilliget, saa er det mig ikke muligt efter alvorlig Overvejelse at gaa ind paa den ærede Styrelses Plan – saameget mere som jeg

1) har erholdt den Uddannelse i Lægekunsten, jeg har ønsket mig, og hvorfor jeg tildels har opholdt mig den seneste Tid i Kjøbenhavn;

2) ser liden Nytte for Missionen af, at sidde og banke i nogle Examenskundskaber, hvoraf jeg dog ingen Gavn vil kunde faa her, naar ikke Ordinationen kan bevilliges;

3) hører at Rajahmundry Missionens Stilling er temmelig sørgelig; og

4) ser den almindelige Tid rykke nær, da Missionærer pleje at drage afsted til Indien for at komme til »den kolde Tid«; – men erklærer herved den ærede Styrelse, at det er min Agt at forlade Danmark medio Juli for efter tilendebragte Forhandlinger med Missionsvennerne i Slesvig og efter et kort Ophold i London for der at anskaffe mig de nødvendige Midler til Hjælp ved Studiet af Telugu Sproget, da at gaa til det lutherske Missionsselskab i Amerika.

Grunden til dette Skridt er at søge i den tidligere paatænkte Forbin-

delse med nævnte Selskab, og Hensigten under de friere amerikanske Forhold er

1) at søge at blive ordineret, da Ordinationen ifølge flere kyndige Missionsvenners Mening er en uafviselig Nødvendighed for at kunne arbejde under indiske Forhold.

2) at erfare, i hvilket Forhold Amerikanerne ville stille sig til Chr. Schmidt og min, om Herren vil, paatænkte Gjerning i deres gamle Missionsdistrict Rajahmundry; og

3) hvis Amerikanerne stille sig venlig til Sagen, da maaske at opnaa en Forbindelse mellem dem og Slesvigerne, hvis en saadan ikke kommer istand mellem Danmark og Slesvig«.

Det er tydeligt her, at Becker ikke havde glemt sine forbindelser med de slesvigske missionsvenner.

Becker fortsætter nu med i sit brev at stille 3 spørgsmål til DMS-bestyrelsen:

»1) om den, naar min Afrejse til Østindien finder Sted fra Amerika, da vil blive ved sin Beslutning, i sidste Styrelsesmøde,²³⁵ nemlig at betale min Overrejse til Indien, hvis det til samme nødvendige Pengebeløb ikke overstiger det, man tidligere har maattet yde de i Indien værende danske Elever?

2) om den ærede Styrelse vil udrede Omkostningerne af Overrejsen til Amerika?

3) om den ærede Styrelse godhedsfuld vil levere mig anbefaling, Pas fra Ministeriet, og hvilke andre Papirer, den maatte anse for nødvendige inden medio Juli?«

Becker bemærkede til slut, at et pas vistnok kunne erholdes lydende såvel på Indien som på det midlertidige ophold i Amerika og sendte de papirer, ministeriet måske måtte ønske at se; han overgav sagen til bestyrelsens velvillige overvejelse i følelse af, at styrelsen bevarede den samme kærlighed og tillid til ham som hidtil.

Kalkar sendte straks – 11. juni – Beckers skrivelse i cirkulation blandt DMS-styrelsens enkelte medlemmer med bemærkning, at der ville blive taget bestemmelse om den i et møde, som snarest ville blive afholdt, ligesom Kalkar ikke undlod at bemærke, at »vor kjære Beckers Plan forekommer mig mere eventyrlig, som jeg ogsaa har sagt ham, end det stemmer med en besindig Overveielse af Forholdene«.²³⁶

Når ordinationssagen trak ud, skyldtes det bl.a., at biskopperne og det teologiske fakultet skulle høres, og dette sidste svarede først 1. juli 1868.²³⁷

7.juli 1868 samledes da bestyrelsen for DMS påny, hvor Kalkar forelagde Beckers skrivelse af 10. f.m., der var bestyrelsesmedlemmerne bekendt fra cirkulationen. Referatet af mødet er i forhandlingsprotokollen meget kortfattet; men det vedtoges, »at tilkjendegive Becker, at Bestyrelsen misbilligede hans Plan og ikke kunde give ham Rejsepenge til Nordamerika; men derimod ville den, i fald han blev ordineret i den lutherske Kirke, blive staaende ved sin tidl. Beslutning, nemlig at betale Reisen til Ostindien, saafremt det ei kostede mere end fra Danmark og til Telugulandet«. ²³⁸

Beckers »missionsanliggende« ville formanden fremlægge for kredsforeningernes udsendinge på det forestående missionsmøde i Odense 29. og 30.juli s.å.; dette skete, men referatet i forhandlingsprotokollen også heraf er ganske kortfattet, og derved på dette punkt lidet oplysende. ²³⁹

14.juli havde Becker bedt Kalkar om et bevis for sit ophold i den danske missionsskole, da et sådant ville være nødvendigt, hvor han så end kom frem; tillige bad han om de øvrige papirer, han havde liggende hos Kalkar. ²⁴⁰ Det ordnede Kalkar allerede den følgende dag. I det vidnesbyrd om Becker, der nu fremkom, oplyses, at Becker havde besøgt den danske missionsskole i København, og »saavel ved Flid søgt at tilegne sig de for en tilkommende Missionær nødvendige Kundskaber, hvilke hans forudgangne Livsstilling ikke havde givet ham Leilighed til at erhverve sig, som ogsaa ved en god og christelig Vandel givet sine Foresatte Anledning til at være tilfreds med ham i Underviisningstiden«. Det tilføjes: »I Aaret 1867 har han nydt Veiledning i Haderslev i Telugu-Sproget af forhenværende Missionær Hr. Grønning, da det var paatænkt, at han i et nordamerikansk-luthersk Selskabs Tjeneste skulde gaae til Telugu-Landet i Ostindien«. ²⁴¹

Der var nu kommet ikke så lidt forvirring i Beckers tanker; han havde planlagt sin afrejse fra Danmark til medio juli; men hans nord-slesvigske venner havde ikke opgivet ham. Selv regnede Becker da også med, at hans sag ville blive omtalt på det ovennævnte missionsmøde i Odense 29.-30.juli. Forinden underrettede han Kalkar i et brev, dateret *Åbenrå* 25.juli 1868, om nogle højst bevægede dage i sin tilværelse.

Søndag 19.juli havde Becker »indskibet« sig fra København, hvad Kalkar formentlig allerede vidste, og sejlede til Lübeck. Kort før han gik ombord, havde han fra Grønning fået brev, hvori denne udtalte sit og missionsvennernes »inderlige« ønske i Slesvig, at Becker ikke skulle gå til Amerika, da man helst ville ordinere ham i Slesvig. Men

rejsen var besluttet og iværksat, og som Becker skriver: »Hjertet for fuldt af Tanker til, at der kunde være Tale om en øjeblikkelig Forandring, saa meget mere som jeg indtil denne Stund aldeles ikke kan se vor Herres Finger i min Rejse fra Hamborg hertil« (d.v.s. Åbenrå, hvor Grønning nu må have opholdt sig). Becker havde nemlig straks fortsat sin rejse til Hamburg fra Lübeck den næste dags morgen, fordi han i Hamburg havde venner, hos hvem han kunne bo, hvad ikke var tilfældet i Lübeck.

Fra Hamburg skrev Becker til Grønning, at han ikke var villig til at gøre det skridt, denne nu ønskede, uden en mere bestemt udtalelse. Den må han have fået fra Grønning, så han efter 3 dages ophold i Hamburg opgav sin videre rejse til London (og USA), og igen slog sig ned foreløbig hos Grønning, der nu var »dansk« præst i Åbenrå.

Kalkar fik oplyst: »Tanken er nu altsaa den at oppebie Ordinationen her; som dansk Gejstlig har jeg vist ikke behov at sige Dem det pinlige i at gaa fra sit eget Fædreland til en Nation som denne i hint Ærinde, men da Ordinationsspørgsmaalet i Danmark ikke mere drejer sig om min Person, men om Missionsskolen, saa kan jeg gjøre det. Tidligere var det ikke muligt, naar Samvittigheden skulde være fri, thi Ordination kunde jeg dog ikke søge paa 2 Steder, at oppebie den i Danmark var ligesom umuligt, da Vinteren sandsynligvis vilde forløbe med Spørgsmaalets Drøftelse, medens saa Slesvigerne vilde sige, at i Danmark kunde jeg blive Aaret ud og længere, medens jeg ikke vilde give dem 3 Maaneders Restantse. Altsaa bier jeg nu i Guds Navn her i Slesvig i det Haab, at vor Herre vil føje alt til det bedste, naar hans belejlige Tid kommer, selv om det ogsaa skal ske gjennem Trængsler«. Skrivelsen ender smukt med: »Dersom De ved Lejlighed vil glæde mig med et Par Ord, da kan de godt sendes til Hr. Grønning, selv om jeg opholder mig andet Steds«. Kalkar bedes overbringe den ærede styrelse Beckers hjertelige og ærbødige hilsen; han underskriver sig ogsaa stadig »Missionselev«. ²⁴²

Beckers sag var ganske rigtigt blevet drøftet på det almindelige missionsmøde i Odense 28.-29. juli. I mødet her deltog fra Nordslesvig Beckers tidligere manuduktør præsten Jensinius Johansen i Haderslev, der som absolut dansksindet ogsaa må have nydt megen anseelse hos Kalkar. Johansen har antagelig haft forbindelse med Becker, der 25. juli senest var i Åbenrå, og er antagelig mødt op i Odense for at få lejlighed til at drøfte Beckers anliggende med Kalkar som DMS's formand.

Beckers mærkværdige stilling undergik nu på ny ændring, idet hans påtænkte ordination og videre undervisning af Johansen blev søgt ført tilbage til København (og Danmark). Johansen var ikke nogen ven af superintendent Godt og kan meget vel af den grund have modvirket Grønnings og de andres slesvigske missionsvenners plan om Beckers ordination i Slesvig.²⁴³

Desværre fandt forhandlingerne mellem Johansen og Kalkar sted under privat samtale og ved et morgenmøde i Odense,²⁴⁴ så det er uklart, hvor langt Kalkar har strakt sig; men straks efter hjemkomsten fra Odense-mødet skrev Johansen til Becker, der da ikke længere var hos Grønning i Åbenrå, men hos pastor Michaelsen i Bjolderup. Dette sinkede Johansens møde med Becker, men sidstnævnte kom efter anmodning til et møde, hvor de fik talt »alvorligt« om sagen. Becker overvejede derefter Johansens forslag med Michaelsen i Bjolderup og erklærede sig villig til at gå ind på de vilkår, som Johansen havde forelagt ham, og som byggede på indtryk fra samtale og Kalkars private ytringer i Odense, alt naturligvis under forbehold af Kalkars udtrykkelige indvilligelse.

Vilkårene var disse:

1) Det danske Missionsselskab skulle betale Beckers rejse til København og hans ophold og undervisning der, navnlig til juli 1869,

2) Becker skulle ikke bo på missionskolen, men i et frivilligt logis, der skulle ligge i nærheden af skolen, for det tilfælde, at han skulle have sin kost der, hvad der vel i enhver henseende ville ligge nærmest,

3) Becker skulle få en grundig og planmæssig vejledning af anerkendt dygtige manuduktører, hvis vidnesbyrd eventuelt kunne blive ham til støtte over for autoriteterne, navnlig i (græsk) exegese, kirkehistorie og dogmatik, og

4) Dette kursus skulle beregnes på at afsluttes i den nævnte tid, altså indtil juli 1869. Skulle eksamenskommissionen – og der er vel her tale om ordinationskommissionen – til den tid endnu ikke være færdig, eller skulle dens fordringer påny lægge hindringer i vejen, skulle det stå Becker frit for på bedste måde at benytte det eventuelt af hans manuduktører meddelte modenhedsbevis til alligevel eller andetsteds at få gejstlig ordination.

Til dette »principale« forslag tillod pastor Johansen sig endnu »efter omhyggelig Prøvelse og Overveielse af, hvad derved bør tages i Betragtning, at føie et *subsidiært*, nemlig at *den danske Missionsbestyrelse tillader Missionselev Schmidt*, som ved Grønnings Ansættelse i Aaben-

raa er kommen i en vanskelig Stilling, *gratis at deltage* i den Underviisning, som bliver Becher til del. Derved vil Becher ingenlunde hindres eller forsinkes, tvertimod tvivler jeg slet ikke om, at Arbejdet vil gaee livligere og bedre fra Haanden, da de jo ere vante til at arbeide sammen og upaatvivlelig gjensidig ville kunne anspore og moderere hinanden«.

Johansen antog ikke, at nogen manuduktør, som der kunne være tale om, ville forhøje betalingen af den grund under de forhåndenværende omstændigheder; men skulle mod forventning undervisningen alligevel fordyres en smule ved Schmidts deltagelse, så kunne missionsbestyrelsen, om fornødent, regne dette som et lille gratiale til Johansen for Beckers undervisning, skønt det ellers ikke kunne falde ham ind at ville modtage noget sådant.

Johansen føjede yderligere til: »Naar nu derhos *Schmidt kom til at boe sammen med Becher*, hvad jeg vil ansee for i høj Grad ønskeligt, og hvad der ogsaa ganske vil stemme med deres eget Ønske om, vil Gud, engang at komme til at staae Ryg med Ryg ude paa Hedningemissionens Slagmark, saa tvivler jeg ikke om, at vi herovrefra, med Guds Bistand, med Lethed og Glæde ville kunne bestride Udgiften til Schmidts Andeel i det fælles Logis samt for Schmidts Kost, og lod det sig da maaskee indrette saaledes, at Schmidt mod et vist maanedligt Vederlag fik sin Kost tillige med Becher paa Missions-Skolen«.

Johansen kunne oplyse om Becker, at han foreløbig boede hos pastor Michaelsen i Bjolderup, og der i al stilhed arbejdede – og det tvivlede Johansen ikke om – af al energi på at opfriske det, han allerede havde lært. M.h.t. ordinationen var der vel i Slesvig gjort et første forberedende skridt hos provst Valentiner;²⁴⁵ men det var nu stillet i bero. Efter Johansens mening ville det dog være af vigtighed at få en bestemt afgørelse af sagen fra den danske missionsbestyrelses side jo før jo hellere, »da en Forhaling under de herværende prekære Forhold let kunde berede os nye Forviklinger«; han fortsætter: »Jeg vil derfor ret hjertelig bede Dem om, saa snart som det er Dem muligt, at meddele mig, *om* og *hvorvidt* Det danske Missionsbestyrelse billiger de af mig gjorte Forslag i det Hele og i det Enkelte. Det vilde være mig inderlig kjært, om De i alt Væsentligt maatte kunne bifalde dem, saa Sagen derved saa meget kunde blive endelig afgjort; men i hvert Fald haaber jeg, at De ikke vil tvivle om, at jeg har formuleret mine Forslag efter alvorlig Overveielse og, saavidt jeg formaaede det, med Sagens hele Stilling og alle Parters sande Interesse for Øie«, og afslutter: »Og dermed vil jeg saa, idet jeg lægger Sagen i den danske Missionsbestyrel-

ses Hænder, tillige først og sidst lægge den i Vorherres Haand, med den Bøn, at Han af sin Barmhertighed vil lede den i det rette Spor, og vende det Altsammen til sand Velsignelse for alle Parter og til Glæde for alle sande og oprigtige Missionsvenner«; Johansen takkede også for den oplevelse, han havde fået ved mødet i Odense,²⁴⁶ men det skulle vise sig, at hans oplevelse nok i nogen grad beroede på en misforståelse af Kalkars stilling.

For Johansen gjaldt det om at få en afgørelse igennem hurtigst muligt, og da han endnu 3.sept. intet havde hørt fra Kalkar om sagen, blev han urolig for, at hans skrivelse slet ikke var kommet Kalkar i hænde og bad i en kort skrivelse denne oplyse, om han havde modtaget Johansens udførligere forslag, der var udarbejdet i forståelse med Becker, da det ville være ham »inderlig kjært at høre lidt om, hvorvidt der skulde være Noget til hinder for sammes Iværksættelse«.²⁴⁷

Kalkar havde imidlertid meget rigtigt modtaget Johansens skrivelse af 7.august, men måtte først forelægge den for DMS's bestyrelse, som formedelst ferien ikke straks kunne samles; Johansens skrivelse blev da sat i cirkulation mellem bestyrelsens medlemmer og et bestyrelsesmøde fastsat til 31.august.²⁴⁸

Først 2.sept. udfærdigede Kalkar svaret på Johansens henvendelse, der omtales som et velvilligt forslag, udgået af sand interesse for at ordne denne »kjedelige« sag på bedste måde. Bestyrelsen havde dog ikke troet at kunne gå ind på Johansens forslag, men havde bestemt

1) at såfremt Becker fastholdt sin beslutning at ville gå til Telugulandet i Ostindien, ville han modtage den ham engang lovede rejseunderstøttelse, men bestyrelsen kunne i så fald ikke medvirke til hans ordination i Danmark og måtte henholde sig til sin i mødet den 25.maj tagne beslutning, som i sin tid var meddelt Becker.

2) Såfremt derimod Becker fremdeles ville stå i forbindelse med DMS, måtte han vende tilbage til missionskolen og der modtage den undervisning, som lærerne anordnede for ham.

3) Becker ville da i overensstemmelse med regulativet for missionskolen til sin tid blive udsendt til den danske missionsstation.

Da Kalkar ikke vidste, hvor Becker opholdt sig, bad Kalkar pastor Johansen gøre ham den tjeneste at meddele ham de tagne bestemmelser, og han regnede med, at Becker så ville skrive til bestyrelsen. Kalkars brev til Johansen sluttede med »Tak for Deres Uleilighed med denne Sag, i hvilken De har staaet os bi«.²⁴⁹

Mere privat meddelte Kalkar Johansen i fortrolighed – hvad han

også havde ytret i mødet med bestyrelsen – at han ikke antog, at der kom noget synderligt ud af bestemmelserne i vedtagelsens punkter 2 og 3, da Becker »jo har emanciperet sig fra Bestyrelsen og neppe vil finde sig paa rette Plads paa Missions-skolen«. Kalkar føjer til: »Imidlertid kan det dog være muligt, at mine Medbestyrere see klarere i den Sag end jeg«. Med medbestyrere mener Kalkar præsterne Frimodt og Blædel, der havde en særstilling blandt bestyrelsesmedlemmerne m.h.t. afgørelse af de mere praktiske spørgsmål i missionssagerne, og iøvrigt så anderledes på adskilligt, end Kalkar gjorde.²⁵⁰

Det blev dog Kalkar, der kom til at præge afgørelsen endnu engang med sin meget patriarkalske indstilling over for missionseleverne.²⁵¹ Og bag Kalkars negative afgørelse lurede altid hans ængstelse for, at økonomien ikke skulle slå til. Det kom tydeligt frem, da den ansete embedsmand etatsråd E. Collin i 1867 blev optaget i DMS's bestyrelse og i efteråret 1868 er pinligt berørt over, at der mangler et budget eller overslag i DMS; »det formuleres bestandig paa den noget egne Maade: om der er Penge i Kasse«, således Collin i et brev til pastor Blædel 16.nov. 1868.²⁵²

Blædel fremsendte brevet til Kalkar, og det medførte på et efterfølgende bestyrelsesmøde en bestemmelse om, at kassereren skulle affatte et overslag for 1869, selv om formanden erklærede, at indtægterne ikke på nogen måde kunne beregnes.²⁵³ På mange måder foregik ledelsen af missionsselskabet altså som et one man-show, hvorved Kalkar dog i visse henseender måtte støtte sig til to medlemmer af bestyrelsen, nemlig præsterne Frimodt og Blædel; særlig Frimodt ønskede ofte at indtage andre standpunkter, især i forholdet til Becker, end Kalkar.

I det hele må man undres over det manglende vovemod hos Kalkar, som denne forsåvidt erkendte, og ikke mindre over den stivhed og det stærke krav om lydighed, som kom til orde over for missionseleverne.²⁵⁴ Mærkeligt er det dog, at pastor Johansen og Kalkar i den grad kunne gå forkert af hinanden på Odense-mødet.

Da Johansen modtog bestyrelsens resolution af 2.sept., skrev han straks til Kalkar, at han ikke ville nægte, at den i høj grad havde overrasket ham og i endnu højere grad bedrøvet ham, fordi han frygtede, at denne bestemmelse let kunne blive til skade for Becker og for missionssagen, og bemærkede: »Hvad mig selv angaaer, da ville jeg aldrig have dristet mig til at vække sådanne Forhaabninger hos Becher, dersom ikke den Aand, som gik gennem Forhandlingerne i Odense, havde forekommet mig at gaae netop i den Retning som mit Forslag. Hvad

Virkning denne Spand koldt Vand vil gjøre paa den unge Mand, tør jeg ikke sige – Gud styre Alt til det Bedste«. I et postscriptum meddelte Johansen Kalkar, at det naturligvis stod denne frit for, om han ville meddele bestyrelsen Johansens skrivelse. Hvad Becker angik, var han hos pastor Michaelsen i Bjolderup, hvorhen Johansen havde sendt bestyrelsens resolution.²⁵⁵

Becker må utvivlsomt være blevet hårdt ramt af den helt igennem afvisende tone, der var i de nye bestyrelsesbeslutninger; men nogen viden om de forhandlinger, han kan have haft med Grønning og Michaelsen, haves ikke; Grønnings svar var mere føjeligt, end Kalkar forventede. Det er dateret Bjolderup præstegård, hvor han opholdt sig i de bevægede dage, og oplyser, at han efter overvejelse gik ind på de under punkterne 2 og 3 anførte vilkår, d.v.s. at han ville vende tilbage til missionskolen i København og forvente udsendelse til DMS's missionsstation i Indien. Den 16. september ville han rejse til Haderslev for at få sit tøj udklareret af det præjsiske toldvæsen. Så snart han nåede København, skulle han komme til Gladsaxe (d.v.s. opsøge Kalkar).²⁵⁶

Becker i København. Forhandlinger med Hermannsburg. Oktober 1868-juli 1869

Utvivlsomt hurtigt derefter er Becker kommet til København. På et bestyrelsesmøde i begyndelsen af oktober 1868 oplyses det, at missions-elev Becker var vendt tilbage til skolen.²⁵⁷ Kalkar bemærkede i en egenhændig redegørelse af 1870, at hans tilbagevenden til skolen »var til liden Baade for ham og den«. ²⁵⁸ Der fulgte iøvrigt på grund af skolelederen pastor Fichs sygdom fra november 1868 til 1869 en vanskelig tid, hvor eleverne måtte hjælpe sig, som de bedst kunne, og hvor den siden så bekendte Ed. Løventhal gjorde passiv modstand mod dele af undervisningen (engelsk, græsk og kirkehistorie).

I Indien ordinerede Ochs de to udsendte missionselever Peter Andersen og Niels Thomsen 1. nov. 1868,²⁵⁹ allerede i september var der beklagelige efterretninger om Andersens helbred, og for Kalkar er der

tale, om det ikke er en selvfølge, at selskabet må bære de til hans helbredelse forårsagede bekostninger.²⁶⁰ I slutningen af oktober havde Andersen dog genvundet sit helbred. Så rejste den anden missionær Niels Thomsen inden årets udgang spørgsmålet om ægteskab, og Kalkar var straks vis på, at bestyrelsen ikke kunne gå ind på hans ønske, da det ville blive alt for dyrt at underholde 3 gifte familier i Indien; Thomsens sygdom eller sindsuligevægt medførte, at han efter såkaldte usømmelige ytringer om bestyrelsen m.v. i foråret 1869 blev afskediget.²⁶¹ Planen om at sende en missionselev Madsen til Indien blev ikke til noget.²⁶² På dette grundlag kunne man have ventet, at Kalkar ville have søgt Becker udsendt til den danske missionsstation, men i stedet dukkede ideen op – måske påvirket fra Slesvig – om at lade ham træde i Hermannsburgmissionens tjeneste i Telugulandet, således at hans kundskaber i Telugusproget kunne udnyttes. Dette skete i februar, uden at de nærmere omstændigheder kendes.

Kalkar skriver da til lederen af Hermannsburg-missionsselskabet pastor Harms og spørger, om dette selskab vil tage Becker i tjeneste på den station, som det havde i Telugulandet, da han meget ønsker at finde en plads her. Becker skulle så fremstille sig i Hermannsburg for at få sine kundskaber i teologi o.a. prøvet; Kalkar bemærker, at han antagelig taler slet tysk, men bedre engelsk. Bekostningen ved hans udsendelse, hvis han antages, vil det danske missionsselskab gerne påtage sig, da det er selskabets ønske, at Becker finder en virksomhed, som stemmer overens med hans lyst og forberedelse, en yderst elskværdig formulering fra Kalkars side.²⁶³

På Harms' vegne svarede Baustädt som inspektør for »missionshuset«, at de på forhånd ikke var utilbøjelige til at gå ind på at sende den unge mand til Indien, men at man ønskede nærmere oplysninger om ham, hvor længe han er blevet undervist i missions-skolen, om hans duelighed og begavelse, med et billede af hans teologiske kundskaber og en bedømmelse af hans trostilstand (Glaubensstand), også om han var afgjort luthersk, hans alder, sundhedsforhold m.v. Når disse oplysninger var modtaget, kunne tidspunktet bestemmes, hvornår Becker kunne komme til Hermannsburg, så man der kunne lære ham selv at kende. I Indien havde Hermannsburg-selskabet 5 stationer under ledelse af en provst, hvis ledelse han naturligvis måtte underkaste sig, hvorefter han helt skulle betragtes som dette missionsselskabs missionær; hvis det danske missionsselskab ville bekoste hans udsendelse, modtog man dette med taknemmelighed.²⁶⁴

Kalkar svarede omgående Baustädt, at Becker var kærnesund, født i 1845 og af hjertet som troende den lutherske kirke hengiven; han var ikke uden praktiske kundskaber med uddannelse som gartner. I 6 år havde han besøgt missionsskolen i København og netop i år afsluttet kursus der fuldt ud efter planen. Der var søgt om hans ordination; men sagen var ikke afgjort endnu, og der ville ikke blive gjort brug af en eventuel tilladelse hertil. Becker havde, mens han studerede telugu i Slesvig, holdt foredrag ved missionsfester; Kalkar havde aldrig hørt sådanne, men andre havde fortalt ham, at han talte meget opbyggeligt. Kalkar kaldte Becker en kær ung mand, fuld af iver og kraft, hvorfor han tog sig det meget nært, da det amerikanske selskab, der så overordentligt ivrigt havde begæret ham, trak sit tilbud tilbage.

Kalkar omtaler også i brevet, at for nogle år siden havde nogle unge fra Hermannsburgmissionen, der nu tjente i Indien, besøgt Danmark og Kalkar; med dem var Becker i nogen måde på venskabelig fod. At Becker helt måtte underordne sig det selskab, som ansatte ham, fandt Kalkar gav sig selv. Becker havde iøvrigt for nogle år siden besøgt Hermannsburg. Efter Kalkars mening var Becker m.h.t. sin udvikling på lige fod med de fleste, der udsendtes, men deraf fulgte ikke, at han ikke fremover i livet havde meget at lære, men også noget at glemme.²⁶⁵

Det tyggede man på et par uger i Hermannsburg, og svaret blev, at man ville antage den unge Becker til arbejdet i Telugulandet, men at det ville være ønskeligt, at man først en lang tid havde ham i Hermannsburg, for at han kunne blive mere perfekt i det tyske sprog, og man der kunne lære ham bedre at kende. Det ville passe, at Becker i juli måned kom derned, da til den tid nogle elever drog bort, og Baustädt spurgte Kalkar, om man i København kunne beholde Becker så længe.²⁶⁶

På et bestyrelsesmøde i DMS 12. marts 1869 kunne Kalkar meddele, at der var indledt forhandlinger med Hermannsburgerne om Beckers antagelse som missionær i Telugulandet.²⁶⁷

Kalkar havde også underrettet Becker – som rimeligt var – om korrespondancen med Baustädt, der havde rådet til, at Becker øvede sig i tysk; det medførte, at Becker selv valgte sig en lærer, aftalte betaling m.v., hvad der gav anledning til et vredt udfald fra Kalkar, og dette må have været sårende for Becker, som måske nok havde været letsindig i sin handletrang.²⁶⁸

Kalkar foretog nu en rejse til Hermannsburg for at forhandle mundtlig om Becker; men han traf hverken Harms eller Baustädt; sidstnævnte

kunne dog meddele, at Becker kunne komme i 2. halvdel af august, hvilket han bad Kalkar meddele Becker; Baustädt føjede til, at han fra en norsk missionselev, som da var på besøg i Hermannsburg, havde hørt, at Becker havde beskæftiget sig dygtigt med Telugu.²⁶⁹

Ved et møde 26.juni på Nørrebro, d.v.s. på missionsskolen, må Kalkar have forelagt Becker de nyeste oplysninger fra Baustädt, og Becker, der ikke var tilfreds hermed, men ønskede supplerende oplysninger fra denne, fik af Kalkar overladt selv at indhente disse, og samme dag skrev den utålmodige Becker til Hermannsburg, og da der ikke straks kom svar, besluttede han 15.juli ved feriens begyndelse at tage til Hermannsburg, men lagde vejen om ad pastor Grønning i Åbenrå. Her indhentede et brev fra Baustädt ham med svar på to spørgsmål, som Becker havde stillet ham. Det første gik på, om man i indeværende år tænkte på at udsende ham; det besvaredes negativt af Baustädt; udsendelsen kunne først ske i det kommende år. Først måtte man lære hinanden at kende, og Becker måtte leve sig ind i forholdene i Hermannsburg; et længere samvær måtte være af det gode. Beckers andet spørgsmål angik hans ordination; m.h.t. den oplystes, at Hermannsburgmissionens konsistorium forpligtede deres missionærer på samtlige den lutherske kirkes bekendelsesskrifter, og at der ikke ville blive gjort nogen undtagelse for Beckers vedkommende. At han ikke kendte den såkaldte Konkordieformel²⁷⁰ så nøje kunne ikke være noget argument mod den, og han havde jo rigelig tid til at studere den. Becker havde været klar over problemet med denne »formel«, men havde oplyst Baustädt om, at han ikke havde fundet noget i den, som han ikke kunne godtage. Becker ville, når han rigtig studerede den, først have rigtig glæde af den. Til slut fremhævede Baustädt, at når Becker ikke straks kunne udsendes, var det også, fordi eksamen ved konsistoriet i Hannover måtte foregå i det tyske sprog, og Becker følgelig have lejlighed til at leve sig ind i det tyske.²⁷¹

Fra Åbenrå skrev Becker 16.juli til Kalkar og sendte ham Baustädts brev med sine kommentarer – rejsen til Hermannsburg opgav han straks – samtidig med, at han resumerede Baustädts svar op: 1) ingen udsendelse til Indien før næste år, 2) edsaflæggelse på Konkordieformlen, og 3) ønsket om, at han kom godt ind i den tyske ånd og det tyske sprog. Beckers kommentar hertil var: »De vil, kjære Hr. Dr.! let indse, at det er mere, end jeg kan gaa ind paa, thi det vil atter blive et Aar paa Skolebænken, om hvis Nytte jeg ikke skal sige meget; men jeg føler mig derimod overbevist om, at det med Hensyn til mit Helbred

vil være mig fuldkommen umulig at sidde længere. Concordieformlen kan jeg ikke sværge paa, og at bo i Hermannsburg i Aar for at lære Tydsk, synes mig er at bruge den kostbare Tid ilde«. Becker spurgte nu Kalkar, om han ville skrive til Hermannsburg, at han betragtede forbindelsen som hævet »formedelst anden Bestemmelse«, eller om Becker selv skulle svare på Baustädts brev.²⁷²

Kalkar svarede på dette punkt i brev af 25.juli til Becker, der da opholdt sig i Vamdrup, at han fandt det aldeles naturligt, at Becker ophævede den kun løselig knyttede forbindelse med Hermannsburg, og at Becker selv tilskrev inspektør Baustädt om sin forandrede plan.²⁷³

Forholdene var iøvrigt netop blevet så totalt ændrede, at Beckers betænkeligheder ved Konkordieformlen, oplæringen i tysk m.v. havde mistet deres betydning, idet der var kommet nyt liv i de amerikanske lutheraneres mission i Indien.

Nye muligheder for Grønnings missionselever. April-oktober 1869

I 1866 efter Grønnings tilbagevenden til Europa, men iøvrigt uden direkte sammenhæng dermed, kom det til et brud inden for General Synod, den stamforening af lutherske synoder i USA, der understøttede Telugu-missionen. Den gamle Pennsylvaniasynode havde hidtil understøttet Rajahmundry og trådte nu ud af General Synod og dannede en ny synodalforening kaldet General Council. Det er tidligere omtalt, at den eneste da tilbageblevne amerikanske missionær E.Unangst i Guntur havde fundet det rimeligt at overdrage missionsstationerne Rajahmundry og Sammulcotta til det engelske Church Missionary Society og indledte forhandlinger herom i juli 1868. Disse to stationer lå så langt fra Guntur, at det fandtes uhensigtsmæssigt at beholde dem; en engelsk missionær i Ellore skulle indtil videre forestå Rajahmundry, indtil den endelige overdragelse kunne ske. I General Synod i Amerika overvejedes sagen, og man fandt, at man ikke godt kunne beholde missionsstationer, hvortil man på grund af manglende økonomiske

midler ikke kunne sende missionærer. Følgelig billigede man afståelsen til det engelske missionsselskab fra 1. maj 1869.²⁷⁴

Mod denne afgørelse protesterede den gamle dr. C.F. Heyer, der i sin tid (1850-51) havde været med til at overtage stationerne fra Norddeutsche Missionsgesellschaft og havde lovet, at de skulle vedblive at være lutherske. Heyer havde i to tidligere perioder været missionær hos teluguerne, men havde nu lejet bolig i Tyskland; han fremhævede den gamle aftales betydning om Rajahmundry-området forbliven som luthersk og tog kontakt med Grønning i Nordslesvig og med dennes elever Schmidt og Becker; han skal have besøgt Grønning i Åbenrå²⁷⁵ og diskuteret missionens problemer med ham.

Om Schmidt da var hos Grønning er uvist, men 16. april var han i København, hvor han kan have besøgt missionskolen. Samme dag havde han været i ministeriet, hvor han søgte at få et pas, men fik besked om, at dertil behøvedes et bevis, som han anmodedes om at indhente hos dr. Kalkar. Schmidt bad da Kalkar sende et sådant bevis til Becker, da han selv ikke kunne vente dermed, til han kom til Åbenrå; hans brev til Kalkar sluttede med, »at jeg, Hans Christian Schmidt, agter mig som Missionær til Ostindien«. ²⁷⁵

Det var Heyers virksomhed, der her spores. Med Heyer tog Schmidt nu ikke direkte til Ostindien, men først til USA; de nåede over New York til Reading, Pennsylvania 22. maj 1869, hvor Pennsylvania-Synoden var forsamlet, og det lykkedes dér den da 77-årige Heyer at vende stemningen, så man vedtog at søge stationerne Rajahmundry og Sammulcotta frigjorte af Church Missionary Society, og Pennsylvania-synoden blev selvstændig som General Council. Ordningen godkendtes formelt i Chicago i november 1869; men Heyer var da allerede 31. aug. 1869 sejlet fra New York for over Suez at nå til Indien; han kom til Rajahmundry 1. dec. s.å. H.C. Schmidt ordineredes snart efter sin ankomst til Pennsylvania, men tilbageholdtes, indtil forholdene i Indien formelt var i orden, bl.a. optaget af en præstegerning i Carlisle, Pa., og opholdtes siden af andet, så han først i marts 1870 over Europa nåede til Indien. ²⁷⁶

For Becker var denne udvikling i høj grad alarmerende. Schmidt havde i et brev, modtaget af Becker kort før midten af juli, meddelt ham, at han var ordineret i Amerika og var beredt til at gå til Indien, så snart Pennsylvania-Synoden fik missionens anliggender i orden, hvilket Schmidt mente ville finde sted i løbet af 2 måneder. ²⁷⁷

Becker opmuntredes naturligvis af Schmidts oplysninger og medde-

ler Kalkar: »Min Bestemmelse er da denne, snarest mulig at gaa til Amerika til nævnte Synode for at erholde Ordinationen og blive udsendt, om muligt samtidig med Schmidt. Uden at Schmidt har kunnet meddele noget andet i Amerika, end jeg skulde i Hermannsburgs Tjeneste, og uden at jeg har afsendt et Bogstav til Schmidt under hans Ophold i Amerika, har Missionssynoden der, i Haab om at Hermannsburg nok vilde afstaa mig til dem, forhandlet om, at Schmidt skal til Rajahmundry og jeg til Guntur; den gamle Dr. Heyer gaaer med os til Indien for i den første Tid at hjælpe os tilrette, og med Hensyn til vores Underhold har man foreløbig fastsat en Gage af 500 Dollars i Guld (1000 Rupees). Til Amerika var først Herrens Fingerpeg for mig, og gjennem de sidste stormfulde Aar, ser jeg det immer klarere, at jeg skal derhen og udsendes fra den lutherske Kirke der. Men Pennsylvania Synoden tæller ikke mere end 120 Præster, og at udsende 3 Missionærer paa en Gang, naar der tilmed skal leveres dem Løn, er mere, end den let paa kort Tid kan udrede. Derfor tillader jeg mig videre at spørge Dem, kjære Hr. Dr.! om man ikke i Danmark vil støtte mig, som der tidligere har været Tale om i et Bestyrelsesmøde, ved at betale min Overrejse til Indien? Rejsen til Amerika vil vor Herre nok hjælpe mig, at jeg faaer Midler til. Hr. Grønning har allerede tilstaaet mig de 100 Rdl. Rmt. (?), der tidligere blev ham tilsendt for mig af det danske Missionselskab, men dersom jeg turde bede Dem om at afgjøre ovenstaaende Spørgsmaal og snarest mulig give mig Svar derpaa, saa er det min Agt strags efter at forlade Danmark og betragte mit Forhold til det danske Missionselskab i enhver Henseende som hævet, naar undtages Kjerlighedens Forhold, ifølge hvilket det af og til er min Hensigt, at sende det danske Missionselskab Beretninger fra den Missionsmark, hvorhen Herren vil sende mig«. – Becker oplyser videre i brevet, at Grønning ogsaa anså det for rigtigst, at han gik til Amerika. Becker udtrykte ogsaa sin glæde over, at den 76-årige Dr. Heyer ikke ville sky den møje, der var ved en Indiensrejse, men efter al sandsynlighed ville følge med for at hjælpe Schmidt og ham i de fremmede og meget vanskelige forhold. Becker afslutter med, at han håber snart at høre fra Kalkar og beder ham sende svar til Vamdrup station ved Kolding, hvor Becker foreløbig ville blive.²⁷⁸ Grønning var i sin nye stilling som præst i Åbenrå næsten hele dagen ude på sygebesøg; men Becker følte sig overbevist om, at hvis han var tilstede, ville han bede ham bringe Kalkar en hjertelig hilsen.²⁷⁹

Kalkar var på denne tid ret bidsk, og hans selvtilid var kun blevet styrket efter en rejse i forsommeren til samtlige europæiske selskaber i Tyskland og Schweiz, så han mente sig fuldkommen oplyst om alt og havde fundet sine anskuelser og grundsætninger med hensyn til styrelse på det fuldstændigste stadfæstede.²⁸⁰

På et bestyrelsesmøde i DMS 29.juni 1869 var det besluttet at udsende 1 eller 2 nye danske missionslever til den nye danske missionsstation i Indien; men det oplyses ikke, hvilke der var tale om.²⁸¹ Der kan dog næppe have været tænkt på Becker. Situationen var således, at Kalkar fandt det rimeligt at mødes med Becker og telegraferede til denne 21.juli og meddelte, at han ønskede et møde med denne om formiddagen 22.juli i Gammelby præstegård (Stouby s., Vejle amt). Telegrammet kom imidlertid formedelst stationsforstanderens uefterrettelighed først Becker i hænde den 23. Becker anså derfor rejsen til nævnte præstegård som unyttig, så meget mere, som han fra København af kunne erindre, at Kalkar skulle være på Fyn den 23. Det var måske meget godt, at Kalkar ikke mødtes med Becker på dette tidspunkt.

Kalkar skrev så 25.juli til Becker, adresseret til Vamdrup, og dette brev var ikke meget gunstigt m.h.t. Beckers amerikanske planer, men stærkt afvisende og lysende af Kalkars mistillid til amerikanerne; det hedder heri: »Da det er aldeles usikkert, hvorvidt den af Herr Heyer udkastede Plan vil kunne udføres, og om Amerikanerne (d.v.s. den lutherske Synode, som har havt Stationen i Telugulandet) vil kunne optage sin Missionsvirksomhed der igen, efter den har talt frem og tilbage om den Sag, kan jeg ikke tilraade Missionselskabet her at paatage sig Udgifterne ved Deres Afsendelse til Ostindien. Vil De tilskrive Bestyrelsen et Andragende i denne Retning, vil det kunne fremlægges i et Møde, som da vil blive afholdt; om Bestyrelsens Beslutning har jeg ikke nogen Mening«. Derimod havde Kalkar et billigere forslag; han ville tilstå Becker en sum af indtil 200 rdl. af missionens kasse til at bestride udgifterne til Amerika og opholdet der samt bidrag til rejsen til Ostindien. Disse penge kunne Becker få, når han ville, og modtage enten i København, eller hvortil han ønskede dem sendt, på de vilkår, at al Beckers forbindelse med det danske Missionselskab herved er hævet. Kalkar tilføjede, at det var en selvfølge, at Becker lod selskabet vide, hvordan det i fremtiden går ham, og at det med interesse ville følge hans udvikling.

Dette brev gentog Kalkar 31.juli for at være sikker på, at det nåede

frem til Becker;²⁸² men det første havde nået ham. Becker ville straks have svaret Kalkar, men kunne ikke få hans opholdssted oplyst trods gjort umage; han skrev da først 29. juli fra Øster Vamdrup og undskyldte, at han ikke var nået frem til mødet i Gammelby præstegård. Derudover bekræftede Becker, hvad han i forrige brev havde meddelt Kalkar, og hvad der vedblivende var hans tanke. Når han ikke selv allerede forinden var kommet til København, skyldtes det, at Grønning var i London, og han havde lovet denne at blive i Jylland, indtil han kom tilbage, og dette – mente han – ville ikke vare mange dage. Becker ønskede endnu en gang at høre Grønning's anskuelse af sagen, efter at denne havde talt med »de Englændere, der ere kjendte med Amerikanernes Mission i Telugu Landet«. Endnu en lille tid ville Becker følgelig blive ved Vamdrup station; hvis Kalkar havde noget at meddele ham, bad han ham om at skrive dertil.²⁸³

Det fremgår ikke direkte af Beckers brev, hvad Grønning har foretaget sig i London, men antagelig har han forhandlet med Church Missionary Society om ophævelse af de indgåede aftaler om Rajahmundrys og Sammulcottas afståelse til dette selskab. Noget møde med dr. Heyer, der da endnu var i USA, kan der på denne tid ikke være tale om; men Grønning, der som gammel telugumissionær var vel kendt med Rajahmundry stationens afståelse i sin tid fra Norddeutsche Missionsgesellschaft til amerikanerne, må have været godt egnet til at forhandle med det engelske missionsselskab, der da også efter korrespondance med Pennsylvania-synoden opgav de to stationer mod at få refunderet de pengebeløb, det allerede havde lagt ud for at holde stationerne i drift; samtidig må amerikanerne have lovet, at arbejdet nu skulle blive udført med kraft af den lutherske kirke.²⁸⁴

Det ses ikke, om Grønning har fået kontakt med Becker, før denne efter Kalkars skriftlige opfordring 30. juli 1869 indsendte en ny ansøgning til bestyrelsen for det danske Missionsselskab. Den begynder med at referere til Beckers tidligere skrivelse af 15. s.m. med afvisning af Hermannsburgplanerne og tager udgangspunktet i, at Becker nu ønskede over Amerika at gå til Ostindien.

I den nye ansøgning har hovedafsnittet overskriften »Om den danske Missionskasse vil betale min Overrejse til Indien?«. Becker henviser til bestyrelsens tidligere vedtagelser af 25. maj og 31. august 1868 og til skrivelsen til pastor Johansen på bestyrelsens vegne og anfører fra brevet til pastor Johansen: »At saafremt Becher fastholder sin Beslutning, at ville gaa til Telugulandet i Ostindien, vil han modtage den

ham engang lovede Rejseunderstøttelse« o.s.v. Ogsaa et andet Medlem af bestyrelsen havde meddelt Becker samme resultat af mødet, »nemlig at jeg af den danske Missionskasse kunde modtage en Sum til Overrejsen til Indien, som tidligere lovet og dermed afslutte ethvert Baand med det danske Missionselskab«. Becker forelagde nu dette spørgsmål i sin nye ansøgning, men bemærkede, »at Meningens ikke er, at man betaler min Overrejse til Amerika o.s.v., men kun hvad en Rejse fra Danmark til Ostindien vil koste. Hvor stor denne Sum er, ved den ærede Bestyrelse jo nok fra den Tid, da de første Udsendinge gik bort«. Becker udbad sig bestyrelsens svar snarest muligt. »Grunden til« – skriver han videre – »er tildels den, at jeg ikke ser Udveje til at erholde saa stor en Sum, som Rejsen fordrer, naar ikke Bestyrelsen fastholder sine tidligere Bestemmelser. Den eneste Maade, jeg i andet Tilfælde skulde faa Penge paa, var at gaa personlig til Menigheden, et Skridt jeg nødig vil gjøre«. ²⁸⁵

29.juni havde der – som nævnt – været holdt bestyrelsesmøde i DMS, hvor man havde besluttet til næste år at sende en eller to missionselever til den nye danske missionsstation i Indien. ²⁸⁶

Da nu Beckers henvendelse indløb, skulle der indkaldes til et nyt bestyrelsesmøde, der kunne være vanskeligt at få istand her i ferietiden. J.Frimodt var på ferie i Fyn og håbede at blive der indtil 21.august; skulle han personligt deltage i et bestyrelsesmøde, ville dette således komme til at trække ud; han skrev da til Kalkar fra Svendborg 10.august om et par sager, der forekom ham at ligge nær for. Den ene af sagerne angik Becker, og det hedder om ham i brevet: »jeg har erfaret, at han ikke er gaaet ind paa Hermannsburgernes Betingelser, hviljet jeg finder meget i sin Orden, og at hans Lyst og Hu nu igjen er vendt til Amerikanerne. Efter det meget løse og mindre hjertelige Forhold, han i det sidste Aar har indtaget til det danske Selskab, anseer jeg det for rigtigst alene af praktiske Hensyn snarest at udbetale ham den i sin Tid lovede Sum til Overreisen herfra til Indien (vel 6-700 Rdl.) og dermed overlade ham til sine egne Planer, som han jo altid har sat i forreste Række. – At afknappe ham noget i den lovede Sum kan jeg efter vort Løfte og efter hans Personlighed paa ingen Maade stemme for«. ²⁸⁷

Kalkar kunne allerede 11.august svare Frimodt og er da mindre velvillig over for Becker end Frimodt, der indtog en mere afslappet holdning. M.h.t. Hermannsburg bemærker Kalkar: »At Becker følger sin Lyst og bryder med Hermannsburgs løselig knyttede Forbindelse,

finder jeg naturligt, om end ikke i sin Orden«, og så fortsættes senere i dette brev m.h.t. Beckers rejse til Ostindien: »Hvad det angaaer, at det danske Missionssselskab skal betale hans Reise til Ostindien, da kan jeg paa ingen Maade give mit Samtykke dertil. Det blev den 25. Mai 1868 lovet ham, som dengang *paa egen Haand* vilde gaae til Ostindien, da *Amerikanerne havde draget sig tilbage*, at det danske M.S. vilde betale hans Reise, hvilken Beslutning iøvrigt blev forkastet – men om og hiin Beslutning stod ved Magt, er der jo en stor Forskjel mellem hans Stilling og nu. Thi nu vil han gaae i det *amerikanske Selskabs Tjeneste*, og at vi skulde træde hertil, uden at have den mindste Garanti for, at han bliver optagen der, at han bliver udsendt til Ostindien, og at vi skulde lette et bestaaende Selskab Udsendelsen af en Elev, efter at dette Selskab har holdt os for Nar ved først med Iver at begjære en af vore Udsendinge og derpaa trække sig tilbage. Dertil kan jeg ikke give mit Samtykke. Jeg lader derfor Bechers Sag ligge, indtil De kommer hjem, og Sagen kan blive mundtlig forhandlet.«²⁸⁸

Der var ikke megen velvilje heri hverken over for amerikanerne, Grønning eller Becker. Kalkar skrev 16. august til Frimodt og iøvrigt også til Blædel, at det var nødvendigt, når pastor Frimodt kom hjem at afholde et møde for at afgøre adskillige sager,²⁸⁹ og 23. s.m. blev de to anmodet om at komme til Kalkar 26. august.²⁹⁰ Samme dag (23. aug.) skrev Becker en supplerende skrivelse til bestyrelsen for det danske Missionssselskab; han havde vekslet breve med pastor (som han meget rigtigt skriver) Grønning i Åbenrå, og meddelte nu bestyrelsen, at han ikke rejste over Amerika, men direkte – via Alexandria – til Ostindien så snart som muligt, enten så amerikanerne fik deres forhandlinger afsluttede om kortere eller længere tid. Brevet, der er dateret Missions-skolen, slutter med: »Denne lille Berigtigelse tillader jeg mig at sende den ærede Bestyrelse, men Spørgsmaalet i mit Andragende vedbliver naturligvis at være det samme, nemlig: Om den danske Missionskasse vil betale min Overrejse til Indien?«²⁹¹

Faktisk var Grønnings forbindelse med amerikanerne ikke god på denne tid. Det skyldtes utvivlsomt det voldsomme tempo i USA; først ind i september 1869 fik han endelig besked om Beckers forhold til det amerikanske selskab.

Den 26. august mødtes da Kalkar med Blædel og Frimodt; det var et udvalg, der ved adskillige lejligheder traf beslutninger af mere praktisk art på den samlede bestyrelses vegne. Det vedtog i anledning

af Beckers to skrivelser, i hvilke han »havde forlangt Reisepenge til Ostindien, at tilmelde ham, at han maatte skaffe et bestemt Svar af den amerikansk-lutherske Synode, hvorvidt den vilde antage ham som Missionær i Telugu Landet, i hvilket Tilfælde det danske Missions-selskab, saafremt det forlangtes, vilde ikke være utilbøielig til at betale hans Reise til Ostindien«. Det tilføjes: »Dersom der indløb et benægtende Svar, og Becker paa egen Haand vilde drage til Ostidien, vilde Spørgsmaalet om, hvorvidt det danske Missions-selskab vilde betale hans Reise, af Udvalget blive forelagt den samlede Bestyrelse«. Forhandlingsprotokollen tilføjer yderligere: »Frimodt ønskede, at den omhandlede Reiseunderstøttelse til Ostindien maatte udbetales ham strax«. ²⁹²

Grønning havde længe ønsket at kunne give Kalkar besked m.h.t. Beckers antagelse af det amerikanske selskab; 13.sept. kunne han meddele det endelige resultat, at Becker var »optaget« i det amerikanske lutherske selskabs tjeneste, og at dette ønskede, at han rejste lige til Ostindien for der at arbejde i forening med dr. Heyer og den unge Schmidt. Han vidste, at Heyer allerede var på rejsen til Hamburg og derfra agtede at gå »over Land« til Madras for at bringe alt i orden, indtil Schmidt og Becker kom med skib henholdsvis fra Amerika og London; men så kom det vanskelige punkt. Grønning oplyser ikke helt overrasket: »Men da nu Selskabet har overordentlige Udgifter i denne Tid, kan det ikke godt sætte sig i Gjæld, da han [d.v.s. Becker] er ikke der tilstede. De 100 Daler R., som De sendte mig for Bechers Ophold i mit Huus i 16 Maaneder, vil jeg bidrage, men den Sum slaaer jo langt fra ikke til, og derfor vil jeg bede Dem om at hjælpe ham, saa godt De kan«. Grønning slår derefter over i de kendte kristelige vendinger: »Vorherre give nu megen Lykke og Velsignelse til mit gamle Selskabs ny Plan. Han, som bærer os Alle paa sit ypperstepræstelige Hjerte, vil jo gjerne velsigne al vor Id og Daad til hans Ære og Sjælens Velfærd, naar vi ret ... kunde ansee os selv som unyttige Tjenere, ja mindre endnu, thi Apostlene skulde jo ansee sig selv saaledes. Jesus vil for sin Fortjenestes Skyld være med os og udføre vor Strid til Seir.

»Er that, er litt, er starb an unser statt

Wir müssen uns vor seinem Scepter beugen«.»

Grønning slutter med oplysninger om familiens sundhed, hans kone er ofte meget svag, og hilsener fra familie til familie. ²⁹³

Brevet vidner smukt om Grønnings varme følelser for det missionsarbejde blandt teluguerne, der ved hans families sygdom så pludseligt

var blevet afbrudt. Kalkar lod sig dog ikke så let rokke og svarede hurtigt Grønning i brev af 17. sept. Førrend han kunne forelægge DMS-bestyrelsen et Forslag om at understøtte Becker til hans rejse til Ostindien, måtte han have »en aldeles tydelig og bestemt Erklæring fra Dr. Heier om

1. At han (Heier) er bemyndiget til, paa den pensylvanske Synodes Vegne, at antage Bekker som Missionær i denne Synodes Tjeneste i Rajahmundury,

2. At den pensylvanske Synode ikke selv *kan afholde* Udgifterne til Bekkers Reise til Ostindien og derfor ønsker, at det danske Missionselskab skal komme den til Hjælp«.

Og så fortsætter Kalkar: »Det er, som jeg tidligere har havt den Ære at melde Dem, *meget ædelt af Dem*, at De har renonceret paa al Godtgjørelse for Bekkers Ophold hos Dem, og at De endog vil lade ham faae de Penge, hvilke de i dette Øiemed har henlagt, men hvad en *Privatmand* kan gjøre, det tør en *Bestyrelse*, der handler med *betroede* Penge, ikke tillade sig. Navnlig efter den meget vakleворne Adfærd og den taagefulde Skikkelse, i hvilket den nordamerikanske lutherske Synode har stillet sig til Missionssagen, og efter den Ustadighed og ubegrundede Tillidsfuldhed, med hvilken Bekker er gaaet frem, tør jeg ikke forelægge Bestyrelsen noget Forslag om at gjøre Bekostning paa ham, over det, som allerede er skeet«. Kalkar fremfører så, hvad bestyrelsen i København havde vedtaget 26. august, at Becker skulle skaffe et *bestemt* svar fra den amerikanske synode, at den ville overtage ham som dens missionær, og at den ønskede (forlangte), at det danske Missionselskab skulle bekoste hans rejse. »Tør Miss. Heier paatage sig at give et *aldeles tydeligt og bestemt bekræftende* Svar ville vi antage hans Svar, som den var Synodens, men uden et saadant kunde jeg, saalænge jeg staaer i Spidsen for Ledelsen af disse Sager, ikke driste mig til at gjøre noget Skridt«. ²⁹⁴

Becker, som jo opholdt sig på missionskolen i København, må for hurtigst muligt at få den krævede besked fra Heyer, være fremkommet med forslag om at rejse til Hamburg for at træffe Heyer der. Dette stemte absolut ikke med Kalkars indstilling, der ønskede et skriftligt svar fra Heyer og ikke havde samme hastværk som Becker. Det lykkedes dog på indstændig anmodning fra pastor Frimodt at få Kalkar til at bevillige 30 rdl. af missionskassen for at Becker kunne rejse til Hamburg til møde med Heyer. ²⁹⁵

Det er nok ikke sandsynligt, at Becker rejste til Hamburg, i hvert

fald var Heyer åbenbart på dette tidspunkt videre på sin rejse til Indien; men Grønning kunne 18. sept. fra Åbenrå sende Kalkar 2 breve fra dr. Heyer, det ene fra hans svogers hus i Hamburg. Grønning havde den opfattelse, at der ikke var nogen tvivl om denne sag, især da den unge Schmidt i foråret havde været hos Kalkar og da måtte have forklaret om dr. Heyers rejse til Europa. Det havde da været meningen, at han skulle tage begge de to unge med sig til Amerika; det blev dog ganske vist kun til, at den unge Schmidt kom til Amerika sammen med ham. Grønning mente, at Kalkar nu kunne tage Grønning's Ord for dr. Heyers og »tro, at Becher er optagen af vort Selskab«; han føjede til, at selskabet »vistnok er taknemmelig for Deres Godhed i at sende ham til Ostindien. Jeg tør nok udtale denne Følelse paa Selskabets Vegne, og jeg vil anmode dem om at takke Dem selv for alle Udgifter, ligesaa vel som de have udtalt deres Tak til mig uden nogen anden Godtgjørelse for mine Udgifter, Flid og Møye, især med Schmidt og med Becher i 16 Maaneder«; det er åbenbart, at Grønning nu vil gøre opmærksom på, at det ikke alene var Kalkar, der havde haft besvær m.m. i den sag. Brevet ender med, at Grønning udtrykker håbet om, at »begge vore Brødre vilde være til Velsignelse for Hinduerne«. ²⁹⁶

Kalkar skrev da 20. sept. til pastorerne Blædel og Frimodt og forelagde sagen påny for disse, gjorde opmærksom på, at han ikke havde fået besvaret de spørgsmål, han 17. s.m. havde forelagt for Grønning, men havde fået en »seddel« af 18. sept. fra Grønning til Becker, et brev fra Grønning til Kalkar selv af 18. s.m., omtalt ovenfor, et brev fra Heyer til Grønning, dat. Hamburg 13. sept., og endnu et brev fra Heyer til samme af 24. august, et brev til Grønning fra en anden af 15. sept. Det er tydeligt, at Grønning har mobiliseret alt det materiale, han kunne, for at overbevise Kalkar, der bad om, at disse »brevskaber« blev tilbagesendt ham, når de var afbenyttet af Blædel og Frimodt. I Kalkars brev hedder det: »Jeg tør ikke paatage mig Ansvar med at paaføre det danske Missionselskab en saa stor Udgift, som Bekkers Reise til Ostindien vil medføre, saa længe ikke den i vort Møde af 26. Aug. d.A. engang vedtagne Bestemmelse i det Mindste nogenlunde er opfyldt. Det staaer for mig uimodsigeligt fast, at et fremmed Selskab, som ønsker en Missionær i sin Tjeneste, maa, naar det vil have Penge af et andet det uvedkommende Selskab, bestemt udtale a) at det antager Vedkommende til sin Udsending, og b) ønsker hans Udrustning besørget andetsteds fra.

Det staaer fast for mig, at vi ikke paa dette løse og aldeles ubestemte

Skriveri tør bebyrde det danske Missionselskab med Udgifter af en saa eiendommelig Art«. Kalkar fortsætter: »Dersom jeg skulde samle alle de Breve, som jeg formedelst Bekker, har maattet skrive, til Ministeriet, til Amerika, til Grønning, til Hermannsburg, til Nordslesvigerne, til ham selv og flere Andre, da vil det blive en ganske kjon lille Samling; jeg skal imidlertid ikke besvære mig derover; men jeg kan ikke paadrage mig et Ansvar, der efter min Overbeviisning er ubefoiet. Dersom mine kjære og høiagtede Medarbeidere mene, at denne Sag skal forhandles endnu engang mundtlig, da skal jeg være til Tjeneste, naar vi kunne aftale en Tid dertil«. I Heyers medfølgende brev havde Kalkar foretaget en understregning med rødkridt »for at gjøre det ret anskueligt, at det amerikanske Selskab eller Synode udtaler gjennem H., at de unge Mænd vilde blive befordrede fra Boston til Madras – altsaa vel selv have Midler til at bekoste Reisen«. ²⁹⁷

Blædel forespurgte i sin påtegning, om der ikke kunne afholdes et møde af alle bestyrelsens medlemmer, for at man kunne komme til en afgørelse. – Frimodt var som sædvanligt mere imødekommende og bemærkede: »Da det for mig fremgaaer baade af Heyers og Grønnings Breve, at Becher er antaget af det amerikanske Selskab, er jeg fremdeles tilbøielig til ikke at forhale denne Sag længere«; han var stemt for at udbetale Becker rejsepengene; men så let skulle det ikke gå. 22.sept. indkaldte Kalkar hele bestyrelsen til 29.sept. kl. 6 eftermiddag.

Forhandlingsprotokollen for mødet oplyser: »Efter flere Forhandlinger angaaende Beckers Reise til Ostindien blev det med Majoritet bestemt at tilstaae ham 600 Rdl. til hans Reise«. Det holdt hårdt; men der var flertal for ydelsen; det tilføjes dog i protokollen: »Formanden maatte fastholde sin Formening om, at Bestyrelsen ikke vil kunne tilstaae denne Reiseunderstøttelse, saalænge de i sidste Møde antagne Bestemmelser ikke vare fyldestgjorte«. Og det er utvivlsomt Kalkar, der får indsat følgende i protokollen »Gjennem Miss. Grønning vilde Bestyrelsen henvende sig til det amerikanske Selskab med Forslag om at faae Beckers Reisepenge refunderede«, en bestemmelse, der skulle forbitre Becker efter hans ankomst til Indien, da han først nu blev klar over, at man ville søge beløbet inddrevet i Amerika. ²⁹⁸

Beckers udrejse og død. Refusionen af rejsebeløbet. Oktober 1869-maj 1870

Becker underrettedes i brev af 29. sept. 1869 fra Kalkar om, at der var tilstået ham 600 rdl. til en rejse til Ostindien, og at han hos selskabets kasserer Gøricke ville »kunne erfare, naar De kan modtage disse Penge«. ²⁹⁹ Dette synes ikke at have voldt vanskeligheder, da sagen var nået så langt, og der var på en måde kommet ekstra hastværk ind. Det var besluttet, at Danmark og den danske marine skulle repræsenteres ved Suez-kanalens åbning i Ægypten i efteråret 1869. Ideen opkom da hos Becker – eller andre kan have henledt hans opmærksomhed herpå – at der måske kunne blive mulighed for en billig overfart med den danske fregat, der skulle afsted, til Suez.

Becker indgav faktisk en ansøgning, dateret missionsskolen 3. okt. 1869, om at komme med på rejsen; han motiverer ansøgningen med, at en overrejse med fregatten »Sjælland« ville give en betydelig formindskelse af hans rejseudgifter, selv om han betalte for kosten ombord. Ansøgningen indgik til konseilspræsident og udenrigsminister Christian E. lensgreve Frijs-Frijsenborg, der netop på denne tid også fungerede som krigs- og marineminister; han havde ikke noget at erindre derimod, hvis der ikke fra skibets side eller fra de styrende i ministeriet måtte blive gjort vanskeligheder; ansøgningen anbefalede iøvrigt i et brev af 4. okt. fra tidl. marineminister O. Lütken med tilføjelse, at den pågældende passager ville være tilfreds med en hængekøje imellem besætningen; iøvrigt mente han, at det var et belevent, vel opdraget menneske på 22 år. Becker fik tilladelse fra Marineministeriet omgående, og det bestemtes, at han skulle betale forplejningen ombord, hvilket dog ikke blev tilfældet. ³⁰⁰

Becker fik travlt. 10. oktober om aftenen gik han ombord som passager; to af de andre elever fra missionsskolen fulgte ham ned til Toldboden for at hjælpe ham hans tøj ombord. 13. oktober havde fregatten dampen oppe og stod nordpå op igennem Sundet. Efter småbesøg i England og i Cadiz nåede fregatten og Becker på månedsdagen for afrejsen frem til havnen ved Port Said. Da kanalen først skulle åbnes d. 17. november, fik Becker endnu et par dage på skibet og derigennem et glimt af festlighederne. Han forlod skibet nævnte dag, og fik da at vide, at man helst ville betragte ham som gæst den tid, han havde

været der. Becker slap med tak og drikkepenge, men måtte nu skifte skib, da den danske fregat ikke skulle videre gennem kanalen, men over Grækenland med besøg hos kong Georg retur til Danmark. Med et fransk skib kom Becker 22.nov. til Suez, hvor han fandt venligtsindede skotter, der i de 8 dage, han måtte vente på skib til Madras, tog sig godt af ham. Han undgik et dyrt hotel, boede hos en skotsk præst og spiste hos en anden skotte; de forstod, at hans penge-kasse ikke var skabt til hotelophold. Det venlige forhold til skotterne sattes kun på prøve, da Becker nægtede at deltage i søndagens altergang, da han ikke kendte »den Formel, de brugte ved Nadveren«, men alt blev godt igen. Skotterne ønskede, at Becker skulle blive endnu 14 dage hos dem for at gøre en rejse med dem på kameler til Sinai; men han ville hurtigst muligt fortsætte sin rejse, med først afgangsskib. Her var 337 personer af næsten alle folkeslag, dog kunne Becker ikke få brug for sit Telugu; hinduerne var alle tamiler. I det Røde Hav med den stærke varme om dagen og kolde nætter blev Becker en 5-6 dage syg. 5.december nåedes Aden. 17.december kastedes anker uden for Madras, og Becker havde nået sine ønskers mål, Indien. Han modtoges af tidl. missionselev Jakob Hjorth, der havde brudt med DMS og nu havde sit hjem i Madras. Her agtede Becker at holde jul og overværede iøvrigt i januar 1870 missionær Peter Andersens bryllup med hans brud Sine Nielsen, der ved nytårstid ankom fra Danmark. Dr. Heyer opholdt sig allerede i Rajahmundry, mens H.C.Schmidt ventedes fra New York i januar måned.³⁰¹

Becker benyttede dagene i Madras til at stifte bekendtskab med de fremmedartede forhold i denne store indiske by; men der var kommet brev fra pastor Grønning i Åbenrå, og dette havde i høj grad ramt Becker. Han bemærker i et langt brev til Det danske Missions-selskabs bestyrelse af 20. dec. 1869:³⁰² »Danmark har jeg sagt Farvel og haabede dermed, at Sorgerne fra denne Tid skulde være endte nu, da ny og vistnok store Trængsler vil falde i min Lod her i Indien. Derfor kan jeg ikke sige andet, end jeg blev meget bedrøvet ved at modtage et Brev her fra Pastor Grønning, hvori han bebrejder mig, at jeg ikke har sagt ham, at Amerikanerne skulde betale min Rejse til Indien. Højærværdige Dr. Kalkar har fordret dette af ham, meddeler han mig, men derom har den danske Missionsbestyrelse aldrig sagt mig et Ord, og jeg kan aldeles ikke tænke mig, at det er Bestyrelsens Mening. Jeg staaer ved Begyndelsen af min Gjerning, og skal jeg begynde denne som et Vrøvl i Amerikanernes Øjne, vil min Stilling blive dobbelt

vanskelig. Jeg beder derfor den ærede Bestyrelse at tage dette Punkt under nærmere Overvejelse«. Han havde vel håbet, at man ville opgive at fordre summen tilbagebetalt.

Becker gør regnskab for benyttelsen af, hvad han havde modtaget, og oplyser, at de 100 rdl., som Grønning havde tilstået ham, for størstedelen var sendt tilbage til det danske Missionsselskab, så at han ikke havde dette beløb til sin ekvipering, og det havde han glædet sig til. Af de 600 rdl., han havde fået af selskabet, havde han brugt næsten 100 rdl. i Danmark og England til ekviperingen, 370 rdl. kostede billetten fra Suez til Madras, 22 rdl. for rejsen gennem kanalen, og 10 rdl. havde hovmesteren på den danske fregat fået, herunder også for vin på turen. 12-16 rdl. gik med til drager- og færgespenge, så han havde nu 85 rdl. tilbage og en rejse på 100 danske mil med oksevogn til Rajahmundry. Becker føjer til: »I vor Herre er jeg frimodig og drager med Glæde videre, vidende at en Arbejder er sin Løn værd«.

Grønnings henvendelse til Becker i Indien havde udgangspunkt i en skrivelse fra Kalkar til Grønning af 30. sept., hvorved de fra Grønning 18. s.m. tilsendte papirer returneredes, samtidig med, at det »tilmeldtes«, at det danske Missionsselskab havde tilstået »missionselev« Becker 600 rdl.; det tilføjedes, at »Bestyrelsen har anmodet mig om at udvirke igjennem Dem, at disse Penge engang kunne vorde det danske Missionsselskab refunderede af det amerikanske Selskab eller den Synode, i hvis Tjeneste han, som det synes, udgaaer«.³⁰³

»Som det synes«, skrev Kalkar – som om han heller ikke havde tillid til Grønning og de oplysninger, han havde kunnet forelægge. For denne var der ikke nogen tvivl om det amerikanske selskabs reelle indsats, formentlig først og fremmest fremkaldt ved hans tillid til dr. Heyer. Da Kalkars skrivelse af 30. sept. modtoges, holdtes der netop på den tid et missionsmøde i kirken i Åbenrå, og Grønning talte da med provsten der om Beckers rejse til Ostindien i det amerikanske selskabs tjeneste. Denne havde ikke noget imod, at »offeret« ved missionsmødet blev anvendt til Beckers rejse, og dette 55 thlr. (74 rdl.) fremsendtes. Grønning føjer til i det ledsagende brev: »Gud give nu Lykke og Velsignelse til Bechers Gjerning. Jeg glæder mig meget ved, at han kommer til at staa ved Siden af Br. Schmidt, som er en elskværdig og erfaren Person i Herrens Veje. I sit sidste Brev til mig skrev han [Schmidt] med Hensyn til Becher »Er war stets zu eilig, und das verdirbt oft viel in den Wegen des Herrn«. Dog vare og ere de hjertelige Venner og Brødre i Herren, og jeg haaber, at de kunne nok arbeide tilsammen

med Velsignelse. Hos Schmidt var det Herlige, at han forstod og levede efter hiint bekjendte Vers i Flensborg:

»Die Sünderschaam und Gotteskraft,
Die machen gleich Genossenschaft;
Und bleiben immer ungetrennt
Im Herzen, da den Heiland kennt.
Hier geht kein guter Wille mehr zurück,
Denn ihre Arbeit ist ein ewig's Glück«.

Han holdt sig saa stille i Frelserens Samfund, og derfor lykkedes Alt saa godt hidindtil. Gud give Becher den samme Naade.

Grønning går ud fra, at ogsaa Kalkar vil tænke på Schmidt og Becker i sin forbøn; han beder, især for provstens skyld om en kvittering for den fremsendte sum. I et postscriptum føjes til: »Becher ønskede endnu Penge af mig for Reisen. Hvormeget kostede Reisen med »Sjælland« til Suez og derfra til Madras. Dersom De veed det, vil De have den Godhed, at lade mig det vide, og hvornaar kan »Sjælland« vel være i Suez«. Der sluttes med oplysningen om, at Becker rejste bort uden at tage afsked her.

M.h.t. betalingen af Beckers rejse mente Grønning: »Jeg indseer nok at dette Selskab [det amerikanske] skulde betale Reisen, desuden være Dem og mig taknemmelig for al vor Møje og Omkostninger paa dets Vegne, men jeg veed endnu ikke, om det skal lykkes mig, at overtale dem til at refundere den hele Sum«. ³⁰⁴

De 74 rdl. med brevet fremsendtes med apotekeren i Åbenrå, en meget vakker mand, kalder Kalkar ham i takkebrevet af 16. okt., hvori han beder Grønning takke såvel provsten som de øvrige venner, der havde betænkt det danske missionselskab ved denne lejlighed. I brevet pointerede Kalkar, at Becker havde fået 600 rdl. af missionselskabet, »den Sum troer jeg er fuldkommen tilstrækkelig til Reisen«, skriver han. »Om han skal betale for sit Ophold paa Fregatten Sjælland, og hvor meget veed jeg ikke; det er i hvert Fald en stor Begunstigelse for ham«. Der tænkes ikke her på, at rejsen fra Suez til Indien måske blev forholdsvis dyrere med de skibe, der besørgede trafikken her, end med de skibe, der for den gammeldags vej rundt om Kap.

Kalkar uddyber Grønnings og Schmidts kritiske bemærkninger om Becker: »Becher, som *De* skriver, og som Schmidt bemærker, [er] en ilter Person, der vist vil begaae store ubesindigheder, inden han kom-

mer til Ro; vi maae haabe, at han vil lære at bøie sig under Herrens Førelser, og i denne Henseende troer jeg, at Schmidt kan faae en god Indflydelse paa ham. Et Vidnesbyrd om hans Tankeløshed er, at han rejste uden at tage Afsked fra Dem, hvem han dog skylder saa meget, jeg undrer mig mindre over, at han gjorde ligesaa med mig«. ³⁰⁵

Det er naturligvis umuligt at oplyse, hvorfor Becker ikke sagde farvel til Grønning og Kalkar før afrejsen. Der var næppe tid til en rejse til Åbenrå for at takke Grønning; i stedet ved vi, at der har været korresponderet om pengehjælp til rejsen. Kalkar tilskriver det tankeløshed, at han ikke takkede farvel til ham. Måske har der også midt i Beckers travlhed med afrejsen med orlogsskibet været en forståelig bitterhed over Kalkars mistro til det amerikanske selskabs engagement af ham, som dog Grønning helt stolede på, en mistro, som iøvrigt viste sig uberettiget.

Det er sandsynligt, at Becker har fundet støtte hos Rudolf Frimodt og haft forbindelse med ham lige til afrejsen. Det medførte, at denne i februar 1870 udtrådte af missionselskabets bestyrelse; han motiverer det ikke med konkrete afgørelser, men oplyser, at han ikke har kunnet skjule for sig selv, »ligesom det heller ikke er fremmed for Dr. Kalkar, at der mellem ham og mig har udviklet sig forskellige Opfattelser og Synsmaader for, hvorledes Sagen bør ledes og drives herhjemme, som forhindre den Samdrægtighed, der bør være tilstede i en Bestyrelse«. Der var adskillige punkter i den daværende ledelse af sagen, som Frimodt ikke kunne billige. Forholdet til Becker, der fra sin første tid i København havde stået Frimodt nær, har sikkert spillet en væsentlig rolle her. ³⁰⁶

Mens Becker endnu var på rejsen til Port Said fik missionær Andersen i Indien nogle ord om ham med oplysning om, at han nu med understøttelse fra det danske missionselskab var rejst til Ostindien, »hvor« – som det hedder i Kalkars brev – »han mener at komme til at arbejde i det nordamerikanske lutherske Selskabs Tjeneste«; igen mærkes her Kalkars mistro til det amerikanske selskab; om Becker oplyses: »Han er en ilter Person, som ikke veed, hvad Beskedenhed er; dog er der, saavidt jeg kjender ham, en *Nidkjerhed for Guds Rige* i ham. Og naar han har givet Lærepenge, vil han – saafremt Gud giver Naade dertil – nok blive et *dueligt Redskab* til hans Sags Fremme«. ³⁰⁷

Det samme udvikles lidt senere på året i et brev til Beckers kollega, Grønnings gudbarn, Hans Chr. Schmidt, der var blevet ordineret i USA, men endnu var præst derovre og havde sendt Kalkar et brev;

han var et mere roligt gemyt, ret efter Kalkars hjerte; Kalkar skriver da også og takker for et brev: »Det vil stedse være mig saa kjært at høre fra Dem og at erindre Dem i vore Forbønner«. Og så kommer det om Becker: »Hvad Becker angaaer, da seer jeg med Tilfredstillelse, at De deler min Betragtning af ham. Det vil maaskee nok ved Guds Naade lykkes ham at blive et brugbart Redskab i den Herres Tjeneste, som bærer os i sin store Barmhertighed; men endnu er der saameget af det gamle Menneske i ham, en Ilfærdighed og en Selvtillid, som trænger til at udbrændes i den himmelske Opdragelses Ildovn. Vil han ikke lade sig lære af ham, da vil meget af hans Virksomhed kun blive Straaild«, og Kalkar fortsætter: »Det glæder mig, at De, hvis Sindighed jeg høiagter, kan komme til at samarbeide med ham. Her har han aldrig villet lade sig lede, men altid gaaet efter sit Hoved, uden hvor Nødvendigheden var uundgaaelig; det er derfor ikke uden Bekymring, at jeg har seet ham reise til Missionsmarken«. Om udgifterne til hans rejse, bemærker Kalkar: »Skjøndt vi nok ville have Udgifterne til hans Reise godtgjorte, gjøre vi dog ingen Fordring derpaa; det maa give sig efter Tid og Leilighed, som det bedst kan. Saa i den Henseende vil der ikke frembyde sig nogen Vanskelighed. De amerikanske Kirke- og Missionsindretninger ere ikke saa lidt forskjellige fra dem i den gamle Verden«. ³⁰⁸

Engang i februar 1870 nåede Beckers brev fra december 1869 frem til Kalkar i København; det var heri, Becker bebredede ham, at han ikke havde oplyst over for ham, at amerikanerne skulle betale hans rejse. Becker ønskede nu, at bestyrelsen i DMS skulle tage dette punkt med betalingen op til nærmere overvejelse. Om brevet har foreligget, før Frimodt udtrykte ønske om at udtræde af bestyrelsen er nok usikkert.

Kalkar svarede Becker i brev af 10. marts 1870. Da han ikke vidste, om Becker endnu opholdt sig i Madras, sendte han det til missionær Andersen i Trikolur (Bethanien); han mente, at Andersen vidste, hvor Beckers opholdssted var, og bad ham besørge det til Becker. ³⁰⁹

Brevets indhold var mærkeligt derved, at det faktisk ikke indeholdt noget svar på Beckers spørgsmål om amerikanernes betaling af hans indiensrejse; Kalkar går uden om; han stryger først Becker med hårene: »Det har, kjære Becker, været en Glæde at modtage Deres udførlige og interessante brev af 10. (!) Dec. f.A., hvoraf vi have seet, hvorledes Herren har baaret Dem paa sine Hænder og banet baade Vei og Hjerte for Dem. Jeg er overbeviist om, at dette Vidnesbyrd om Guds Naade

ogsaa vil være modtaget af Dem med inderlig Tak til Gud«; Kalkar formoder rigtigt, Becker i Madras var med til Andersens bryllup, og er overbevist om, »at Andersens Stilling vil blive en ganske anden glædelig, siden han faaer sin Hustru til Medhjælperinde. Saafremt Herren bevarer ham i den Sindigheds og Trofastheds Aand, der fremlyser af hans Breve, tør vi haabe, at han vil kunne udrette Christi Kjærligheds Gjerning blandt Hedningerne med Velsignelse. Virkningen og Frugten staaer ikke i vor Haand, og det er godt og fortrøstende, at Herren kun forlanger af sine Tjenere, at de skulle være troe«. Omtalen af Andersens trofasthed og sindigheds ånd er vel en indpakket hilsen til Becker, og Kalkar fortsætter: »Denne Troskab i Herrens Tjeneste er altid forbunden med Ydmyghed. Det er Skade, at saa mange snart svigte«, og så går det løs mod Hjorth, som Becker havde boet hos i Madras, og som sendte en hilsen med til bestyrelsen i København: »Havde Hjort blot stillet sig Guds store Barmhertighed for Øie og ikke sit eget kjære Jeg, da vilde han ikke saa snart have forladt os. Kunde han endnu gaae i sig selv og erkjende sin Daarlighed og blive alvorlig, var der maaskee Haab om, at han endnu kunde tjene den danske Mission; hvordan han har det, veed jeg ikke«. ³¹⁰ Brevet slutter med, at Kalkar håber, at Becker lader bestyrelsen vide det, og at det altid vil være »os« kært at modtage udførlige meddelelser fra Dem »baade hvad der angaaer Guds Riges Gjerning, og hvad der vedrører Dem selv, og hvad der egner sig til offentlig Meddelelse vil ogsaa, saa vidt der er Plads«, blive optaget i Dansk Missionsblad, og Kalkar ønsker: »Vor Herre Jesus Christus bevare Dem i Frimodighed og Ydmyghed«. ³¹⁰

Kalkars brev nåede frem til Becker i Rajahmundry 30.april, og frimodigheden var større end ydmygheden, så Becker greb straks dagen efter modtagelsen – 1.maj – pennen og svarede Kalkar, at han læste brevet med bedrøvelse i stedet for med glæde; han havde udbedt sig et bestemt svar af hele bestyrelsen, om de 600 rdl., han havde fået til overrejsen til Indien, skulle tilbagebetales af den lutherske synode i Pennsylvanien. Da Kalkar ikke havde »beæret« ham med et svar, måtte han atter omtale denne sag og ville i det væsentligste henholde sig til Kalkars egne ord:

1. I bestyrelsesmøderne 25.maj og 31.aug. 1868 havde man ifølge Kalkars egen skrivelse vedtaget, at såfremt Becker fastholdt sin beslutning om at gå til Telugulandet, ville han modtage den ham engang lovede rejseunderstøttelse.

2. I skrivelser af 25. og 31. juli 1869 havde Kalkar, da han fandt Heyers plan usikker, ikke kunnet tilråde missionsselskabet at påtage sig udgifterne ved rejsen til Ostindien, men dog været villig til at tilstå Becker af missionens kasse 200 rdl.

3. Den 17. sept. 1869 havde Kalkar erklæret til Frimodt, at han kun ville udbetale Becker rejsepengene under følgende betingelser: at Dr. Heyer var Penn.synod.s befuldmægtigede; at nævnte synode antog Becker som missionær i Telugulandet, og at det amerikanske selskab ville være det danske Missionsselskab taknemmelig for, at det betalte Beckers overrejse til Indien. Dette havde pastor Frimodt samme dags aften givet Becker skriftligt, »paa det ingen videre Misforstaaelse skulde finde Sted med Hensyn til »Betingelserne«.

4. Endelig havde Kalkar selv 29. sept. s.å. meddelt Becker, at bestyrelsen for missionsselskabet havde tilstået ham 600 rdl. til rejsen.

Becker ville ikke nu sende Kalkar alle dennes egne breve, da han ønskede at sende dem til sit selskab, hvis sagen ikke »ordnes«; han formodede også, at Kalkar havde kopier deraf, så han kunne se, at uddragene deraf ikke var falske.

Og så føjer Becker til: »Men maa jeg nu spørge Dem, kjære Hr. Doctor! er her en eneste Udtalelse om mine Rejsepenges Tilbagebetaling? Først efterat jeg med god Grund har meddelt Penns.Synod, at det danske Missionsselskab betaler min Rejse til Indien, og først efterat jeg har sagt Danmark Farvel, gjør De Krav paa Pengenes Refundering. Jeg kan ikke nægte, at jeg finder en saadan Fremgangsmaade lav og saare krænkende, og udbeder mig derfor atter Bestyrelsens Erklæring i denne Sag. At jeg indtil denne ankommer, forholder mig taus, kan vist ikke undre Dem«. ³¹¹ At Kalkar må have fundet dette brev impertinent, kan der ikke være tvivl om.

Intetanende om Beckers kommende udfald kunne Kalkar sidst i april 1870 skrive til Grønning i Åbenrå – ud fra Beckers decemberbrev bl.a. – at det glædede ham, at Becker var tilfreds; »at der er indtruffen nogen Misforstaaelse med Hensyn til ham, kan jeg ikke mindes. Jeg har i det Væsentlige havt den samme Forestilling om ham, som De og Schmidt, der har tilskrevet mig sin Mening fra Amerika«. ³¹²

Fra Schmidt hørte Kalkar i et brev skrevet fra Flensborg 10. maj 1870; heri fortalte han, at da det varede så længe, inden han kunne rejse med et sejlskib direkte til Indien, var der blevet truffet den foranstaltning, at han skulle rejse via Suez, og det kan kun have glædet Kalkar, at Schmidt oplyser, at han erklærede sig tilfreds med mindre,

end Becker har fået udbetalt for rejsen fra Suez til Madras, for hele rejsen fra New York. Hvordan dette har været muligt oplyses ikke, og Schmidt var da også på sin rejse til Indien endnu kun nået til Flensborg; han havde først tænkt på at tage en tur til København; men da det dog næppe var nødvendigt, så opgav Schmidt dette, og ville blot sende Kalkar en afskrift af den del af forhandlingerne på konventet i Chicago, hvori de af missionselskabet i København udlagte penge omtales. Sekretæren for missionsafdelingen, Rev. B.M.Schmucker i Reading, Pa. havde bedt Schmidt om at hilse Kalkar og sige, at de af det danske Missionselskab udlagte penge skulle blive refunderet, saasnt der ville være penge nok dertil i missionskassen. Synoden håbede, at Kalkar godhedsfuldt ville vente så længe, da der gjordes et betydeligt krav på dens kasse ved optagelsen af Telugu-missionen og udsendelsen af 3 arbejdere. Schmidt vidste, at Becker allerede nu for længe siden var i Indien (men ikke at Becker, da han skrev sit brev, var død). Selv regnede Schmidt med, at han næppe var i Indien førend i midten af juli måned,³¹³ »da det ikke er godt strax at gennemgaae den ganske varme Tid«; han glædede sig da til at kunne besøge både Hermannsburg og Basel på udrejsen, der var planlagt over St. Gotthard til Triest. Hvis Kalkar måtte have noget at meddele Schmidt, ville et brev kunne træffe denne i Flensborg til 20.maj. Der sluttes med, at Grønning ville kunne fortælle mere, da han ventedes at komme til København med det første.³¹⁴

Dr. Kalkar befriedes for yderligere korrespondance med Becker i besvarelse af dennes brev af 1.maj 1870. Den 8.maj s.å. døde Becker aldeles uventet i Rajahmundry. I en slags nekrolog i Dansk Missionsblad 1870 omtales Beckers udvikling efter hans optagelse på den danske missionskole 4.maj 1863, »paa hvilken han gjorde gode Fremskridt«. Videre bl.a. om Grønnings forespørgsel om at overlade en eller to elever fra missionskolen til det amerikansk-lutherske selskab som udsendinge til de stationer i Telugulandet, selskabet havde måttet forlade. Det danske Missionselskabs imødekommende vedtagelse i mødet 12.marts 1867 blev af Becker grebet »med megen Begjærlighed«, så han oversendtes til Grønning i Haderslev for at lære Telugusproget og uddanne sig videre ved den undervisning, han i teologiske discipliner kunne modtage i Haderslev. Det omtales, hvorledes den pludselige ændring, det amerikanske selskab havde foretaget med hensyn til Beckers snarlige udsendelse, på grund af pengemangel og svigtende interesse i Amerika, havde »gjort et smerteligt Indtryk paa den livlige og

altid til Reiser beredte Mand«, altså Becker. »En kort Tid smigrede han sig med det Haab, at en *nordslesvigsk Forening* kunde udsende ham, hvortil den vistnok havde været tilbøielig, om den havde havt Evne, og om Forholdene havde tilstedet det, men da dette Haab glippede, vendte han ifølge en i Bestyrelsesmødet den 31te October 1868 fattet, ikke heldig, Beslutning tilbage til Missionsskolen. Opholdet her var ham, der havde havt Udsigt til at kunne begynde den egentlige Missionsgjerning, nu trykkende, og han længtes hver Dag efter at kunne finde en selvstændig Virksomhed«. Mellemspillet med Hermannsburgerne omtales kort, hvorefter fulgte »et nyt Forlangende« fra det nævnte amerikanske selskab om at få Becker udsendt som dets missionær, eftersom de nu kunde begynde gerningen igen i Rajahmundry. »Med megen Glæde gik han ind paa dette Forslag«, videre gengives udviklingen med rejsen til Madras, hvorfra han begav sig til Rajahmundry: »alt syntes i høi Grad at stemme overens med hans Tilbøielighed, og hans Breve til Forskjellige vidnede om, hvor glad han var ved endelig at have naaet sit Maal; man skjønnede ogsaa i Ostindien, at han kunde blive en dygtig Mand«. »Men« – og så slår forfatteren af nekrologen, utvivlsomt Kalkar, over i et skriftsted »vi lære ideligt, at Guds Veie ikke ere vore Veie og hans Tanker ikke vore Tanker«, før Beckers sygdom og hans ilterhed omtales: »Becher havde faaet noget Udslet, hvilket Europæere ofte faae der af Hede; mod dette anvendte han, som altid var ilter, voldsomme Midler, der sloge indad og formodentlig paa Hjernen«. ³¹⁵

Søndag den 8. maj 1870 (3. søndag efter Påske) overværede Becker gudstjenesten, sang Telugusalmer med, medens den gamle Missionær Dr. Heyer, »der havde været den nærmeste Anledning til Bechers Reise til Ostindien«, prædikede. Straks efter blev Becker upasselig, måtte gå tilsengs, tog endnu et koldt bad og indhyllede sig i våde lagner. »Da Lægen, hvem man søgte, gav ham medicin, kunde han ikke mere tale«. Snart efter var Becker indsovet. – For det amerikanske missionsselskab var det en meget svær prøvelse for troen, at Becker efter så mange års forberedelse kun fik lov til at arbejde få måneder. ³¹⁶

Becker blev begravet på kirkegården i Rajahmundry ved siden af en i 1866 død amerikansk missionær Rev. A. Long og dennes to børn. ³¹⁷

Afsluttende kom der efter et par års forløb endnu en efterretning vedr. Becker, idet H. C. Schmidt gennem Kalkar kunne hjemsende 22 rdl., en slags boopgørelse, til gartner Becker, missionærens slægtning i Danmark. ³¹⁸

Grønnings arbejde for nye missionærer til Indien. Refusionen til DMS. Juni 1870-1872

H.C.Schmidt nåede frem til Rajahmundry i august 1870; han viedes senere Nytårsdag 1874 i Leipzigmisionens lutherske kirke i Bombay til Giovanni Bleshøj, hans gode bekendt fra Taulov.³¹⁹ Men inden da var en anden danske missionær ved Grønnings mellemkomst kommet til Telugumissionsmarken. I juni 1870 havde Heyer opfordret Grønning til at skaffe ham 2 nye missionærer. Det blev kun til een ny, Iver Kristian Poulsen, født i 1846, tidligere elev på missionsskolen i København. Efter interne stridigheder på skolen var han med 3 andre elever blevet udelukket af denne og hans forbindelse med Det danske Missionsselskab hævet.³²⁰ Straks efter Heyers henvendelse kom Poulsen til Grønning og fortalte om sin afsked fra skolen. I forbindelse hermed skriver Grønning til Kalkar: »og da jeg hørte i Kjøbenhavn af Frimodt og Andre, at det var en Misforstaaelse imellem Dem og Eleverne, og at det var kun Noget, som saa let forefalder i det menneskelige Liv, saa besluttede jeg i Guds Navn at hjælpe Poulsen paa Vejen til Ostindien«. Grønning har været beklemt ved situationen, men var ivrig efter at sikre sig Poulsen; han har drøftet sagen med Frimodt, ikke med Kalkar, og var klar over, at Poulsen ikke var hovedmanden i skoleoprøret, og Grønning bemærker i nævnte brev: »men nu først seer jeg, at Herren mager Alt til sin Ære og Missionens Fremme. Det skal glæde mig, hvis De ogsaa troer, at Vorherre har viist os Vejen«. ³²¹

Poulsen var straks villig til at optage arbejdet blandt teluguerne efter hans afdøde ven Becker; han kunne sejle fra London 28. august 1870 og kom til Rajahmundry 22. januar 1871, hvor han den påfølgende dag ordineredes af Heyer og H.C.Schmidt. Straks efter forlod Heyer Indien; han døde i 1873 som husfader for et teologisk seminarium i Philadelphia.³²²

Poulsen kastede sig over studiet af Telugusproget; efter nogle måneders virksomhed i Rajahmundry blev han alvorligt syg og forflyttedes til den mere sunde station Sammulcotta, hvor han genvandt sit helbred, så han kunne genoptage arbejdet i Rajahmundry med ny energi. I januar 1873 blev han i Madras viet til sin forlovede Henriette Andersen,

der blev den første kvindelige missionær i den amerikanske Telugumission. Senere tvang et anfald af tyfus Poulsen til med sin familie at rejse tilbage til Danmark og USA i 1880-81. 1882 vendte han tilbage til Indien med kone og et barn, mens 3 børn blev hos venner i Danmark. Poulsen var derefter knyttet til stationen Sammulcotta. Dårligt helbred tvang påny i foråret 1888 Poulsen med familie til at forlade Indien, og han blev efter et kort ophold i Danmark præst for en dansk luthersk menighed i Portland, Maine.³²³

Kalkar slap – som nævnt – ved Beckers pludselige død for at forklare denne nærmere om kravet om tilbagebetaling af de 600 rdl. for hans rejse til Indien, et beløb, der svarede til \$325. I USA blev kassereren i det amerikanske missionselskab instrueret om at betale Det danske Missionselskab det udlagte beløb; men det trak på grund af de store krav, der netop da stilledes til selskabets kasse, ud indtil hen på sommeren 1870; dette skyldtes udsendelse af 3 missionærer, reparationer på bygninger og ordningen af forholdet til Church Missionary Society. Sekretæren i det amerikansk lutherske missionselskab B.M. Schmucker beder i et brev af 11. juli 1870 Kalkar undskylde, at det har trukket ud med betalingen af de udlagte penge, og lover, at hvis det i fremtiden skulle ske, at man fra Danmark af ydede Amerikanerne en sådan gunst, skulle tilbagebetaling ske prompte. Også for undervisningen i Danmark af Becker og vist også af Schmidt var amerikanerne det danske selskab taknemmelig og havde ønsket, at Schmidt på vej til Indien med besøg i København skulle fremføre selskabets påskønnelse af den viste venlighed; men skade på et dampskib havde tvunget Schmidt til at anløbe Hamburg i stedet for København som planlagt. Schmucker vidste derfor ikke, om Schmidt havde besøgt København. I dette brev forklarer Schmucker også, at the General Council of the Lutheran Church in America, til hvilket man så venligt havde overladt Becker, var et nydannet selskab bestemt til at omfatte lutheranere, der strengt og hjerteligt holdt sig til deres kirkes tro og bekendelser i modsætning til dem, der havde opgivet deres forskellige doktriner, og fra hvem den hidtil i Indien i Rajahmundry udøvede mission nu var overført til det nydannede selskab. Til dette sluttede sig næsten alle svenskerne, mange af nordmændene og en stor del af de tyske kirker. Schmucker mente, at den lutherske kirke i Danmark ville have venlig sympati med det nydannede selskabs arbejde og stilling derovre.³²⁴

Pengene sendte Schmucker gennem Grønning i Åbenrå, omskrevet

til 63 pund Sterling 5 sh. Denne havde nu fået den idé – fremsat i brev af 28.juli – at Kalkar måske ville tillade, at summen anvendtes på en ny missionskandidat, Grønning havde fundet, en ung slesviger Jørgen Bruhn, idet Kalkar – efter Grønnings opfattelse – havde haft i sinde at skænke den afdøde Becker beløbet, en opfattelse, der ikke synes at være belæg for. »I det Mindste vil De vel tilstaa den Deel af Summen til Jør. Bruhn, som jeg sendte i dette Øiemed ved Hr. Sletsgaard«. ³²⁵ »Vil De have den Godhed, at lade mig vide, om jeg skal sende Dem Anviisningen, eller i Tidens Løb Penge for vor Ven Bruhn?« Og så slutter brevet med et suk over den udbrudte tysk-franske krig: »Hvad vil der blive af Missionen i denne forestaaende Krig. Gud, vor Frelser, holde sin Haand over os Alle og give os snart Fred til Kirkens og Statens Velfærd. Alt er i Gud Faders Haand. O de mange, mange unge Folk, som skulde bløde og døe i denne Tid, og den endnu talrigere Skare, som skal lide voldsomme Smerter! Gud see i Naade ned til os Alle. O du Guds Lam, som bar Verdens synd, Forbarm dig over os«. ³²⁶

På grund af en rejse til Sverige varede det noget, før Kalkar kunne svare Grønning; men han fandt sig ikke berettiget til at anvende den fra Nordamerika tilbagebetalte sum for Beckers rejse til Jørgen Bruhns undervisning, men måtte anmode om, at den indbetaltes til Det danske Missionselskab. Derimod kunne Kalkar meddele, at selskabet på et møde 29.juni havde bestemt, at Bruhns undervisning ikke skulle koste noget indtil den 1.maj 1871, »saafremt hans Fader ønsker det, men afholdes af det danske Miss.Selskab, hvorimod hans Underhold betales«. ³²⁷ Brevet slutter som Grønnings med en henvisning til den pågående krig: »Det er saare alvorlige Tider, der atter ere opgaaede over Verden; vi maa takke den himmelske Fader, at vi høre til et ubevægeligt Rige, hvis Fyrste er den Gamle af Dage og bevare Fortrøstningen til, at Han vil lede Alt efter sin Naades Raad«. Kalkar skulle ikke nærmere udtrykke – over for Grønning – hvad han ønskede m.h.t. krigens udfald. ³²⁸

Det var Heyers ønske, at Grønning skulle skaffe 2 missionærer til Telugulandet, den ene blev som allerede omtalt Iver Kristian Poulsen. I et brev af 22.april 1870 er Kalkar inde på at anbefale en anden af skolens elever: »Saafremt De paa Deres gamle Missionsmark kan bruge en af Vore, da have vi nu en udlært ung Mand ved Navn Petersen, som jeg i alle Henseender kan anbefale som en beskeden, duelig og Herren elskende Person. De kan selv gjøre Bekjendtskab med ham, naar vi have den Glæde at see Dem her, hvortil De har givet

os Udsigt i Deres Brev«; der sluttes med hilsen til Grønning's hustru og ønsket om Guds rige velsignelse i kirke og hus.³²⁹

Grønning måtte så sende Kalkar den ham tilsendte anvisning på de 66 pund Sterling og føjer i brev af 22. august til: »Det glæder mig meget, at Selskabet i America har refunderet den Sum, som jeg ogsaa bad dem om, men de have aldrig tænkt paa nogensomhelst Godtgjørelse for Schmidt, som var næsten 3 Aar i mit Huus, og som jeg maatte underholde med Alt. For Becher fik jeg heller Intet. Det er nu saaledes Americanernes Fremgangsmaade, at de give Intet for Uddannelsen«.

Men nu gjaldt det den unge Bruhn. Om hans undervisning skriver Grønning: »Maaske det var ønskeligt, hvis vor kjære Bruhn kun fik Underviisning 1 Time hveranden Dag i Bibelkundskab, hveranden Dag 1 Time i Kirkehistorie, 2 Timer Engelsk, 2 Timer Græsk og 2 Timer Latin om Ugen, i Alt 12 Timer hver Uge«.

Grønning var meget glad for Bruhn, mens den af Kalkar foreslåede Petersen lades ude af betragtning. Om Bruhn skriver han i dette brev: »Vorherre vil og kan velsigne den kjære Mand, at han studerer sig ind i Menneskets Tarv og Trang, og finder Ord i Guds Ord til at udtale den, saa at den vækker Længsel efter en Frelser og Saliggjører. Ja maatte han og alle Missionærer og Præster studere sig ind i Jesu Hjerte, som brast af Kjærlighed for os arme Mennesker«. Den pågående krig får også et par ord med: »Det er, som De siger, en meget alvorlig Tid. Maatte denne Tugtelse tjene mange Sjæle til Bod og Bedring. Derom prædikede jeg paa den almindelige Bededag, for næsten 4 Uger siden«, og så fortsætter Grønning mere almindeligt: »Min Kirke bliver, Gud skee Lov ved at blive godt besøgt, det skal være min bedste Løn, ellers er den kun lille. Vi ville bede med en engelsk Missionær, Mr. Bowden, som havde kun lidt for sin Møje »Lord, give us souls for our toil«. Gud give, at mange Sjæle i Christenheden og iblandt Hedningerne maa blive Christi Løn, og at Christus, Guds Søn, maa være vor Løn, naar vi skal af Verden udvandre«. Der er kærlige hilsener til Kalkar og hans familie til slut, men i et NB beder Grønning om anerkendelse for modtagelsen af den amerikanske anvisning, samtidig med at han bemærker: »Vor Regning staaer da saaledes, at De i Efteraaret 69 har modtaget 74 Rd. 2 Mk. Nu ikke for Becher, men for Jørgen Bruhn. I Sommer af mig modtaget 100 Rd. for ham«.³³⁰

Endnu havde danskheden en af sine fornemme repræsentanter i Nordslesvig, den tidligere oftere omtalte pastor J. Johansen i Haderslev; han måtte forlade sin stilling, da han ikke ville bede for de tyske

våbens sejr i den fransk-tyske krig i 1870, men nægtede;³³¹ han havde i juli 1870 kunnet sende missionselskabet 100 rdl. fra en unævnt dame G.N., og Kalkar bad ham i brev af 21. s.m. bringe »den ædle Kvinde, som har tænkt paa det danske Missionselskab« den hjerteligste tak; der havde netop i 1870 været krise i missionselskabet, »svære tider i de sidste Maaneder« skriver Kalkar i brevet; men de mange pengebidrag, der indsendtes, gav ham den fortrøstning, at denne krise ville blive overstået. Om krigen bemærker Kalkar her: »Jeg kan nok forestille mig, i hvilken Spænding de store Begivenheden, foran hvilke vi staa, sætte Nordslesvigerne. Vi maa bøje os for Ham, der holde Folkenes Skjæbne i sin Haand og udfører Alt efter sin Visdom. Hvorhen vore Ønsker gaa, behøve vi ikke at sige«.³³²

Lidt senere – 9.sept. – kunne Kalkar sende Grønning den ønskede kvittering for den nordamerikanske refusion og samtidig havde man den »ære« at sende Grønning 100 rdl.; det var foranlediget af en ytring i brevet fra sidstnævnte af 28.juli s.å. og i det hele vel også af dennes ytringer om det amerikanske selskabs manglende betaling for også H.C.Schmidts ophold i hans hus. Det kan heller ikke have været Kalkar ukendt, at Grønning havde 3 sønner under uddannelse og trods hustruens arv ikke kan have været velstillet. Da DMS i 1867 havde sendt Grønning de 100 rdl., var det også forudsætningen, at denne ikke skulle have bekostning på Beckers ophold og ulejlighed (det sidste kunne vel vanskeligt undgaas) med Becker, og Kalkar havde udtalt håbet om, at Grønning lod ham vide, hvad han yderligere forlangte. Dette var dog ikke sket, og siden havde Grønning jo skænket de 100 rdl. til Becker til hjælp ved dennes overrejse til Indien. »For dette ædle Tilbud, hvilket De rimeligviis har udført, have vi vist ikke i sin Tid takket Dem« – skriver Kalkar nu – »ogsaa gjentager jeg, ved Oversendelsen af de nærværende hundrede Rigsdaler, vor Tak for al Deres kjærlige Uleilighed«.³³³

Nu havde Becker ikke fået de nævnte 100 rdl., da han ikke kom over og tog afsked med Grønning i Åbenrå, så det blev ved løftet; men Grønning vedkendte sig med taknemmelighed, at han havde modtaget 200 danske rdl. for Becker; den sidste gave fra selskabet havde han ikke gjort regning på. Om han skulle anvende de 200 rdl. på »ham« (Schmidt? eller Poulsen?),³³⁴ hvis rejse til Madras, han havde måttet betale, »vil Tiden lære«, den halve del af 90 pund Sterling ønskede han, at det amerikanske selskab straks ville refundere. Grønning skriver videre i dette brev af 27.sept., at han for en times tid siden

fik brev fra Schmidt, der da var kommet til dr. Heyer i Rajahmundry; han sendte brevet til Kalkar og bad ham give det videre til Bruhn, »som vistnok vil læse det med stor Interesse og bede Herren om at bane Vejen for sig til Schmidts Bolig«. Grønning føjer til: »Tilslidst haabe vi, at vi Alle maae samles i de Saliges Boliger formedelst Christi Fortjeneste; der er da Striden endt, Graaden aftørret, Savnet stillet og Sorgen glemte«. Foruden med de sædvanlige hilsener til Kalkar og familie sluttet der af med: »Hvis jeg kan faae Tid og Lejlighed, kommer jeg til Deres Møde i October«. ³³⁵

Nu var det så den unge Jørgen Bruhns uddannelse, Grønning var optaget af. Allerede i foråret 1870 havde Kalkar oplyst om ham: »Efter at have prøvet den unge Bruhns Kundskaber, som dog ere tarvelige, have vi besluttet at optage ham på den danske Missionsskole, og det af den Grund, fordi han har gjort et behageligt Indtryk paa os ved sin Personlighed, dernæst fordi han er en Slesviger og for det tredie for Deres Anbefalings Skyld«, og tilføjer: »Det vil være nødvendigt, at han faaer nogen særlig Underviisning navnlig i Engelsk og Græsk for at kunne følge med; jeg haaber ikke, at hans Fader og De har noget imod, om det end maa medføre en liden forøget Bekostning. Hovedsagen er jo, at han kan dueliggjøres til at tjene vor Herre Jesus Christus i Tro, Kjærlighed og Taalmodighed«. ³³⁶

Bruhns undervisning skulle iøvrigt ikke koste noget før 1. maj 1871, såfremt hans fader ønskede det, men afholdes af missionselskabet, hvorimod hans underhold skulle betales. Sagen var den, at selskabet havde bestemt, at missionsskolen i sin daværende form foreløbigt skulle ophøre til 1. okt. 1870. ³³⁷ Undervisningen i realfagene skulle dog fortsætte til 1. maj 1871 ved overlærer Møller, der fik løn til dette tidspunkt. ³³⁸

For Bruhns vedkommende tegnede det sig trods Kalkars velvilje ikke alt for godt. Kalkar bemærker i brevet af 17. aug. 1870: »Hvad den unge mig saa kjære Mand angaaer, da har jeg tidt og ofte formanet ham til ikke at anstrenge sig for meget; hans Lærere mene, at han ikke har let ved at lære, og at han er tilbage i Meget. Maaskee det er Grunden til, at han anspænder alle sine Kræfter; men det kan ikke nytte, at det sker paa hans Helbreds Bekostning«. ³³⁹

Kalkar fik så lyst til at afholde en prøve med den unge Bruhn, der da snart havde været på Missionsskolen ½ år, og han skrev 9. sept. til Grønning, at det ville være ham kært, hvis Grønning kunne komme til København for at overvære denne bebudede prøve engang i oktober

måned. Den 25. oktober skulle det store missionsmøde holdes, hvor den danske mission skulle gøres til genstand for forhandling. Kunne Grønning komme og deltage i mødet, ville det være godt. Om krigen, der da havde udviklet sig gunstigt for tyskerne og katastrofalt for den franske kejser Napoleon, skriver Kalkar: »Dette Aar har atter bragt os saa umaadelig store uventede Verdensbegivenheder, saa at Hjertet atter maa bevæges stærkt, og vi kommer til at bøie os for ham, som nedstøder de Høie fra Thronen og hæver de Ringe fra Støvet. Ham tilhører Æren«. ³⁴⁰

Grønning er nu nok ikke nået over til København på denne tid; men han havde i hvert fald da erklæret sig villig til at betale Bruhns ophold 1.nov.-1.maj med 100 rdl. ³⁴¹

Så gik da vinteren for Jørgen Bruhn i København, og en bestemmelse skulle nu træffes m.h.t. hans videre undervisning. I begyndelsen af april 1871 benyttede Grønning lejligheden, da en af hans sønner ville rejse over til Bruhn, til med sønnen at sende Kalkar et par linjer for at spørge ham om Bruhns uddannelse under hans vejledning. Det hedder også her: »Hvorledes tænker De om hans Uddannelse, og hvor meget De mener den vil koste? Øvrigheden her vil vel næppe tillade ham at komme herover, ellers ønskede vi jo gerne at have ham her. Vi ville derfor indtil videre bede Dem om, at have den Godhed at sørge for Jørg. Bruhns Underviisning, og jeg skal med Glæde betale Alt, saa sandt Herren hjælper mig dertil. Jeg tvivler ikke om, at han vil gjøre det.« ³⁴²

Samtidig med at Grønning skrev til Kalkar, vedtoges det i Missionselskabets bestyrelse 3.april, at da Missionsskolen aldeles ophørte til 1.maj, skulle der skrives til Grønning, at han måtte tage bestemmelse m.h.t. Bruhns fremtidige undervisning og ophold. ³⁴³ Dette meddelte Kalkar Grønning i brev af 4.april, der slutter med: »Dette har Bestyrelsen paalagt mig at give Dem Underretning om. Jeg haaber at høre nærmere fra Dem«. ³⁴⁴

Grønning synes selv på denne tid at have været i vildrede m.h.t. Bruhns videre uddannelse; han skrev til Bruhn, og denne kom 28. april til Kalkar og viste ham Grønnings brev; men det var ikke tilstrækkeligt for Kalkar, der s.d. skrev til Grønning: »Da dette [brevet] kun udtaler sig aldeles ubestemt om hans Underviisning og stiller det i Udsigt, at han muligt kan blive kaldt hjem til Slesvig, kan jeg naturligviis ikke udkaste nogen bestemt Plan for hans fremtidige Dannelselse. Thi De vil selv tilstaa, kjære Hr. Grønning! at to Maaneder ikke er nogen synder-

lig Tid til en Forberedelse og at udkaste en Plan for en fuldstændig Uddannelse, der afbrydes efter et Par Maaneders Forløb, vilde være unyttigt. Efter Bruhns Ønske er vi derfor blevne enige om, at han anvender denne Tid til sine Realfag, hvori han mener at behøve Veiledningen for at blive sikker i dem; han skulde altsaa have Underviisning i Græsk 4 Timer om Ugen, Engelsk 3 Timer og nogle Timer i Stiiløvelse«. Kalkar havde ikke nogen stor lyst til at påtage sig forvaltningen af Bruhns udgifter i København og foreslår: »Betalingen for hans Ophold og for hans Underviisning var det vel bedst, De tilstillede ham selv, for at han kan afgjøre det med Vedkommende; dette er den mindste Uleilighed«. Det gik nu ikke sådan, og brevet ender med: »Skulde De ønske, at han efter disse Maaneders Forløb alligevel skal blive i København og der *ende* sin Forberedelse, da skulde jeg gjerne udkaste en Plan for denne og have Tilsyn med ham; men da maa det ogsaa være for en længere Tid«. ³⁴⁵

Det trak ud med svar fra Grønning, der havde planlagt en rejse til København, men ikke fik tid dertil. Da der var gået næsten 2 måneder, hvor Kalkar havde ventet på svar, greb han 26. juni 1871 pennen og gjorde opmærksom på, at han i to måneder havde ventet på svar. Bruhn havde han heller ikke set længe, så han vidste ikke engang, om Grønning havde kaldt ham hjem til Slesvig eller ville kalde ham hjem. Imidlertid havde det danske Missionsselskab udlagt penge for Bruhns underhold og undervisning, og det måtte jo refunderes, ligesom Kalkar, såfremt det var planen, at Bruhn skulle blive i København, ønskede fra Grønnings side en bestemt plan for hans fremtidige undervisning. »Jeg udbeder mig – slutter Kalkar sit brev – »derfor et bestemt og tydeligt Svar herpaa«. ³⁴⁶

Så kom der liv i Grønning, der begynder med undskyldningen om Københavnsrejsen, der ikke blev til noget; han havde ønsket mundtligt at forelægge ønsket om Bruhns fremtid, da det var bedre end at skrive derom, »især da vi her endnu vide Intet om Slesvigernes Forhold«, føjer Grønning til i sit svar af 28. juni 1871, noget kryptisk, måske m.h.t. udfaldet af den tysk-franske krig. Ellers skriver han »Det Eneste, altsaa, som jeg ikke kan besvare med Vished, er en længere Plan for Underviisningen, men jeg tænkte, at De under de nærværende omstændigheder vil godhedsfuldt indrette Alt for vor kjære B. og den gode Sag, som De synes bedst, hvorved vi ere tilfredse og taknemmelige. De vil ogsaa finde det udtalt i mit Brev til Dem, førend jeg hørte fra Dem«. Grønning var straks parat til at betale for Bruhn og skriver:

»Med Hensyn til Omkostningerne for den unge Mand, vil jeg betale Alt for ham. Jeg tænkte saaledes, at hvis B. gaaer tilbage i August, som vel bliver Tilfældet, da maaske Øvrigheden ej giver ham Tilladelse til at blive et Par Aar hos os, saa vil jeg udrede Pengene for det første Quartal – ogsaa, om Gud vil, altid hvert Quartal. – Hvis De hellere ønsker, at jeg skal strax sende Betalingen for de 2 Maaneder, da vil jeg gjøre det efter Deres Ønske.«³⁴⁷

Der var brug for en ny missionær i arbejdet i Indien. Fra Schmidt var der gode efterretninger, kan Grønning oplyse i det netop citerede brev af 28. juni; men den gamle dr. Heyer havde overladt arbejdet til ham og Poulsen og var ankommet til London, hvorfra han efter et kortere ophold i England ville rejse til Amerika til sin »Hytte«, som han havde oplyst over for Grønning, i Somerset, Pa., i USA, og her agtede han, God willing, at skrive en Missionens »A Grandfather's Tales for Children«; hertil skulle ogsaa Grønning levere bidrag efter Heyers ønske, og han var netop i færd med at skrive disse. Bogen er næppe blevet skrevet; Heyer, der var sidst i 70'erne kom 1872 i andet arbejde og døde i efteråret 1873.³⁴⁸

Grønning gik stærkt op i sin gejstlige virksomhed i Åbenrå. I det lige nævnte brev oplyser han, at han ville så gerne endnu engang i år besøge Kalkar, »hvis Tiden tillader det«. Jørgen Bruhn må have været i Nordslesvig og ogsaa besøgt Grønning; nogen plan for Bruhns arbejde havde han ikke fået udarbejdet, da Bruhn rejste tilbage til København; men Grønning medgav ham en plan, der havde været udarbejdet for H.C. Schmidt til Kalkars orientering, men indrømmede, at den ikke uden videre kunne anvendes, da Telugu-sproget ikke kunne læres dér, og det var en grund til, at Grønning fandt det ønskeligt, at Bruhn måtte få tilladelse til at være i Åbenrå nogen tid, i det mindste et år. »Vi haabe ogsaa« – skrev Grønning, »at Herren vil hjælpe os i denne Henseende. Han hjalp jo Schmidt saa godt over alle Vanskeligheder«. Nu bad Grønning så Kalkar om efter omstændighederne at indrette en plan for Jørgen Bruhn for det næste kvartal.

Grønning sendte 100 rdl. med Jørgen Bruhn og føjede til: »Maaskee jeg skylder mere, maaskee mindre. Vil De godhedsfuld betale for ham, eller sige ham, hvor han skal klarere«. Det var åbenbart Grønnings private midler, der måtte holde for, så han bemærker: »Jeg ønsker imidlertid ikke, at Summen pr. Quartal skulde overstige 100 Rdl., hvis det lader sig indrette; thi for en mindre Sum kan jeg holde mine Sønner paa Skolen end 300 Rdl. pr. Quartal, og for det Halve i Haderslev.«³⁴⁹

I begyndelsen af august kunne Kalkar kvittere for modtagelsen af de 100 rdl. og medsendte regning fra missionselskabets kasserer over, hvad der var udlagt for ham fra 1. maj til august, dog kostpengene for sidste måned inklusive. Efter aftale med Bruhn skulle den nye plan for hans undervisning begynde den 1. sept., til hvilken tid Kalkar håbede at få sagen ordnet i overensstemmelse med »hans og vort« ønske; Kalkar fandt det udmærket, at Bruhn i slutningen af sin forberedelse også lærte Telugu-sproget hos Grønning.³⁵⁰

Først sidst i oktober 1871 opfyldte Kalkar sit løfte og lod Grønning vide, hvordan den unge Bruhns undervisning var ordnet. Det blev 6 ugentlige timer i de teologiske fag, ved præsterne Hohlenberg og Stein, den sidste den senere Viborg-bisp; så var der 3 timer engelsk og 2 timer græsk pr. uge. Kalkar bemærker om Bruhn: »Hans Lærere giv ham et godt Vidnesbyrd, hvad Flid angaar, men om han derfor virkelig kan blive dannet til Missionær, lader sig endnu ikke sige; han har mange Planer og forskjellige Forslag, hvilke han dog snart igjen forandre«. M.h.t. Grønnings bemærkninger om udgifterne til hans undervisning og underhold i København oplyser Kalkar: »Missionselskabet udlægger Pengene for ham; han kan ikke leve for mindre end 200 Rd. om Aaret; det er aldeles *umuligt*, at hans øvrige Underviisning kan skaffes til veie for de andre 200 Rd., da den engelske og græske Underviisning alene koster 130 Rd., saa at der Intet er tilovers synderligt til den teologiske. Jeg maa derfor bede Dem at tage under Overveielse, om De vil koste mere paa ham end 400 Rd. eller træffe en anden Bestemmelse. Herom vil jeg bede Dem at lade mig vide Deres Mening«. ³⁵¹

Grønning svarede omgående (30. okt.), at det glædede ham, at Bruhn (»vor kjære, unge Ven, J. Bruhn, hedder det i Grønnings sprog) er nu ret i Gang og beviser megen Flid ved sit Arbeide i Jesu Navn,« og det hedder videre: »Det er jo et Arbeide i Troen og en Gjerning i Kjærligheden, i Christi Kjærlighed, som tvinger os. Herren hjelpe og styrke ham og os Alle i denne store Gjerning«. Grønning havde netop været i færd med at skrive til Bruhn og sende ham 100 d.rdl. for det sidste kvartal, som han skulle bringe Kalkar for Undervisning etc. og føjer til: »Hvis det har kostet meer end 220 D. fra Mai til ult., da vil jeg gjerne betale det og ligeledes for Fremtiden, saa længe Vorherre vil have ham i Kjøbenhavn. Vi haabe jo, at J. Bruhn vil ogsaa sige med os; Jeg være vil, O Jesus mild,« og hele verset citeres, hvorefter Grønning fortsætter: »Derefter skal jeg ogsaa blive, hvor jeg er«. Lidt længere fremme skrives: »Han hjelpe os ogsaa til at gjøre lidt for Hedningernes

Frelse og Salighed. Ved alt vort Arbeide for Guds Rige ville vi sige og synge med Poul Gerhardt:

Nun ich kann nicht viel geben
In diesem armen Leben
Eins aber will ich thun:
Es soll dein Tod und Leiden
Bis Leib und Seele scheiden
Mir stets in meinem Herzen ruhen«

Og så slutter Grønning: »I denne Kjærligheds Lue vil Herren bevare os Alle og give Held og Lykke til vort Arbeide, Missionen drives og trives i Jesu Navn«.

Fra Schmidt havde Grønning hørt for kort tid siden: »det gaaer ham, Gud skee Lov! godt. Vorherre og Frelser er altid saa god og nedladende mod den Sjæl, der hænger ved ham og sætter sin hele Tillid til ham. Han var og blev saa sund i Troen, og det vil jo ikke sige saa lidt«.³⁵²

Kalkar havde iøvrigt på denne tid forbindelse med H.C.Schmidt, som også han satte højt; han kvitterer 14.okt. bl.a. for modtagelsen af en sum på 52 rdl. til Schmidts moder i Flensborg³⁵³ og tilføjer: »Selve Deres Brev har det været mig en Glæde at modtage, da det vidner om den usvækkede Iver for den Sag, til hvilken De har indviet Deres Kræfter. Det er alvorlige Tider for Vor Herre Jesu Christi Kirke, muligen vil der i Hedningelandene opstaae nye livskraftige Kirker, medens en Deel i Europa vender sig bort fra den Herre, der har kjøbt dem med sit eget Blod. Da vil ogsaa Missionens Gjerning staae som et stort Vidnesbyrd mod dem, som endnu ikke forstaaer at paaskjønne den«; det ville være Kalkar en glæde at høre fra Schmidt og hans kollega derude missionær Poulsen.³⁵⁴

Kalkar kvitterer 3.november for de 100 rdl. og aflægger summarisk regnskab for Bruhns underhold og for undervisningen i græsk og engelsk. De teologiske lærere ville Kalkar først betalt til nytår; han oplyser iøvrigt: Bruhn »er meget glad ved sin Underviisning; det er gode Lærere af vore bedste, gudfrygtige og dygtige unge Præster«.³⁵⁵ Mod årets slutning ønskede Bruhn en opgørelse over, hvad der var udlagt for ham siden forrige opgørelse; her optræder også 35 rdl. for de to teologiske læreres undervisning for 3 måneder; den fremsendtes til Grønning med brev af 3.jan. 1872;³⁵⁶ Kalkar eller missionselskabet

havde et tilgodehavende på 69 rdl., som Grønning straks må have sendt, så Kalkar kan kvittere i brev af 9.jan.³⁵⁷

Ved påsketid havde Jørgen Bruhn bedt Kalkar om en lille ferie, så han kunne vende hjem til Åbenrå. Forholdet var det, at han åbenbart var blevet usikker om sit missionskald.³⁵⁸ Det bliver i første omgang pakket noget ind i brev fra Grønning til Kalkar 3.april 1872. Grønning havde tænkt sig at sende penge til Kalkar med Bruhn, omtrent den sum, han skyldte selskabet for sidste kvartal. Bruhn var da i besøg i Åbenrå; »imidlertid ønske vi« – skriver Grønning – »at Bruhn bliver nogle Uger hos os, da vi allerede i længere Tid have ventet paa Brev fra America. Selskabet der, saavidt vi vide, ønsker at see vor kjære Ven og at give ham den sidste nødvendige Uddannelse, »the finishing stroke«. Han vil selv skrive til Dem og tillige med mig takke Dem for Deres Velvillighed i at hjælpe ham og ved Deres gode Raad o.s.v.« og så kommer det: »Kjøbenhavn er imidlertid ikke det bedste Drivhuus for Missionen, som De vistnok selv ofte har følt og erfaret, dog ville vi ingenlunde kaste Vrag paa Stedet, og Kirkens Brøst alene, men især paa vort eget Hjerte! Den kjære unge Bruhn klager over Kulde, men vi gamle have vel her og allevegne den samme almindelige Klage, og derfor gives der kun et Sted og een Mand, hvor og ved hvem Hjertet kan blive varmt for Missionen, blive modigt til at gaa i den hellige Krig. Herren hjælpe os Alle for sit Navns Skyld. Med mange Tak for Deres kjærlige Deeltagelse i Bruhns Sag og den Venlighed, som De stedse har beviist mod mig«. ³⁵⁹ Det er vemodigt opgivende.

Samme dag skrev Jørgen Bruhn til Kalkar, ligeledes fra Åbenrå; han begynder med at omtale den lille påskeferie, Kalkar havde indrømmet ham, »for at jeg kunde forhandle med Herr Grønning og mine Forældre om min Stilling lige overfor Missionen. Efter flere Dages Overveelse er jeg ved en Samtale med Herr Grønning kommen til det Resultat, at jeg foreløbig bliver i mit Hjem, for at afvente et Brev fra Amerika, da vi mene, at Missionsiveren bedre vil kunne bibeholdes paa en Missionsskole, hvor alle styre mod samme Maal, end paa et Sted som Kjøbenhavn, hvor Interessen for denne Sag synes at være i færd med at kjølnes. Jeg maa derfor hjertelig takke Dem for al Deres Velvillie imod mig i de sidste 2 Aar, da jeg opholdt mig i Kjøbenhavn, fordi de baade har staaet mig bi med Raad og Daad.« Det økonomiske meddeler Bruhn, at Kalkar vil ordne; selv vil han skrive til sine lærere og takke dem for deres ulejlighed med ham, »og maaskee De eller Herr Cand. Gøricke da vil være saa venlig at udbetale Dem deres tilgodeha-

vende, saavel som min Værtinde en Fru Bluhme, hvem jeg skylder 5 Rdl. for mit Værelse for April Maaned. Endvidere maa jeg takke Dem for Laanet af Missionsskolens Bøger og Claveer, og hvis jeg tør bede Dem om at underrette Herr Pastor Grønning eller mig, om hvor De ønsker det afleveret, skal alt blive sendt til Bestemmelsesstedet«. Der sluttes endnu engang med tak for al Kalkars venlighed. Bruhn vil altid mindes Kalkar både i sit hjerte og i sine bønner.³⁶⁰ Det var en trist udvikling, også for Grønning, der havde måttet sætte egne midler ind for Bruhns uddannelse, hvilket måske betød mindre for ham, end det, at der nu ikke blev en missionær mer, som ved Grønnings hjælp kom ud til Telugufolket. Alt tyder på, at Bruhn ikke kom ud som missionær.³⁶¹ Forholdene i København efter missionsskolens lukning havde været for hårde for Bruhn, og m.h.t. hans egnethed som missionær havde Kalkar hele tiden været noget usikker. Snart efter modtagelsen af brevene af 3.april kunne Kalkar fremsende oplysninger om missionsselskabets udlæg for Bruhn, ialt 102 rdl.,³⁶² og dette beløb erstattedes derefter af Grønning.³⁶³ Iøvrigt er der utvivlsomt forbindelse mellem den velvilje, Det danske Missionselskab havde vist m.h.t. Grønning og fremsendelsen fra superintendent Godt i Slesvig af 100 preussiske Thaler courant fra ham og den slesvigske missionskomité.³⁶⁴

Forbindelsen mellem Grønning og Det danske Missionselskab synes ophørt med Kalkars afgang som formand for selskabet i 1873. Iøvrigt blev Grønning s.å. sognepræst i Ballum, hvor han virkede til 1888.³⁶⁵

I et af Grønnings sidste breve til Kalkar fra begyndelsen af 1872 ridser Grønning situationen for Kalkars virke op: »Deres sidste Brev vidner altsaa om, at De snart vil nedlægge Deres mangeaarige Embede og Arbeide i Jesu Viingaard og i hans Navn. Han vil give Dem den bedste Belønning og Hvile i de Saliges Boliger. Det er jo allerede en stor Naade at arbeide for en saadan god og mægtig Herre, men hisset gives der vel dog ogsaa en *Naadeløn*. De har haft meget at kæmpe med, med Hensyn til Missionens Fremgang. Jordbunden var jo vistnok gjødet for meget med den gamle Rationalisme, falsk Frihed og Grundtvigianismen og for lidt med Pietismen; thi den sidste er det dog fornemmeligen, hvorved Missionens Plante trives; thi det kommer saa meget an paa Samfundet med Herren og den deraf flydende Selvfornægtelse. Vi ville dog takke Gud for den begyndte Gjærning; hvad han begynder, fuldender han ogsaa. Missionen er i gode Hænder«. ³⁶⁶

Grønning som præst i landskirken og pensionist. 1868-1898

Det falder uden for denne afhandlings ramme at skildre Grønnings arbejde som præst i den slesvig-holstenske landskirke fra 1868. En kort afslutning skal dog gives, der belyser hans tilværelse i de 30 år, han endnu levede.

Ved ansættelsen i Åbenrå som diakon (andenpræst) i 1868 blev Grønning kun konstitueret, og han fik aldrig fast ansættelse her. Førstepræsten i Åbenrå var provst Friedrich Gorrissen Göttig, der holdt hovedgudstjenesterne på tysk om formiddagen, mens diakonen holdt prædikener på dansk, om sommeren som fromesser, om vinteren som eftermiddagsgudstjenester. Göttig mente, at menigheden var ødelagt af det danske partivæsen og de sidste 20 års politiske virvar; men generalsuperintendenten Bertel Godt fandt dog Göttigs virksomhed ringe; provstens forhold til de danske kirkeældste var nærmest spændt; selv tysksindede fandt ham iøvrigt egenmægtig.³⁶⁷

Grønnings umiddelbare forgænger i Åbenrå som *diakon* var Chresten Ewertsen, der stammede fra Tønder, men aldrig fik tag i den danske menighed; denne søgte i stort tal sognepræst i Bjolderup Jørgen Michaelsen,³⁶⁸ kendt i denne skildring som Beckers gode støtte i arbejdet for hans udsendelse som missionær.

For Grønning var der således ved ansættelsen i Åbenrå^{368a} fine muligheder for godt besøg ved hans danske gudstjenester. Generalsuperintendent Godt, der havde kendskab til Grønnings virksomhed for ydre mission i Haderslev-tiden, oplyser i en indberetning fra 1871, at den danske gudstjeneste, altså Grønnings, var ret godt besøgt, og at Grønning hørtes gerne og virkede til velsignelse. Godt var ganske vist ikke tilfreds med Grønnings katekisationer og iøvrigt heller ikke med hans politiske indstilling. Grønning holdt også pietistiske forsamlinger uden for kirken. Godt kunne konstatere, at det danske gudstjenestebesøg var taget stærkt til siden 1868 og i 1871 var bedre end det tyske; naturligt nok holdt Grønning også missionsprædikener.³⁶⁹

Fra 1871 havde de danske flertallet af menighedsrepræsentanter i Åbenrå og ønskede Grønning fast ansat; men Godt anbefalede ikke dette, da han indså, at provst Göttigs stilling derved ville blive yderligere svækket. Også et forsøg fra menigheden i Hammelev på at få

Grønning ansat modarbejdede Godt, som i stedet fik en pastor Obbarius ansat, da han fandt, at denne ret var en præst for politisk indstillede vakte.³⁷⁰

I 1873 søgte så Grønning præstekaldet i Ballum i Vestslesvig og fik da 8. april 1873³⁷¹ fast ansættelse her, hvor han derefter virkede i over 15 år. I hans tid var der vækkelse i sognet.³⁷²

I sommeren 1887 døde fru Grønning, 8. juli 1887 og begravedes 14. s.m.³⁷³ Det danske »Dagbladet Hejmdal« oplyser i en nekrolog over hendes mand ved hans død i 1898 om hende: »Hun var en fint dannet, kundskabsrig Dame, hvis Virkelyst holdt ud, saa længe hendes Kræfter varede. Hun havde ikke alene i sin Ungdom lært Engelsk og det vanskelige Telugusprog, men skønt hun var et halvt Hundrede Aar gammel, inden hun kom til at bo her i Nordslesvig, lærte hun endnu at tale Dansk, rigtig nok med lidt Besvær, men dog saaledes, at man udmærket kunde underholde sig med hende i dette Sprog. Der var en jævn stilfærdig Hygge over det landlige Præstehjem derude, og den skyldtes ikke mindst hende. Denne Hygge formindskedes ikke ved, at man altid havde en Følelse af, at disse Folk havde levet et kraftigt og opofrende Ungdomsliv i en god Sags Tjeneste«. ³⁷⁴

C.V.Grønning selv opnåede som påskønnelse – og det er nok sket med generalsuperintendentens anbefaling – at få ordenen Der rote Adler.³⁷⁵ I hans senere år sad han i den udvidede bestyrelse (Gesamt-Vorstand) for Breklum-Missionen, således pr. 1. april 1897.³⁷⁶

Efter hans kones død oplyser »Dagbladet Hejmdal« i nævnte nekrolog, at det snart blev for ensomt derude ved Vesterhavet, hvor Grønning »indtil det sidste havde virket som en nidkær Præst med hele den Veltalenhed, han raadede over«. ³⁷⁷

Grønning søgte da sin afsked det følgende år fra 1. november 1888 og slog sig derefter ned i Åbenrå, hvor han tidligere selv havde haft en påskønnet virksomhed, og hvor hans søn Hermann Heinrich fra 2. dec. s.å. blev diakon, altså overtog det embede, faderen tidligere havde været konstitueret i.³⁷⁸ Her oplevede de den store sorg, at C.V.Grønning's ældste søn Wilhelm døde i Rajahmundry som missionær for det amerikanske selskab, faderen havde virket for; dødsfaldet kom pludseligt 9. juli 1889 og må have været et hårdt slag for den gamle, ja, for hele familien, der bestod af endnu en søn Johannes, da præst i Nordstrand, og svigerdatteren Caroline, f. Meyer, der efter ægtefællens død allerede 22. august s.å. rejste hjem til sin fader købmand Val. Lor. Meyer i Hamburg. ³⁷⁹

C. V. Grønning skrev i disse år som emeritus de bidrag til F. Wischans bog³⁸⁰ om sønnen, som tidligere er omtalt.³⁸¹ Det må også være nu, at han opretter eller i hvert fald fortsætter arbejdet i en af ham oprettet missionsforening, omtalt af provst Reuter i Åbenrå efter dennes tiltrædelse i 1890. Hver måned samledes 15 kvinder i diakonens hjem for at lave håndarbejder til missionsarbejdet.³⁸² Endnu provst Bade (tiltrådt i Åbenrå 1909) omtaler bl.a. Breklummer Sonntagsblætter og Palmblætter blandt de mest læste opbyggelige blade, utvivlsomt en erindring om C. V. Grønning's virke i byen.³⁸³

Efter længere tids sygdom døde C. V. Grønning 7. febr. 1898 i en alder af godt 85 år. Det vidner om hans afdæmpede nationale interesse, at hans begravelse meddeltes ved en dødsannonce i »Dagbladet Hejmdal«, det danske blad i Åbenrå, til »alle hans Venner i By og Land«. I dødsannoncen henvises til det nationalt helt neutrale bibelsted Hebræerbrevet 4,9 (Altså står der endnu en sabbatshvile tilbage for Guds folk).³⁸⁴

Begravelsen fandt sted fra kirken i Åbenrå 10. febr., og sønnen Hermann takkede siden, ligeledes i »Dagbladet Hejmdal«: »Alle kære Venner, som har glædet os i vor Sorg ved deres Deltagelse i Anledning af vor Faders Begravelse, siges herved hjertelig Tak«. ³⁸⁵

»Dagbladet Hejmdal« bragte – som allerede omtalt – en smuk nekrolog 8. febr. 1898 med gennemgang af hans og hans ægtefælles liv, i det væsentlige med korrekte oplysninger; den indledes med: »Afdøde Pastor Grønning her i Aabenraa var en Mand af den gamle Skole og har levet et interessant Liv«; hans nationale indstilling omtales ikke i artiklen.³⁸⁶ Også »Flensborg Avis« omtaler C. V. Grønning's død og bemærker bl.a., at han i en årrække var dansk præst i Åbenrå »og opretholdt da i det store og hele den store Menighed, der var dannet af Pastor Leth«. ³⁸⁷

Det må nok siges, at »Dagbladet Hejmdal« har ret i, at Chr. Vilhelm Grønning havde levet et interessant liv. Hvis han svigtede nationalt, så var der helt gode grunde til, at han ikke følte sig bundet til sin barndoms og ungdoms fædreland. Hans optagethed og kærlighed til den kristne ydre mission var ham vigtigere, og den svigtede han ikke.

Noter

Barndom og ungdom 1813-40

1. Kirkebog for Michaelis Fredericia sogn. Fødte.
2. Grønning 1860 s. 1.
3. Kirkebog for Michaelis Fredericia sogn. Døde.
4. Grønning 1860 s. 1.
5. Lebenslauf. – Om Grønning se Chr. Wienberg: Sønderjyllands Indsats i Verdensmissionen før 1920, Kbh. 1939, 50ff.
6. Grønning 1860 s. 1 og Lebenslauf (»Meine Mutter war indeß nach Colding gezogen um meines Vaters Geschäft daselbst durch Gesellen zu betreiben. Weil es aber nicht gehen wollte, so gerieth sie bald in Armuth«).
7. Grønning 1860 s. 1 og Lebenslauf.
8. Grønning 1860 s. 1-2.
9. sst. 2.
10. Af Lebenslauf fremgår, at Horn da var væver i *Kolding* (ikke i Christiansfeld).
11. Af Lebenslauf ses, at der var valg mellem de to brødre.
12. Lebenslauf.
13. Grønning 1860 s. 2.
14. sst. s. 2. – Søren (Severin) Christian Salling var præst i Vonsild-Dalby sogn 1812 – 33 (Arends II, 219).
15. »So lange ich in die Schule ging, weiß ich nicht, daß ich etwas von Jesus gehört habe, wenigstens als der Versöhner unsrer Sünden nicht. Das Fluchen durfte ich mich nicht erlauben, in meinen Kinderjahren, und geschah es auch auf zureden meiner Mitschüler, so fühlte ich mich nachher heimlich unruhig« (Lebenslauf).
16. Hans Andreas Friedrich Chr. Volquardts var præst ved Flensborg St. Johannes kirke 1821-50; han afskedigedes 1850, da han var feltpræst ved den slesvig-holstenske hær, og blev senere (1854) præst i Emden. Efter 1864 blev han atter præst ved St. Johannes kirke i Flensborg, men døde 1866. Om påskennelse af ham før hans slesvig-holstenske stillingtagen vidner, at han blev Ridder af Dannebrog 1840 (Arends II, 341).
17. »Um Weihnachten 1827 fragte mich mein Meister, ob ich Lust hätte mit zur Kirche, Pst. Volqwartz zu hören, welches ich that. Als wir zu Hause kamen, frug mich Horn wie es mir gefallen hätte, ich antwortte: Ich habe nichts verstanden, aber was bedeutet das Wort Heiland, welches der Prediger so oft erwähnte, und Horn erklärte es mir dann« (Lebenslauf).
18. Christoph Carl Julius Asschenfeldt var præst ved Flensborg St. Nicolai kirke 1824-56; hans datter Clara Georgine Charlotte Theodora var gift med den i Flensborg fødte Peter Hansen, der sidst var præst i Sønder og Nørre Kongerslev og døde på Frederiksbeg 1903 (Arends I, 24 og 320).

19. Lebenslauf har herom: »Mein Meister wandte sich deshalb an Pst. Aschenfeldt, welcher dänisch konnte, ob er mich nicht auf die Confirmation vorbereiten wollte, in dänischer Sprache; weil aber ein dänischer Prediger in Flensburg war, konnte er es nicht thun; er wünschte, daß ich die deutsche Sprache lernen sollte, aber dazu hatte ich keine Lust. Er wandte sich an den dänischen Prediger Paulsen, welcher bereit war, mich in Unterricht zu nehmen«.
20. Hans navn nævnes ikke i Grønning 1860 s. 2-3, men derimod i Lebenslauf. Om Hans Paulsen se Arends II, 169, F. Graef: Geschichte der Heiligen Geist Kirche und der Dänischen Gemeinde in Flensburg, Flensburg 1926, s. 45f., 58, jfr. Flensburg. Geschichte einer Grenzstadt, Flensburg 1966, s. 269f.
21. Grønning 1860, s. 2-3.
22. Sst. s. 3.
23. »Ich wurde unterrichtet bis Palmarum 1829, und weil er nicht für meine [?] eine Confirmation anstellen wollte, wurde ich mit Pst. Aschenfeldts Kinder am Palmsonntag confirmirt« (Lebenslauf).
24. Det stemmer iøvrigt meget godt med Grønnings oplysninger i Lebenslauf: »Ich versprach auch dem Herrn, an meinem Confirmationstage, u. bat ihn auch zugleich um Kraft dazu, fromm zu leben. Ich wurde aber bald inne, daß ich nicht aus eigner Vernunft, oder natürlicher Willenskraft, es vermochte«.
25. »Ich verstand sehr wenig von dem was der liebe Pst. Aschenfeldt sprach, ich erinne mich aber, daß eine h. Schauer mich durchdrang, als ich zum ersten Mahl den Leib, und das Blut meines Heilandes im H. Abendmahl genoß« (Lebenslauf).
26. Grønning 1860 s. 3.
27. Lebenslauf.
28. Grønning s. 3-4.
29. Sst. s. 4.
30. Sst. s. 4.
31. Lebenslauf har: »Ich ging um Mecheli [Michaelis] desselbigen Jahres in die Fremde; u. bekam zuerst Arbeit auf Fyhnen. Ich sehnte mich bald wieder nach Flensburg, was auch geschah um Pfingsten 1833«.
32. Lebenslauf beretter herom, og det må gå på Fyns-opholdet: »Während ich aber da war, würde ich mit einer schmerzlichen Unruhe erfüllt. Eines Tages, erinne ich mich, bat ich den Herrn, den Unfrieden meiner Seele hinwegzunehmen, u. er erhörte es in Gnaden, so daß sich mein Inres auf ein Mahl zum ewigen Lob und Dank sich verpflichtet fühlte; und ich meinte auch, daß ich in dieser Stimmung bleiben würde. Doch es dauerte nicht lange, so wollte sich die alte Unruhe wieder einstellen; und verschwand nicht ganz, bis ich wieder nach Flensburg zurückgekommen war«.
33. Grønning 1860 s. 4.
34. Lebenslauf nævner pinse og oplyser om Lorenzens prædikener. Lorenz Lorenzen var præst i Adelby 1829 til 1850, da han afskedigedes; superintendent i Lüneburg 1852 til sin død 1866 (Arends II, 19).

35. Grønning 1860 s. 5.
36. Sst. – En missionsforening i Flensborg holdt sit første møde i september 1831; dets medlemmer var fra mellem- og underklassen. Møderne holdtes hver måned den første mandag i St. Johannes kirke, hvor der bl.a. blev givet meddelelser om understøttede missionsområder (Guldkysten, Surinam, Smyrna og Ostindien), se Flensburg 1966 s. 270.
37. »Um Weihnachten aber besuchte ich einem Manne Namens Meier, wo mehrere, welche den Herrn lieb hatten, zusammen kamen. Ich fühlte mich innig Wohl unter ihnen, das Feuer der ersten Liebe brannte so recht in ihre Herzen, u. ich fühlte mich Wohler in ihrer Mitte, wie manchmahl in der Kirche« (Lebenslauf).
38. Dette ophold i København 1834 med besøgene hos Brødre-menigheden her udelader Grønning helt i beretningen 1860; det findes omtalt i Lebenslauf, hvor i det hele forholdet til Brødremenigheden omtales langt fyldigere end i de senere beretninger.
39. »Aber nach einen kurzen Aufenthalt daselbst gerieht ich wieder in Unruhe, welches mit Heimweh verbunden war. Ich besuchte die Predigten dort, es lief aber bei den meisten, auf ein gewises Streiten aus, wodurch ich nicht getröstet wurde« (Lebenslauf).
39. Grønning 1860 s. 6.
40. Lebenslauf beretter om opholdet i Elberfeld: »Ich machte nun wiederum eine Reise, nämlich nach Elberfeld, um mich mehr in meinem Geschäft zu vervollkommen. Ich bekam Arbeit in einer Teppichfabrik. Es hat von Seiten meiner eignen Kirche mich da am besten gefallen, es kam mir vor, als ob ihre Predigt mehr aus dem Worte Gottes hergeholt wäre, als sonst wo ich gewesen bin. Es fanden sich viel Verschiedenheiten unter den dortigen Christen. Es war erbaulich den Dr. Krumacher zu hören, wie er zeugte vom Gnade im Blute des Lammes. Sander that dasselbige, aber mit einer mehr ernsteren Richtung, weshalb er mir besser gefiel. Da erwachte eigentlich zuerst der Gedanke in mir, durch eine sonderbare Fügung, ob ich auch vielleicht den Herrn unter den Heiden dienen sollte, ich konnte mich aber nicht entschließen in Barmen zu bleiben«.
41. I 1828 forenedes de i Köln, Elberfeld og Barmen bestående evangeliske missionsforeninger til Rheinische Missionsgesellschaft til uddannelse og udsendelse af kristelige missionærer til ikke-kristne folk. Dette selskab fik kgl. prøjsisk stadfæstelse 1829 (Ed. Kriele: Geschichte der Rheinischen Mission. I. Die Rheinische Mission in der Heimat, Barmen 1928, s. 48f., 54). Et nyt missionshus indviedes 1832, hvor missionsseminariet flyttede ind i oktober s.å. (Kriele: anf. arb. s. 63, 65).
42. Hans Knudsen, født 1816 i Bergen, der havde udpræget kunstneriske evner, brød som 18årig med sin kunstnerbane for, under indflydelse af sin hernnhutisk påvirkede fader Frederik Knudsen, at følge et missionskald; han kom så i november 1835 til det Rhinske Missionsselskabs institut i Barmen og opholdt sig der til bestået eksamen i 1839. I en selvbiografi klager Knudsen dog selv over uvished og ensomhed under opholdet i Barmen; men det kan eventuelt have en årsag i Knudsens uvilje mod at rejse ud som tysk missionær for et tysk missionselskab;

han havde gjort væsentlige forarbejder for et norsk missionselskab, men måtte skuffet rejse ud som tysk missionær til Sydvestafrika. Vanskeligheden ved at forene sit kunstneriske temperament med tyskpræget virksomhed bragte ham efter ægteskab under hjemmeophold i Norge 1848-49 og hustruens sindslidelse i Afrika i konflikt med missionselskabet; han bebrejdedes fejl i sin missionærgerning (bl.a. for tidlig døb af indfødte), og tog sig dette nær; hans hustrus sindssygdом brød ud; han rejste da hjem til Norge i 1854, hvor hun døde som sindssyg. Selv omkom Hans Knudsen 1863 som rejseprædikant ved at gå over en elv; hans lig blev først fundet længe efter. – Grønning har vel under sit hjemmeophold 1859-61 hørt om Knudsens hjemrejse, uden at jeg kan påvise det; derfor trækker han i sine optegnelser fra 1859 dette møde i Barmen frem. Om Hans Knudsen se E. Birkeli: En Ørkenvandrer, Oslo 1925.

43. Grønning 1860 s. 6-7.
44. »Ich reiste wieder nach Flensburg, um entweder da zu bleiben, oder vielleicht zur Brüdergemeine zu gehen« (Lebenslauf).
45. Grønning 1860 s. 7.
46. »Kurz nach meiner Ankunft in Flensburg machte ich wieder eine Reise zur Brüdergemeine u. hielt auch an, daselbst hinzukommen, weil es sich aber nicht so recht machen ließ, ich möchte dann mein Webergeschäft niederlegen, wozu ich nicht so recht Neigung hatte« (Lebenslauf).
47. Grønning 1860 s. 7.

Grønnings Uddannelse 1840-45

48. Henvendelse til Barmen omtales kun i Lebenslauf.
49. Grønning 1860 s. 7.
50. Komiteens udtalelse af 3.juni 1840 findes i NDMG's arkiv i Bremen Staatsarchiv 7, 1025 (Seminar Hamburg. Verschiedenes (Pk. 79,1)).
51. Den knudrede tyske udtalelse, der menes absolut fordelagtig for Grønning, lyder i originalsproget: »Über seinen besonders Beruf zur Mission unter die Heiden spricht er sich allerdings nicht mit der Entschiedenheit aus, die zumal bei einem so einfachen und tiefen Gemüth über alle Zweifel erheben würde. Doch ist die zögernde Weise in der er sich darüber äußert, vielmehr ein Beweis von großer Vorsicht im Wandel und zarter Gewissenhaftigkeit, als daß man auf ein von weltlichen Rücksichten im Schwanken erhaltenes Gemüth schließen dürfte« (Af udtalelse nævnt i note 50).
52. Efter at Volquardts havde skrevet til Hamburg bemærker Grønning i sit Lebenslauf: »Ich muß aber ehrlich gestehen, daß ich seit dem, manchemahl noch den Gedanken hege, während die sieben Wochen ich hier in Hamburg bin, ob ich doch eigentlich nicht zur Brüdergemeine gehen sollte«.
53. Om mødets forløb findes en afskrift af Flensburger Religions-Blatt for 1840 22.juli i NDGM's arkiv (General-Versammlung bd. 2. (Pk. 83,4)). – Senere rejstes fra Hamburgs Missionsforening krav om, at grundene til afvisning af aspiranter skulle angives i protokollen, se henvendelsen

- af 20. april 1841 pkt. 5 fra Verwaltungs-Ausschuß til Missionsforeningen i Bremen. (NDGM. Verw.-Ausschuß 1841 (Pk. 81,4)).
54. Om skomager Schmidt se Grønning 1860 s. 7-8 og H. F. Petersen i Flensborg Bys Historie II, 1955, 210, jvf. 455. – Skomagermester Schmidt døde 1855.
  55. Chr. Wienberg: Sønderjyllands Indsats i Verdensmissionen før 1920, Kbh. 1939, 53-55.
  56. Grønning 1860 s. 8.
  57. Slutningen af Lebenslauf har: »Ich glaube aber, daß der Herr aus Gnaden es mir klar machen werde, durch die Entscheidung der General Versammlung, daß, wenn es auch ja heißt von ihrer Seite, ich es doch nicht thun kann, oder auch Freudigkeit, als vom Herrn es anzunehmen«.
  58. Moderen Else Catharine Grønning, f. Struer var født i 1783 og optaget i Vartov 1853 8. dec. i en af justitsråd Peter Boertmann og frues oprettede senge, indstillet ved en frøken Lunding på familien Lundings vegne, der havde arvet indstillingsretten. Else Catharine Grønning boede da i København hos en søn snedkermester Grønning på hjørnet af Åbenrå og Landemærket 232. Fru Grønning var ved optagelsen 70 år og var i 1860-61 3 gange indlagt på Almindeligt Hospital af en hjertesygdom, hvoraf hun døde 9. juni 1861 og begravedes på Assistents Kirkegård (se Vartovs arkiv. Private Vartovsenge. Boertmanns seng nr. 3 (VH 131); Magistratens 1. afd. Begravelseskontoret. Begravelsesprot. 1861. Stadsarkivet, Kbh.). – Oplysningen om, at missionær Grønnings moder boede i Vartov findes i Dansk Kirketidende 1858, 813: »Da Grønning har isinde til næste Aar at besøge Kjøbenhavn (hvor hans gamle Moder boer i Vartou), ville sikkert Missionens Venner der, ligesom her, glæde sig ved at gjøre hans personlige Bekjendtskab, og det tør vel haabes, at hans Besøg i Danmark vil blive til Velsignelse«.
  59. Grønning 1860 s. 8.
  60. Sst. s. 8.
  61. Sst. s. 8-9.
  62. Sechster Bericht der Norddeutschen Missionsgesellschaft, Hamburg 1841, s. 7 (også aftrykt i Monatsblatt der Norddeutschen Missions-Gesellschaft 1841).
  63. Bericht des Inspectors über die Bildungs-Anstalt der norddeutschen Missions-Gesellschaft, abgestattet an der General-Versammlung 1841 zu Ritzebüttel (Anlage B), ved Brauer, dat. 2. juni 1841 (NDMG. General-Versammlung 1841/42 (Pk. 83,5)).
  64. Bericht der Unterrichts-Deputation an den Verwaltungs-Ausschuß für die norddeutsche Miss.-Gesellschaft in Betriff der Besetzung der Lehrstunden in der Bildungs-Anstalt, dat. Hamburg 10. Aug. 1841 (NDMG. Verw.-Ausschuß (Pk. 81,4)).
  65. Grønning 1860 s. 9.
  66. Som note 65, jvf. også beretningen i note 63.
  67. Bericht des Inspectors über die Bildungs-Anstalt der norddeutschen Missions-Gesellschaft zum Schluß des Jahres 1841, dat. Hamburg 31. dec. 1841 (NDMG. Verw.-Ausschuß 1841 (Pk. 81,4)).

68. »Grønning hat eine eigne Verstandesrichtung. Er muß Alles bewiesen haben. Das Christenthum glaubt er; es ist an seinem Herzen als die seligmachende Kraft bewiesen. Allein er neigt doch sehr dazu, über sich u. seine Zustand zu reflektieren, statt sich frei dem Leben im Glauben hinzugeben u. durch das Eingehen in das Leben aus Christo den alten Menschen zu tödten, spürt er vielmehr alle Augenblicke nach, ob noch der alte Mensch bei ihm sein möge, grubelt über ihn u. macht sich mit ihm zu schaffen« (Bericht des Inspektors über die Bildungs-Anstalt der norddeutschen Missions-Gesellschaft, abgestattet an den General-Ver-sammlung 1841 zu Ritzebüttel, dat. 2.juni 1841 (NDMG. General-Ver-sammlung 1841/42 (Pk. 83,5)).
69. »Es fehlt ihm auch hier das eigentliche, freudige Zugreifen des Glaubens. Zum Reden, Predigen, zum Bekehrung ganzer Schaaren wird er sich so leicht nicht eignen, wohl aber zum pflegenden Umgange besonders einzel-ne Seelen, zumal er ein eigenthümliches liebwerthes Wesen bei großer Treue hat« (Af inspektørens beretning, dat. 2.juni 1841, jfr. note 68).
70. Sechster Bericht der Norddeutschen Missionsgesellschaft (også aftrykt i Monatsblatt der Norddeutschen Missionsgesellschaft 1841) Cassen-Extract 1.Mai 1840 – ult. April 1841, s. 32.
71. Bericht der Unterrichtscommission über die am 9ten Februar d.J. im Missionshause gehaltne halbjährige Prüfung, dat. Hamburg 24.febr. 1843 af I. W. Rautenberg og dr. W. Hübbe har »Die größtentheils genügenden mit vieler Präcision gegebenen Antworten, besonders Grønnings u. Hei-ses, ergaben, daß hier die Saat der Unterweisung keinen unempfindlichen Boden finde« (NDMG. Verw.-Ausschuß 1842 (Pk. 81,5) og sst. Verw.-Ausschuß 1843 (Pk. 82,1)).
72. Gutachten der Unterrichts-Deputation über die schriftlichen Arbeiten der Zöglinge, dat. Hamburg 29.april 1842, underskrevet af I. W. Rautenberg og cand. F. Wulff slutter »Unleugbar geht daraus hervor, daß die Erkenntniß Gottes und Christi, welche das ewige Leben ist (Johs. 17), der jungen Männer Eigenthum geworden, und daß keinem von ihnen die Gabe populär erbaulicher Mittheilung versagt ist, – wenn gleich sie bei einigen, wie bei Wohlers, Heise und Grønning besonders erfreulich hervortritt. Wenn diese Gabe *durch geeignete und gesegnete Einwirkung forthin* gefördert und entwickelt wird, so dürfen wir die Hoffnung hegen, daß die jungen Männer zu ihrer Zeit wohl ausgerüstet sein werden, auszurichten, wozu der Herr sie sendet und zu thun, was ihm gefällt« (NDMG. Verw.-Ausschuß 1842 (Pk. 81,5)).
73. »Dieser Unterricht erhielt nur die erste Abtheilung, die aus Grønning, Bultmann und Heise besteht. Es muß von allen dreien bemerkt werden, daß sie große Theilnahme an der Unterricht bewiesen haben und auch wohl im Stande sind von den Gelernten, Rechenschaft zu geben. Heise zeichnete sich dabei als derjenige aus, der das feinste Verständniß für den Gang der in Rede stehenden Verhältnisse und zugleich entschiedene Klarheit bei Auffassung und Entwicklung der verschiedenen Lehrbegriffe hatte. Grønning versteht auch sehr wohl den Gang des Reiches Gottes in Verhältniß zu der Welt und deren Erscheinungen in der Geschichte;

- es wird ihm aber ein wenig schwerer, die Lehrgebäude, namentlich die eigentliche entscheidenden Stücke in denselben, wodurch sie sich von andern unterscheiden, sogleich mit Bestimmtheit zu erkennen; nach einigem Bedenken aber wird er der Sache inne und mächtig, wenn auch nicht mit so viel Geist als Heise. Der eigentlich spezifische Unterschied, der sich hier bei den Beiden zu Tage legt, möchte wohl der sein, daß Heise mehr speculativ ist, Grønning mehr reflectiv ist« (Bericht des Inspectors an den Verwaltungs-Ausschuß über die Bildungs-Anstalt am Schluß des Jahres 1843, udat., underskrevet Johan Hartwig Brauer, Inspector (NDMG. Verw.-Ausschuß 1843 (Pk. 82,1)).
74. »Im Uebrigen muß bei Grønning, Bultmann, Heise, Graf, Wolff und Flato der Ernst christlicher Gesinnung anerkannt werden, der ihnen gleichmäßig eigen zu nennen ist, wenn die Tiefe auch bei ihnen verschieden ist. Grønning, Heise, Graf und Wolff haben viel mehr Tiefe als Bultmann und Flato. Diese beiden letzteren haben dabei aber eine einfältige Treue. Ihre geringere Tiefe hängt mit ihrer allgemeinen größeren Beschränktheit zusammen« (Brauer som i note 73).
  75. Bericht über die Prüfung der Missionszöglinge den 4ten Januar 1844, dat. 12. jan. 1844, underskrevet J. W. Rautenberg, F. Støter og W. Hübbe (NDMG. Verw.-Ausschuß 1844 (Pk. 82,2)).
  76. Bericht über das halbjährige Examen in der Bildungs-Anstalt der Norddeutschen Missions-Gesellschaft, welches am Donnerstag den 9. Januar 1845 gehalten worden, dat. Hamburg medio Januar, underskrevet bl.a. af Rautenberg (NDMG. Verw.-Ausschuß 1845/46 (Pk. 82,3)).
  77. »Bei Grønning ist es gewiß nothwendig, träumerisch wie er ist, daß sein Verstand Schärfe und Klarheit bekomme, auch grade in Dingen der Lehre« (udateret bilag, underskrevet af Löwe, til den i note 76 anførte beretning).
  78. Grønning 1860 s. 9.
  79. Vækkelsernes Frembrud i første Halvdel af 19. Aarhundrede VI, 1962, 30f., 41.
  80. Jvf. H. Chr. Rørdams manuskript til tale ved missionsmødet i Michaeli kirke 19. okt. 1842 »Almindelig udsigt over missionsvirksomheden udi historien indtil vore tider« (DMS.-arkiv (RA), pk. nr. 393, hvor også andre af Rørdams manuskripter fra denne første tid findes, se den trykte registratur »Det Danske Missionssekskab. Privatarkiv nr. 10.162«, ved C. Rise Hansen, Kbh. 1987, s. 173f.
  81. Grønning 1860 s. 9f.

Udsendelse af missionærer 1845

82. Se oversigten i M. Zahn: Die Arbeit der Norddeutschen Missionsgesellschaft, Bremen 1864, s. 15ff. Jvf. Monatsblatt der Norddeutschen Missions-Gesellschaft, 1. Jahrg. 1840, s. 274f.
83. Se Bericht des Verwaltungs-Ausschusses an die fünfte zu Lauenburg am 12. Juni 1840 gehaltene Generalversammlung (NDMG. General-Versammlung 1840 bd. 2 (Pk. 83,4)) og skrivelse fra Stade, dat. 7. febr. 1841,

- til inspektør Brauer i Hamburg med oplysninger om 2 nyzealænderes besøg i Bremen (NDMG. Verw.-Ausschuß 1841 (Pk. 81,4)).
84. Sechster Bericht der Norddeutschen Missionsgesellschaft, Hamburg 1841, s. 4ff. (også aftrykt i Monatsblatt 1841).
  85. Siebenter Bericht der norddeutschen Missions-Gesellschaft, trykt Monatsblatt 3. Jahrg. 1842, Hamburg, s. 254ff.
  86. M.Zahn: anf. arb. s. 18. – Såvel Wohlers som Riemenschneider var ordineret efter eksaminering; førstnævnte i Hamburg 23. aug. 1842, sidstnævnte 21. sept. s.å. i Bremen (Achter Bericht der norddeutschen Missions-Gesellschaft, trykt Monatsblatt 4. Jahrg. 1843, 82f.).
  87. Som note 85, dog s. 255.
  88. Achter Bericht der norddeutschen Missions-Gesellschaft, trykt Monatsblatt 4. Jahrg., s. 84-87.
  89. Zehnter Bericht der norddeutschen Missions-Gesellschaft, trykt Monatsblatt 5. Jahrg. 1844, s. 400f. I Monatsblatt 1844 se også videre om Valetts rejse og ophold s. 141f. og – udførligere – »Ostindische Mission« 1., s. 324-332 og 2., s. 362-376.
  90. Den i note 89 nævnte Bericht s. 401 og Eilfter Bericht der Norddeutschen Mission-Gesellschaft, Hamburg 1845, s. 8 og 15.
  91. Den i note 90 nævnte Eilfter Bericht s. 6.
  92. Ramajan, en døbt inder, der var optaget i missionselskabet, erklærede, at han, da han ikke ville blive udsendt som ordineret præst til Ostindien, straks ville udtræde af selskabets tjeneste. Dette skete o. 1. okt. 1845, og for at undgå videre ubehageligheder betalte selskabet hans rejse tilbage til Indien m.v. – Om forhandlingerne med ham se Extractus Protocolli des Verwaltungs-Ausschusses für die Norddeutsche Missions-Gesellschaft, Hamburg den 25sten September 1845 (NDMG. Verw.-Aussch. 1845/46 Pk. 82,3). Jvf. ovennævnte Eilfter Bericht s. 16.
  93. Karl Hermann Leydings brev, dat. Stade 30. juni 1845, hvorved han meddeler, at han ikke kan modtage kaldet som missionær til Ostindien p.g.a. såvel hans som hans bruds forældres modstand (NDMG. Verw.-Aussch. 1845/46 Pk. 82,3).
  94. Grønnings henvendelse, mærket »Prod. d. 19. Juni 1845«, i egenh. orig. og i afskrift i NDMG. Verw.-Aussch. 1845/46 Pk. 82,3, heri »Meine Bitte wäre dann, ob dieser Segen mir nicht hier in der Heimath vor der Abreise mitgetheilt werden könnte, und ob der v.V.A., sich meiner in dieser Beziehung annehmen wolle«.
  95. Skriv. fra Verw.-Aussch. der NDMG, dat. Hamburg 15. Aug. 1845 (NDMG. Verw.-Aussch. 1845/46 Pk. 82,3).
  96. »Abstimmung der Vereine auf den Antrag des V.A. von 15. & 19. August 1845 wegen Grønnings Ordination« (NDMG. Verw.-Aussch. 1845/46 (Pk. 82,3)). Altona Missionskomiteens billigelse af 15. sept. 1845 sst.
  97. Afskrift af supplikken i NDMG. Verw.-Aussch. 1845/46 (Pk. 82,3). – Orig. i Schleswig-Holsteinisches Landesarchiv Abt. 652 Nr. 441.
  98. Glückstadt-missionskomiteen til Verw.-Aussch. i Hamburg, dat. 23. sept. 1845 (NDMG. Verw.-Aussch. 1845/46 (Pk. 82,3)).
  99. Eilfter Bericht s. 16.

100. Eilfter Bericht s. 17 og Grønning 1860 s. 10-11.
101. Resolution für den Vorstand des evangelischen Missionsvereins für Glückstadt und die Umgegend af 29.nov. i afskrift i NDMG. Verw.-Aussch. 1845/46 (pk. 82,3). Jvf. aktpakken i Schleswig-Holsteinisches Landesarchiv Abt. 652 Nr. 441; heri også Bericht und Bedenken des General-Superintendenten Herzbruch, dat. 30.sept. 1845, der viser, at det var Herzbruch, som er afvisende over for andragendet.
102. Vorstand des evangelischen Missionsvereins für Glückstadt und die Umgegend til Vorstand für die NDMG in Hamburg, dat. Gluckstadt 16.dec. 1845 (NDMG. Verw.-Aussch. 1845/46 (pk. 82,3)).
103. Eilfter Bericht s. 17, jvf. Grønning 1860, s. 10. Examinationen fandt sted 24.nov. 1845, jvf. Mittheilungen von der Norddeutschen Missions-Gesellschaft. Hrsg. von Johan Hartwig Brauer, 2.Jahrg. 1846, s. 102.
104. Den orig. af Chr. W.Grønning og F.A.Heise underskrevne »Anweisung«, dat. Hamburg 25.nov. 1845 findes NDMG. i pk. 33 Instruktionen für die Missionare 1840-42 (!). Instruktionen er aftrykt i de i forrige note omtalte Mittheilungen s. 102-108.

Udrejse til Indien 1845-1846

105. Grønning 1860 s. 11ff.
106. Wilhelm Grønning, Missionar im Telugu-Lande, in Indien. Herausgegeben von F. Wischan, Philadelphia 1891. Heri har C. W.Grønning forfattet bl.a. afsnittet s. 42-45 »Vater Grønnings Reise nach Indien« om sin udrejse 1845-46, jvf. sst. Vorwort s. 4, hvor det oplyses: »Ebenso hat auch der greise Vater, Pastor C.W.Grønning, von Apenrade aus (früher in Ballum) auf meine [e.g. Wischan's] Bitte, seine eigne Reise nach Indien und seines Sohnes Lebenslauf geschrieben«. Forordet her er dat. »Philadelphia, in der h. Adventszeit 1890«. Denne sidste beretning om udrejsen indeholder oplysninger, der ikke findes i Grønning 1860.
107. Grønning 1860 s. 12.
108. Denne anekdote gengives hos Wischan s. 43: »Sie beten und ich fluche, und dennoch kommen wir nicht vorwärts«.
109. Dr. Duff døde i England 1872. – Duff, som Grønning talte med i Calcutta, mente, at missionærerne ikke tilstrækkeligt godt kunne lære de indfødtes sprog. »Nogle Missionærer, iblandt dem Dr. *Duff*, som jeg selv har talt med i Calcutta, have den Mening, og forsvare den offentligt, at det er umuligt for en Europæer at lære de Indfødtes Sprog saaledes, at man i enhver Henseende kan udtrykke sine Tanker om aandelige Gjenstande til de Indfødtes Opvækkelse til Livet og Opbyggelse i Troen, og at man derfor slet ikke skulde fortære og spille sin bedste Kraft paa at lære et fremmed Sprog; desuden gives der mange Hinduer, der have Evne og Lyst til at lære Engelsk. Derpaa maa svares, at det Sidste aldrig kan gjælde Massen, men ikkun nogle rige Folk og især Brahminer, som lære de Fremmedes Tungemaal for at faa en Bestilling. Skulle vi formode, at Folk, som arbeide og ernære sig hver Dag fra Haand til Mund, ville og kunne lære Engelsk for at antage en anden Religion, og det en Religion, som de af Hjertet hade og afskye, fordi den først vækker og

skrækker? Desuden er det meget lettere for Een, hvis Gud giver Gaver og Sundhed, at lære et fremmed Sprog, end det er for Tusinde, iblandt hvem de Fleste ikke have Gaver til at lære Sprog. Og berøver man ikke et Folk sin Eiendommelighed ved at indføre et fremmed Sprog og Tænkemaade? Det synes klart, at Missionæren maa stige ned til Folket og Folket ikke op til ham, som jo ogsaa Menneskens Søn kom for at tjene og gjøre os *det* let, som var og bliver for svært. Den almindelige Regel er og bliver derfor at tale til Folket i deres Tungemaal«. Det er Grønnings modbetragtninger mod Duffs anskuelser fremført, efter at Grønning havde været missionær i Indien i 15 år, se Grønning 1860, s. 35-36 og iøvrigt s. 16-17.

110. Wischan opgiver (s. 45) 26.juli 1845 som ankomstdag til Rajahmundry, mens datoen angives som 23.juli i en skrivelse af juni 1847 til Generalforsamlingen i Glückstadt (General-Versammlung 1845, 1847 (pk. 84,2)); G.H.Trabert s. 16 har 22.juli 1845.

Udsendelse af missionærer

111. Uddrag af Brauers beretning for generalforsamlingen 16.juli om den ostindiske mission (NDMG. Verw.-Aussch. 1845/46 (Pk. 82,3)). – Hudleston Stokes var i 23 år (1827-50) britisk collector i Indien; døde 1889 i England (Wischan s. 51). Om Stokes se også Grønning 1860, s. 71.
112. Kopi af forvaltningskomiteens beretning af juni 1847 til generalforsamlingen i Glückstadt (NDMG. Gen.-Versaml. 1845, 1847 (Pk. 84,2)).
- 112a. Den i note 112 nævnte beretning har om ordinationen »Die Ordination Grönning's und Heise's hat am 8. Octbr. durch Valett und den amerikansch-lutherischen Missionar Gunn von Guntur, und zwar zu Radschmundri Statt gefunden, weil auf diese Weise, wenn Missionar Gunn die Reisekosten vergütet wurden, doch die Angelegenheit billiger ausgeführt ward, als wenn unsre drei Missionare die Hin- und Herreise nach Guntur hätten machen müssen«.
113. Den i note 112 nævnte beretning har om missionærernes sygdom: »Grönning und Heise haben leichten Anfällen solcher Uebel gelitten, wie sie in Ostindien den Europäer bald nach seiner Ankunft zu treffen pflegen«. Jvf. Hahn s. 53.
114. Skrivelse til Verw.-Aussch. 23.marts 1848 (NDMG. Verw.-Aussch. 1848 (Pk. 82,5)). – Iøvrigt mistede Valett sin kone 29.okt. 1848 efter at hun 12. s.m. havde født et dødfødt barn (Hahn s. 53).
115. Grønning til Verw.-Aussch. i skriv., dat. Guntur 18.aug. 1849 (NDMG. Verw.-Aussch. bd. 11 (Pk. 83,1)); de månedlige indberetninger fra missionærerne er ikke påtruffet, måske er de gået tabt, og i det hele taget mister selskabet efter overdragelsen af den indiske mission til amerikanerne interessen for dette arbejde.
116. I Udkast til årsberetning for NDMG 1849/50 (NDMG. Verw.-Aussch. 1849 (Pk. 83,2)) oplyses: »Auch die Ostindische Mission zu Radschamundri ist nicht mehr ohne Frucht geblieben; am 18ten Februar 1848 hat der Erstling derselben die Taufe empfangen; und da unsere drei Missionare jetzt sämmtlich der Telugu-Sprache mächtig geworden sind, steht einer

- regeren und unmittelbaren Bethätigung an der Bekehrungs-Arbeit nicht mehr im Wege«. – De næste dábshandlinger fandt sted i jan. 1850, se Brauer i beretning for den i 1849 nedsatte ostindiske kommission, dat. april 1850 (NDMG. Verw.-Aussch. bd. 12 (Pk. 83,2)).
117. Beantwortung des Schreibens des Verwaltungsausschusses vom 28sten Sept. 1849 an die Missionare der N.D.Mission in Indien. Afskrift (NDMG. Verw.-Aussch. Bd. 12 (Pk. 83,2)).
118. I den i note 117 nævnte Beantwortung oplyses herom: »daß die gethanen Schritte weder persönliches Intereße der Missionare, noch die Ausführung unreifer individueller Ideen im Auge haben«.
119. Se Hahn 1. del s. 53 (med henvisning til Mittheilungen 1849).
120. Se Hahn 1. del s. 52f. (efter Mittheilungen 1848, s. 6).
121. Se Hahn 1. del s. 54-59 og Bausteine zur Geschichte der Norddeutschen Missions-Gesellschaft (ed. A.W.Schreiber), Bremen 1911, s. 12.
122. Schreiber s. 12-16.
123. Bauer i den note 116 nævnte beretning fra den i 1849 nedsatte ostindiske kommission. Jvf. Festschrift 1886, s. 62.
124. Bericht til Verw.-Aussch. 27.febr. 1850 (NDMG. Verw.-Aussch. bd. 11 (Pk. 83,1)).
125. Nachtrag an den Verw.-Aussch. 5. marts 1850 (NDMG. Verw.-Aussch. bd. 11 (Pk. 83,1)).
126. Bericht des Inspectors 1. aug. 1850 (NDMG. Verw.-Aussch. bd. 11 (Pk. 83,1)).
127. En trykt, *udateret* meddelelse med overskrift »Norddeutsche Missionsgesellschaft in Bremen«, underskrevet »die Kommittee der Norddeutschen Missionsgesellschaft« med underskrifter af 11 personer, findes i NDMG. Verw.-Aussch. bd. 12 (Pk. 83,2). Det pågældende tryk er med blyant påtegnet 1851.
128. Udaterede kladder til afståelsesdokumentet på tysk og engelsk findes i NDMG. Verw.-Aussch. bd. 12 (Pk. 83,2). Jfr. Hahn 1. del s. 54.
129. Drach s. 32. – Heise trådte i febr. 1852 i nordamerikanernes tjeneste, men vendte 1861 tilbage til Tyskland (eller 1862 efter Trabert s. 18). Valett trådte 1852 i London Missionsselskabets tjeneste, men kom 1859 atter hjem til Tyskland, hvor han var præst, senere superintendent 1860-87; døde i Bremen 1892. Jvf. Hahn 1. del s. 54.
130. Jvf. note 124.
131. Wischan s. 51 har 1850; Vahl i Alm. Kirketidende 19.årg. 1878 s. 72ff. angiver 1851.

Grønning som amerikansk-luthersk missionær 1851-1858

132. Om Heyer se Drach s. 28ff.
133. Drach s. 32, 34.
134. Drach s. 32.
- 134a. Wischan s. 51f.
135. Wischan s. 52f.
136. Drach s. 33; Wischan s. 54.

Hjemmeophold og forhold til DMS 1858-1860

137. Wischan s. 54.
138. Flensborg bys historie II, 1955, s. 210.
139. Jvf. Dansk Kirketidende 1858, s. 811-13.
140. Nordisk Missionshaandbog, ved T.Løgstrup, 1889, s. 210f.
141. DMS. Forhandlingsprot. 1834-63, fol. 74 r (RA).
142. Niels Bundgaard: Dr. Christian Kalkars Betydning for dansk Kirkeliv og Missionsvirksomhed, Kbh. 1951, s. 69.
143. Brev 19.2.1859 (DMS. pk. 376, læg: C.V.Grønning). Claus Harms var præst ved St. Nicolai i Kiel 1816-49, død 1855; dr. phil & theol. (h.c.) fra Kiels Univ. 1834.
144. Formentlig præsten i Hademarschen Hans Lorenz Andreas Vent (død 1879).
145. Vel C.H.Kalkar: Den evangeliske Missions Historie, Kbh. 1857.
146. Brev 27.2.1860 (DMS. pk. 376, læg C.V.Grønning).
147. C.V.Grønning: Om Missionen i Ostindien, Kbh. 1860, s. 73-75.
148. Brev, dat. London 29.9.1860 (DMS. pk. 376, læg C.V.Grønning).

Grønning påny i Ostindien. Kalkar og Grønning 1861-65

149. Trabert s. 19-21.
150. Vahl i Alm. Kirketidende 1878, s. 74; Drach s. 34.
151. Om dette mellem spil, der iøvrigt vakte betænkeligheder i DMS's bestyrelse, se nærmere Bundgaard: Kalkar s. 244-250. DMS opnåede dog at få tilbudt renterne af det såkaldte Scholtziske Legat, og at selskabets bestyrelse fastholdt, at man ikke ville billige, at den fra Danmark udgæede missionsbestræbelse i Trankebar tillige med ejendomme og kapitaler skulle overdrages det lutherske selskab i Leipzig *for bestandig*; men dette blev kun et slag i luften. Heller ikke senere forsøg gav resultat, jvf. anf. værk s. 253.
152. Jvf. DMS. Forhandlingsprot. 1834-63, fol. 83v.
153. Kalkar t. Grønning 18.11.1861 (DMS. Kopibog 1834-63, fol. 107-108).
154. Ewaldsen havde i brev til H.Chr.Rørdam allerede i foråret 1862 gjort opmærksom på Grønnings vanskelige stilling se Kalkars brev til E. af 1.4.1862 (DMS. Kopibog for selskabets formand 1861-65, s. 20f.).
155. Grønning t. Kalkar udat. (DMS. pk. 376, læg: C.V.Grønning).
156. Rørdam t. Kalkar 22.8.1862 (DMS. pk. 376, læg: C.V.Grønning).
157. Dansk Missionsblad 1862, s. 23-24 (Brev fra Grønning, dat. nytårsdag 1862).
158. Kalkar t. Grønning 25.8.1862 (Kopibog for selskabets formand 1861-65, s. 33f.).
159. Jvf. DMS. Forhandlingsprot. 1834-63, fol. 91 v. (Omtale under referat af bestyrelsesmøde 1.9.1862 pkt. 2a). – Det er under dette møde, Kalkar forespørger, om de nordslesvigske foreninger ikke kunne slutte sig til hovedselskabet, hvilket DMS-bestyrelsen meget ønskede. Provst Hjort

- oplyste, »at det under de nuværende Forhold vanskeligt lod sig iværksætte, det vilde skade Missionssagen ligefrem at foreslaae dette i Slesvig, hvorimod en Tilslutning vilde kunne skee ved en practisk Vei efterhaanden«. – Det var vedtaget på et bestyrelsesmøde i DMS, at forslaget om tilslutning skulle fremføres på Ribemødet; men det faldt altså (jvf. referat af bestyrelsesmøde 20/6 1862 i ovennævnte forhandlingsprot. fol. 91 r).
160. Jvf. ovennævnte forhandlingsprot., under punkt 2b, fol. 91 r.
161. Kalkar til Grønning 25.8.1862 (DMS. Kopibog for selskabets formand 1861-65, s. 33f.). Brevet sendtes med en veksell på et beløb svarende til de 174 rdl. via Grønnings svoger bankier J.H.Nagel i Hamburg (anf. kopibog s. 35f.). – Grønning havde bedt Kalkar fremsende breve gennem Nagel, der samlede post til ham.
162. Der er utvivlsomt tale om det engelske Church Missionary Society.
163. Grønning har endnu ikke været bekendt med Kalkars ængstelighed for uoverskuelige udgifter.
164. Grønning t. Kalkar 6/11 1862 (DMS. pk. 376, læg: C.V.Grønning). Vedlagt et i Vestslesvigsk Tidende 30/1 1863 aftrykt uddrag af et brev fra Grønning til provst Hjort i Tønder, dat. Rajahmundry okt. 1862, hvori G. fortæller om sine rejser i sit distrikt, men også, at hvad han nu ønsker er en tro medhjælper i Missionen her, »især beder jeg om en Medhjælper fra Danmark, en sund Mand paa Sjæl og Legeme«. Brevet slutter med: »O Herre udsend Arbeidere til din Høst!«.
165. Kalkar t. Grønning 1.6.1863 (DMS. Kopibog for selskabets formand 1861-65, s. 68-70).
166. Om denne veksell til Grønnings svoger Nagel i Hamburg se Kalkar t. Nagel 1.6.1863 (DMS. Kopibog for selskabets formand 1861-65, s. 70). Jvf. J.M.L.Hjorts skriv., dat. Tønder 21.5.1863, på Vestslesvigsk Missionsselskabs vegne, til Kalkar m. anmodning om oversendelse af beløbet t. Grønning (DMS. Div. breve pk. 116). – Kalkar kvitterer pastor Sonne i Møgeltønder 7.10.1863 for 140 rdl. til Grønning, et beløb, der ved første lejlighed ville blive afsendt (DMS. ovennævnte kopibog s. 94f.).
167. Brevet fra Grønning t. Hjorth kendes fra udførligt uddrag trykt i Vestslesvigsk Tidende for 2.11.1863 nr. 128 (avisudklip i RA. DMS. pk. 376, læg: C.V.Grønning).

Grønning i Haderslev. Forberedelse til hans missionsskole dér 1866-juni 1867

168. Grønnings kom 9.nov. 1865 tilbage til Hamburg (Wischan s. 55f.).
169. Wischan s. 56.
170. Dansk Missionsblad. Ny række, 1. årg. 1866 nr. 13, s. 155; om Vejlbymødet sst. nr. 19, s. 228.
171. Sammes 2. årg. 1867 nr. 1, s. 33.
- 171a. Sodemann t. Kalkar 3.10.1866 (DMS. Korrespondance vedr. gaver o.l. 1822-1958. Pk. 337); han sender Kalkar 57 rdl. bestemt for missionær Ochs, som indkommet ved festen i Emmerlev kirke, sammen med 50 rdl. sendt til »missionsleverne« Carlsøn [?] fra Als og Schmidt fra Flensborg,

- »der skulle uddannes i Pastor [!] Grønnings Hus«. Carlsøn nævnes ikke ellers, men Schmidt er siden velkendt som Grønnings elev.
172. Sønderjyllands Historie fremstillet for det danske Folk bd. V 1864-1920, s. 388f., jvf. 334. Se også Louis Blauenfeldt: Indre Mission i Sønderjylland indtil 1911, Kbh. 1919, s. 11.
  173. Jvf. »Elias« 1. årg. nr. 11 1.7.1867, s. 16, se også nr. 13 1.8. s.å., s. 1-3.
  174. Jvf. referat i »Elias« 1. årg. nr. 18 15.10.1867, s. 1-3 og nr. 20 15.11. s.å. s. 1-8.
  175. Beløbet fremsendtes af v. Neergaard til generalsuperintendent Godt som formand for den såkaldte Missions-Commission. Grønnings beløb omtales som »for« ham. Se videre note 199.
  176. »Elias« 1. årg. 1.11.1867 nr. 18, s. 16. Om fordelingen oplyses intet.
  177. »Elias« 1. årg. nr. 19 1.11.1867, s. 16. – Nr. 22 sst. 15.12.1867 indeholder oplysning om, en række mindre beløb til Grønning; men desuden også 4 mk.rm. fra en dame i Haderslev til DMS's missionær Ochs. Grønning er blandt en række personer rundt om, hos hvem man kan tegne abonnement på »Elias«. Se »Elias« 2. årg. nr. 1 1.1.1868, s. 14-15.
  178. Drach s. 34f.
  179. Cirkulære af 23.11.1863, aftrykt Alm. Kirketidende 5. årg. 1864, s. 14.
  180. Kalkar t. J.Johansen i Haderslev 17.1.1867 (DMS. Kopibog for selskabets formand 1865-68, s. 162).
  181. Grønning t. Kalkar 27.2.1867 (DMS. pk. 376, læg.: C.V.Grønning).
  182. Kalkar t. Grønning 15.3.1867 (DMS. Kopibog 1864-70, s. 165f.).
  183. Grønning t. Kalkar 19.3.1867 (DMS. pk. 376, anf.læg).
  184. Kalkar t. Grønning 8.4.1867 (DMS. Kopibog 1864-70, s. 167f.).
  185. Sønderjyllands Historie fremstillet for det danske Folk bd. V 1864-1920, s. 319, 331f. Johansen og næsten alle tilbageblevne præster afskedigedes i 1870, da det blev forlangt af dem, at der i kirkerne skulle bedes for de tyske våbens sejr i kampen mod Frankrig (sst. V, 335).
  186. Grønning t. Kalkar, dat. Haderslev 10.4.1867 (DMS. pk. 376, nævnte læg).
  187. Chr. Wienberg: Sønderjyllands Indsats i Verdensmissionen før 1920, Kbh. 1939, 53-55. Jvf. også om Schmidt Nordisk Missionshaandbog, ved T.Løgstrup, 1889, s. 203, 212f., 262.
  188. Den første stationsforstander i Taulov var alsingeren Hans C. Bleshøj, der tidligere havde været portør i Nyborg (se Mogens Lebech: Taulov, det dejligste sogn i Danmark, 1970, 358).
  189. Grønning t. Kalkar og til Becker, begge breve dat. 6.5.1867 (DMS. pk. 376, læg: Grønning og Becker).
  190. Brevet til Kalkar af 6.5.1867, hvori Grønning også meddeler, at han gerne ville betale noget for Schmidts uddannelse (jvf. note 189).
  191. Kalkar t. Grønning 8.5.1867 (DMS. Kopibog for selskabets formand 1865-68, s. 196). På et bestyrelsesmøde i DMS 9.5. s.å. meddelte Kalkar om forhandlinger med Grønning om Becker, og det vedtoges, at Kalkar skulle rejse til Haderslev for at ordne fornødent m.h.t. Becker (DMS. Forhandlingsprot. 1864-97, s. 45).
  192. Hans Peter Prahll og broderen Fr.Chr.Prahll, begge født i Vedsted og

uddannet i Kiel; deres fader Peter Prah, provst i Tønder (død 1831), var født i Svaneke. H.P.Prah havde været sognepræst i Øster Løgum og 1848-50 i Øsby, hvor han afskedigedes (Arends II, 172).

193. Grønning t. Kalkar 15.5.1867 (DMS. pk. 376, læg: C.V.Grønning).
194. Grønning t. Kalkar, dat. Haderslev 29.5.1867 (DMS. pk. 376, læg: C.V.Grønning).
195. Becker t. Kalkar, dat. Haderslev 25.6.1867 (DMS. pk. 376, læg: Becker).

Grønnings missions-skole i Haderslev. Juni 1867-foråret 1868

196. Becker til bestyrelsen for DMS, dat. Haderslev 25.6.1867; i det ovennævnte korte brev til Kalkar af s.d. beder Becker Kalkar sende ham »en stor Missionshistorie, nemlig den evangeliske, da den er ude af Boghandelen, og jeg ikke kan være en saadan foruden. Hr. Grønning ejer ingen, ellers kunde jeg meget godt have benyttet hans« (DMS. pk. 376, læg: Becker).
197. Grønning t. Kalkar 27.7.1867 (DMS. pk. 376, læg: Grønning).
198. Kalkar t. Grønning 24.8.1867 (DMS. Kopibog 1864-70, s. 181f.).
199. Generalsuperintendent Godt var formand for en såkaldt Missions-Commission og kvitterede 27.juli 1867 for modtagelsen af den tidligere omtalte indbetaling af 168 mk., kollektet ved missionsmøde i Øsby kirke 10. s.m. Godt tilføjer: »Gud, som elsker en glad Giver, og er mægtig til at lade al Naade tilflyde Alle, at de i Alting altid kunne have til fuld Tilfredshed og have rigeligen til al god Gjerning, lade Enhver, som ved at bidrage til dette Sømmenskud til Jesu Christi Evangeliums Udbredelse haver saaet i Velsignelse, høste i Velsignelse, at han kan være riig i Alt til oprigtig Gavmildhed, hvilken virker ved os Taksigelse til Gud« (Her efter »Elias« 1867 årg. 1 1/9 1867 – nr. 15, s. 16). Det var dog næppe alt, der gik gennem generalsuperintendentens missionskommission. Godt indbetalte iøvrigt også beløb til DMS, se Kalkar t. Godt 5.12.1867 (DMS. Kopibog 1864-70, s. 205).
200. Christian Heinrich Bruhn, fra 1864 diakon ved Mariakirken i Haderslev og konst. hospitalspræst, fast ansat 1870, præst i Gram 1877. Endte sine dage som præst i Rørby (Holbæk amt). Var dansk kandidat fra 1857 (Arends I, 95).
201. Becker t. Kalkar i brev, dat. Haderslev 27.8.1867 (DMS. pk. 376, læg: Becker).
202. Ansøgningen indgivet af DMS. til Ministeriet for kirke- og undervisningsvæsenet (Kultusministeriet) (1. kontor. Journalsag T897), dateret Gladsaxe 24.8.1867.
203. Kalkar t. Becker 29.8.1867 (DMS. Kopibog 1864-70, s. 184f.). – Fra de til Ostindien udsendte danske missionærer (endnu kun elever) meldte Kalkar heri at have glædelige efterretninger og tilføjer – formentlig med adresse til Becker – »jeg skjønner ikke andet, end at baade Thomsen og Andersen voxse i Herren, idet de voxse i Ydmyghed og i Glæde. Begge disse Ting ere de allerførste og allerfornemste Egenskaber ved en Missionær«.
204. Se Trabert s. 21-26; Drach s. 34-36; Wischan s. 41-42.

205. Grønning t. Kalkar dat. Haderslev 5.9.1867 (DMS. pk. 376, læg: Grønning).
206. Kalkar t. Grønning 7.9.1867 (DMS. Kopibog 1864-70, s. 185f.).
207. Ludvig Carl Moritz Wagner, 1866-69 kapellan i Seest.
208. Becker t. Kalkar, dat. Haderslev 23.10.1867 (DMS. Pk. 376, læg: Becker).
209. Grønning t. Kalkar 19.11.1867 (DMS. pk. 376, læg: Grønning).
210. Kalkars uddrag i brev af 21.11.1867 t. Grønning (DMS. Kopibog 1864-70, s. 202-05).
211. Det i ovennævnte note nævnte brev af 19.11.1867.
212. Gentaget i brev af 25.11.1867 fra Kalkar til missionskolens leder A.G.Fich (DMS. Kopibog for selskabets formand 1865-68, s. 244-46).
213. »Måtte Herren, Gud over alt køds ånder, indsætte en mand over menigheden, som kan drage ud og hjem i spidsen for dem og føre dem ud og hjem, for at ikke Herrens menighed skal blive som en hjord uden hyrde« (4. Mosebog 27. kap. 16-17; her efter 1931-overs.).
214. Se Kalkars brev af 21.11.1867 omtalt note 210.
215. Grønning t. Kalkar i brev, dat. Haderslev 26.11.1867 (DMS. pk. 376, læg: C.V.Grønning).
216. I. Kr. Poulsen stammede fra Ringkøbing-egnen, men var mellem de fire elever, der afskedigedes fra missionskolen i Kbh. i 1870. Jvf. Nordisk Missionshaandbog, ved T.Løgstrup, 1889, s. 203, 263. Poulsen kom til Rajahmundry 21.1.1871 og vendte hjem 1888; han endte som præst i Portland, Maine, se H.C.Schmidt: Catechism on India etc., 1890, s. 53f.
217. Becker har nok haft Børresen og Skrefsrud i tankerne; de arbejdede en tid i *Gossnermissionens* tjeneste blandt Kolfolket 1865. Fra nov. 1865 er de tos henvendelse til DMS, med Kalkars afslag af 15.1.1866. Jvf. Knud Gjesing: En Missionspioner, Kbh. 1961, s. 60-69.
218. Understreget af Becker i originalen.
219. Becker til Kalkar i brev, dat. Haderslev 26.11.1867 (DMS. pk. 376, læg: Becker).
220. Dette fremgår af notatet om mødet 2. jan. 1868, se note 221.
221. Forhandlingsprotokollen for bestyrelsen oplyser ved referatet af mødet 2. jan. 1868: »Becker, som havde været i Kjøbenhavn, har baade mundtlig og skriftlig yttret det Ønske, at det danske Missionselskab vilde bekoste hans Reise til Telugulandet og formener selv at kunne underholde sig der uden Bekostning for Selskabet«. (DMS. Forhandlingsprot. 1864-97, s. 51).
222. Becker til Kalkar 24.1.1868 (DMS. pk. 376, læg: Becker).
223. Becker til Kalkar 10.2.1868 (DMS. pk. 376, læg: Becker).
224. J. de Jonquieres til Kalkar 15.2.1868 (DMS. pk. 376, læg: Becker), delvis besvaret af Kalkar 20. s.m. (DMS. Kopibog for selskabets formand 1865-68, s. 270-72. Jvf. iøvrigt Kultusmin. sag T897/1867).
225. Kultusmin.s skriv. af 18.juli 1868. Jvf. ovennævnte sag.
226. Michaelsen til Kalkar, dat. Bjolderup præstegård 12.9.1868 (DMS. pk. 376, læg: Becker).
227. Niels Bundgaard: Det danske Missionselskabs Historie, Missionsmenigheden i Danmark, 1935, 123.

228. Kalkar t. Michaelsen 19.5.1868 (DMS. Kopibog 1864-70, s. 241-43).
229. DMS. Forhandlingsprot. 1864-67, s. 54 pkt. 4.
230. Jvf. det i note 205 nævnte brev fra Grønning.
231. Schleswig-Holsteinisches Kirchen- und Schulblatt No. 28/1868, sp. 286.
232. Kaldsbrev af 26.7.1868, se Åbenrå Kirkekrønike (Chronik der Gemeinde Apenrade), s. 122 (LAÅ).
233. Grønning daterer sine breve til Kalkar endnu i november 1867 fra Haderslev, fra september 1869 derimod fra Åbenrå (DMS. pk. 376, læg: Grønning). Fra midt i juli 1868 må han have boet i Åbenrå, se Becker til Kalkar 25.7.1868 (DMS. pk. 376, læg: Becker). Jvf. note 368a.
234. Tanken omtales endnu af Becker i hans skrivelse til DMS's bestyrelse 10.6.1868, se ndf.
235. 25. maj 1868, se foran.
236. Orig. i pk. 376 (DMS) med påtegningen »Set« af Bloch, Blædel, Collin, Fich, Frimodt, Gøricke, Hammerick, Rothe. Jvf. DMS. Kopibog for selskabets formand 1868-71, s. 4. – Om Kalkars indstilling til Beckers planer vidner også en takkeskrivelse til pastor Fritz, Almind (ved Kolding) for et indsendt beløb, hvori Kalkar bemærker, at »over det, som indsendes til det danske Missionsselskab, maa Bestyrelsen raade og handle, som den kan og tør forsvare. Denne Grundsætning, der oftere er udtalt, holde vi fast paa, ellers blev enhver Styrelse umulig, og Giverne kunde have de allerbesynderligste Hensigter med deres Gave. At vi i nærværende Tilfælde gjerne understøtte Becker, naar han vil rette sig efter vor Anviisning og ikke gaae paa egen Haand og efter egne Beslutninger, er en Selvfølge« (anf. kopibog s. 9-10).
237. På dette tidspunkt havde Fr.Hammerich, der var medlem af DMS's bestyrelse såvelsom af det teologiske fakultet, underrettet de øvrige medlemmer om udviklingen i Beckers forhold til det amerikanske selskab, hvilket bevirkede, at professorerne Bornemann og Hermansen tog forbehold m.h.t. Becker og iøvrigt gav deres vota en mere almindelig karakter (Skrivelse af 1.juli 1868 i Kultusmin.'s 1. kontors sag T897/1867).
238. Referatet af mødet 7.7.1868 se DMS. Forhandlingsprot. 1864-97, s. 55.
239. Referatet fra det alm. missionsmøde i Odense 29. og 30.juli 1868 se DMS. Forhandlingsprot. 1864-97, s. 57 under pkt. C. – Blandt deltagerne var pastor Jensinius Johansen i Haderslev (nr. 15 blandt de anførte deltagere).
240. Becker til Kalkar 14.7.1868, dat. København. (DMS. pk. 376 (læg: Becker)).
241. Kalkar i DMS. Kopibog 1864-70, s. 248.
242. Becker til Kalkar 25.7.1868 (DMS. pk. 376, læg: Becker).
243. Om J.Johansens forhold til Godt se Sønderjyllands Historie fremstillet for det danske Folk. V, s. 332-35.
244. DMS. Forhandlingsprot. 1864-97, s. 57 har kun et ganske kort referat under punkt C, hvor det oplyses, at formanden foretog sagen ang. Becker, hans planer, ordination o.s.v.
245. Utvivlsomt Chr.Aug.Valentiner, der havde været konstitueret provst i Tønder 1864, men s.å. blev præst ved Skt. Nicolai kirke i Flensborg,

- 1865 præst i Tyrstrup, og fra 1870 præst i Gl. Haderslev og direktør for Præsteseminariet 1870-91. Død 1891 i Haderslev (Arends II, 331).
246. J.Johansen til Kalkar 7.8.1868 (DMS. Pk. 376, læg: Becker).
247. J.Johansen til Kalkar, dat. Haderslev 3.9.1868 (DMS. anf. pk. og læg).
248. Kalkar t. bestyrelsen for DMS i brev af 20.8.1868 (DMS. Kopibog for selskabets formand 1868-71, s. 13). – Om Kalkars indstilling til de nye planer for Becker findes oplysninger i et brev til missionær P.Andersen, dat. 11.8.1868: »Om hun [d.v.s. Andersens forlovede] kan komme til at reise til Indien med Becker er meget uvist; han havde adskillige eventyrlige Planer, hvilke han begyndte at udføre, men maatte standse midt i dem; nu troer jeg dog, efter hvad jeg i disse Dage har erfaret, at han er kommen til mere Ro. Endskjøndt Ingen af os kan vide, ad hvilken Vei Gud vil føre Mennesket, saa gjælder det dog dem, som i særlig Betydning vil være hans Tjenere, ikke at foretage noget uden nøiagtig Overveielse eller efter Øieblikkets Indskydelse« (DMS. Kopibog 1864-70, s. 252).
249. Kalkar til J.Johansen i Haderslev 2.9.1868 (DMS. Kopibog 1864-70, s. 252f.). Jvf. referatet i DMS. Forhandlingsprot. 1864-97, s. 57f. af mødet 31.8.1868.
250. Kalkar til Johansen i Haderslev 2.9.1868 (DMS. Kopibog for selskabets formand 1868-71, s. 14f.).
251. Kalkar fandt let årsagen til hans uoverensstemmelse med de unge hos disse og udtaler i et brev til missionær Ochs, der ganske vist hørte til de ældre, men også fik at vide, hvem der var hans foresatte: »Det falder mangen Ældre meget svært at finde sig i yngre Medhjælperes Eiendommelighed, og mangen Yngre endnu ikke retteligen omvendte Mand har meget vanskeligt ved aldeles at underordne sig en Ældre« (Kalkar t. Ochs 12.2.1868 (DMS. Kopibog 1864-70, s. 213).
252. E.Collin t. Blædel 16.11.1867: »For nogen Tid siden bemærkede jeg i Forbigaaende for Dem, at jeg ofte har fundet mig mindre behageligt berørt ved at deeltage i Missionsbestyrelsens Forhandlinger og hvert Øieblik at føle, at meget var mig uklart, fordi hele Selskabets Stilling var mig uklar; ... jeg har en Fornemmelse af, at der er en Mangel i Organisationen udadtil, og at der ogsaa hos mine Colleger findes nogen Svæven i Discussionen, begrundet i hiin Mangel. ... Først en Bemærkning, der er saa ofte henviist til, om vi have Frimodighed til at paatage os denne eller hiin Udgift; i denne Henseende har jeg aldrig været i Tvivl om, at saavist som Alt er forgjæves, naar Vorherre ikke giver sin Velsignelse dertil, saavist skulle vi ogsaa bruge vor menneskelige Fornuft, og denne tilsiger os blandt Andet, at vi ikke skulle gaae videre, end vi kunne magte. Men hvor meget kunne vi magte, hvorvidt strække vore Midler? Det er dette Spørgsmaal, som jeg ikke kan besvare, og som altid gjentager sig; men det formuleres bestandig paa den noget egne Maade: om der er Penge i Kassen. Jeg har aldrig seet eller hørt tale om noget, der lignede et Budget eller Overslag, hvorefter en Plan kunde lægges. Der kan ikke svares herpaa, at de faste Indtægter ere de mindste; thi der maa dog nu have en Erfaring om de tilfældige Indtægters Gjennemsnits-

- sum. Men jeg kjender ligesaalidt til noget Overslag over vore Udgifter i det Hele« (DMS. Pk. 64).
253. Bundgaard: Dr. Christian Kalkars Betydning for dansk Kirkeliv og Missionsvirksomhed, Kbh. 1951, s. 261f.
254. Bundgaard: anf. arb. s. 264.
255. J.Johansen t. Kalkar 4.9.1868 (DMS. pk. 376, læg: Becker).
256. Becker t. Kalkar 16.9.1868 (DMS. pk. 376, læg: Becker).
- Becker i København m.v. Oktober 1868-juli 1869*
257. DMS. Forhandlingsprot. 1864-97, s. 61 (møde 8/10 1868).
258. Kalkars redegørelse af 1870 (DMS. Pk. 64).
259. Kalkars ovennævnte redegørelse af 1870. Om Fichs sygdom se N.Bundgaard, Det danske Missionssselskabs Historie. Missionsmenigheden i Danmark, 1935, s. 109f. Om de to missionærers ordination sst. s. 123.
260. Kalkar t. bestyrelsen 11.9.1868 (Kopibog for selskabets formand 1868-71, s. 71).
261. Breve i: Den danske Mission i Ostindien i de seneste Aar. En Samling af Breve. Udgivet af C.H.Kalkar, Kbh. 1870, s. 201-02, 226-27 (underskrevet også af Blædel og Frimodt), 238-39, 246-47, 249, 252, 253.
262. Se ovenn. værk med breve s. 223, 243.
263. Kalkar t. pastor Harms, Hermannsburg 15.2.1869 (DMS. Kopibog for selskabets formand 1868-71, s. 64-65, hvor det hedder: »denn es ist nur unser Wunsch, dass er eine Wirksamkeit finde, die mit seiner Lust und Vorbereitung übereinstimmt«.
264. Baustädt t. Kalkar 2.3.1869 (DMS. pk. 376, læg Becker).
265. »Becker ist ein lieber junger Mann, voll Eifer und Kraft ...; ich glaube, dass er in Rücksicht seiner Entwicklung sich den meisten Aussendingen gleich stellen darf. Daraus folgt ja nicht, dass er noch in seinem künftigen Leben viel zu lernen, viel zu verlernen hat« (Af Kalkars svar t. Baustädt 10.3.1869 (Kopibog for selskabets formand 1868-71, s. 73-75)).
266. Baustädt t. Kalkar 5.4.1869 (DMS. pk. 376, læg: Becker).
267. DMS. Forhandlingsprot. 1864-97, s. 81, stk. 4.
268. Kalkar meddeler 15.4.1869 Becker: »Jeg veed ikke, hvorledes De tænker Dem en Missionselevs Forhold til sine Foresatte, men jeg veed det, at jeg blev meget forundret over den Meddelelse, De gjorde mig hos Hs. Høiærværdighed Stiftsprovsten. Jeg havde ved at melde Dem, hvad Inspector Baustädt i Hermannsburg havde tilskrevet mig ang. Deres Optagelse raadet Dem til *at øve Dem i Tydsk*. I den Anledning vælger De Dem selv en *Lærer, aftaler Betalingen og Timernes Antal* med ham, som det var en Sag, hvorom det ikke tilkom Bestyrelsen andet end at opfylde den Bestemmelse, De paa egen Haand har taget. Hvorvidt dette stemmer med en god og tilbørlig Orden, vil jeg henstille til Dem selv« (DMS. Kopibog for selskabets formand 1868-71, s. 80).
269. Baustädt t. Kalkar 20.6.1869 (DMS. pk. 376, læg: Becker).
270. Konkordieformlen var et luthersk bekendelsesskrift fra 1577 forfattet i Tyskland for at undgaa nogle protestantiske stridigheder efter Luthers

død. Denne formel antoges af de lutherske kirker i Tyskland og Sverige, men Frederik II i Danmark frabad sig den.

271. Baustädt t. Kalkar 10.7.1869 (DMS. Pk. 376, læg: Becker).
272. Becker t. Kalkar 16.7.1869 med Baustädts ovenn. brev (DMS. Pk. 376, læg: Becker).
273. Kalkar t. Becker i Vamdrup (DMS. Kopibog for selskabets formand 1868-71, s. 116f.).

Nye muligheder for Grønnings missionselever. April-oktober 1869

274. Trabert s. 23, jvf. Drach s. 35 og Almindelig Kirketidende, udg. af J. Vahl, 19. årg., 1878, s. 75f.
275. Hans Chr. Schmidt t. Kalkar 16.4.1869 (DMS. Pk. 377, læg: H. C. Schmidt).
276. Rajahmundry Missionens Historie i Almindelig Kirketidende, udg. af J. Vahl, 19. årg., 1878, s. 72-79 (efter det amerikanske »Lutheraneren«); Trabert s. 19ff.; Drach s. 34ff.
277. Referat af Schmidts brev i brev fra Becker til Kalkar 17.7.1869 (jvf. note 272).
278. Til stationen i Vamdrup var da knyttet den i ydre mission meget interesse-rede stationsforstander Bleshøj, hvis datter Giovanni nytårsdag 1874 viedes i Leipzigmissionens lutherske kirke i Bombay til H. C. Schmidt (Trabert s. 33; Nordisk Missionshaandbog ved T. Løgstrup, 1889, s. 212).
279. Ligeledes i brevet fra Becker til Kalkar 16.7.1869 (DMS. pk. 376, læg: Becker).
280. Jvf. Kalkar til Ochs, trykt »Den danske Mission i Ostindien i de seneste Aar. En Samling af Breve. Udgivet af Dr. C.H. Kalkar, Kbh. 1870, s. 240f.
281. DMS. Forhandlingsprot. 1864-97, s. 86 (stk. 3).
282. Kalkar til Becker i Vamdrup 25.7.1869 (DMS. Kopibog for selskabets formand 1868-71, s. 116f., hvor også gentagelsen 31.7. fremgår af en tilføjelse).
283. Becker til Kalkar, dat. Øster Vamdrup 29.7.1869 (DMS. Pk. 376, læg: Becker).
284. Trabert s. 25f.
285. Becker til bestyrelsen for DMS 30.7.1869, dat. Vamdrup (DMS. Pk. 376, læg: Becker).
286. DMS. Forhandlingsprot. 1864-97, s. 86 (stk. 3).
287. Frimodt t. Kalkar, dat. Svendborg 10.8.1869 (DMS. Pk. 64).
288. Kalkar til Frimodt i Svendborg 11. aug. 1869 (DMS. Kopibog for selskabets formand 1868-71, s. 120f.).
289. Kalkar t. Frimodt og Blædel 16.8.1869 (nævnte kopibog s. 122).
290. Kalkar t. Blædel og Frimodt 23.8.1869 (nævnte kopibog s. 127).
291. Becker t. DMS's bestyrelse, dat. Missionsskolen 23.8.1869 (DMS. Pk. 376, læg: Becker).
292. DMS. Forhandlingsprot. 1864-97, s. 86-87 (stk. 2).

293. Grønning t. Kalkar, dat. Åbenrå 13.9.1869 (DMS. pk. 376, læg: Becker).
 294. Kalkar t. Grønning 17.9.1869 (Kopibog 1864-70, s. 307f.).
 295. Kalkar t. Gøricke 18.9.1869 (Kopibog for selskabets formand 1868-71, s. 131f.).
 296. Grønning t. Kalkar, dat. Åbenrå 18.9.1869 (DMS. Pk. 376, læg: Becker).
 297. Kalkar t. Blædel og Frimodt, dat. Kbh. 20.9.1869 (DMS. Kopibog 1864-70, s. 308. – Orig. m. Blædels og Frimodts påtegninger i DMS. pk. 64).
 298. Kalkars brev 22.9.1869 (DMS. Kopibog for selskabets formand 1868-71, s. 132). Jvf. DMS. Forhandlingsprot. 1864-97 s. 87-88.

Beckers udrejse og død. Oktober 1869-maj 1870

299. Kalkar t. missionselev Becker, dat. Kbh. 29.9.1869 (DMS. Kopibog 1864-70, s. 310).
 300. Om Beckers rejse med fregatten »Sjælland« til Suez og med andre skibe til Indien se min artikel i Festskrift til Svend Gissel Plov og pen, Kbh. 1991.
 301. H.C.Schmidt kom først til Rajahmundry 4.aug. 1870, men Becker ankom dertil 4.febr. s.å., se H.C.Schmidt: Catechism on India, etc., s. 53.
 302. Becker til DMS's bestyrelse 20.12.1869 (DMS. Pk. 376, læg: Becker).
 303. DMS. Kopibog 1864-70, s. 310.
 304. Grønning t. Kalkar 14.10.1869 (DMS. Pk. 376, læg: Becker).
 305. Kalkar t. Grønning 16.10.1869 (Kopibog for selskabets formand 1868-71, s. 136).
 306. Rudolf Frimodt t. DMS's bestyrelse 15.2.1870 med udat. skrivelse til Kalkar (DMS. Pk. 64).
 307. Kalkar t. P.Andersen, Bethanien 22.10.1869, trykt Den danske Mission i Ostindien i de seneste Aar. En Samling af Breve. Udgivet af Dr. C.H.Kalkar, Kbh. 1870, s. 256f.
 308. Kalkar t. pastor Schmidt i Carlisle 3.12.1869 (DMS. Kopibog for selskabets formand 1868-70, s. 149f.).
 309. Kalkar t. P.Andersen 9.3.1870, trykt i den i note 307 nævnte udgave s. 265f.
 310. Kalkar t. Becker i Madras 10.3.1870 (DMS. Kopibog 1864-70, s. 342).
 311. Becker t. Kalkar, dat. Rajahmundry 1.5.1870 (DMS. Pk. 376, læg: Becker).
 312. Kalkar t. Grønning i Åbenrå 22.4.1870 (DMS. Kopibog 1864-70, s. 343). – Om Schmidts brev se Kalkars brev til denne omtalt i note 308.
 313. Om Schmidts ankomst til Rajahmundry se note 302.
 314. H.C.Schmidt t. Kalkar, dat. Flensborg 10.5.1870, vedlagt kopi »Aus der Allgemeinen Versammlung der Ev.luth. Kirche in Amerika. Dritte Convention gehalten zu Chicago, Ill. v. 4 bis 10. Nov. 1869« (DMS. Pk. 377, læg: H.C.Schmidt).
 315. Dansk Missions-Blad. Tillægs-Blad nr. 5 1870, s. 53f.
 316. B.M.Schmucker, sekretær for det amerikanske lutherske selskab, til Kalkar, dat. Reading, Pa., 11.7.1870: »We have been greatly pained at the early and sudden death of Br. Becker. It is certainly one of the

- severest trials of our faith when after many years of preparation only a few months of labor are allowed« (DMS. Pk. 376, læg: Becker).
317. Trabert s. 29; om Longs død se Drach s. 34 og H. C. Schmidt: Catechism on India etc. s. 51.
318. Kalkar t. gartner Becker 12.10.1872 og t. H. C. Schmidt i Rajahmundry 14.10. s.å. (DMS. Kopibog for selskabets formand 1871-78, s. 64-66).

Grønnings arbejde for nye missionærer til Indien. Refusionen til DMS. Iver Kr. Poulsen. Jørgen Bruhn. Juni 1870-1873

319. Se note 278.
320. N. Bundgaard: Det danske Missionssselskabs Historie. Missionsmenigheden i Danmark, 1936, s. 127.
321. Grønning t. Kalkar, dat. Åbenrå 28.7.1870 (DMS. Pk. 376, læg: Grønning).
322. Om Heyers sidste år se Trabert s. 27.
323. Om Iver Kr. Poulsen se Trabert s. 36-41, Drach s. 40 og Wischan s. 91f. – Breve fra Poulsen i Rajahmundry trykt Almindelig Kirketidende, udg. af J. Vahl, 1871, s. 265-68; 1872, s. 365-367; 1873, s. 321-323 (til pastor Seidelin, Århus); 1874, s. 65-68. – I samme tidsskrift 1873, s. 323-327 findes en artikel af Poulsen: »Lidt fra Telugu-landet«. Poulsen omtales også sst. 1876, s. 12 og 1880, s. 192.
324. Schmucker i brevet af 11. juli 1870 se note 316. Det hedder i brevet: »The General Council of the Lutheran Church in America, to whose service you so kindly gave Mr. Becker, is a body of recent formation, intended to embrace those Lutherans who hold strictly and heartily to the Confessions and faith of our Church as distinguished from those who have given up her distinctive doctrines who formerly had the Mission in India which has been transferred to us. With the Council nearly all the Swedes, many of the Norwegians and a great many of the German Churches are connected. We believe that the Lutheran Church of Denmark would have a friendly sympathy with our position and work here«.
325. Det må være de 74 rdl. omtalt i Grønnings skrivelse af 14.10.1869 (jvf. note 304), der var udtrykkeligt bestemt for Beckers rejse.
326. Grønning t. Kalkar 28.7.1870 (DMS. Pk. 376, læg: Becker). Omtrent fra denne tid er en gave på 100 rdl. fremsendt af pastor Johansen i Haderslev fra en unævnt dame. Kalkar beder i brev af 21.7.1870 Johansen »bringe den ædle Kvinde, som har tænkt paa det danske Missionssselskab vor hjerteligste Tak. Vi have havt svære Tider i de sidste Maaneder, men naar jeg ser hen til de mange kjærlige Udtalelser, som ere komne til mig fra alle Landets Egne, og de mange Pengebidrag, der indsendes, da har jeg dog den Fortrøstning, at vi ville overstaa denne Krisis, og at noget Godt skal udvikle sig deraf.« (Kalkar til J. Johansen i Haderslev 21.7.1870 (DMS. Kopibog for selskabets formand 1868-71, s. 238)).
327. Kalkar t. Grønning 17.8.1870 (DMS. Kopibog 1864-70, s. 348f.) – Refusionen af selskabets udlæg for Beckers rejse til Ostindien indgik med 602 rdl. 11 sk., se Dansk Missionsblad 1870, s. 162.

328. Jvf. slutningen af brevet til pastor Johansen i Haderslev af 21.7.1870, se note 326.
329. Kalkar t. Grønning 22.4.1870 (DMS. Kopibog 1864-70, s. 343).
330. Grønning t. Kalkar 22.8.1870 (DMS. Pk. 376, læg: C.V.Grønning).
331. Sønderjyllands Historie fremstillet for det danske Folk V, 1864-1920, s. 47.
332. Kalkar t. pastor Johansen, Haderslev 22.4.1870 (DMS. Kopibog for selskabets formand 1868-71, s. 238).
333. Kalkar t. Grønning 9.9.1870 (DMS. Kopibog 1864-70, s. 350f.).
334. I hvert fald Schmidts rejse skete over Madras, se Trabert s. 30; Poulsen sejlede fra London se sst. s. 36.
335. Grønning t. Kalkar 27.9.1870 (DMS. Pk. 376, læg: Grønning).
336. Kalkar t. Grønning 22.4.1870 (DMS. Kopibog 1864-70, s. 343).
337. Kalkar t. Grønning 17.8.1870 (sst. s. 348f.).
338. Kalkar t. overlærer Møller i Missionsskolen 3.5.1870 (sst. s. 344); heri hedder det: »Naar der i Ovenstaaende ikke er omtalt den nye Elev Bruun, da grunder dette sig paa, at der ikke kan tages nogen Bestemmelse om ham, før der er forhandlet med Pastor Grønning«.
339. Kalkar t. Grønning 17.8.1870 (som i note 337).
340. Kalkar t. Grønning 9.9.1870 (DMS. Kopibog 1864-70, s. 350f.).
341. DMS. Forhandlingsprot. 1864-97, oplyst under 12.10.1870.
342. Grønning t. Kalkar 3.4.1871 (DMS. Diverse breve til bestyrelsen 1837-89 (Pk. 116)).
343. DMS. Forhandlingsprot. 1864-97, s. 46, under 3.4.1871.
344. Kalkar t. Grønning 4.4.1871 (DMS. Kopibog for selskabets formand 1868-71, s. 302).
345. Kalkar t. Grønning 28.4.1871 (DMS. ovenanf. kopibog s. 305f.).
346. Kalkar t. Grønning 26.6.1871 (DMS. ovenanf. kopibog s. 320).
347. Grønning t. Kalkar 28.6.1871 (DMS. Pk. 116).
348. Heyer døde 7.nov. 1873 efter 11 dages sygdom og begravedes i Fridensburg, nær Somerset, Pa. (Trabert s. 27).
349. Grønning t. Kalkar 31.7.1871 (DMS. Pk. 116). – G.s ældste søn Wilhelm begyndte 1872 sine studier i Leipzig, kom senere til Erlangen og fuldendte sine akademiske studier i Kiel, se Wischan s. 57.
350. Kalkar t. Grønning 7.8.1871 (DMS. Kopibog for selskabets formand 1871-78, s. 4f.).
351. Kalkar t. Grønning 28.10.1871 (DMS. Kopibog som i note 350, dog s. 17f.).
352. Grønning t. Kalkar 30.10.1871 (DMS. Pk. 116).
353. Kalkar t. skomager H.C.Schmidts enke nr. 875 i Flensborg 12.10.1870 (DMS. Kopibog 1871-78, s. 64).
354. Kalkar t. H.C.Schmidt i Indien (Rajahmundry) 14.10.1870 (Kopibog som i note 353 dog s. 64-66).
355. DMS. Kopibog 1871-78 s. 19.
356. DMS. Sst. s. 31.
357. DMS. Sst. s. 33.
358. I et brev af 4.juni 1872 skriver Kalkar til H.C.Schmidt »en ung Slesviger

Bruun, som i adskillige Aar forberedes her i Byen til at gaae over til Dem, har forladt Kjøbenhavn, da han er bleven usikker om sit Missionskald« (DMS. nævnte kopibog s. 52-54). – I Grønning's brev til Kalkar af 5.1.1872 omtales en »Capt. Bruhn«, formentlig en slægtning af Jørgen Bruhn (DMS. Pk. 116).

359. Grønning t. Kalkar 3.4.1872 (DMS. Pk. 116).
360. J. Bruhn t. Kalkar 3.4.1872 (DMS. Pk. 116).
361. Bruhn omtales ikke som missionær blandt teluguerne hos Trabert s. 41ff. eller Wischan s. 93ff. Derimod fik den af Breklummissionen udsendt Wilhelm Grønning, en søn af Chr. Vilhelm Grønning, betydning som leder af missionsskolen i Rajahmundry, se Wischan s. 132ff.; han døde i 1889 sst., se Wischan s. 289-296 (H. C. Schmidts beretning, dat. 10. juli 1889).
362. Kalkar t. Grønning 11.4.1872 (DMS. Kopibog 1871-78, s. 48).
363. Dansk Missions-Blad. Ny rk. 8. årg. 1872, s. 82.
364. Kalkar takker 12. dec. 1872 superintendent Godt, som 16. jan. 1872 i et på dansk skrevet brev fra Slesvig havde fremsendt 100 preussiske daler fra den slesvigske missionskomité (DMS. Pk. 337. Korrespondance vedr. gaver o.l. 1822-1958); Kalkars tak, der supplerede den mere formelle tak fra kassereren, findes DMS. nævnte kopibog s. 72. (Jvf. Dansk Missions-Blad Ny rk. 8. årg. 1872, s. 81).
365. Nedergaard: En dansk præste- og sognehistorie. IX. Ribe Stift, Kbh. 1972, s. 1225-26.
366. Grønning t. Kalkar 5.1.1872 (DMS. Pk. 116).

Grønning som præst i landskirken og pensionist. 1868-1898

367. Om Göttig se Dansk Præste- og Sognehistorie. X. Haderslev Stift. udg. af A. Pontoppidan Thyssen 1980, s. 380f. og Åbenrå Bys Historie. Red. af Johan Hvidtfeldt og Peter Kr. Iversen III, 1864-1945, s. 12ff. og 64f. – Om Godts modstand mod fast ansættelse af Grønning se sidstnævnte værk s. 65.
368. Om Ewertsen se nævnte præste- og sognehist. X, 381 og Åbenrå Bys Hist. III, 14, hvor det oplyses, at der holdt kapervogne uden for byen for at køre folk til pastor Michaelsen i Bjolderup, jvf. iøvrigt om Michaelsen Bjolderup Sogns Historie, red. af H. V. Gregersen og Peter Kr. Iversen, 1951-56, s. 318ff.
368a. Chr. Vilh. Grønning kom 26. juli 1868 som diacon til Åbenrå; hvad denne dato nøjagtig angiver fremgår ikke af Emil Brederek: Verzeichnis der Geistlichen und Gemeinden in Schleswig-Holstein 1864-1935, Wismar 1933, s. 28, jvf. 113; kaldsbrevet var af denne dato (se note 231). Men det ses af generalsuperintendent Bertel Godts Visitationsprotokoll der Probstei Apenrade 1868-80 (Landsarkivet for de sønderjyske landsdele: Generalsuperintendentens arkiv lbnr. 10), at ved Godts første visitats i Åbenrå 25. juni 1868 var provst Göttig syg og sengeliggende »und konnte nicht in der Kirche erscheinen«, og det oplyses derefter: »Ein Diaconus var nicht vorhanden«, hvorfor generalsuperintendenten måtte fungere alene.

369. Se herom nævnte præste- og sognehist. X, 381-85. – Godts visitats i Åbenrå kirke fandt sted 1.sept. 1871. I Visitatsprotokollen siges under punkt 1 bl.a. om Göttig: »Propst Göttigs Stellung läßt Viel zu wünschen übrig« og om Grønning: »Der constituirte Diaconus Grønning wird gern gehört und wirkt segensreich«; under pkt. 2 oplyses: »Der Hauptgottesdienst wird vom Pastor Vormittags in deutscher, vom Diaconus in Sommer als Früh-, im Winter als Nachmittags-Dienst in dänischer Sprache gehalten«. Diakonen havde da »fast sämtliche Leichen« (Begravelser), da pårørende her selv måtte afgøre, hvem der skulle foretage disse kirkelige handlinger. – Under punkt 3 hedder det: »Die Kirche war recht gut besucht. Der deutsche Gottesdienst wird, wie schon erwähnt, sehr wenig, der dänische hingegen recht gut besucht. Das Missionsinteresse ist durch Grønning sehr geweckt und gefördert worden« (ovennævnte visitationsprotokol).
370. Asger Nyholm: »Bertel Pedersen Godt« i Sønderjyske Årbøger 1967, s. 220.
371. Se Bredereks i note 368a nævnte værk s. 28, jvf. 113.
372. Nedergaard: En dansk Præste- og Sognehistorie IX B. Ribe Stift, Kbh. 1972, s. 1225f. – Oplysningen her om, at Grønnings ægtefælle døde 8. okt. 1850 er urigtig; dette er formentlig dagen for deres ægteskabs indgåelse i Madras; det ville stemme med, at ægteparret Grønning i november s.å. kom til Guntur i Indien. – Når sønnen Hermann Heinrich Grønnings moder i ovennævnte præste- og sognehistorie X, s. 733 opgives at være født Brag, må der være tale om en læsefejl; hun var født Krug, hvilket fremgår af Sterbennebenregister Ballum 1887 nr. 18 for 8.juli 1887 (Meddelt af Landsarkivet i Åbenrå). – Efter Bredereks ovenanf. arb. blev Grønning 8.4.1873 præst i Ballum.
373. Kontraministerialbogens oplysninger for Ballum sogn. Døde (Meddelt af Landsarkivet Åbenrå). Fru Grønnings fornavne var Dorothea Elisabeth Henrike, antagelig i nævnte rækkefølge, men der er rettet i Kontraministerialbogen.
374. Dagbladet Hejmdal 1898 8.febr.
375. Wischan s. 4.
376. Berichte über die Arbeit der Schleswig-Holsteinischen evang.-lutherischen Missionsgesellschaft 1. April 1896 bis dahin 1897 (trykt), s. 28. – Grønning sad i det såkaldte Weiterer Vorstand, hvoraf bl.a. generalsuperintendenterne Kaftan og Ruperti var medlemmer.
377. Som note 374.
378. Brederek: anf. arb. og st.
379. Wischan s. 298.
380. Wischan s. 3.
381. Bidragene til Wischans bog er omtalt i Indledningen til dette arbejde.
382. Se præste- og sognehistorien omtalt i note 367, X. Haderslev Stift s. 385.
383. Jvf. samme arb. s. 386.
384. Dagbladet Hejmdal 1898 7.febr. nr. 31.
385. Samme avis 1898 12.febr. nr. 36.
386. Samme avis 1898 8.febr. nr. 32.

387. Flensborg Avis 8.febr. 1898 nr. 32; her forekommer den urigtige oplysning, at Grønnings hustru døde i Indien. – 10.febr. s.å. optrykker Flensborg Avis så »Dagbladet Hejmdal« nekrolog over Grønning. Den omtalte Leth havde været dansk compastor i Åbenrå 1851-63 med fyldte kirker, store missionsmøder og ugentlige bibeltimer; han flyttede i august 1863 til et sjællandsk præstekald. Jvf. det ovennævnte præsteværk for Haderslev stift X, s. 380, og Åbenrå Bys Historie II, 1967, s. 212f. En »Afskedsprædiken holdt den 2den Juni paa 2den Pindsedag af Pastor Grønning over Dagens Evangelium Joh. 3 v. 16-31«, trykt Apenrade i N.Sørensens Officin 1873, findes i Landsarkivet Åbenrå.

Navneregister

Registerforkortelser

am., amerikansk; da., dansk; eng., engelsk; gen. sup., generalsuperintendent; ind., indisk; Kbh., København; lb., landsby; min., minister; miss., missions- el. missionær; ndf., nedenfor; ovf., ovenfor; sekr., sekretær; ty., tysk. Parenteser angiver, at navne ikke omtales direkte.

- Adelby, lb. 143
Aden, by 117
Afrika 43. – Se også Vestafrika
Agerbek, H., præst 49
Albert, am. miss. sekr. 78
Alexandria, by 111
Aller, lb. 62f, 79
Almind, lb. 158
Als, ø 154
Altona, by 29, 42. – Missionskomité 149
American Evangelical Lutheran Mission Society 44f, 55. – Se også General Synod
Amerika, amerikanere (Nordamerika, USA) 41, 43, 45f, 51, 53, 55, 64, 66f, 69, 71, 74-78, 80, 83f, 86, 94-96, 105-112, 114f, 117, 120f, 123, 127-129, 134, 137, 151f, 162f
Andersen, Peter, miss. 101f, 117, 120-122, 156, 159, 162
Andersen, Sine, f. Nielsen, miss.hustru 117, (122), (159)
Asschenfeldt, Chr.C.J., præst 12-14, 142f

Bade, H.P.M., provst 141
Baggesen, R.Johs., præst 54
Ballum, lb. 7, 10, 140, 150, 164
Balthasar, C.W., ty. miss. elev 21
Barmen, by 17, 19, 144f. – Missionsseminarium 17, 144
Basel, by 124
Baustädt, inspektør, Hermannsburg 102-105, 160f

Bautzen, ty. by 23
Becker, Christian Frederik, miss. 7, 10, 66-76, 78-130, 139, 156-163
Becker, gartner 125, 163
Berlin, by 23
Berlinermissionselskabet 84
Bethanien, se Trikolur
Bielefeldt, skomager, Flensborg 54
Bjolderup, lb. 63, 87, 89, 97f, 101, 139, 157, 165
Blankenese 34
Bleshøy, familie, Taulov 70
Bleshøy, Giovanni, se Schmidt
Bleshøy, Hans C., stationsforstander, Vamdrup, 155, 161
Bloch, Georg, Kbh. 158
Bluhme, frue, Kbh. 138
Blædel, Ludv., præst 55, 63
Blædel, N.G., præst 100, 111, 114f, 158f, 161f
Boertmann, Peter, Kbh. 146
Bombay, by 126, 161
Bornemann, teolog, Kbh. 158
Bornholm 76
Boston, USA 115
Bowden, eng. miss. 129
Boysen, da. skibskaptajn 32, (35f)
Bramdrup, lb. 54
Brammer, præst, Skast 63
Brauer, J.H., forstander, miss. seminariet, Hamburg 24(f), 28, 33, 39, 146, 148f, 151f
Brekum, by 9

- Breklum-missionen 140, 165f
 Bremen, by 7, 10, 27, 29, 42, 44, 149, 152.
 – Missionsverein 146. – Staatsarchiv
 7, 9, 145
 Bruhn, Chr.H., præst 76, 79, 88, 156, 163
 Bruhn, Jørgen, miss. elev 128f, 131-137,
 163-165
 Bruhn, skibskaptajn 165
 Brødremenigheden 18-21, 74. – Chri-
 stiansfeld 11, 17f, 20, 70, 74, 142, 145.
 – Forsamling i Kbh. 16f, 20, 49, 144. –
 Mission 18
 Bully, ind. lærer 60f
 Bultmann, L., ty. miss. 21, 23, 25, 147f
 Børresen, H.P., miss. 157
- Cadiz, by 116
 Calcutta 32, 34, 36f, 150
 Callisen, L.Fr.Chr., præst 15
 Carlisle, am. by, 106, 162
 Carlsøn (Carlsen), miss. elev 154f
 Celle, ty. by 29
 Chicago, USA 106, 124, 162
 Christian VIII, da. konge (29-32)
 Christiansfeld, se Brødremenigheden
 Church Missionary Society, eng. miss.
 selskab 28, (57), 64, 77, 105f, 109, 127,
 154
 Claussen, H.F.E., præst 63
 Collin, E., etatsråd 100, 158f
 Curau, ty. by 50
 Cutter, W.J., am. miss. 45
- »Dagbladet Hejmdal« 140f, 166f
 Danske Missionsselskab (DMS) 7, 10,
 46f, 50-53, 55, 57, 64-67, 71f, 75, 78-
 82, 84-86, 89-94, 97, 99f, 102f, 107-115,
 117-124, 126-128, 130-133, 135f, 138,
 153-159, 161-163
 »Dansk Missionsblad« 49, 55, 122, 124,
 162f, 165
 Dresden, ty. by 23
 Duff, dr., eng. miss. 32, 150f
 Dybbøl, lb. 63
- East India Company 45
 Elben 32, 34
 Elberfeld, ty. by 17f, 144
 »Elias«, tidsskrift 63f, 155f
 Ellore, ind. by 40f, 43, 45, 105
 Emden, ty. by 142
 Emmerlev, lb. 63, 154
- England, englændere, (briter) 35, 38, 41,
 45, 48, 54, 56, 61, 83f, 89, 102, 109,
 116, 118, 150, 152
 Erlangen, ty. by 164
 Europa, europære 34, 45f, 50f, 62, 105f,
 108, 125, 136, 150
 Ewaldsen, Chr., præst 54, 65, 70, 153
 Ewertsen, Chresten, præst 139, 165
- Fich, A.G., præst 55, 78f, 84, 101, 157f,
 160
 Fichte, ty. filosof 13
 Flato, ty. miss. elev 148
 Flatsborg 7, 12f, 15, 17-19, 21, 27, 46,
 50, 54, 66, 70f, 84, 119, 123f, 136, 143-
 145, 154, 162, 164. – Helligåndskirken
 13, 46. – Skt. Johannes kirke 12, 15,
 142, 144. – Skt. Nicolai kirke 12, 15,
 46, 142, 158
 »Flensborg Avis« 141, 167
 »Flensburger Religions-Blatt« 145
 »Fortuna«, da. skib 32, 34-36
 Frankfurt, ty. by 43
 Frankfurt am der Oder, ty. by 21, 23
 Frankrig 155
 Fredericia 7, 11, 26, 46, 49, 54. – Micha-
 elis kirke 11, 26, 46, 54, 148
 Frederik II, da. konge 161
 Frederiksberg, da. by 142
 Friedensburg, Pennsylvania 164
 Frijs-Frijsenborg, Chr.E., min. 116
 Frimodt, J.Chr.R., præst, 100, 110-115,
 120f, 123, 126, 158, 161f
 Fritz, præst, Almind 62, 158
 Fritze, købmand, Bremen 27
 Fyn 72, 108, 110, 143
 Fønss, H.L.Basse, præst 52, 54, 63
- Gad, præst, Kolding 62
 Gammelby præstegård 108f
 Gammel Haderslev 159
 Ganges 36
 General Council of the Evangelical Lu-
 theran Church of North America, am.
 miss. selskab 64, 77(f), (80f), 89, 93,
 (103), 105f, (108), (112f), (115), (118-
 120), (123-125), 127, (130), (140), (158),
 (162f). – Se også American Evangelical
 Lutheran Mission Society og General
 Synod
 General Synod, am. miss. selsk. 64,
 (65-67), (71f), 77(f). – Se også General

- Council of the Evangelical Lutheran Church of North America
- Georg I, græsk konge 117
- Gerhardt, Paul, ty. salmedigter 136
- Giajal, ind. by 60
- Gladsaxe, lb. 47, 101
- Gleisz, Fr., ty. præst, Curau 50
- Glückstadt, by 29f, 32, 37, 151. – Missionskomité (Missionsverein) 149f
- Godavery, ind. flod 32
- Godt, Bertel, gen. sup. 69, (75), 87(f), 89(f), 97, 138-140, 155f, 158, 165
- Gossnermissionen, ty. miss. selskab 157
- Graf, Jens, miss. 42, 148
- Gram, lb. 63, 156
- Grove-Rasmussen, A.C.L., præst 63, 87
- Grumstrup skole 48
- Grundtvig, N.F.S., digter 82
- Gräbe, am. konsul, Frankfurt 43
- Grækenland 117
- Grønland 63
- Grønning, Caroline, f. Meyer, frue 140
- Grønning, Christian Vilhelm, miss., præst, passim
- Grønning, Dorothea Elisabeth Henrike, f. Krug, frue (44f), (47), (51), (62), (67), (73), (77), (92), (112), (129f), (140), 166(f)
- Grønning, Else Cathrine, f. Struer, frue 11, (21f), 34, 146
- Grønning, Hermann Heinrich, ty. præst 46, 140f, 166
- Grønning, Johannes, ty. præst 46, 140
- Grønning, Karl, barn 51
- Grønning, Peter Chr., gørtelmester 11
- Grønning, Wilhelm, ty. miss. 10, (34), 46, 62, 140(f), 150, 164f
- Grønning, snedkermester, Kbh. 146
- Guldkysten 144
- Gunn, am. miss., 38, 41, 43, 45f, 151
- Guntur, ind. by, 28, 38f, 41, 43-46, 48, 52, 57f, 65, 105, 107, 151
- Gurzala, ind. by 45
- Gyldendalske Boghandling, Kbh. 48
- Göricke, Ludv., kasserer, DMS 55, 116, 137, 158, 162, (165)
- Gøttig, Fr.G., præst 139, 165
- Göttingen, ty. by 20
- Haase, Ältermann, kasserer 42
- Hademarschen, ty. by 153
- Haderslev (Hadersleben), by, 10, 21, 62-65, 67-72, 74, 77f, 80f, 83, 86-89, 91-93, 95f, 101, 124, 129, 134, 139, 154-159, 163f. – Arbejdshuset 79. – Hospitalkirken 69, 83, 156. – Latinskolen 69. – Mariakirken 156. – Politikammeret 72. – Præsteseminariet 159. – Rådstuen 68. – St. Severini Pigeskole 75
- Hahn, Joh. Georg, skomager 20
- Halle, ty. by 23
- Hamburg 7, 19, 21, 24f, 27-30, 32f, 38f, 41-43, 45-47, 50, 54, 56, 58, 62, 67f, 77, 96, 112-114, 140, 145-150, 154. – Amalienstift 24f, 27. – Gurlittstrasse 47. – Hamburg Missionsverein 19, 145. – Sankt Georg 24, 28, 31, 47
- Hammelev, by 139
- Hammer, sjæll. by 47
- Hammerich, Fr., professor 158
- Hannover, ty. stat og by 30. – Konsistoriet 104
- Hansen, J., lærer, Haderslev 75, 88
- Hansen, Clara Georgine Charlotte Theodora, f. Asschenfeldt, præstefrue 142
- Hansen, Peter, præst 142
- Harms, Claus, ty. præst 47, 153
- Harms, Ludw., ty. præst, leder af Hermannsburgmiss. selskabet 102f, 160
- Harte, by 54
- Hasselmann, Fr.Chr., ty. præst 47
- Hegel, F., forlægger, Kbh. 48, (70)
- Heise, F.Aug., ty. miss. 21, 23-26, 31f, (33), 34, 38, 40, 44f, 51, 147f, 151f
- Hermannsburg, ty. by 42, 101-105, 109, 115, 124, 160
- Hermannsburg Missionsselskab 51, 63, 102f, 107, 110, 125
- Hermannsen, professor, Kbh. 158
- Herrnhut, ty. by 23
- Hertugdømmerne (Slesvig og Holsten) 88. – Regeringen 77. – Se også Slesvig og Holsten og Slesvig-Holsten
- Herzbruch, gen. sup., Holsten 32, 150
- Heyer, Chr.Fr., am. miss. 28, 44, 64, 77, 106-109, 112-115, 117, 123, 125f, 128, 131, 134, 164
- Hjarup, by 79
- Hjerpsted, by 63
- Hjort, J.M.L., præst 9, 48, 54f, 58, (61), 153f
- Hjortespring, skole 47
- Hjorth, J.N., da. miss. 90, 117, 122
- Hohlenberg, præst, Kbh. 135

- Holbæk amt 156
 Holsten 29f, 32, 48, 88. – Se også Hertugdømmerne
 Honoré, Abraham, miss. 46
 Horn, vævermester 11-13, 17, 142
 Horsens, by 48, 54
 Houslund, by 13
 Hübbe, W., præst 147f
 Højer, by 63
- Illinois (Ill.), am. stat 162
- Indien (Ostindien), indere, indisk 7, 9f, 21, 24, 28-30, 32, 34f, 37-45, 48, 50f, 55, 58, 61-67, 70f, 73f, 78-82, 84-86, 88, 90f, 93f, 99, 101-127, 130, 144, 149-152, 156, 159, 162-164, 167
- Ipsen, præst 63
- Johansen, Jensinius, præst 63f, 68f, 76, 79, 83, 88, 92, 96-101, 109, 129, 155, 158-160, 163f
- Jonquieres, J.de, embedsmand 157
- Jylland 48, 75, 109
- Kaftan, Th., gen. sup. 166
- Kakinada, ind. by 37
- Kalkar, Chr., præst, formand DMS 7, 10, 47, 50-57, 64-72, 74-78, 80-97, 99-127, 129-138, 153-165
- Kanal, engelske 34
- Kap (Sydafrika) 119
- Kiel, ty. by 47, 164. – Skt. Nicolai kirke 47, 153. – Universitet 151
- Kina 24, 88
- Knudsen, Fr., norsk 144
- Knudsen, Hans Chr., miss. 17f, 144
- Kolding 11f, 42, 48f, 62, 107, 142, 158
- Kol-folket, Indien 84, 157
- Kongelige Bibliotek, Kbh. 7
- Krag, Peter, præst 63
- Krumacher, ty. præst 17, 144
- Kruse, da. skibskaptajn 36
- Kultusministeriet (Min. f. Kirke og Undervisningsvæsenet) 81, 89, (115), 156
- København 9, 15-17, 22, 26, 31, 48f, 51-53, 65f, 68, 70, 72-74, 86-88, 93, 95, 97, 100, 103f, 106, 108, 113, 121, 124, 126f, 131-135, 137, 144, 146, 164. – Almindeligt Hospital 146. – Assistentens Kirkegård 146. – Domkirken (Vor Frue) 66. – Justitsministeriet (106). – Krigs- og Marineministeriet 116. – Kultusministeriet se ovf. – Landemærket 146. – Missionsskolen se ndf. – Nørrebro 104. – Opfostringshuset 21. – Slesvig-holsten-lauenburgske Kancelli 32. – Stormgade 16. – Toldboden 116. – Universitetets teologiske fakultet 94, 158. – Vartov 22, 146. – Åbenrå (gade) 146
- København, Missionsskolen i 7, 55, 58, 68, 70f, 78f, 84, 89, 95-101, 103f, 106, 111, 113, 116, 124-126, 131, 138, 157, 161, 164
- Köln, ty. by 144
- Lauenburg, ty. by 20f, 29, 148
- Lauenburg, stat 23
- Lawaetz, H. C. L., præst 63, 87, 89
- Lehe, ty. by 29, 42
- Leipzig, ty. by 23, 52, 164. – Leipzigmis-sionen (Missionsskollegiet) 52, 56, 126, 153, 161
- Lenz, Dieter, præst, Bremen 7
- Leslie, eng. miss. 37
- Leth, Andr., præst 141, 167
- Leyding, K. H., ty. præst 29, 149
- London, eng. by 28, 50, 93, 96, 109, 112, 120, 134, 164
- London Missionary Society (Londonmis-sionsselskabet) 41
- Long, A., am. miss. 64, 125, 163
- Lorenzen, Lor., præst, Adelby 15f, 143
- Ludwigslust, ty. by 29, 42
- Lunding, frk., Kbh. 146
- Luther, Martin, reformator 82, 160
- »Lutheraneren«, am. tidsskrift 161
- »Lutherische Zeitschrift« 75
- Lübeck (Lybæk) 50, 95f
- Lüneburg 143
- Lütken, O., da. min. 116
- Løventhal, Ed., miss. 101
- Löwe, lærer, Hamburg 26, 148
- Låstrup-Skals, jysk sogn 26
- Macherla, ind. by 60
- Madras, ind. by 28, 36f, 44f, 47, 112, 115, 117-119, 124-126, 130, 162, 164, 166
- Madsen, da. miss. elev 102
- Magdeburg, ty. by 23
- Maine, am. stat 127, 157
- Masulipatam, ind. by 32, 41
- Mecklenburg, ty. stat 23, 30
- Meyer (Meier), hr., Flensborg 16, 144
- Meyer, Val. Lor., ty. købmand 140

- Michaelsen, Jørgen, præst 63, 87, 89-92, 97f, 101, 139, 158, 165
 Middelfart, da. by 15, 52, 54, 63
 Millstädt, ty. by 25
 Missionsskolen i København, se København
 Monrad, D.G., præst, min. 52
 Mylius, A., miss. 51
 Müller, skibspræst, Bremen 27
 Møgeltønder, by 62, 154
 Møller, overlærer, missionsskolen Kbh. 131, 164

 Nagel, J.H., vekselerer, Hamburg, Grønningssvoger 46, 48, (50), 54, (56), (58), 62, (77), (114), 154
 Nansen, J.J.H., præst 62
 Napoleon III, fransk kejser 132
 Neergaard, Harald v., præst 63, 79, 155
 Nelson, by, New Zealand 28
 New Zealand 23, 27, 43, 149. - Se også Sydøen
 New York, am. by og stat 43, 106, 117, 124
 Noble, eng. miss. 41
 Nordamerika, se Amerika
 Norddeutsche Mission (tidl. Norddeutsche Missions-Gesellschaft), ty. miss. selskab, Bremen 7
 Norddeutsche Missions-Gesellschaft (Nordtyske Missionssekskab) (NDMG) 9, 21, 27, 30, 33, 36, 42-45, 64, 106, 109, 145-152. - Dets missionsseminarium (missionsskole) i Hamburg 7, 9, 19-24, 27, 29-32, 42, 46
 Nordslesvig, se Slesvig
 Nordslesvigske Missionsforening 55, (81), 86f, (91), (125), 153
 Nordstrand, ø 140
 Nordsøen 35. - Se også Vesterhavet
 Norge, nordmænd 89, 104, 127, 145, 163
 »Northumberland«, eng. ostindiefarer (skib) 28
 Nustrup, by 55, 63
 Nyborg, by 36, 165

 Obbarius, præst 140
 Ochs, C., miss. 64, 90, 101, 154f, 159, 161
 Odense, by 95-97, 100, 158
 Ostindien, se Indien
 Pa., Pennsylvania, s.d.
 »Palmbblätter, Breklum«, tidsskrift 141

 Palnaud (Palnad), ind. egn og by 45f, 51, 58-60
 Pattambakkam (Puttambaukam), ind. miss. station 64, 81, 90, (108), (110)
 Paulsen, Hans, præst 13f, 143
 Paulus, apostel 82, (85), 91
 Pennsylvania (Pa.), am. stat 44, 80, 106, 124, 134, 164
 Pennsylvaniasynoden 64, 77, 105-107, 109, 113, 122f
 Petersen, da. miss. elev 128f
 Philadelphia, am. by 10, 126, 150
 Pilutia, ind. by 59f
 Portopidan, Dines, præst 54
 Portland, Maine, am. by 127, 157
 Port Said, by 116, 120
 Poulsen, Henriette, f. Andersen, miss. hustru 126
 Poulsen, Iver Kristian, miss. 84, 126-128, 130, 134, 136, 157, 163f
 Prael, Fr. Chr., præst 155
 Prael, H.P., provst 71-73, (83), 88, (118f), 155
 Prael, Peter, provst 156
 Preussen, preussisk 73, 87f, 101
 Puttambaukam, se Pattambakkam

 Rajahmundry, ind. by 10, 28, 32f, 37-41, 43-45, 51, 56, 58, 61, 64f, 77f, 93f, 105-107, 109, 117f, 122, 124-127, 140, 151, 154, 157, 161-165. - Kirkegården 125
 Ramajan, ind. kristen 29, 149
 Rau, Emil Fr., skomagervend 20
 Rautenberg, I.W., præst, formand for Norddeutsche Missions-Gesellschaft 44, 147f
 Reading, am. by, Pennsylvania 106, 124, 162
 Reuter, R.G.J., provst, Åbenrå 141
 Rheinische Missionsgesellschaft (Rhinske Missionssekskab), ty. miss. selskab 19, 144
 Ribe, by 55, 154
 Riemenschneider, ty. miss. 23-25, 28, 149
 Ringkøbing-egnen 157
 Ritzbüttel, ty. by 23, 25, 28f, 146f
 Rohde, dommer, Rajahmundry 38
 Rostock, ty. by 29, 42
 Rothe, P.C., stiftsprovst 158, (160)
 Ruperti, gen. sup., 166
 Røde Hav 117
 Rørby, by (Holbæk amt) 156

- Rørdam, H. Chr., præst, formand for
DMS 7, 26f, 46-48, 50, 54f, 148, 153
Raabe, lærer, Hamburg 24
- Sachsisk Schweiz, ty. landskab 23
Salling, Sør. Chr., præst 12, 142
Sammulcotta, ind. by 64, 77, 105, 109,
126f
Sander, Imm. Fr., ty. præst 17, 144
Sankt Gotthard, pas 124
Schmidt, Giovanni, f. Bleshøj, miss. hu-
stru 126, 161
Schmidt, Hans Chr., miss. 21, 65, 68, 70-
74, 77, 79-81, 83f, 86f, 94, 97, 106f, 112,
114, 117-121, 123-127, 129-131, 134,
136, 154f, 161f, 164
Schmidt, Hans Chr., skomagemester,
Flensborg 21, 68, 146. – Hans enke
164
Schmidt, Jens Chr., præst 54
Schmucker, B. M., miss. sekr. 124, 127,
162f
Scholtziske legat 153
Schweiz 108
Seest, by 79
Seidelin, præst, Århus 163
Sierra Leone, Vestafrika 21
Sieveking, frk., Hamburg 24
Sinai, halvø 117
Sjælland, sjællandsk 167
»Sjælland«, da. orlogsfregat 116, (117D),
119, (120), 162
Skast, by 63
Skotland, skotter 117. – Skotske frikirke
37
Skovhuset (ved Kolding) 11
Skrefsrud, L., miss. 157
Skrydstrup, by 63, 87
Slesvig (Nordslesvig, Vestslesvig) 48, 58,
62f, 65, 68, 71, 75f, 81, 86-90, 92-98,
103, 106, 115, 129-134, 140, 154
Slesvig, by 88, 138, 165
Slesvig-Holsten. Hær 142. – Landskirke
139. – Jvf. Hertugdømmerne
Sletsgaard, hr., Åbenrå 128
Smyrna, by 144
Snyder, W. E., am. miss. 45
Sodemann, præst 63, 154
Somerset, Pa., am. by 134, 164
Sonne, Hans Chr., præst 55, 154
»Sonntagsblatt«, Breklum, tidsskrift 141
Spurgeon, eng. vækkelsesprædikant 50
- Stade, ty. by 28, 149
Stadsarkivet, Kbh. 8, 146
Stein, gejstlig 135
Stokes, H., eng. collector i Indien 28, 38,
44, 151
Stouby sogn 108
Stöter, F., 148
Suez, ægyptisk by 106, 116, 118f, 123f,
162
Suezkanalen 116f
Sundet, se Øresund
Suriname 144
Svaneke, by 156
Svendborg 110, 161
Sverige, svenskere 57, 89, 127f, 161, 163
Sydhavet 27
Sydvestafrika 145
Sydøen, New Zealand 28
Sønder og Nørre Kongerslev, sogn 142
Sørensen, N., bogtrykker, Åbenrå 167
- Tamillandet, tamilere 55-57, 64, 85, 117
Taps, by 63
Taulov 70, 126
Telugu, område, sprog, mission 28, 32f,
38, 44-46, 48, 56, 64-66, 68, 72-74, 76,
79-81, 84-86, 88f, 91, 93, 95, 99, 102f,
105f, 108f, 112, 117, 122-128, 134f, 138,
140, 151, 157, 163, 165
Tholuck, ty. professor 23
Thomsen, Niels, da. miss. 79, 101f, 156
Trankebar, by 52-54, 56, 153
Triest, by 124
Trikolor (Bethanien), miss. station 121,
162
Tucker, eng. miss 28
Tübingen, ty. by 10
Tyrsted, by 54
Tyrstrup, by 159
Tyskland, tysk, tyskere, passim
Tønder, by 54f, 58, 61f, 139, 154, 156, 158
Tønning, by 25
- Unangst, E., am. miss. 77, 105
Universitetsbibliotek I, Kbh. 7
USA, se Amerika
Ut, by 54
- Valentiner, Chr. Aug., provst 98, 158
Valett, ty. miss. 28, 30-33, 37-41, 43f, 151f
Vamdrup, by, station 79, 107-109, 161
Vedsted, by 155

Vejlbj, fynsk by 63, 155
 Vejle, amt 27, 108
 Veldurty, ind. by 60
 Vent, H. L. A., ty. præst 47
 Vestafrika 21, 42
 Vesterhavet 76, 140. Se også Nordsøen
 Vestslesvigske Missionsforening 55, 154
 »Vestslesvigsk Tidende« 61, 154
 Viborg, jysk by 75f
 Vizagapatam, ind. by 41
 Volquardts, H. A. Fr. Chr., præst 12, 14f,
 19f, 142, 145
 Vonsild (-Dalby) 12, 79, 142

Wagner, L. C. M., præst 79, 157
 Wenger, eng. miss. 32, 37
 Wischan, F., præst, USA 141, 150, 166

Wohlers, ty. miss. 24f, 28, 147, 149
 Wolff, miss. elev 148
 Wulff, F., kandidat, Hamburg 147
 Württemberg, ty. stat 20

Zinzendorf, ty. greve 23, 56

Ægypten 116

Øresund 116
 Øsby, sønderjysk by 63, 156
 Østen (Østasien) 88
 Øster Vamdrup 109, 161

Åbenrå 10, 64, 88, 92, 95-98, 104, 106f,
 111, 114, 117-120, 123, 127, 130, 134,
 137, 139-141, 150, 157, 162, 165, 167
 Århus, by 163

Forkortelser i noter

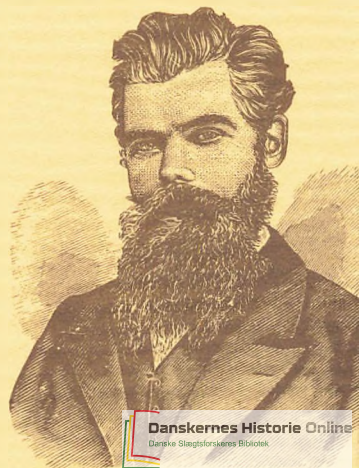
- Arends I-III = Gejstligheden i Slesvig og Holsten fra Reformationstiden til 1864. Personalhistoriske Undersøgelser ved Otto Fr. Arends, I-III, Kbh. 1932
- Bundgaard: Kalkar = Bundgaard, Niels: Dr. Christian Kalkars Betydning for dansk Kirkeliv og Missionsvirksomhed, Kbh. 1951
- DMS = Det Danske Missionselskab
- Drach = Our Church Abroad. The Foreign Missions of the Lutheran in America. Editor-in-chief George Drach, Philadelphia 1926
- Festschrift = Festschrift zur fünfzigjährigen Jubelfeier der Norddeutsche Missionsgesellschaft. Herausgegeben von der Committee, Bremen 1886
- Flensburg 1966 = Flensburg: Geschichte einer Grenzstadt, Flensburg 1966
- Grønning 1860 = Grønning, Chr. Vilh.: Missionen i Ostindien, Kbh. 1860
- Hahn = Hahn, E.J.: Die Geschichte der Norddeutschen Missionsgesellschaft (maskinskrevet dissertation, Tübingen 1943)
- Lebenslauf = Chr. Vilh. Grønnings utrykte levnedsløb på tysk 1840 (i Staatsarchiv Bremen)
- Mittheilungen = Mittheilungen von der Norddeutschen Missions-Gesellschaft. Herausgegeben von Joh. Hartwig Brauer, Bremen
- Monatsblatt = Monatsblatt der Norddeutschen Missions-Gesellschaft 1840ff
- NDMG = Norddeutsche Missions-Gesellschaft
- RA = Rigsarkivet, København
- Schmidt, H. C.: Catechism on India etc. = Rev. & Mrs. H.C. Schmidt: Catechism on India. Missions in India, and the Telugu Lutheran Mission of the General Council, Allentown, Pa. 1890
- Schreiber = Bausteine zur Geschichte der Norddeutschen Missions-Gesellschaft, herausgegeben von A. W. Schreiber, Bremen 1911
- Trabert = Trabert, George Henry: Historical Sketch of the Mission of the General Council of the Evangelical Lutheran Church of India, Philadelphia 1890
- Wischan = Wilhelm Grønning, Missionar im Telugu-Lande, in India. Herausgegeben von F. Wischan, Philadelphia 1891
- Verw.-Aussch. = Verwaltungs-Ausschuss

C. V. Grønning (1813-98) voksede op i Fredericia, Kolding og Flensborg og vakte kristeligt i en ung alder. Han var bl.a. påvirket af Brødre-menigheden, der åbnede hans øjne for missionsvirksomheden.

Efter uddannelse på en missionsskole i Hamborg udsendtes Grønning i 1845 som missionær til Indien. Her virkede han frem til 1865, hvorefter han vendte tilbage til Sønderjylland for dér at arbejde for ydremissions-tanken i den dansktalende befolkning.

Grønning tog kontakt til Det danske Missionselskab og drev 1866-68 en skole for Indiensmissionærer i Haderslev. I årene 1868-88 var han præst i landskirken, først i Aabenraa, siden i Ballum. Skønt pastor Grønning som pietist stod afvisende overfor den nationale konflikt, blev han afholdt af sin danske menighed.

Illustrationerne på omslaget er hentet fra G. H. Traberts bog "Historical Sketch of the Mission of the General Council of the Evangelical Lutheran Church among the Telugus of India" (1890) og viser på forsiden en indfødt inder og pastor Grønning, på bagsiden Grønnings elever C. F. J. Becker, H. C. Schmidt og I. K. Poulsen.